

**KOPENHAG OKULU PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE’NİN ENERJİ
GÜVENLİĞİ: DOĞU AKDENİZ ETKİSİ (2009-2019)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU AÇIKGÖZ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
TEMMUZ 2020**

**KOPENHAG OKULU PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'NİN ENERJİ
GÜVENLİĞİ: DOĞU AKDENİZ ETKİSİ (2009-2019)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CANSU AÇIKGÖZ

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Azime TELLİ**

**MERSİN
TEMMUZ 2020**

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi

beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

24 Temmuz 2020 /24 July 2020

İmza / Signature

Cansu AÇIKGÖZ

ÖZET

Bu tez, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de doğal gaz sektöründeki enerji güvenliğinin 2009'dan bu yana karşılaştığı zorlukları, Güvenlik Çalışmaları Ekol'lerinden biri olan Kopenhag Okulu yaklaşımıyla analiz etmektedir. Güvenlik kavramı, hem birey hem de uluslar açısından farklı anlamlar taşımaktadır. Soğuk Savaş sonrasında Ekol, güvenlik anlayışını insan güvenliğini ve toplum güvenliğini ön plana çıkararak, güvenliğin referans nesnelerinin askeri konudan başka ekonomik, çevresel, sosyal ve politik sektörlerinde dahil olabileceğini öne sürmek suretiyle geleneksel güvenlik anlayışı dışında bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu Ekol'ün öncüleri olan Barry Buzan ve Ole Waever'ın temel yaklaşımları güvenlik kavramının genişletilmesi ve derinleşmesi üzerine olmuştur. Bu kapsamda, güvenlikleştirme, sektörel analiz, bölgesel güvenlik kompleksleri, *"güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma"* gibi kavramlar anahtar kelimeleridir. Ekol'ün en önemli yapı taşlarından birisi olan "söz edimi" oluşturduğu bir durumun güvenlik dahilinde mi yoksa güvensizlik durumunda mı olduğu tartışması dikkat çeken özelliklerinden biridir. Buna bağlı olarak çalışmada Ekol'ün en önemli varsayımları olan güvenlikleştirici aktör, tehdit edilen referans nesnesi ve "söz edimi" argümanlarından yararlanılacaktır. Bu kapsamda çalışma, Doğu Akdeniz'in yeni gaz keşiflerinin bölgeyi süper güçler, bölgesel güvenlik kompleksleri, güvenlik sektörleri ve bölge ülkelerinin tedarik ve transit çeşitlendirmesi için yeni bir kaynağa dönüştürdüğünü göstermektedir. Bu anlamda Türkiye, uluslararası güvenlik sınırlarını, Kopenhag Okulu tarafından güvenlikleştirme aracı olarak tanımlanan "söz edimi" ile Doğu Akdeniz'in enerji konusuna dikkat çekmeye çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Türkiye'nin enerji güvenliği, Kopenhag okulu, Söz edimi, Güvenlikleştirme

Danışman: Doç. Dr. Azime TELLİ, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin.

ABSTRACT

The thesis analyzes the challenges confronted Turkey's energy security in the natural gas sector in the Eastern Mediterranean since 2009. In this context, the energy security issue will be analyzed in the Copenhagen School. The concept of security has different meanings for both individuals and nations. The Post Cold War, the Copenhagen School pays more attention to the issue of human security and community security. Thus the school proposes that the some other issues rather than only the military argument constitute the basis of this new security approach. This new perspective brings new and different dimensions such as economic, environmental, social and political dimensions in the discussion of security. The main philosophy of Barry Buzan and Ole Waever, pioneers of this school, was on the extension and deepening of the concept of security. In this context, concept such as securitization, sectoral analysis, regional security complexes and de-securitization are the key words of this new approach. The Copenhagen School draws the attention to a debate whether the concept of the "speech act" which is proposed by the school constitutes a securitization or desecuritization condition. This study will utilize the most important assumptions of the school, namely the securitizing actor, the threatened reference object and the speech act. This study shows that the new gas discoveries of the Eastern Mediterranean could transform the region to a new source of supply and transit diversification for the super powers, regional security complexes, the security sectors and countries in the region. In this sense, Turkey tries to draw the attention of international boundaries to the Eastern Mediterranean energy issue through the "speech act" as described by the Copenhagen School as a mean of securitization.

Keywords: The Eastern Mediterranean, Turkey's energy security, The Copenhagen school, Speech act, Securitization

Advisor: Doç. Dr. Azime TELLİ, Department of International Relations, University of Mersin, Mersin

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli önerileri ile bana her zaman rehber olan tez danışmanım Doç. Dr. Sayın Azime TELLİ'ye ve tez izleme komitemde yer alan Dr. Sayın Onur ŞEN'e minnettarlığımı belirterek, konuyla ilgili her yardıma ihtiyaç duyduğumda zamanlarından feragat ederek değerli bilgilerini benimle paylaştıkları ve süreçte göstermiş oldukları sabır ve anlayış için sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitemde yer alarak çalışmama değer katan Doç. Dr. Sayın Pınar İPEK'e ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Sadece bu yoğun süreçte değil, hayatımın her aşamasında ilgilerini hep üzerimde hissettiğim ve bu çalışmanın gerçekleşmesindeki en büyük pay sahibi canım annem ve kız kardeşlerim Bersu ve Benu'ya sonsuz minnettarlığımı ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Varsayımları	6
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Yöntem	7
1.5. Araştırmanın Hipotezleri	9
1.6. Araştırma Soruları	9
1.6.1. Yan Sorular	9
1.7. Kuramsal Çerçeve	10
2. GÜVENLİK YAKLAŞIMI VE TARTIŞMALARI	13
2.1. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi	23
2.1.1.Sektörel Analiz	24
2.1.2.Bölgesel Güvenlik Kompleksleri	25
2.1.3.Güvenlikleştirme	26
2.2.Enerjinin Güvenlikleştirilmesi	36
2.3. Güvenlikleştirme Teorisi ve Enerjinin Güvenlikleştirilmesi Üzerine Değerlendirme	45
3. TÜRKİYE’NİN JEOPOLİTİK KONUMU ve ENERJİ GÖRÜNÜMÜ	47
3.1. Türkiye’nin Fosil Yakıtları Açısından Enerji Görünümü	50
3.1.1. Doğal Gaz	51
3.1.2. Petrol	54
3.1.3. Kömür	56
3.2.Türkiye’nin Enerji Tüketimi	57
3.3.Türkiye’nin Enerji Üretimi	60
3.4. Türkiye’nin Enerji Bağımlılığına Karşı Stratejik Politikaları	62
3.5. Türkiye’nin Enerji Görünümü ve Dışa Bağımlılığı Konusunda Değerlendirme	64
4. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNİN ENERJİ JEOPOLİTİĞİ VE STRATEJİK ÖNEMİ	67
4.1. Doğu Akdeniz’in Jeostratejik Önemi	67
4.2. Doğu Akdeniz’de Enerji Üzerine Bölgesel ve Küresel Dengeler	69
4.2.1. Doğu Akdeniz’de Bölgesel Güçlerin Stratejileri ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Sınırları	70
4.2.1.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)	76
4.2.1.2. Yunanistan	77
4.2.1.3. İsrail	78
4.2.1.4. Mısır	78
4.2.1.5. Lübnan	79
4.2.1.6. Filistin	79
4.2.2. Doğu Akdeniz’de Küresel Güçlerin Stratejileri	80
4.2.2.1. ABD	81
4.2.2.2. AB	82
4.2.2.3. Rusya	83

4.2.2.4. İngiltere	83
4.2.2.5. Fransa	84
4.3. Doğu Akdeniz’de Bölgesel ve Küresel Dengeler Üzerine Değerlendirme	84
5. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’İ GÜVENLİKLEŞTİRME SÜRECİ (2009-2019)	86
5.1. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Sürecinde Türkiye Tarafından Gerçekleştirilen Gelişmeler	86
5.1.1. KKTC ve Türkiye Mutabakatı	87
5.1.2. Libya ve Türkiye Mutabakatı	88
5.1.3. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Sürecindeki Stratejileri	90
5.2. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Sürecinde Rakip Tezler	92
5.2.1. East MED Projesi	92
5.2.2. Doğu Akdeniz Doğal Gaz Forumu	93
5.3. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirmesinde “ Söz Edimi” Yaklaşımı	94
6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER	110
KAYNAKLAR	118
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2.1. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Siyasi olmama durumu"	33
Tablo 2.2. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Siyasileştirme"	33
Tablo 2.3. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Güvenlik jargonu"	33
Tablo 2.4. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Riskli olma durumu"	34
Tablo 2.5. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Güvenlikleştirme"	34
Tablo 2.6. Enerji Güvenliğinin: Unsurları, Bileşenleri ve Potansiyel Tehditleri	42
Tablo 2.7. Enerji Güvenliği Boyutları, Değerleri ve Bileşenleri	43
Tablo 3.1. Türkiye'nin Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri	53
Tablo 3.2. Yıllara Göre Doğal Gaz Piyasası Genel Görünümü	54
Tablo 3.3. Türkiye'nin Petrol Boru Hatları	56
Tablo 5.1. Türkiye'nin Sismik Araştırma Gemileri ve Sondaj Araştırma Gemileri	91

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Waever'in Avrupa ve ABD'deki Güvenlik Teorisi "Okulları" Yaklaşımı	14
Şekil 2.2. Kopenhag Okulu'nun Güvenlikleştirme Süreci	30
Şekil 3.1. Türkiye Birincil Enerji Tüketiminde Dışa Bağımlılığın Artışı, 1990-2017 (%)	49
Şekil 3.2. 2019 Yılı Kaynak Ülkeler Bazında Türkiye'nin Doğal Gaz İthalatı (%)	52
Şekil 3.3. 2019 Yılı Doğal Gaz Sektörel Tüketim Dağılımı (%)	53
Şekil 3.4. Ülkelere Göre 2018 Yılı Kömür Tüketimleri	56
Şekil 3.5. Dünya Enerji Tüketiminde Kaynakların Payları, 2019 sonu %	58
Şekil 3.6. 2018 Yılı Türkiye Birincil Enerji Arzında Kaynakların Miktar ve Payları	59
Şekil 3.7. 2018 Yılı Türkiye Birincil Enerji Üretiminde Kaynaklarının Miktar ve Payları	61
Şekil 4.1. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler	68
Şekil 4.2. GKRY Tarafından Bölge Ülkeleri ile Yapılan Deniz Yetki Alanlarına Dair Sınırlandırma Anlaşmaları	73
Şekil 4.3. Yunanistan'a ve GKRY'ye Göre, Kıyıdaş Ülkeler Arasındaki MEB Dağılımı	74
Şekil 4.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları: (A-B)2011 TC-KKTC Anlaşması (C-D-E) Mısır-Türkiye ana karalar arası ortay hat (E-F) 2019 Türkiye -Libya Anlaşması	74
Şekil 4.5. Doğu Akdeniz'deki Parseller	75
Şekil 4.6. GKRY Tarafından Yapılan Ruhsat İhaleleri	76
Şekil 4.7. Doğu Akdeniz'deki Keşifler	76
Şekil 4.8. Doğu Akdeniz'de Ocak 2009-Mayıs 2019 Yılları Arası Yapılan Doğal Gaz Keşifleri	80
Şekil 5.1. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Egemenlik Hakları	89
Şekil 5.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB	89
Şekil 5.3. East MED Boru Hattı	92
Şekil 5.4. Doğu Akdeniz'deki Keşifler ve Parseller	93
Şekil 5.5. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB	101
Şekil 5.6. Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye için Doğu Akdeniz'de Öngörülen MEB Sınırları	102
Şekil 5.7. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenliklestirmesi Sürecinin Kopenhag Okulu'nun "Güvenlikleştirme" Varsayımına Uygulanması	106
Şekil 5.8. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenliklestirmesi Sürecinin Kopenhag Okulu'nun "Güvenlikleştirme" ve "Güvenlikleştirilmiş Alandan Çıkarma" Varsayımına Uygulanması	109

KISALTMALAR VE SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
BCM	Billion Cubic Meter (Milyar metreküp)
BG Group	British Oil and Gas Group
BG	British Gas
BM	Birleşmiş Milletler
BMDHS	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BP	British Petroleum
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
COPRI	The Conflict and Peace Research Institute (Çatışma ve Barış Araştırma Enstitüsü)
DAGF	Doğu Akdeniz Gaz Forumu
EIA	Energy Information Administration
EİGM	Enerji İşleri Genel Müdürlüğü
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
ETKB	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı
G20	Group of 20 (20 Grubu)
G8	Group of Eight (Sekizler Grubu)
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
GZFT	Güçlü ve Zayıf yönler, Fırsat ve Tehditler
IEA	International Energy Agency (Uluslararası Enerji Ajansı)
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KS	Kıta Sahaneliği
LNG	Liquefied Natural Gas (sıvılaştırılmış doğal gaz)
MCM	Million Cubic Meter (Milyon metreküp)
MEB	Münhasır Ekonomik Bölge
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MTEP	Milyon ton eşdeğeri petrol
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OAPEC	Organization of Arap Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development- (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
OGJ	Oil & Gas Journal
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries (Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı)
TANAP	Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi
TAP	Trans-Adriyatik Boru Hattı
TBEA	Toplam Birincil Enerji Arzının
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCM	Trillion Cubic Meter
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TPAO	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TSKB	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UEVEP	Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu)

1. GİRİŞ

Günümüzde gerek ulusal ve gerekse uluslararası politikaların en önemli belirleyicilerinden birisi enerji konusudur. Küreselleşen dünyada hızla gelişip, değişen koşullar sanayinin gelişmesi, nüfusun artması buna bağlı olarak enerji tüketim topluluğunun ve enerji bağımlılığının da günden güne artmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte refahın yükseltilmesi noktasında da önemli bir belirleyici olup devletlerin tehdit edilen değerli bir referans nesnesi olarak gösterdikleri enerji boyutunun yirmi birinci yüzyılda daha çok önem kazandığı ve bu yüksek eğilimin sıklıkla enerji mücadelesine ve devletlerarası sıcak gelişmelere sahne olduğu görülmektedir.

Enerji kaynaklarının bir devletin üzerindeki bu etkileri düşünüldüğünde, zengin fosil yakıt rezervlerine sahip olmayan ülkelerin birçok boyutta başka bir ülkeye bağımlılığına sebep olduğu görülmektedir. Özellikle bu tip ülkelerin enerji arz kaynaklarında tek bir ülkeye bağımlı olması birçok boyutta büyük bir risk oluşturmaktadır. Bu noktada, devletlerin politikalarında enerji konusu bu boyutların tam odağında vazgeçilmez bir unsur olarak yer alırken, enerji politikalarında enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi noktası büyük önem arz etmektedir.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde, enerji birincil arz kaynaklarında fosil yakıtları açısından dışa bağımlılığı ve bu bağımlılığın ekonomiye etkisi sıkça dile getirilmektedir. Bu bağlamda, sahip olduğu enerji kaynakları bakımından potansiyelinin artırılmasına yönelik politikaların izlendiği görülmektedir. Bu arayış, enerjiye daha kesintisiz ve güvenilir ulaşılabilirliğini sağlamak açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin kendi sahasında yeni enerji kaynaklarının dahiledilmesi enerji bakımından dışa bağımlılığının azaltılmasına da katkı sunulacağı kabul görmektedir ve bu yönde politikalar ve işbirlikleri genişletilerek enerji kaynakları arayışına gidilmektedir. Bu anlamda, 2009'dan bu yana Doğu Akdeniz bölgesinde önemli rezerv alanlarının keşifleri Türkiye gibi bütün bölge ülkelerinde bir umut oluşturmuş aynı zamanda bölge ülkelerinin olduğu kadar dünya güçlerinin radarına girmesine sebep olmuştur. Bu noktada, Doğu Akdeniz bölgesinde gerçekleştirdiği güvenlikleştirme söylemi ile oluşturduğu alternatif enerji kaynaklarından yararlanma konusunda izlenecek politikalar ile Türkiye sahip olduğu enerji potansiyelini maksimum düzeyde kullanabilme fırsatı için stratejiler geliştirerek bölgede önemli oyunculardan birisi olarak yerini almaktadır.

Bu çalışma kapsamında, Türkiye özelindeki enerji kaynaklarının varlığından yola çıkarak enerji potansiyeli, enerji verimliliği gibi konular incelenecektir. Buna paralel olarak, Doğu Akdeniz'de yapılan keşiflerle birlikte petrol ve doğalgaz arama çalışmalarının bölge ülkeler arasında yapılan anlaşmalarda Münhasır Ekonomik Bölgeleri (MEB)'nin ilan edilerek Türkiye'nin dışarıda bırakılması ve enerji haklarının yok sayılması ana sorunsalı irdelenecektir.

Bu bilgiler ışığında, çalışmanın birinci bölümünde güvenlik kavramının kuramsallaştırılmasına değinilerek Güvenlik Çalışmaları'nda hangi dönem sıçrama noktası olduğu ele alınarak güvenliğin dar ve geniş tanımlı çerçevesinden yola çıkarak bu yönde ortaya çıkan teorilerden biri olan Kopenhag Okulu incelenecektir. Çalışmada yararlanılacak olan bu Ekol'ün varsayımları olan güvenlik sektörleri, bölgesel güvenlik kompleksleri ve güvenlikleştirme ve "güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma" varsayımları üzerinde bir çerçeve oluşturularak teorinin güvenlikleştirme kuramında sıklıkla faydalandığı "söz edimi" argümanı kullanılmaktadır. Ayrıca çalışmada, Buzan ve Waever'in Soğuk Savaş sonrası genişleyen ve derinleşen güvenlik konularının içine askeri boyuttan öte ekonomik, siyasi, çevresel, sosyal boyutlarında dahil edilmesi ancak enerji boyutunun güvenlikleştirilmesinin öneminin daha çok yer alması gerektiği görüşü değerlendirilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin enerjideki genel görünümü kapsamında yenilenemeyen enerji kaynakları olan doğalgaz, petrol ve kömür gibi fosil yakıtlar üzerinde durulacak ve enerji kaynakları bakımından potansiyeli, verimliliği, tüketimi, üretimi ve ithalatına yer verilecektir. Aynı zamanda, Türkiye'nin enerji politikası kapsamında enerji bakımından dışa bağımlılığı, enerjide transit bölge konumunda olmasının Türkiye açısından avantajları ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise, Doğu Akdeniz bölgesinin enerji jeopolitiği ve stratejik önemi, tarihi ve coğrafyası, enerji keşifleri ve enerji güvenliği konuları açıklandıktan sonra 2009-2019 yılları arasında gerçekleşen bu bölgedeki keşfedilen büyük rezervler sonucunda değişen bölgesel ve küresel dengeler irdelenecektir. Son olarak, dördüncü bölümde ise, tez çalışmasında yararlanılan Kopenhag Okulu yaklaşımının Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlikleştirme sürecine odaklanılarak, Ekol'ün en önemli varsayımları olan güvenlikleştirici aktör, varoluşsal tehdit, tehdit edilen değerli bir referans nesnesi, acil ve istisnai tedbirler, alımlayıcı kitle ve "söz edimi" argümanları kullanılacaktır. Bu anlamda, güvenlikleştirici aktör olarak Türkiye, referans nesnesi olan MEB sınırları kapsamında yani Doğu Akdeniz sularındaki enerji haklarının yok sayılarak oyun dışı bırakılmasıyla Türkiye'nin bu durumu varoluşsal tehdit olarak göstermesi ve söz edimi yoluyla durumun aciliyetinin ve söz konusu olayın güvenlik sorunu haline getirilmesine dikkat çekilecektir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarında enerjinin güvenlikleştirilmesi noktası, bölge ve küresel ülkeler arasındaki dengelere ve stratejilere karşı girişimleri ve söylemsel sürecine yer verilecektir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Geçmişten günümüze insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek adına sürekli olarak bir enerji kaynağı aramaktadır. Bu temel ihtiyaçların ötesinde zamanla sanayinin gelişmesi, dünya nüfusunun artması, teknolojiye de enerjiye

olan bağımlılığı günden güne artırmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve enerji talepleri arasında doğrudan bağlantı olması nedeniyle enerji güvenliği, ülkelerin politika belirleme süreçlerinde giderek daha etkin olmaktadır. Bu sorun artık sadece ekonomik olmadığı gibi; siyasal, askeri, çevresel ve teknolojik boyutları da kapsamaktadır. Bu kapsamda, küreselleşen dünyada enerjinin bütün boyutlara etkisi düşünüldüğünde, yeni rezerv alanlarının keşfi sadece rezerv çıkarılan ülkeyi ilgilendirmemekte olduğu, komşu olmayan bir ülkenin de rezerv bölgesinden pay alma mücadelesine giriştiği görülmektedir. Enerjide bu pay alma mücadelesinde, bir devletin değerli bir referans nesnesi olarak sunduğu enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutu devletlerin politikalarında öncelikli hale geldiği görülmektedir.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde ise, güçsüz tarafı olarak kabul edilen zengin fosil rezervlerine sahip olmaması sebebiyle enerji talebine bağlı olarak bu kaynaklarda dışa bağımlılık oranının yüksek olduğu bilinmektedir. Bu anlamda, enerji ihtiyacını karşılayacak yeterli fosil kaynakları olmaması dışarıya gittikçe daha bağımlı hale gelmesine ve buna bağlı olarak sürdürülebilirliği noktasında çok büyük bir risk oluşturduğu görülmektedir. Diğer taraftan, güçlü olarak kabul edilen yönler ise, coğrafi konumu, komşuları ve Avrupa gibi enerjiye talep bölgesine yakın olması gibi durumların avantaj sağladığını söylemek mümkündür. Bu noktada Türkiye'nin jeopolitik konumunun getirdiği avantajlar göz önünde tutulduğunda, güçsüz yönü olan durumunu enerjide bölgesel ticaret merkezi konumuna getirmesiyle güçlü bir yöne çevirebileceği düşünülmektedir. Bu pozisyonla oluşacak tek ülkeye bağımlılığını azaltması noktasında, enerji kaynaklarındaki bu durumunu çeşitlendirmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, enerjinin güvenlikleştirilmesi politikasında “*kazan kazan*” anlayışından hareketle karşılıklı işbirliklerine yönelik girişimler geliştirmekte olduğu ve bu yönde işbirliklerini arzu ettiği görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin enerji diplomasisinde işbirliğine verdiği büyük öneme karşılık Doğu Akdeniz'de önemli rezerv alanlarının keşfedilmesiyle Türkiye'nin bölge ülkeler ve küresel güçler tarafından bölge dışına itilmesi, bu bölgede yetkisini daraltacak hamlelerle ve tehditlerle karşı karşıya kalması, enerji işbirliklerinde saf dışı bırakılması bu bölgedeki hakları üzerinde güvenlikleştirme alanı yaratmaktadır. Doğu Akdeniz'de yaşanan bu gelişmelere karşı Türkiye tarafından güvenlikleştirilen bu alanda varoluşsal bir tehdit ortaya koyularak acil önlemlerin alınması gerektiğinin söylemsel süreci çalışmada ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda;

Araştırmanın inceleme konusu olan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz sorununu nasıl güvenlikleştirdiğidir. Bu noktada çalışmada, 2009'dan itibaren önemli rezerv alanlarının Doğu Akdeniz bölgesinde keşfedilmesiyle birlikte, yaşanan enerji mücadelesinde bölge ülkelerin ve küresel güçlerin gerçekleştirdikleri enerji işbirliklerine Türkiye'nin dahil edilmemesi ve bu bölgede egemenlik haklarına yönelik ihlallerin yaşanmasıyla, Türkiye'nin yetkili makamları tarafından bu bölgeye yönelik güvenlikleştirme politikası seçilerek söylemsel sürecin

başlatılması 2019 yılına kadar incelenmektedir. Araştırma için seçilen vaka, Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme varsayımı olan "söz edimi" argümanı ile Türkiye'nin yetkili makamları tarafından gerçekleştirilen söylemsel süreç irdelenmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerji mücadelesini güvenlikleştirme politikasının analizini ortaya koymaktır. Güvenlik Çalışmaları'ndan Kopenhag Okulu'nun öncüleri Buzan ve Waever'in ortaya koydukları güvenlikleştirme teorisi kullanılarak, 2009-2019 döneminde Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesini güvenlikleştirme politikasıyla gerçekleştirdiği söylemsel süreci Türkiye'nin yetkili makamları tarafından Ekol'ün "söz edimi" argümanı kullanılarak incelenecektir. Bu kapsamda, Ekol'ün güvenlikleştirmeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi için sunulan;

- 1) Güvenlikleştirici aktörler (securitising actors); "elit aktörler" yani "siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı grupları...",
- 2) Bir referans nesnesi (referent object); tehdit edilen unsur,
- 3) Varoluşsal bir tehdit (existential threat),
- 4) Acil ve olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan eden güvenlikleştiren aktörün "söz edimi" ya da söylemsel süreci,
- 5) Elitlerin referans nesnesine yönelik gerçekleştirilen varoluşsal tehdidin dinleyiciye/kamuoyuna sunulması onay olması ya da onay olmaması durumunun argümanları kullanılmaktadır.

Bu kapsamda, Ekol'ün varsayımlarına göre; güvenlik aktörleri (securitising actors), bir referans nesnesinin (referent object) varoluşsal bir tehdit (existential threat) altında olduğunu ve acil, olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan ederek güvenlikleştirmenin söylemsel gücü kullanılmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de başlattığı güvenlikleştirme hareketinin politik bir araç olarak kullanılmasının söylemsel sürecini başlatan girişimler;

- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) tarafından, Türkiye ve Türkiye'nin garantör ülke olduğu Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin varlığının yok sayılarak bölge ülkelerle birlikte MEB ilan etmesi,
- Doğu Akdeniz'de 2009'dan itibaren zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle birlikte, GKRY'nin Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını yok sayarak ayırdığı parsellerde, uluslararası şirketlere ruhsatlar vermesi,
- GKRY tarafından ayrılmış bu bölgeye uluslararası şirketlerinde dahil olmasıyla birlikte, Türkiye'nin KKTC'den yetki alarak sondaj çalışmalarını gerçekleştirdiği aramalarında küresel güçlerle karşı karşıya gelmesi,
- Bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgede oluşturulan enerji işbirliklerinde Türkiye'nin saf dışı bırakılması,
- Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip olması ancak bölgesel ülkeler ve küresel güçler tarafından MEB sınırlarını daraltma senaryosu üzerine hayata geçirilmeye planlanan

durumlar karşısında Türkiye'nin bu bölgede hukuki varlığının hiçe sayılması olarak gösterilmektedir.

Bu kapsamda, vakanın teori ile yorumlanarak sunulması:

- ✓ **Güvenlikleştirici aktör;** Türkiye,
- ✓ **Referans nesnesi;** Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin egemenlik hakları,
- ✓ **Varoluşsal tehdit;** Doğu Akdeniz'de bölge ülkelerinin ve küresel güçlerin Türkiye'nin egemenlik haklarını yok sayacak girişimleri,
- ✓ **Söz edimi;** Türkiye'nin yetkili makamlarının açıklamaları ve kullandıkları söylemsel süreç,
- ✓ **Acil müdahale ve alınması gereken tedbirler;** Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenlik alanını oluşturduğu söylemsel sürecindeki girişimler hukuki çerçevede gerçekleşmesi,
- ✓ **Kamuoyu kabulü;** Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de 2011'de KKTC ile 2019'da Libya ile anlaşmalarının Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) onayı incelenmektedir.

Bu noktada, çalışmanın birinci bölümünde, güvenlik yaklaşımlarına ve çalışmanın önemli noktası olan Güvenlik Çalışmaları'ndan Kopenhag Okulu'nun literatür taraması yapılarak, Kopenhag Okulu'nun Soğuk Savaş sonrası derinleşen ve genişleyen güvenlik sorunlarının kapsamının askeri boyuttan öte çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarında dahil edilmesini ele alan Buzan ve Waever'in argümanlarına değinilecektir. Aynı zamanda, teoride Buzan ve Waever'in enerji konusuna çevre boyutunun içinde alt başlıklarda değinilmiş olması ancak günümüz dünyasında önemli bir sorunsal olarak ele alınan ve hemen hemen bütün boyutları etkilediği düşünülen enerjinin güvenlikleştirilmesi konusunun eksikliğinden hareketle ayrı bir başlıkta bu konuya değinilecektir. İkinci bölümde, Türkiye'nin enerjideki genel durumunda fosil yakıtları bakımından dışa bağımlılığı bu sebeple enerjide çeşitlendirme ve güvenlikleştirme konularının önemi incelenecektir. Üçüncü bölümde, Doğu Akdeniz'de 2009'dan itibaren önemli rezerv alanlarının keşfiyle birlikte bölge ülkelerin ve küresel güçlerin işbirliği ve ittifaklarında Türkiye'nin saf dışı bırakılması ortaya konulmaktadır. Son olarak, dördüncü bölümde ise, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki enerji birliklerinde saf dışı bırakılması ve MEB sınırlarındaki egemenlik ihlallerine yönelik girişimlere karşılık bu bölgeyi güvenlikleştirmek için Türkiye'nin yetkili makamlarının söylemsel süreci Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme varsayımı olan "söz edimi" argümanı kullanılarak izlenen politikalar çalışmada incelenecektir.

Çalışmada değinilen Kopenhag Okulu'nun beş güvenlik sektöründen farklı olarak enerji boyutunda oluşturulmasının gerekliliği de değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, ele alınacak olan enerji güvenliğinin, politik bir araç olarak söylemsel süreci incelenerek enerjinin güvenlikleştirilmesi konusunun Güvenlikleştirme Çalışmaları'nda eksikliğine dikkat çekilmektedir. Ekol'ün güvenlikleştirme kapsamında ele aldığı askeri, çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyuttan farklı olarak ele alınmayan ancak enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu

kapsamında çalışmada özel bir yere sahip olduğu düşünülen “teknolojik” boyutun küreselleşen ve enerjiye bağımlı olan dünyada önemli bir yeri olduğu özellikle dördüncü bölümde Türkiye özelinde değerlendirilmektedir. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de güvenlikleştirmesindeki gelişmelerde ele alınan kendi öz yeterliliği, gücü ve kabiliyeti olarak tanımlanan Fatih, Yavuz, Barbaros ve Oruç Reis gemilerinin hidrokarbon faaliyetlerinde derin deniz araştırma gemilerine ve dolayısıyla sondaj arama teknolojisine sahip olması, aramanın yeri ve zamanı konusunda bağımsız karar alabilme ve kimseye bağımlı olmadan kararlarını uygulayabilme gücü anlamına geldiği ortaya konulmaktadır. Doğu Akdeniz sorununu Türkiye’nin güvenlikleştirmesindeki söylemsel süreçte yaşanan gelişmeler arasında gerek KKTC gerekse Libya Mutabakatı’yla sağladığı arama faaliyetlerine uluslararası hukuk çerçevesinde bir cevap verdiğini ifade etmektedir. Gerçekleştirilen bu siyasi işbirliklerine ve küresel güçlerin tehdit söylemlerine karşılık teknolojik gücüyle destek sağlamak ve bu bölgede bağımsızlığın göstergesi olarak gösterilen sismik ve sondaj arama gemilerinin millileştirilmesiyle çalışmalarının devam edeceğini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın dikkat çektiği Türkiye’nin çatışmadan ziyade, söylemsel sürecinde güvenlikleştirme hareketi olan hukuksal varlığı ön plana çıkmaktadır. Bu noktada, teknolojik sahipliğiyle burada güvenlikleştirme hareketini gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu anlamda, Türkiye’nin güvenlikleştirme hareketiyle teknolojik sahipliğini kullanması;

- Arama ve geliştirme faaliyetlerinde zaman ve mekan belirleme konusunda hareket serbestliği ve bağımsız karar verme gücü,
- Başka bir devlet tarafından yönetilme gücünü ve ortaya koyulacak stratejinin tahmin edilememesini de sağlamaktadır.

Güvenlikleştirici aktör olarak Türkiye’nin, Doğu Akdeniz sularındaki enerji konusunda işbirliklerine dahil edilmemesine karşılık Türkiye’nin bu durumu varoluşsal tehdit olarak sunması ve “söz edimi”ni gerekli tedbirlerin alınması için aciliyeti belirtmesi çalışmanın konusudur. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz sorununun 2009’dan 2019’a Türkiye’nin güvenlikleştirmesindeki söylemsel süreci çalışmanın kapsamıdır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

21. yüzyılda, enerjinin ortaya çıkardığı yeni bağımlılıklar zincirinde enerjide kaynak çeşitlendirme arayışları hız kazanmıştır. Bu bağlamda, özellikle hidrokarbon bağımlılığın da kaynak arayışları, devletlerarası mücadelede enerji savaşlarına yüksek eğilim görülmüştür. Bu anlamda, enerji rezervleri üzerinde mücadele düşünüldüğünde, enerji artan bir şekilde küresel düzeyde sahip olunan ülkede refah, gelişme gibi durumları sağlarken diğer taraftan büyük bir endişe kaynağı haline gelerek savaş, çatışma ya da bir dış güç tarafından el konulma gibi

güvenlik için bir tehdit oluşturan durumlara da neden olduğu görülmektedir. Enerji krizini takiben, enerji ve güvenlik arasındaki bağlantı giderek artmakta olduğu ve böylece enerji güvenliği kavramının Güvenlik Çalışmaları'nın temel bir olgusu haline geldiği görülmektedir. Özellikle petrol ve doğalgaz söz konusu olunca küresel güçlerin ve uluslararası aktörlerin sınır tanımadan herhangi bir durumu varoluşsal tehdit olarak öne sürdüğü ve rezerv bölgesinde hâkimiyet alanı oluşturduğuna ve güvenlikleştirme sorunsalı yarattığına son yüzyıllık süreçte sıklıkla örneklerine rastlamak mümkündür. 2003'te ABD'nin Irak'a tek taraflı askeri harekâtı, Çin devlet enerji şirketinin Ortadoğu dahil Afrika ve Latin Amerika gibi geniş bir coğrafyada enerji ve diğer ham madde kaynakları için yatırımlar uygulaması gibi örnekler göz önünde tutulduğunda enerjinin bir devletin politikasını belirlemede önemli bir etken olduğu görülmektedir (İpek, 2012:230). Bu noktada enerjinin günümüzdeki bu etkisi düşünüldüğünde, enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında enerji işbirlikleri ve enerjinin transferi gibi konular enerjiye olan bağımlılıkta önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, çalışmada incelenecek olan Doğu Akdeniz'de önemli rezerv alanlarının keşfiyle yeni dengelerin ve ittifakların oluşması ve sınırı olmayan ülkelerin dahi burada kendine söz sahibi olma hakkı durumunu yaratması, günümüzde enerji konusunda çıkar mücadelelerinde önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı dışına itilerek egemenlik haklarının ihlal edilmesi ve enerji işbirliklerinde saf dışı bırakılması gibi nedenler Türkiye'nin bu bölgeyi güvenlikleştirmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye'nin söylemsel sürecinde kullandığı "söz edimi" argümanının kullanılmasının altında yatan varsayımlar;

- ✓ Bölgede kurulan enerji işbirliklerine Türkiye'nin dahil edilmesi, enerjide transfer noktası olması bakımından elde edeceği söz hakkı bölgesel güç olma pozisyonu sağlayacağı,
- ✓ Bölgede kurulan enerji işbirliklerine Türkiye'nin dahil edilmesi enerjide çeşitlendirme sağlayarak enerjide dışa bağımlılığının azaltılmasını sağlayacağı,
- ✓ KKTC ve Libya ile yapılan anlaşmalarla kendi bölgesinde ve kıta sahanlığında arama izni olduğu bölgede yeni bir rezerv alanı bulunması, Türkiye'nin enerjide çeşitlendirme sağlayarak enerjide dışa bağımlılığının azaltılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Yöntem

Doğu Akdeniz, gerek jeopolitik konumu gerekse fosil yakıt rezervleri bakımından sadece bölge ülkeler için değil bölge dışı aktörler açısından da çok büyük önem arz etmektedir. Nitekim, yeni rezervlerin keşfedilmesi bu bölgede yeni işbirliklerinin kurulmasına neden olmuştur. Bu anlamda, bölgede üstünlük kurma rekabetiyle Türkiye'yi ve KKTC'yi saf dışı bırakacak şekilde bölge ülkelerinin ve küresel güçlerin de denge arayışlarında gerçekleştirilen ikili ve çoklu anlaşmalar, özellikle GKRY tarafından gerçekleştirilen atılımlar, Türkiye'nin bu bölgeyi güvenlikleştirmesine neden olmuştur. Türkiye, Doğu Akdeniz'de bölge ülkelerin kendi

aralarında gerçekleştirdiği toplantılara, anlaşmalara ve projelere uluslararası aktörlerin ve büyük güçlerin tepki vermemesine dikkat çekmekte ve sadece Türkiye'yi dışarıda bırakan bu işbirliklerine karşı güvenlikleştirme söyleminde bulunarak karşı ataklarda bulunmaktadır. Bu kapsamda;

- Çalışmada Doğu Akdeniz'de önemli rezerv alanlarının keşfiyle yaşanan enerji mücadelesinde, Türkiye'nin enerji ilişkilerine etkisi ele alınacak olup enerji kaynaklarından ağırlıklı olarak doğal gaz incelenecektir.
- 2009 ve 2019 dönemi Doğu Akdeniz'de, Türkiye'nin egemenlik hakları bakımından, enerji güvenliği boyutunun küresel ve bölgesel aktörlerle olan ilişkileri ele alınacaktır.
- Bu noktada önemli sorunsal olan GKRY ile ilişkilerde Kıbrıs sorunuyla ilgilenilmeyecektir.
- Konu ile ilgili araştırmada söylem ve içerik analizi yapılacaktır.
- Çalışmada, Kopenhag Okulu'ndan yararlanılacak olup, "*güvenlikleştirme*" varsayımında kullanılan "*söz edimi*" argümanı ağırlıklı olarak kullanılacaktır.

Bu bilgiler ışığında, Doğu Akdeniz'de önemli rezerv alanlarının keşfiyle birlikte bölgeye dahil olan küresel güçlerin enerji mücadelesinde Türkiye'nin saf dışı bırakılmasıyla bu bölgeyi güvenlikleştirme stratejisinin analizi kapsamında söylemsel süreci 2009-2019 dönemini kapsayacak şekilde söylemsel süreci incelenmektedir.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden belgesel tarama ve söylem analizinden yararlanılacaktır. Belgesel tarama "mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak sistemli bir şekilde incelenmesi"dir (Telli, 2015: 17). Söylem analizi ise, dilin incelenmesiyle birlikte söylemin sözdizimsel ve anlamsal sınırlarının ötesine gitmeyi ve içeriği incelenmesi olarak ifade edilmektedir (Çelik vd., 2008: 105).

Çalışmada, belgesel taramada, ilgili kitap, makale ve gazetelere yansıyan haberlerden yararlanılacak olup, konu ile yetkili kurum ve organizasyonların resmi internet sitelerinden faydalanılacaktır. Bu kapsamda çalışmada, Türkiye tarafından güvenlikleştiren aktör olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı resmi sayfasının 28 Ağustos 2014'ten 8 Ocak 2020'ye kadar seçilen "Doğu Akdeniz" başlıklı arama yapılarak "haberler, mülakatlar, yurtdışı ziyaretleri, basın açıklamaları, konuklar, konuşmalar, yurt içi ziyaretler"de gerçekleştirilen açıklamalarında ulaşılan 183 adet kayıt bulunarak çalışma içinde yararlanılacaktır. Bu noktada, söylemsel süreci gerçekleştiren aktör olan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın, Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamalarından ağırlıklı olarak yararlanılarak bununla birlikte diğer yetkili makamlarının söylemlerine odaklanılmaktadır.

Seçilen vaka analizi yönteminin Doğu Akdeniz'deki enerji mücadelesinde bölge ülkeler ve küresel güçler arasında enerji mücadelesinde Türkiye'ye etki eden unsurların Türkiye'nin yetkili makamları tarafından güvenlikleştirilmesi sağlanarak söylemsel süreci ve girişimleri çalışmada incelenecektir.

1.5.Araştırmanın Hipotezleri

“Kopenhag Okulu Perspektifinden Türkiye’nin Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz Etkisi (2009-2019)” başlıklı tezin ortaya koyduğu;

- ✓ Günümüz koşullarında enerjiye olan bağımlılığın artması ve güvenlik sorunu yaratması,
- ✓ Enerji konusunun küresel güçler arasında çıkar çatışmasına yol açarak enerji mücadelesinin yaşanması,
- ✓ Doğu Akdeniz’de önemli rezerv alanlarının keşfiyle bölgeye küresel güçlerin dahil olması ve enerji mücadelesinde Türkiye’nin çevrelenmesi incelenmektedir.

Bu kapsamda, Doğu Akdeniz’de enerji mücadelesinde Türkiye’nin pozisyonu ve güvenlikleştirme stratejisi bu çalışmada seçilen vaka analizi olup ilgili konuya 2009’dan 2019 dönemine kadar bakarak sürecin güvenlikleştirilmesinde “söz edimi”nin kullanılması noktasındaki nedenler ve karşı girişimleri ortaya konularak, güvenlikleştirmenin nasıl gerçekleştiği Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme varsayımından hareketle konuya detaylı bir açıklama getirmek hedeflenmektedir.

Hipotez 1: Doğu Akdeniz’de enerji birliklerine Türkiye’nin dahil edilmemesi, Türkiye’nin enerjide çeşitlendirme ve “enerjide transfer merkezi” olmaya yönelik güvenlikleştirme politikasına risk oluşturmaktadır.

Hipotez 2: Devletler arasında politik bir çıkar söz konusu olduğunda, tarihsel düşmanlıklar ya da siyasi ayrılıklara rağmen, tarihsel anlaşmazlıklar görmezden gelinebilmekte ve işbirliği sağlanabilmektedir.

Hipotez 3: Türkiye’nin sondaj arama ve sismik gemilerini millileştirmesi, teknolojik ve kaynak üstünlüğü sağlayarak Doğu Akdeniz ile ilgili karar alma süreçlerinde zaman ve mekan konusunda inisiyatif alma ve bağımsız karar alma gücünü artıracaktır.

1.6.Araştırma Soruları

Türkiye Doğu Akdeniz sorununu nasıl güvenlikleştirdi?

1.6.1. Yan Sorular

- Türkiye’nin yenilenemeyen enerji kaynakları bakımından potansiyeli ve enerjide dışa bağımlılığı nedir?
- Doğu Akdeniz bölgesinde önemli fosil kaynakların keşfi bölgedeki dengeleri nasıl etkilemiştir?
- Türkiye Doğu Akdeniz bölgesini güvenlikleştirmek için hangi argümanları kullanmıştır?

1.7. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmanın amacı kapsamında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji mücadelesinde bu sorunu Türkiye'nin yetkili makamlarınca nasıl güvenlikleştirdiği ve güvenlikleştirme stratejisi izlediğinin analizi, Güvenlik Çalışmaları'ndan biri olan Kopenhag Okulu'nun "söz edimi" argümanı kullanılarak incelenmektedir.

Güvenlikleştirme kavramı, 1990'larda Kopenhag Üniversitesi'nin "Çatışma ve Barış Araştırma Enstitüsü"nden (The Conflict and Peace Research Institute-COPRI) Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde ve diğerleri tarafından ortaya çıkarılmıştır (Stritzel, 2014: 11). Kopenhag Okulu, Güvenlik Çalışmaları'na üç ana fikir kazandırmış ve inşa etmiştir: 1) güvenlikleştirme, 2) sektörler ve 3) bölgesel güvenlik kompleksleri'dir. "Sektörler" politik, ekonomik, çevresel, askeri ve toplumsal güvenlik arasındaki ayrımı ifade etmektedir. "Güvenlik kompleksleri" kavramı, güvenlik analizinde bölgesel seviyenin önemine işaret etmekte ve güvenlik endişelerinin bölgesel bir oluşumda nasıl birbirine bağlandığının analizini yapılandırmak için analitik bir plan önermektedir (Waever, 2004: 8). Ekol'ün öncüleri Barry Buzan ve Ole Waever'a göre, "güvenlikleştirme" ise, *"bir şeyi değerli bir referans nesnesi için varoluşsal bir tehdit olarak ele almak ve tehditle başa çıkmak için acil ve istisnai tedbirler çağrısını meşru kılarak siyasi bir topluluk içinde öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreç"* olarak tanımlamaktadırlar (Buzan vd., 2003: 491). Bu noktada öne çıkan güvenlikleştirme teorisindeki "söz edimi" argümanı Ekol'ün en önemli aracıdır. Güvenlik söyleminde, bir sorun, güvenlikleştiren aktör tarafından değerli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehdit oluşturma şeklinde sunulur. Tehditin varoluş olarak belirlenmesi, onunla başa çıkmak için olağanüstü önlemlerin kullanılmasını meşru kılmak için "söz edimi"ni kullanarak alımlayıcı kitle üzerinde harekete geçer. Bu noktada, güvenliğin başlatılması, güç kullanımını meşrulaştırmanın ve daha genel olarak devletin harekete geçmesine veya özel güç almasına yol açmanın anahtarını oluşturur. Ekol'e göre, "güvenlik", siyaseti oyunun kurallarının ötesine taşıyan ve konuyu normal siyasetin üzerindeki gibi çerçeveyeleyen bir hareketin sonucudur. Güvenlikleştirilen bir şey için toplu olarak yanıtlanacağı konusunda ortak bir anlayış oluşturma süreçlerini ortaya koymaktır. Bu anlamda güvenlikleştirme süreci bir konuşma eylemidir. Güvenlikleştirme sürecinde bir şeyi bir güvenlik sorunu olarak etiketlemek ve bunun siyasi otoriteye sahip olan aktör tarafından oluşturulması öne çıkan argümanlarıdır (Waever, 2004: 9).

Buzan, Kopenhag Okulu'nun hem düzeyler hemde sektörlerde güçlü bir şekilde var olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada, uluslararası güvenliğin birey güvenliğine indirgenmeyeceği ve indirgenmemesi gerektiği görüşündedir. Bireylerin güvenliğin esas referans nesnesi olarak tanımlanmasını isteyen bazı Barış Araştırmacıları, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları yanlıları ve normatif siyaset teorisyenleriyle karşı karşıya gelmesine neden

olduğunu da aktarmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerde ve uluslararası güvenlikte devlet merkezli yaklaşımlarla da bir dereceye kadar yan yana koymaktadır özellikle de realizmle, çünkü Kopenhag Okulu'nun devletlerden öte topluluklara da kapı açtığını ifade etmektedir (Buzan, 1991:3). Kopenhag Okulu düzeyler meselesinde realistlere tam olarak karşı değil, onları tamamlayan bir yerde kendisini konumlandırmaktadır (Akgül, 2008: 226). Bu noktada güvenlik kavramının bekâ vurgusu Kopenhag Okulu ile Realist Güvenlik Çalışmaları'nın genelini kesiştiği en önemli noktadır (Akgül, 2008: 165). Aynı zamanda, Ekol güvenlikleştirme teorisini ortaya koyarken Buzan'ın *"People, States and Fear"* adlı yapıtında da sıklıkla atıfta bulunduğu neorealizmin öncüsü Kenneth Waltz'un güvenlik anlayışından yararlanmıştır (Buzan, 1991:3). Bu noktada, Waever'ın da 2004 yayımladığı *"Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New 'Schools' in Security Theory and their Origins between Core and Periphery"*, Kopenhag Okulu'nun üzerinde etkilendiği dört teorisyen olan Kenneth Waltz, Carl Schmitt, John L. Austin ve Jacques Derrida'nın yaklaşımlarına atıfta bulunmuştur (Waever, 2004: 12). Bu noktada Ekol, Kenneth Waltz'un, ortaya koyduğu anarşide güvenliğin en önemli amaç olduğu ve bu amaç doğrultusunda devletlerin huzur, kar ve güç gibi başka hedefleri güvenli bir şekilde gütmelerinin ancak hayatta kalma güvencesiyle mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. (Waltz, 2015:158). Güvenlikleştirme Teorisi'nde ise, prensip olarak güvenlikleştirme hareketini gerçekleştirmesi için uygulayan en yaygın güvenlikleştirici aktörler olarak "siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı grupları" olarak belirlenmekte bu güvenlik aktörleri (securitising actors), bir referans nesnesinin (referent object) varoluşsal bir tehdit (existential threat) altında olduğunu ve acil, olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan ederek güvenlikleştirmenin söylemsel gücünü kullanmaktadır (Buzan, 2009: 214). Waltz'un bu noktada, Ekol değerli olarak sunduğu referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehditi sunarak referans nesnesinin hayatta kalması noktasındaki argümanlarını ortak güvenlik tehditi olarak kullandıklarını söylemek mümkündür.

Bu kapsamda, çalışmanın odak noktası, Ekol'ün öncüleri Buzan ve Waever'ın ortaya koydukları güvenlikleştirme teorisini kullanarak 2009-2019 döneminde Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde yarattığı güvenlikleştirme sürecindeki gelişmeler, karşı girişimlerinin, Türkiye'nin yetkili makamları tarafından söylemsel süreci, Ekol'ün "söz edimi" argümanı ile incelenmektedir. Bu kapsamda, Ekol'ün güvenlikleştirmeyi başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi için sunulan;

- ✓ Güvenlikleştirici aktörler (securitising actors); "elit aktörler" yani "siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı grupları...",
- ✓ Bir referans nesnesi (referent object); tehdit edilen unsur,
- ✓ Varoluşsal bir tehdit (existential threat); referans nesnesine yönelik,
- ✓ Acil ve olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan eden güvenlikleştiren aktörün "söz edimi" ya da söylemsel süreci,

- ✓ Elitlerin referans nesnesine yönelik gerçekleştirilen varoluşsal tehdidin dinleyiciye/kamuoyuna sunularak durumun onay olması ya da olmaması durumu argümanları kullanılmaktadır.

2.GÜVENLİK YAKLAŞIMI VE TARTIŞMALARI

“Güvenlik” terimi Batı geleneğinde zihnin felsefi ve psikolojik durumunu ifade eden anlamında ilk olarak Cicero ve Lucretius tarafından, “securitas” olarak kullanılmış (Aydın vd., 2012: 168). Genel duyusu “*endişeden uzak olma ve sükûnet*” anlamına gelen önemli bir kavram olarak yerini almıştır (Arends, 2009: 5). Türk Dil Kurumu’nun güvenlik tanımındaise, *toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet hali* olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, Güvenlik, <https://sozluk.gov.tr/>).

Güvenlik kavramı, kişiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişen bir algı oluşturmakla birlikte birbirinden farklılık gösteren tanımlamaları ve tartışmaları da ortaya koymaktadır. Bu anlamda, güvenlik kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde, kavramın tanımının ve kapsamının ne olması gerektiği üzerinde ortak bir görüşün olmadığı, kavrama ilişkin çeşitli boyutları kapsayan farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir.

Dedeoğlu’na göre güvenlik kavramı, “*devletlerin, toplumların, grupların ve bireylerin varlıklarını koruma ve sürdürme yolundaki faaliyetleri ile bunları tehdit eden unsurların bertaraf edilmesine yönelik algıları, araçları, uygulamaları ve politikaları kapsamakta, konjonktürün dinamiklerine göre de her seferinde yeniden şekillenmesi*” olarak ifade edilmektedir (Dedeoğlu, 2004: 2). Brauch’a göre ise, “*sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlara tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavramdır. Barışla yakından ilgilidir aynı zamanda ulus-devlet, devlet-üstü ve devlet-dışı aktörler için olağanüstü önlemler gerektiren bir değer ve hareket amacı*” olarak tanımlanmaktadır (Brauch, 2008: 2).

Bu genel tanımlamalara bakıldığında, güvenlik kavramının, insanoğlunun varoluşuyla gündeme gelen ve gündemden de hiç düşmeyen temel bir kavram olduğu görülmektedir. Bu yaygın kabullenme bireylerin, ulusların, uluslararası toplulukların en öncelikli sorunsallarının içerisinde olsa da güvenlik kendi çalışma alanını geç bulmuş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik çalışmalarının tarihsel sürecine baktığımızda, uluslararası ilişkilerin bir alt kolu olarak ortaya çıktığını ve “*Uluslararası Güvenlik Çalışmaları*” adı altında hızla gelişmekte olduğu görülmektedir. Uluslararası ilişkilerin kendisi gibi, “Uluslararası Güvenlik Çalışmaları” da büyük ölçüde Kuzey Amerika, Avrupa ve Avustralya’da geliştiği ve Batı konusu ekseninde ortaya çıktığı bilinmektedir. Bununla birlikte, uluslararası ilişkilerin temel unsurlarından biri olan Uluslararası Güvenlik Çalışmaları, İkinci Dünya Savaşı’ndan önce alan konuları büyük ölçüde savaş çalışmaları, askeri, “grand” strateji ve jeopolitik olarak nitelendirilebilecek öncü bir literatür olarak karşımıza çıkmaktadır (Buzan vd., 2009: 1).

Avrupa Güvenlik Teorisi "Okulları"	ABD Güvenlik Teorisi "Okulları"
➤ Gelenekselcilik / (ortak anlam realizm, politik realizm) ➤ Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ➤ Kopenhag Okulu ➤ Didier Bigo ve meslektaşlarının Sosyolojik çalışmaları + risk toplumu ➤ Radikal postmodernistler, feministler, vd.	➤ Saldırgan Realizm ➤ Savunmacı Realizm ➤ Diğer gerçekçiler (post-klasik vb.) ➤ Genel olarak Uluslararası İlişkilerden gelen Konstrüktivistler ➤ Uluslararası Düzendeki Güç ve Kurumlar (artık Uluslararası İlişkilerde klasik liberalizmin "kurumların rolü" hakkındaki tartışma değil, daha fazla soru olan tek kutuplu bir düzenin veya imparatorluk oluşturma zorluklarıyla ilgilidir.)

Şekil 2.1. Waeaver'ın Avrupa ve ABD'deki Güvenlik Teorisi "Okulları" Yaklaşımı

Kaynak: Ole Waeaver, "Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New "Schools" in Security Theory and their Origins between Core and Periphery", (Paper for Presentation at the Annual Meeting of the International Studies Association, Montreal, March 17-20, 2004), s. 5.

Nitekim, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları uzun yıllar boyunca realist yaklaşımın etkisinde kaldığı görülmektedir (Akgül, 2008: 1). Bu kapsamda, Thucydides'in, Niccolo Machiavelli'nin ve Thomas Hobbes'un çalışmalarında bulan ve diğer güçlü savunucuları arasında Edward Hallett Carr, Hans Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Gottfried-Karl Kindermann, Kenneth Thompson, George Kennan, Henry Kissinger, Thomas Schelling, Kenneth Waltz, Hedley Bull, Robert Gilpin, Barry Buzan, Charles Jones, Richard Little, John Mearsheimer, John Lewis Gaddis, Charles L. Glaser, Joseph Grieco gibi örneklerini genişletebileceğimiz realist disiplinin uluslararası ilişkiler çalışmalarında neredeyse mutlak hakim olduğu bilinmektedir (Aydın, 2004: 34-37). Güvenlik Çalışmaları'nın da en çok üzerinde durduğu bir olgu olan realizmin güvenlikteki belirleyici yapısı, uluslararası sistemin anarşik karakteri ve bunun gerektirdiği güç arayışıdır. Bu yaklaşımın temeli doğrultusunda, kusurlu insan doğası (klasik gerçekçiliğe göre) veya devletler sisteminin dinamiği (neorealistlere göre) sonucunda güvensizlik ve çatışmanın kaçınılmazlığı göz önünde tutulduğunda, devletler doğrudan stratejik zorluklarla karşılaştıklarında, güvenlik ikilemleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu noktada, savaş ve çatışmanın kaçınılmaz olarak görülen realizmin değerli olarak gösterdiği referans nesnesi egemen devletlerdir (Booth, 2007: 155).

Uzun süre boyunca, realizmin esintisinin etkisinde kalan Güvenlik Çalışmaları Soğuk Savaş bitmeye yüz tutarken, güç kullanımının ve askeri boyutun ön plana çıktığı realizmin

yaklaşımında değişen konjonktürle beraber savunma ve saldırı anlayışında değişmeye başlamıştır. Bu anlamda, 1989 yılına kadar hâkim olan “hayatta kalma” yaklaşımını tamamen “stratejinin askeri olmayan yönlerine” doğru kaydırması durumu ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda, bazı gelenekselciler, pek çok devlet dışı aktörün askeri sahada önemli rol oynadığını kabul ederek, güvenlik analizinde devletin daima merkezde tutulması anlayışından yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamışlardır. Diğer taraftan bazı gelenekselciler ise, askeri güvenliğin daima en öncelikli konu olduğunu kabul eden konvansiyonel anlayışın sürdürülmesi için mücadele etmişler ve devleti odak noktası olarak askeri çatışmada ısrarcı olmuşlardır (Buzan vd., 1998: 2-3). John Chipman ve Stephan Walt güvenliğin askeri boyutunu yansıtan bir olgu olduğunu ve gücün kullanılması yönündeki görüşlerini ön planda tutan çalışmalarında bunu yansıtmışlardır. Chipman'ın 1992 yılında yayımlanan *“The Future of Strategic Studies: Beyond Grand Strategy”* adlı makalesinde, stratejinin yapılandırıcı unsurunun, güç kullanımı olması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Bunu takiben, Walt belki de gelenekçi tutum hakkında en güçlü ifadeyi ortaya koymuş ve Güvenlik Çalışmaları'nın gücü ön plana çıkaran bir alan olduğunu *“askeri gücün tehdidi, kullanımı ve kontrolü çalışması”* olarak tanımlanabileceğini savunmuştur. Bununla birlikte Walt, katı askeri alanın dışında gündemi genişletmek isteyenlere karşı, bu tip bir davranışın Güvenlik Çalışmaları'nın aşırı derecede genişletme riski taşıdığına; bu mantıkla kirlilik, hastalık, çocuk istismarı veya ekonomik durgunluk gibi birbirinden farklı konuların hepsinin Güvenlik Çalışmaları'nın içerisine dahil edilmesinin bir tehdit unsuru olduğunu alanı bu şekilde tanımlamanın kavramın entelektüel tutarlılığını yok edebileceğini ve bu önemli sorunların herhangi birine çözüm üretmeyi zorlaştıracaklarını aktarmaktadır (Buzan vd., 1998: 3-4).

Bu kapsamda, güvenlik kavramının üzerinde "geniş" ve "dar" anlam tartışması sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Güvenliğe dar bakış açısı, Soğuk Savaş'a kadar güç unsurları ve gücün kullanımıyla, Soğuk Savaş dönemi boyunca da nükleer tehditin güvenlik anlayışında tek boyut olarak işlenmesinden kaynaklı memnuniyetsizliği ortaya koymuştur. Bu memnuniyetsizlik ilk olarak 1970'lerde ve 1980'lerde uluslararası ilişkilerdeki ekonomik ve çevresel sorunların yükselmesi, 1990'larda kimlik sorunlarının yaşanması ve ulusötesi suçlarla ilgili endişelerin artmasıyla Güvenlik Çalışmaları konularının kapsamının derinleşmesine ve genişlemesine yol açmıştır. Bunun sonucunda konu güdümlü genişleme kendi tepkisini oluşturmuş ve güvenlik çalışmalarının tehdit veya güç kullanımı etrafında odaklanan sorunların sınırlandırılması yaklaşımına itiraz etmiştir (Buzan vd., 1998: 2). Bu noktada Güvenlik Çalışmaları'na askeri boyuttan öte farklı boyutlarda konuların da dahil edilmesi kimi düşünürlere göre ilgili ilgisiz birçok konunun da bu kapsama girmesine neden olmuş ve politik kaygıya neden olduğu tartışmalarını da gündeme getirmiştir.

Bu bilgiler ışığında, 1990'lardan sonratopluma etki eden birçok faktörün algı yaratması Güvenlik Çalışmaları'nın genişleyerek ve derinleşerek farklı teorilerde kendine yer bulmasını

sağlamıştır. Bu kapsamda, Soğuk Savaş sonrası yıllarda gündemin bir parçası haline gelen ekonomik güvenlik, çevresel güvenlik, toplumsal (veya kimlik) güvenlik, insani güvenlik gibi birçok konunun dahil edilmesi fikirlerin ve kültürün önemine dair çalışmalara da yol açmaya başlayarak güvenlikleştirilmesi gereken ve tehdit altında olan değerli bir referans nesnesinin genişlemesine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak, Uluslararası Güvenlik Çalışmaları içine oldukça dar bir şekilde tanımlamak yerine birkaç farklı ancak birbiriyle ilişkili boyutlar literatür akışına neden olmuştur. Bu Güvenlik Çalışmaları'nda daha gelenekselci, askeri merkezli Stratejik Araştırmalar ve Barış Araştırmalarına ek olarak, Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, Feminist Güvenlik Çalışmaları, Kopenhag Okulu, Postyapısalcılık ve Yapısal Güvenlik Çalışmaları yer almıştır (Buzan vd., 2009: 2-3). Bununla birlikte, örneklerini çoğaltabileceğimiz uluslararası ilişkiler teorilerinde Güvenlik Çalışmaları içinde Kopenhag Okulu'nun öncülerinden biri olan Waever'in önerdiği "güvenlikleştirme" kavramı zaman içinde kuramsallaşarak güvenlik çalışmalarının literatürüne önemli bir adım olmuştur (Bilgin, 2010: 32).

Bu anlamda, uluslararası ilişkilerde Güvenlik Çalışmaları'na büyük katkısı olan Ole Waever'in kaleme aldığı *"Security, The Speech Act: Analysing The Politics of a Word"* (1989) ve *"Securitization and Desecuritization"* (1995) makalesi önem arz eden çalışmalar arasında yerini almaktadır. Waever, *"Securitization and Desecuritization"* çalışmasında güvenlikleştirme kavramının çok güçlü, etkili ve önemli olduğunu vurgulamasına rağmen, 1980'lere kadar bu konu üzerinde pek fazla durulmadığına ve çok az yansımaya maruz kaldığına dikkat çekmektedir. Ancak 1980'li yılların sonunda, güvenlik kavramının yaygınlaşmaya başladığını ve güvenliğin "yeniden kavramsallaştırılması" gereğinin tartışılmaya açıldığını ifade etmektedir. Bu yeni yapılandırma sürecindeki yaklaşım sadece "devlet güvenliğine odaklanma"dan, daha geniş bir perspektif sunan "insanların güvenliği"ne doğru bir yönelim şeklinde ortaya çıkmaktadır. Waever'a göre böyle bir bakış açısının oluşmasının temel nedeni bireylerin güvenliğini etkileyebilecek birçok faktörün söz konusu olmasıdır; örneğin ekonomik refah, çevresel kaygılar, kültürel kimlik ve siyasi haklar gibi konularında büyük önem arz ettiği ve güvenlik kavramının farklı boyutlardan ele alınması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak Waever, bu yaklaşımın yol açacağı en büyük sorun olarak, bireyin güvenliğini etkileyecek faktörleri belirlerken nerede durulması gerektiğinin aksi takdirde güvenlik sorunu oluşturmayan diğer sorunlarında dahil edilmesiyle daha büyük bir sorun yaratabileceğini ortaya koymaktadır (Waever, 1995: 1-2).

Buzan'ın ilk basımı 1983 yılında yayımlanan *"People, States and Fear"* adlı yapıtının, revize edilen 1991 yılı ikinci baskısının güvenlik çalışmaları konusunda önemli bir yapı olan Kopenhag Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezi'ndeki güvenlik sorununun daha fazla araştırılması için alternatif bir yol olmuştur (McSweeney, 1996: 81). Buzan, bu kitabında 1980'lerin ilk yıllarından beri ciddi bir şekilde Güvenlik Çalışmaları'na devam ederken güvenlik kavramının 1980'lere kadar neden az çalışılmış olduğunu sorgulayarak cevap aramıştır. Ona

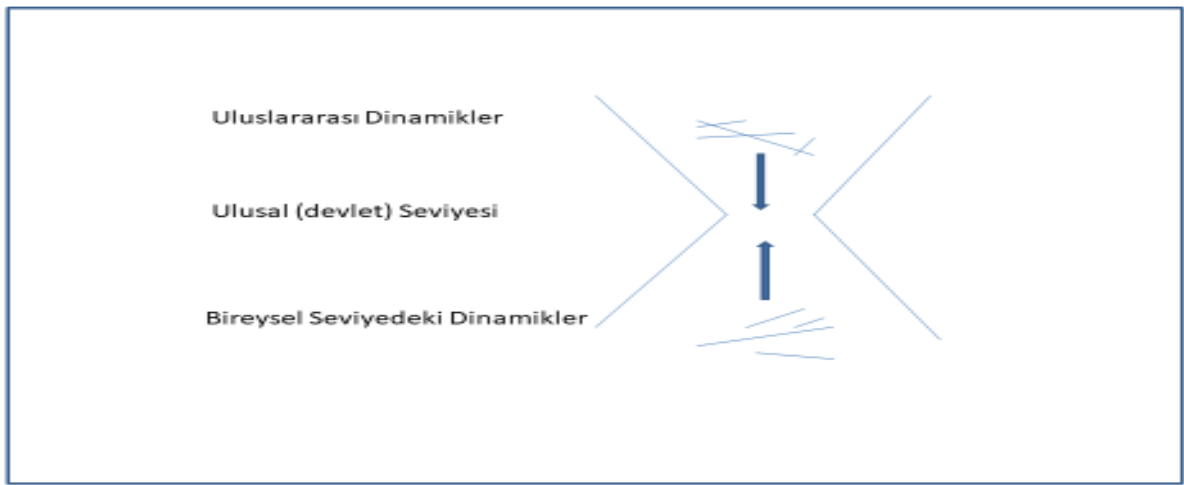
göre güvenlik kavramının uluslararası ilişkilerde az gelişmiş olmasının sebepleri arasında ilk olarak bu kavramın açıklanmasının zor olduğu görüşü, ikincisi ise, güvenlikle güç arasındaki çatışmanın kapsamı şeklinde açıklanmaktadır. Bu noktada, uluslararası siyasetin salt güç mücadelesi olduğu yönündeki ham bir Realist modelin bile, İkinci Dünya Savaşı'nın oldukça kutuplaşmış ortamında ve Soğuk Savaş'ın hemen sonrasında belirgin bir anlamlılığı olduğunu da ifade etmektedir. Devletler güç mücadelesine saplanmış gibi görülmüşler ve güvenlik de basit bir şekilde, gücün özellikle de askeri gücün bir yan ürünü olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur (Buzan, 2015: 29-31).

Bu anlamda, güvenliğin sadece askeri boyutuna indirgenmemesi gerektiğine dikkat çeken Waever'da, bu kavramın sadece devletin askeri savunmasını ifade eden bir anlam olmadığını belirterek bu tanımlı genişletmiştir. Ona göre, güvenlik alanı kaçınılmaz olarak, tüm sosyal ve politik gündemi kapsayana kadar genişletilmesi gereken x, y ve z gibi birçok boyutu dikkate almayı gerektiren bir kavram olduğu düşünülmektedir. Ancak sorun, ne "bireysel güvenliğin" ne de "uluslararası güvenliğin" kavramsal düzeyde var olmamasıdır. Ulusal güvenlik, yani devletin güvenliği, devam eden bir tartışmanın, bir geleneğin, yerleşik bir uygulama kümesinin adıdır ve bu nedenle kavramın oldukça resmi bir referansı vardır; tersine, neyin ve kimin güvenliği çok net olmayan bir fikirdir. Bu noktada Waever'a göre, güvenlik kavramının, devlet dışı terimlerle ifade edilecek hiçbir literatürü, hiçbir felsefesi, hiçbir geleneği yoktur; güvenlik devlet kavramına ve uygulamalarına karşı oynanan eleştirel bir fikir olarak diğer tehditlerin ve bu tehdide maruz kalanların bir anlam kazandığı "devlet güvenliği" kavramı uygulamaları ile ortaya çıkan kritik bir fikirdir. Soyut bir "güvenlik" fikri, ulusal ya da devlet güvenliğinin ima ettiği güvenlik kavramıyla çok az ilişkisi olan analitik olmayan bir terimdir (Waever, 1995: 2).

Buzan ise, güvenliğin ilişkisel bir olgu olduğunu ve bu olgunun belli bir devletin ulusal güvenliğinin o devletin içinde yer aldığı güvenliğin karşılıklı bağımlılığının uluslararası yapısı anlaşılmadan açıklanamayacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte, güvenlikte karşılıklı bağımlılığın kaçınılmaz olduğundan, bütünü algılamamanın önemini gözardı etmeden ve bütünü algılamaktan vazgeçmeden tanımlamanın ve uluslararası sistem içindeki analitik düzeyler arasındaki hiyerarşiyi bulmanın önemine dikkat çekmektedir (Buzan, 2015: 157-158).

Buna karşılık, Waever'a göre, Buzan'ın *"People, States and Fear"* adlı yapıtının 1983 yılı ilk baskısı güvenlik sorununun nasıl ele alınabileceğini netleştirememiştir. Waever, aynı zamanda, Buzan'ın kitabında ele aldığı üç analiz düzeyi olan birey, devlet ve uluslararası sistemin güvenlik konusunda merkezde yer almasına rağmen, ulusal güvenliğin daha imtiyazlı kaldığı görüşünü aktarmaktadır. Bu noktada, Waever, Buzan'ın amacının güvenlik kavramından hareketle "üç katlı" bir yapı oluşturmak mı olduğunu yoksa sadece ulusal güvenliğin bağlamsallaştırılmasını mı sağlamak olduğunu sorgulamaktadır. Devamında, aynı kitabın ikinci

baskısında ulusal güvenlik kavramının devlet düzeyi olarak yorumlanmaması durumunda bile devlet seviyesinin ayrıcalıklı bir konumda olduğunu aktarmaktadır. Waever, ulusal güvenliğin diğer düzeylerde bağlantı kurduğu şeyin öncelikli olarak bireysel güvenlik ve uluslararası güvenlik olmadığını, bu diğer düzeylerdeki çeşitli dinamik ve politik süreçlerinde dahil edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Ulusal güvenlik temel olarak uluslararası dinamiklere (özellikle bölgesel olanlar) bağımlıdır, ancak bu durumun ulusal güvenlik ile uluslararası güvenlik arasındaki ilişki ile aynı kavram olmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle, Şekil 2'de belirtildiği gibi, güvenlik kavramı üç düzeyde değil, kum saati görüntüsünün merkezinde yer almaktadır (Waever, 1995: 3).

Şekil 2: Weaver'ın Güvenlik "Kum Saati" Modeli

Kaynak: Ole Waever, "Securitization and Desecuritization", in R.D. Lipschutz (ed.), On security. New York: Columbia University Press, (1995),s. 3.

Buzan, güvenlik politikasının belirlenmesinin daha çok devletlerin bir faaliyeti olduğu için, ulusal güvenliğin bireysel ve sistem düzeylerindeki diğer bütün güvenlik endişelerini kapsamasında önemli bir anlam bulmaktadır. Benzer şekilde, Waever'in "kum saati" güvenlik modelinde belirttiği gibi; "güvenlik" olgusunun ulusal güvenlik konusuyla bütünleştirilmesi gerektiği görüşünü de aktarmaktadır. Bu bağlamda, devletten devlete değil, aynı zamanda makro ve mikro dinamiklerinde dahil olmasını vurgulayarak bu kavramın "devlet" düzeyine yerleştirilmiş olduğunu vurgulamaktadır (Buzan, 2015: 258).

Bu noktada, Buzan'a göre, "ulusal güvenlik" teriminin devlet ve ulusal güvenlik kavramlarına dikkat çekse de sistemdeki diğer katmanlar olan birey, bölge ve sistem düzeyleri önemine dikkat çekmektedir. Bu noktadan hareketle, güvenlik konusunun siyasi, askeri, toplumsal, ekonomik ve çevresel sektörlerden aktörleri ve dinamikleri dahil edilmesi gerekliliğini ve bu sektörlerin bütünleştirici etkisini aktarmaktadır. Bu kapsamda uluslararası

sistemde üç katman olan birey, ulusal ve uluslararası güvenlik bu sektörlerin birtakım anlamlar yüklediğinden diğer taraftan tek bir sektörde bağımlı kalmanın ise, ciddi anlayış bozukluklarına yol açtığını ifade etmektedir. Bu anlamda Buzan, ulusal güvenlik sorununun, sadece bireye indirgenmemesi gerektiğini bununla birlikte hem devlet, hem de sistem düzeyinde bütününe bakılması gerektiğini aktarmaktadır (Buzan, 2015: 283). Buradaki önemli nokta, bir devletin güvenlik politikalarının sadece kendi değerlerini temel alarak referans nesnesi oluşturmamalarını aynı zamanda komşularının da güvenlik çıkarlarını göz önünde bulundurarak devletlerarası işbirliğinin önemine vurgu yapmaktadır (Aydın, 2012: 156).

Bu bilgiler ışığında, Güvenlik Çalışmaları'nda Waeaver'in tanımı ise, güvenliğin dil teorisinde söz edimi olarak adlandırılan şey olarak görülebileceği ve eylemin kendi içindeki ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bir devlet temsilcisi "güvenlik" diyerek söz konusu vakayı belirli bir alana taşımaktadır ve böylece araçlarını kullanmak için özel bir hak olduğunu sunabilmektedir (Waeaver, 1989: 5-6). Bu kapsamda, güvenliğin, potansiyel olarak tehlikeli olmakla birlikte, diğer taraftan siyasi nitelik kazanarak yarattığı eylem önceliğidir. Waeaver'in ileri sürdüğü güvenlik sözcüğünü kullanmak, istenmeyen bir genişlemeyi engellemek için istisnai tedbirlere çağrıda bulunmaktır. Böylelikle sözcüğün kendisi, hükümet için güçlü bir araçtır. Ayrıca, hükümetin bir konuyu söylemsel olarak dile getirmesi nüfusun geneline akıllarına böyle etiketlenmiş konuların önemini bilincini yerleştirmeye yardımcı olmaktadır. Tehlikeli olan durum ise; güvenliğin hükümetin yasal çerçevesinin dışında kalan, gizli kapaklı ve güçbela milliyetçi tedbirleri meşrulaştırmak için kullanılacak olmasıdır (Buzan, 2015: 288). Bu kapsamda, güvenlik söylemi "*gücü meşrulaştıran ve sorumluluk yükleyen siyasi bir söylem*" olarak algılandığından, siyasi aktörler bir durumu varoluşsal tehdit algısı yaratarak konunun güvenlik meselesi haline getirilmesi ve bu şekilde kabul edilmesi sağlayabilmektedir. Bu noktada hareket geçiren aktör alımlayıcıya sunduğu güvenlik tehdidiyle mücadele edilebilmesi için "*acil tedbirlerin ve özel önlemler*"in alınmasını meşrulaştırmaktadır (Düzgit, 2015: 164).

Arnold Wolfers'in 1952'de yayımlanan "*National Security as an Ambiguous Symbol*" adlı makalesinde güvenliği, "*bir milletin az ya da çok sahip olabileceği ve daha büyük ya da daha küçük ölçülerde sahip olmayı arzu edebileceği bir değer*" olarak tanımlamaktadır. Ona göre, güç veya zenginlik gibi uluslararası ilişkilerde büyük önem taşıyan iki değeri vardır. Zenginlik, bir ulusun maddi varlıklarının miktarını ölçerken diğer taraftan güç kavramı da ülkenin başkalarının eylemlerini kontrol etme yeteneğini ifade etmektedir. Bu kapsamda güvenlik, nesnel anlamda, edinilen değerlere yönelik tehditlerin yokluğunu, öznel anlamda ise, bu tür değerlerin saldırıya uğrayacağı korkusunun yokluğunu ölçmektedir. Her iki açıdan da, bir ülkenin güvenliği bir uçta tamamen güvensizlik ya da diğer uçta da tamamen güvenlik ya da korkusuzluk duygusunu ifade etmektedir (Wolfers, 1952: 484-485).

Richard H. Ullman'ın 1983'de yayımlanan "*Redefining Security*" adlı makalesinde güvenlik tanımını kesinlikle geleneksel olmamakla birlikte şu şekilde ifade etmektedir. Bu kapsamda, ulusal güvenliğe yönelik bir tehditiniki duruma yol açabilecek bir faaliyet veya olaylar zinciri olarak aktarılmaktadır. Birincisi, devletlerin ve vatandaşların yaşam kalitesini düşürecek biçimde şiddetli ve nispeten kısa bir süre içinde tehdit oluşturan bir eylemler dizisidir. İkincisi ise, bir devletin hükümetinin veya devlet içindeki özel, hükümet dışı kuruluşlara (kişi, grup, kurum) uygulayabileceği politikaları ciddi ölçüde tehdit eden olaylardır. İlk kategoride, dış savaşlardan iç isyanlara, ablukalardan boykotlara, hammadde kıtlığından doğal afetler gibi yıkıcı felaketlere kadar uzanan karışıklıklar ve bozulmalar da güvenlik sorunsalının ortaya çıkabileceğini aktarmaktadır. Bunların çok açık tehdit unsurları olup bir toplumun refahının büyük ölçüde olumsuz etkileyeceğini herkes kabul etmektedir (Ullman, 1983: 133).

Bill McSweeney'in 1999'da yayımlanan "*Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*" adlı yapıtında ise, güvenliğin zor anlaşılan belirsiz bir terim olduğunu aktarmaktadır. Ona göre, güvenlik kavramı çeşitli bağlamlarda bireyler, şirketler, hükümetler ve akademik uzmanlar tarafından çok amaçlı olarak kullanılabilir. Bir şeye, insanlara, araçlara ve amaçlara, dışsal olaylara ve en içteki duygulara atıfta bulunmak için yazılabilmektedir. Aynı zamanda, McSweeney bu kitabında değerlendirdiği güvenlik kavramını, yaşadığı sürecin son on yılında geleneksel anlamda tatmin edici bir açıklama yapmak için uygun olmayan belirli olayların ortaya çıkması durumunda, radikal bir güvenlik düşüncesine duyulan ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıktığını aktarmaktadır (McSweeney, 1999: 1-3).

Wolfers'dan esinlenen Baldwin ise, güvenlik politikasının rasyonelliğini analiz etmeyi kolaylaştıracak bazı özellikleri 7 boyutta ele almaktadır: "Kim için güvenlik; Hangi değerler için güvenlik; Ne ölçüde güvenlik; Hangi tehditlere karşı güvenlik; Hangi araçlarla; Hangi maliyetle; Ne kadar sürede?" (Baldwin, 1997: 13-17).

Baldwin'e göre, **kim için güvenlik** sorusuna cevap olarak, atıfta gösterdiği Buzan'a katılarak, "referans nesnesi" belirtmeyen bir güvenlik kavramının çok az anlam ifade ettiğini aktarmaktadır. Ancak, Buzan için "devlet" veya "birey" gibi basit bir tanımın yeterli olmadığını pek çok devletin ve bireyin güvenliklerinin birbirine bağımlı olduğunu ve "güvenlik için bir referans nesnesi aramanın" o güvenlik için gerekli şartlarla el ele gitmesi gerektiğini savunmuştur. Bu noktada Baldwin'e göre bu yaklaşım, kavramın tarifi ile ampirik gözlemin karışmasına yol açmakta olduğunu aktarmaktadır. Bu anlamda, güvenlik kavramını belirlemek amacıyla, "Kim için güvenlik?" sorusuna geniş bir yelpazedeki cevapların kabul edilebilir olduğu görülmektedir: birey (bazı, çoğu veya tüm bireyler), devlet (bazı, çoğu veya tüm devletler), uluslararası sistem (bazı, çoğu veya tüm uluslararası sistemler) vb. Bunlardan hangisinin

seçileceğinin de ele alınacak özel araştırma sorusuna bağlı olduğunu ifade etmektedir (Baldwin, 1997: 13).

Baldwin'e göre, **hangi değerler için güvenlik** sorunsalında ise, bireylerin, devletlerin ve diğer sosyal aktörlerin fiziksel güvenlik, ekonomik refah, özerklik, psikolojik gibi birçok değeri olduğunu ifade etmektedir (Baldwin, 1997: 13-14).

Baldwin, **ne ölçüde güvenlik** sorununa farklı tanımlamalardan örnekler vererek görüşlerini desteklemektedir. Wolfers'a göre güvenlik, *bir milletin az ya da çok sahip olduğu ve daha büyük ya da daha küçük ölçülerde korumayı arzu edebileceği bir değer* olarak tanımlamıştır. Wolfers ile aynı dönemde yazan Bernard Brodie, herkesin güvenliğinin ölçülebilecek bir değer olarak görmediğini ifade etmiştir. General Jacob L. Devers'ın bir ifadesine değinmektedir (Baldwin, 1997: 14-15);

“Ulusal güvenlik, derecelendirilebilecek bir durum değildir. Ya güvende olacağız ya da güvensiz olacağız. Kısmi güvenceye sahip olamayız. Eğer sadece yarı güvencemiz varsa, hiç güvende değiliz.”

Brodie, Wolfers ve diğerleri bu görüşleri eleştirmiş olsalar da, güvenlik fikrinin ölçütünün bir derece olarak kabul edilemez olduğu görüşünü savunmuşlardır. Knorr ise, ulusal güvenlik tehditlerini az ya da çok sorun olarak ele almanın çok fazla kavramsal huzursuzluğa neden olduğunu ifade etmektedir.

Buzan da benzer zorluklara işaret etmekte ve şu şekilde belirtmektedir:

“Kelimenin kendisi, bir şeyin güvenli ya da güvensiz olduğu mutlak bir koşulu ima eder ve kendisini sıcak ve soğuk arasındaki boşluğu dolduracak şekilde derecelendirilmiş bir yelpaze fikrini vermez.”

Baldwin'e göre güvenliğin ölçütü görüşü doğru olsaydı, “güvenliğin analitik bir kavram olarak tanımlandığı” noktasından ortak hareket etmek gerekirdi. Ancak bu durum böyle görünmemektedir. Güvenliğin derecelerinin çeşitliliğine değinmek günlük konuşmalarda oldukça yaygındır. Bir ülkenin sahip olduğu veya aradığı güvenlik derecesini belirtmenin önemli bir nedeni, mutlak güvenliğin sağlanamayacağıdır (Baldwin, 1997: 15).

Baldwin, **hangi tehditlere karşılık güvenlik**, sorunsalında güvenlik terimini kullananların genellikle belirli tehdit türlerini göz önünde bulundurmakta olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, ulusal güvenlik sistemleri, genellikle diğer devletler tarafından gelebilecek tehditleri dikkate almaktadırlar. Bu anlamda, Baldwin'e göre, elde edilen değerlere yönelik tehditler birçok kaynaktan ortaya çıkabilmektedir (Baldwin, 1997: 15-16).

Baldwin'e göre, **hangi araçlarla** güvenlik sağlanmalı sorunsalına, zenginlik gibi, güvenlik amacına da çok çeşitli yollarla ulaşılabileceğini ifade etmektedir. Wolfers, güvenlik arayışı içinde birçok farklı politikanın makul bir şekilde benimsenebileceği hususuna vurgu yapmıştır ve bu güvenlik boyutunun belirlenmesi, uluslararası politika tartışmalarında özellikle

önemlidir. Baldwin'ın iddiası, Wolfers'ın makalesinin yayınlanmasından bu yana, “Güvenlik Çalışmaları” uluslararası ilişkilerde tanınmış bir alt alan olarak ortaya çıkmıştır. Bazı güvenlik araştırmaları uzmanlarının güvenlik boyutunun alt alanlarını tanımlarken “askeri gücün tehdidi, kullanımı ve kontrolü” biçimindeki kavramları kullanma eğilimi, güvenliğin nasıl sağlanacağı konusunda karışıklığa yol açabilmektedir. Ayrıca, bu durumun güvenlik problemlerine askeri çözümler lehine tartışmayı önyargılı hale getirebileceğini ifade etmiştir (Baldwin, 1997: 16).

Baldwin'e göre **hangi maliyetle** güvenlik oluşturulmalı sorunsalına ise, başka amaçlar için kullanılabilecek kaynaklardan fedakârlık yaparak güvenliğe kaynak ayırmak gereklidir. Güvenlik politikasının bu boyutunun belirlenmesi önemlidir, çünkü yazarlar bazen maliyetlerin önemli olmadığını ima eder. Örneğin kimine göre, ulusal güvenlik, “katlanılan maliyetlerin ne olduğuna bakmaksızın peşine düşülen çıkarlar” olarak görülebilmekte ancak, rasyonel bir politikacı açısından, böyle bir çıkar alanı yoktur ve maliyetler her zaman önemlidir. Maliyetsiz bir dünyanın varsayılmasının petrol, doğalgaz gibi kıt kaynaklar için mümkün olmadığı rekabet edebilecekleri hedefler arasındaki gerekli çatışmayı ortadan kaldırılması ve güvenliğin oluşturulması noktasının önemli olduğunu bir ilkeyi hatırlatarak vurgulamaktadır; *TANSTAAFL-“There ain't no such thing as a free lunch”* - yani, “Her şeyin bir bedeli vardır” (Baldwin, 1997:16-17).

Baldwin'e göre, **ne kadar sürede** sorunsalına ise, uzun vadede güvenlik için en rasyonel olabilecek politikalar, kısa vadeli güvenlik politikalarından çok farklı olabilmektedir. Bununla birlikte, kısa vadeli güvenlik politikaları, uzun vadeli güvenlik politikalarıyla da çelişebilir (Baldwin, 1997: 17).

Bu sorunsallara Akgül ise, Güvenlik Çalışmaları literatüründe güvenlik kavramının ele alındığı eserlerde en başta “kim için güvenlik, kim tarafından güvenlik? Ve hangi tehditlere karşı güvenlik?” sorularına cevap arandığını, buna karşılık “hangi araçlarla” güvenliğin sağlanacağı sorunsalına ise daha az yoğunlukta karşılaşıldığını ifade etmektedir (Akgül, 2011: 45).

Miş'e ise, Güvenlik Çalışmaları'nın amacının giderek etkisinin genişlemekte olduğunu bu kapsamda, güvenlikleştirmeyi kimin yaptığını (aktör), hangi konularda (tehditler), kim adına (referans nesnesi), niçin, hangi sonuçları meydana getirerek, hangi şartlar altında yapıldığı sorunsalına dayanarak güvenlik sorunlarını belirlemenin zorluğuna dikkat çekmektedir (Miş, 2011: 364).

Bu anlamda “güvenlik” anlayışımız her şeyde olduğu gibi kavramın tanımlarında gün geçtikçe derinleşerek ve genişleyerek evrim geçirmesine neden olmuştur. Geleneksel uluslararası ilişkiler kuramları güvenliğe salt devletler arasında savaş ya da şiddetin önlenmesi açısından bakmışlar, ancak bugünün dünyasında “insani güvenlik” de en azından sorunlu görüldüğü dikkate alınarak çeşitli olguların güvenlik kapsamına girerek olağanüstü çabalar gereken vahim birer tehdit olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Nye vd., 2018:12).

Bu bilgiler ışığında, güvenlik kavramının tanımlamalarına bakıldığında hemen hemen güç ve ulusal bekayla aynı yöne çevrilmesi doğal olarak Güvenlik Çalışmalarını da realist düşüncenin eksenine taşıdığı görülmektedir. Ancak değişen koşullar göz önünde bulundurulduğunda, devlet milliyetçilik, güç ve güvenlik mücadelesi ve güç kullanımı gibi olgularla hesaplaşmak zorunda kalmış ve artık günümüzde güvenliğe gelenekselciliğin sadece askeri boyutundan bakılmadığı ortaya konulmuştur. İncelemenin kapsamına, amacına ve yöntemine yönelik farklı bakış açıları, savaş ve barış gibi disiplinin merkezinde yer alan klasik meselelerin giderek daha farklı şekillerde kavramsallaştırıldığı ve analiz edildiği anlamına gelmektedir (Burchill, 2013:44). Bu anlamda günümüzde, Buzan vd. genel kabul görüşün, güvenliğin bütünleştirici bakışından bir politika sonucu, güvenliğin yalnızca kendi adlarına hareket eden bireyler ya da devletler yoluyla elde edilemeyeceği olduğudur. Eğer her biri güvenliğe erişmek istiyorsa, sistemin üyeleri arasında birtakım kolektif tedbirlerin alınması gerektiği konusu da önem arz eden nokta olduğu görülmektedir (Buzan, 2015: 294).

2.1. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi

Güvenlikleştirme kavramı, 1990'larda Kopenhag Üniversitesi'nin "Çatışma ve Barış Araştırma Enstitüsü"nden (The Conflict and Peace Research Institute-COPRI) Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde ve diğerleri tarafından ortaya çıkarılmıştır. Güvenlikleştirme, şuanda hala geliştirilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır, ancak derinleştirilmesi noktasında Kopenhag Okulu'nun literatüre büyük bir katkısı bulunmaktadır. Bu önemli çalışmalar arasında Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde'in çalışmaları "*Security: A New Framework for Analysis (1998)*" ve Waever'in "*Securitization and Desecuritization (1995)*", "*Concepts of Security (1997)*", "*Security, the Speech Act (1989)*" (Stritzel, 2014: 11) ve Buzan'ın ilk basımı 1983 ve tekrar gözden geçirilerek ikinci basımı 1991 olan "*People, States and Fear*" adlı yapıtı ve yine Buzan ve Weaver'in ortak çalışması olan "*Regions and Powers: The Structure for International Security (2003)*" yapıtlar Ekol'ün önemli yapı taşlarını oluşturan çalışmalar arasında yerini almaktadır (Buzan, 2015:3).

Ekol, Kopenhag Barış Araştırma Enstitüsü'ndeki "Avrupa Güvenlik" grubu olarak da bilinen bir grup araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. "Kopenhag Okulu" adı ilk olarak, Bill McSweeney tarafından "*Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School*" (1996) adlı çalışmasında Barry Buzan ve Ole Waever'in çalışmalarını eleştirmek üzere incelediği makalesinde ele alınmıştır. Buna karşılık Barry Buzan ve Ole Waever "*Slippery? contradictory? Sociologically unstable? The Copenhagen school replies*" (1997); Bill McSweeney "*Durkheim and the Copenhagen school: a response to Buzan and Waever*" (1998); Mike Williams "*Comment on the 'Copenhagen Controversy'*"(1998); Bill McSweeney, "*Security, Identity and Interests: A*

Sociology of International Relations” (1999), ortaya koyulan çalışmalarda eleştiriye cevaben yazdıkları bu teorik yaklaşımlarını kabullendikleri ortaya konulmuştur. Ekol’ün ana yapı taşı olan “*Security, A New Framework from Analysis (1998)*” ve “*Regions and Powers: The Structure of International Security (2003)*”, çalışmaları Kopenhag Okulu’nun üç ana fikrini inşa etmiştir (Waeber, 2004: 8);

- ✓ *Sektörler,*
- ✓ *bölgesel güvenlik kompleksleri,*
- ✓ *güvenlikleştirme.*

2.1.1. Sektörel Analiz

Kopenhag Okulu, **sektörel analiz** çerçevesinde, Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik algısıyla birlikte güvenlik konularının askeri konudan öte ekonomik, çevresel, toplumsal ve siyasi konularının da Güvenlik Çalışmaları’na dahil olduğunu aktarmaktadır. Bu bağlamda, Buzan, vd., güvenlik analizinde konuları sınıflandırmışlardır. Bu **güvenlik sektörleri** (Buzan vd., 1998: 7-8);

- **Askeri güvenlik**, devletlerin silahlı saldırı ve savunma yetenekleri ve devletlerin birbirlerinin niyetlerine ilişkin algılarının iki seviyeli etkileşimi ile ilgili,
- **Siyasi güvenlik**, devletlerin, hükümet sistemlerinin ve onlara meşruiyet kazandıran ideolojilerin örgütsel istikrarı ile ilgili,
- **Ekonomik güvenlik**, kabul edilebilir refah ve devlet iktidar seviyelerini sürdürmek için gerekli olan kaynaklara, finansa ve piyasalara erişim ile ilgili,
- **Toplumsal güvenlik**, evrim için kabul edilebilir koşullar altında, geleneksel dil, kültür, din, ulusal kimlik ve gelenek örüntülerinin sürdürülebilirliği ile ilgili,
- **Çevre güvenliği** ise, diğer tüm insan işletmelerinin bağlı olduğu temel destek sistemi olarak yerel ve gezegensel biyosferin bakımı ile ilgilidir.

Çalışmada, önemli bir çıkış noktası olan enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutunu Buzan vd. çevre sektörüne dahil ederek gün geçtikçe önem arz eden kilit konular olarak ortaya koymuşlardır (Buzan vd., 1998: 74-75);

- ✓ Ekosistemlerin bozulmasıyla iklim değişikliğinin yaşanması; biyolojik çeşitliliğin kaybı; ormansızlaşma, çölleşme ve diğer erozyon şekilleri; ozon tabakasının incelenmesi; ve çeşitli kirlilik biçimleri,
- ✓ Enerji sorunları arasında doğal kaynakların tükenmesi; yönetim felaketleri de dahil olmak üzere çeşitli kirlilik biçimleri (özellikle nükleer enerji, petrol taşımacılığı ve kimya endüstrileri ile ilgili); kıtlıklar ve eşit olmayan dağılım,
- ✓ Nüfus sorunları arasında nüfusun büyümesi ve dünyanın taşıma kapasitesinin ötesindeki tüketim; genel olarak salgın hastalıklar ve kötü sağlık koşulları; azalan okuryazarlık oranları; yönetilemez kentleşme de dahil olmak üzere politik ve sosyal olarak kontrol edilemeyen göçler,

- ✓ Gıda sorunları arasında yoksulluk, kıtlık, aşırı tüketim ve bu aşırı uçlarla ilgili hastalıklar; verimli toprakların ve su kaynaklarının kaybı; genel olarak salgın hastalıklar ve kötü sağlık koşulları; kıtlıklar ve eşit olmayan dağılım,
- ✓ Ekonomik sorunlar arasında sürdürülemez üretim biçimlerinin korunması, büyüme zorunluluğunun (döngüsel ve hegemonik bozulmalara yol açan) doğasında bulunan toplumsal istikrarsızlık ve yapısal asimetrikler ve eşitsizlikler,
- ✓ Sivil çekişme bir yandan savaşa bağlı çevresel hasarı, diğer yandan çevresel bozulmaya bağlı şiddeti içerir.

Bu anlamda, **sektörlerin** kullanımı, oyundaki değişken sayısını azaltarak soruşturma kapsamını daha yönetilebilir oranlarla sınırlandırmaktadır. Böylece, ekonomist, insan sistemlerine zenginliği ve gelişimi vurgulayan ve kısıtlayıcı varsayımları haklı çıkaran terimlerle bakar, örneğin faydayı en üst düzeye çıkarma arzusunun davranış motivasyonunu incelemektedir. Siyasi realist, egemenliği ve gücü vurgulayan ve gücü en üst düzeye çıkarma arzusunun davranış motivasyonu gibi kısıtlayıcı varsayımları haklı gösteren aynı sistemlere bakmaktadır. Askeri stratejist, sistemlere saldırgan ve savunma kabiliyetini vurgulayan ve zorlayıcı avantajın fırsatçı hesaplamaları ile davranışın motivasyonu gibi kısıtlayıcı varsayımları haklı çıkaran terimleri ele almaktadır. Çevreci, sistemlere, medeniyetin ekolojik temelleri ve sürdürülebilir kalkınma sağlama ihtiyacı açısından kapsamaktadır. Toplumsal sektörde, analist sistemlere kimlik örüntüleri ve kültürel bağımsızlığı koruma arzusu açısından bakmaktadır. Her biri bütüne bakıyor, ancak gerçekliğinin sadece bir boyutunu görmektedir (Buzan vd., 1998: 8).

2.1.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri

Ekol'ün en önemli varsayımlarından biri olan **güvenlik komplekslerini** Buzan, anarşik uluslararası yapının tipik ürünü olarak tanımlamakta ve sistematik bir yaklaşım sunmakta olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın, sistemdeki güç dağılımına ilişkin sistem düzeyindeki soyutlamalardan çok, ulusal güvenlikle ilgili birçok politika yapıcısının faaliyetlerini yürüttükleri çerçeveyi yansıtmaya daha yakın olduğu görüşünü ifade etmektedir (Buzan, 2015: 182-183).

Ekol'e göre, **bölgesel güvenlik dinamikleri** Soğuk Savaş'ın etkisiyle ortaya çıkmış olan süreç üzerinde yayılmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi bölgesel güvenlik üzerinde üç ana etkisi bulunmaktadır. Birincisi ve en açık olanı, Avrupa'nın üzerine yayılmış olan süper gücün kaldırılması ve Kuzeydoğu Asya'ya nüfus eden süpergücün yapısının radikal olarak değiştirilmesi olmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasıyla birlikte, oyuna on beş yeni devlet ve yeni bir Bölgesel Güvenlik Kompleksi dahil olmuştur. İkincisi, ideolojik çatışmayı ve Sovyet iktidarını denklemden kaldırarak, küresel gücün üçüncü dünyanın Bölgesel Güvenlik Kompleksleri'nin içine nüfuz etmesinin doğasını ve yoğunluğunu büyük ölçüde değiştirmiştir. Ancak bu durum bazen daha iyi ve bazen de daha kötü sonuçlara yol açmıştır. Daha önceki davranışlarına nazaran, küresel güçlerin artan ilgisizliği ve tarafsızlığına bağlı olarak, pek çok

bölgesel düzeyde güvenlik dinamiği, daha fazla operasyonel özerklik kazandığı görüntüsünü vermektedir. Bu yeni özgürlük, merkezin Soğuk Savaş sırasında çevresine yönelik ideolojik ve özellikle ekonomik açıdan daha baskın bir pozisyonda olduğu gerçeğine karşı bir görünüm ifade etmektedir. Üçüncüsü ve teori için öne çıkan tarafı Soğuk Savaş'ın sona ermesi, birçok askeri olmayan konuları ve aktörleri kapsayacak şekilde, güvenlik gündeminin içeriğinin kaymasına yol açmasıdır (Buzan, 2003: 17-18).

Buzan'a göre, güvenlik kavramı kapsamında kullanılan "bölge" terimi; yazgıları, aralarındaki coğrafi yakınlıktan dolayı farklı bir güvenlik ilişkisi oluştururken, güvenlik kompleksi ise, güvenlik kaygılarını ortak çıkarlar doğrultusunda bir topluluk oluşturarak karşılıklı bağımlılık haline getirmektedir. Bununla birlikte güvenlik komplekslerini uluslararası sistemin anarşik yapısının belirleyici unsuru olarakta tanımlamaktadır. Bu anarşik sistemde genel olarak geçici olmaktan daha çok daimi öğeleri oluşturmayı hedeflemektedirler. Bu noktada, bir kompleksi tanımlarken ana faktör, çoğunlukla iki veya daha çok devletin arasında karşılıklı olarak bağımlılık olarak ifade edilmektedir (Buzan, 2015: 158-162).

Devletler politikalarını ya da stratejilerini belirlerken komşularının da çıkarlarını gözetmek için önemli güvenlik sebepleri bulunmaktadır. Devletler, ulusal güvenliklerinin birbirine çekiciliği ne olursa olsun sadece kendi çıkarlarına yönelik güvenlik politikalarının nihai olarak kendi kendini tahrip edici olduğu anlayışını benimsemektedir. Bu noktadan hareketle, Buzan İskandinav ülkelerini örnekendirerek, devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamak için öncelikle bölgesel güvenlik oluşumlarının daha öncelikli olmanın daha çok fayda sağlayabileceğini aktarmaktadır (Baylis, 2008: 77).

2.1.3. Güvenlikleştirme

Ekol'ünbir diğer önemli varsayımı olan ***güvenlikleştirme*** kavramını John L. Austin ve Jacques Derrida'nın görüşlerini sentezleyen kendine has bir söz edimi yaklaşımına dayandırmaktadır. Güvenlik kavramına uyarladığı bu sentezde kimi zaman Austin'in "*söz edimi*", kimi zaman da Derrida'nın "*metnin dışında gerçeklik yoktur*" savı, Carl Schmitt'in "*politik kavramı*" ve Kenneth Waltz'un "*uluslararası güvenliği devletlerin hayatta kalma dürtüsü*" ile ön plana çıkarırken; diğer yandan da siyaset teorisi unsurlarını ve sosyal inşacılık perspektiflerini kullanarak güvenlik çalışmalarında yeni bir analiz çerçevesi ortaya koymaktadır (Akgül, 2011: 59-60).

Buzan vd. göre, güvenlikleştirme sürecinde varoluşsal tehditlerin, anlaşma ya da kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılmaları yoluyla "güvenliğin" nesnel göstereni (object referent), yani derin endişenin nesnesi konumuna geldiğini ifade etmektedirler. Bu anlamda, güvenlikleştirme, siyasallaştırmanın yoğunlaştırılması olsa da, aktörleri siyasal tartışmanın veya

jeopolitik çıkarların üzerinde konumlandırılması dolayısıyla siyasallaştırılmaya karşı da durmaktadır. Buzan vd (Griffiths, 2011: 221);

...güvenlikleştirme, güvenlikleştirilme, yani sorunun normal siyasi prosedürün sınırları dışında acil önlemler ve meşrulaştırıcı fiilleri gerektiren varoluşsal bir tehdit olarak gösterilmesi için, hükümet kararı ile kaynak dağılımlarını ya da daha ender olarak ortak yönetişimi talep etmek üzere siyasallaşmış –olmayan-dan (devlet siyasallaştırmasının söz konusu olmadığı ve kamu politikası konusu yapılmayan anlamında) siyasallaşmış olana geniş bir alanda işlemektedir.

Bu kapsamda Buzan ve Waever’a göre , güvenlikleştirme (Buzan vd., 2003: 491);

“bir şeyi değerli bir referans nesnesi için varoluşsal bir tehdit olarak ele almak ve tehditle başa çıkmak için acil ve istisnai tedbirler çağrısını meşru kılarak siyasi bir topluluk içinde öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreçtir.”

Nitekim, Waeverda güvenlikleştirmenin aslında bir siyasal tercih olduğu görüşünü ifade ederek güvenlik sorusunu, dil teorisinin yardımıyla "güvenliği" bir konuşma eylemi olarak görebileceğimizi ifade etmektedir. Bu kullanımda güvenlik, gerçek bir olguyu gündeme getiren davranış değildir. Bir devlet yöneticisi "güvenlik" kavramını kullanarak belirli bir gelişmeyi belirli bir alana taşır ve böylece onu engellemek için gerekli olan her türlü aracı kullanma hakkını talep eder (Waever, 1995: 6-7). Bu kapsamda, bir devlet yöneticisi bir konuyu kendi değerlerine karşı tehdit unsuru olarak güvenlikleştirerek alımlayıcı kitlede algı yaratması güvenlikleştirmenin kim için hangi değerler için sorununda bir risk oluşturduğunu da ortaya koymaktadır. Bu risk noktasında, güvenlikleştirmeyi gerçekleştiren bir devlet yöneticisi olduğunda bir topluluğun düşüncesini ya da algısını değiştirme gibi bir durum yaratabileceği bununla birlikte güvenlikleştirdiği durumu politik bir araç haline getirerek alımlayıcı kitle üzerinde algı operasyonu yaratarak psikolojik bir unsur olarakta kullanılabileceğini söylemek mümkündür.

Waever’a göre, güvenlik ve güvensizlik ikili bir muhalefet oluşturmaz. "Güvenlik", bir güvenlik sorununun varlığı ve buna karşılık olarak alınan bazı önlemlerin işaret ettiği bir durumu belirtir. Güvensizlik, güvenlik sorunu olan ve bu sorunun çözümüne yönelik yanıt verilmeyen bir durumdur. Her iki koşul da güvenlik sorununu paylaşır. Güvenlik sorunu olmadığında, durumumuzu güvenlik terminolojisi ile kavramsallaştıramayız; bunun yerine, güvenlik o durum için sadece ilgisiz bir konu olarak duracaktır. Bu da göstermektedir ki, güvenlik kavramı, her zaman görecelidir ve hiç kimse tam bir güvenlik içinde yaşayamaz. Eğer tam güvenliğe sahip olunan bir durum söz konusu ise, o durum da “güvenlik” olarak tanımlanmaz. Bu nedenle “tam güvenlik ortamı” asla oluşmayacaktır. Bu bağlamda güvenliği en aza indirgeme gündemi, güvenliğe yönelik klasik eleştirel bir yaklaşıma dayanamaz; buradaki kavram eleştirilir ve daha sonra analistin isteklerine göre vazgeçilir veya kavram yeniden tanımlanır. Aynı zamanda, Waever’a göre, güvenlik dil oyunu, başka bir deyişle, tehdit altındaki seçkinler için bir gerekliliktir ve bu da bu şekilde kalması gerektiğini ifade etmektedir (Waever,

1995: 7). Buzan'a göre ise, güvenlikleştirme, değerli olarak gösterilen bir varlığa yönelik varoluşsal bir tehdidin kurgulanması ve buna karşılık olarak istisnai tedbirlerin desteklemesi olarak tanımlanmaktadır (Buzan, 2008: 108).

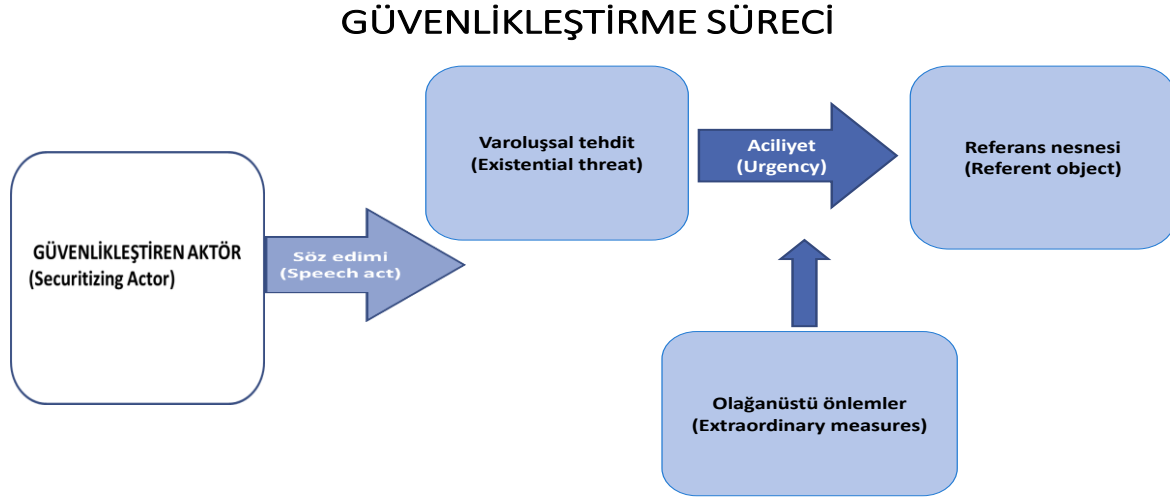
Szulecki'ye göre de, Kopenhag Okulu için güvenliğin anlamı güvenlik söyleminde yatmakta olduğunu ve bu yaklaşımda güvenliğin, konuşma eylemleri yoluyla konuların öznelarası olarak güvenlik sorunları haline geldiği belirli sosyal süreçlerin sonucu olarak kabul edildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla güvenlik, söylemsel etkileşimde üretilen sosyal bir yapı, kendi kendini referans alan bir sosyal uygulama olduğunu aktarmaktadır. Güvenliğin kavramsallaştırılması, güvenlik söyleminde bulunmaktadır. Bunlar kesinlikle ne nesnel değerlendirmeler ne de tehditlerin analitik yapılarından ziyade tarihsel yapıların ve süreçlerin, devlet içindeki iktidar mücadelelerinin, devletlerde yaşayan toplumsal gruplar arasındaki çatışmaların ve onları kuşatan çıkarların ürünü olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, sadece uluslararası güvenlik mücadeleleri değil, aynı zamanda kavramlar arasında güvenlik mücadelelerine de vurgu yapmaktadır (Szulecki, 2018: 34).

Nitekim, Buzan vd., bir referans nesnesine varoluşsal bir tehdit olarak sunma biçimi olan söylem hareketinin tek başına güvenlikleştirme yaratmayacağını, bunun güvenlikleştirme girişimi olduğunu yalnızca kamuoyu bunu bu şekilde kabul ettiğinde güvenlik altına alınıp güvenlikleştirmenin sağlandığını aktarmaktadırlar. Bu noktada, varoluşsal tehditler üzerinde kamuoyunda anlayış birliğinin sağlanması ve bu tehditleri önlemeye yönelik acil önlemleri alabilecek bir platform oluşturulması için yeterli kamuoyu desteğinin kazanılmasının esas olduğunu vurgulamışlardır (Buzan vd., 1998: 25). Başarılı bir konuşma eylemi, dilin ve toplumun, hem konuşmanın içsel özelliklerinin hem de konuşmayı yetkilendiren ve tanıyan grubun birleşimidir (Buzan vd., 1998: 32). Dahası, güvenlik söyleminde, bir sorun, belirlenmiş bir başvuru nesnesine varoluşsal bir tehdit oluşturması olarak sunulmaktadır. Varoluşsal bir tehdidin belirlenmesi, onunla başa çıkmak için olağanüstü önlemlerin kullanılmasını haklı çıkarır. Güvenlik, siyaseti oyunun kurallarının ötesine taşıyan ve konuyu normal siyasetin üzerinde olduğu gibi belirleyen bir hareketin sonucudur (Waever, 2004: 9).

Ekol'e göre, güvenliğe yönelik bir konuşma eylemi yaklaşımı, güvenlik analizine katılan üç tür birim arasında bir ayırım yapılmasını gerektirir (Buzan vd., 1998: 35-36):

- ✓ **Referans nesneleri:** varoluşsal olarak tehdit altında olduğu ve hayatta kalmak için meşru bir iddiası olan şeyler.
- ✓ **Güvenlik aktörleri:** tehdit altında olan bir şeyi (referans nesnesi) ilan ederek sorunları güvenlikleştiren aktörlerdir.
- ✓ **İşlevsel aktörler:** bir sektörün dinamiklerini etkileyen aktörler. Referans nesnesi veya referans nesnesi adına güvenliği talep eden aktör olmadan bu, güvenlik alanındaki kararları önemli ölçüde etkileyen bir aktördür.

Buzan ve Hansen, güvenlik konusunun özel bir siyaset türü ya da siyasetin üstünde bir spektrum olarak çerçevelemektedir ve bu nedenle kamu meselelerini siyasallaştırılmamış (non-politicised) olanlardan siyasallaştırmaya (politicised) ve güvenlikleştirmeye (securitisation) olarak tanımlamaktadırlar. Güvenlikleştirme sürecinde, güvenlik aktörleri (securitisingactors), bir referans nesnesinin (referent object) varoluşsal bir tehdit (existential threat) altında olduğunu ve acil, olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan ederek güvenlikleştirmenin söylemsel gücünü kullanmaktadır. Güvenlikleştirme teorisi prensip olarak güvenlikleştirme hareketini gerçekleştirmesi için uygulayan en yaygın güvenlikleştirici aktörler olarak “siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı grupları” olarak belirlenmektedir (Buzan, 2009: 214). Bu noktada, Buzan vd. “güvenlikleştirme hareketi” ile güvenlikleştirme arasında ayrıma giderek, tehdit var olsa bile, asıl aktörlerin onu tehdit olarak kabul etmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Herhangi bir şey nesnesel gösterenine varlıksal bir tehdit olarak gösterildiği zaman, aktör kendini hızlı ve acil şekilde bunu karşılamaya adanmak konusunda istekli olması gerektiği yoksa bu tür niyetleri güvenlikleştirmek için aktif iyi niyet gösterisi veya resmi niyetlerden öteye geçemeyeceği aktarılmaktadır (Griffiths vd., 2011: 221-222). Benzer şekilde, Waever’da, bir konuyu güvenlik sorunu haline getiren olguların neler olabileceği üzerinde durmaktadır. Güvenlik sorunları bir devletin egemenliğini veya bağımsızlığını özellikle hızlı veya dramatik bir şekilde tehdit eden ve onu kendi başına yönetme kapasitesinden mahrum eden gelişmeler olarak ifade etmektedir. Bu da siyasal düzeni altüst etme potansiyeline sahip olabileceği görüşündedir. Dolayısıyla, böyle bir tehditin üstesinden gelebilmek için azami çabanın seferber edilmesi gerekecektir. Belirli bir gelişmenin bir güvenlik problemi olarak tanımlanması demek konuyla ilgili olarak, her zaman devlet ve seçkinleri tarafından tanımlanan özel bir hak talep edilmesi gerektiği görüşüdür. Politika yapıcılarının istemeyeceği esaslı bir siyasi değişim için baskı yapmaya çalışmak, rakibin istediği zaman kuralları değiştirebileceği bir oyuna benzer. Güç sahipleri, bir sorunun kontrol altına alınması için her zaman güvenlikleştirme aracını kullanmaya çalışabilirler. Tanım olarak, elitler bunu böyle ilan ettiklerinde bir şey güvenlik sorunudur. Güvenlik, barış ve savunma kavramı ile ifade edilebilir. Barış ve savunmanın temelinde ise, ulaşılması hedeflenen sonuç, bu sonuca götürecek araçlar, bu araçları kullanma hakkı ve bu hakkı veren egemenlik yatmaktadır. Bu nedenle, barış ve savunma emrini uygulayanlar, bu uygulamayı bazen kaçınılmaz bir şekilde kendi belirli amaçları doğrultusunda gerçekleştirirler (Waever, 1995: 6).

Şekil 2.2. Kopenhag Okulu’nun Güvenlikleştirme Süreci

Kaynak: Sezer Özcan, *Securitization of energy through the lenses of Copenhagen School*, 2013, s. 9.

Bu anlamda, bir sorunun güvenlik alanına dahil olması, “sorunların acil ve istisnai/olağanüstü önlemler gerektiren olağan siyasi prosedürlerin sınırları dışındaki, filleri meşru kılan ve varoluşsal tehditmiş gibi sunulmasıyla” olmaktadır. Daha açık şekilde, güvenlikleştirici aktör (a securitizing actor), referans nesnesinin (referent object) bekası için herhangi bir olayı varoluşsal tehdit (existential threats) olarak sunarsa, (bu konuşma edimi yoluyla olur-speechact) burada söz konusu olay güvenlik sorunu olarak sunulmuş olmaktadır. Güvenlikleştirilmiş sorunlar, normal siyaset alanına tekrar dahil edilmeden ya da güvenlik dışına alınmadan önce uzun bir süre güvenlik gündeminde kalabilir. Sorunlar kendiliğinden güvenliğe tehdit teşkil etmezler, aktörler onları güvenlikleştirmeyi seçerler. Bu anlamda güvenlik siyasetinin belirlenmesi de siyasal bir olgudur (Miş, 2011: 348-349).

Bu kapsamda Ekol, güvenlikleştirme, politikleştirilmenin güvenlik (devlet) alanına doğru yönetilmesi olarak da tanımlanabilmektedir. Güvenlikleştirme kavramında, devlet herhangi bir sorunu bekası için tehdit olarak algıladığı zaman, artık o soruna öncelik vermektedir. Yani Ekol’e göre, öncelik verilen herhangi bir gelişme “güvenlik sorunu” olarak sunulursa bu sorunla mücadele etmek için politik yapı özel haklara sahip olduğunu ilan etmiş olmaktadır. Bu ilanın ardından bu “bekası için tehdit olan sorunu bertaraf etmek için olağanüstü yöntemlerle ve acilen yani öncelikli olarak mücadele etmesi konusunda algılayıcı kitleyi de ikna etmesi” ile güvenlikleştirme süreci oluşmuş demektir (Gözen, 2017: 394-395).

Ekol’ün diğer önemli varsayımı olan “desecuritisation” kavramına türkçe literatürde anlamsal olarak aynı ancak kavram olarak çalışmalarda farklı şekillerde kullanıldığını görmekteyiz. Akgül, güvenlik ve güvensizlik kavramlarının anlam ayırımına dikkat çekerek

açıklık getirmektedir. Güvensizliğin bu anlamda en kötü durum; güvenliğin ise kötünün iyisi olarak tanımlanarak ideal olanın ise güvenlik-dışılık (*asecurity*) olduğunu aktarmaktadır. Bu anlamda, güvenlikleştirme sürecinde ortaya çıkan tehditler karşısında güvenlik sağlamak olmadığını, uzun vadede en uygun ve yararlı bir çözümün güvenlik-dışılaştırma yöntemini izlemek olduğunu ifade etmektedir (Akgül, 2008: 208). Benzer şekilde Miş'te güvenlikleştirme perspektifinden bakıldığında, güvenliğin konusu olmama (*a-security*) durumunda "güvenlikdışılaştırma" ya da "hiç güvenlikleştirmenin olmaması" yani "herhangi bir tehdit durumunun olmaması" olarak aktarmaktadır (Miş, 2011: 351). Bilgin ise, "sorunların ve ilişkilerin güvenlik dışına çıkarılması" şeklinde açıklamaktadır (Bilgin, 2010: 42).

Bu çalışmada "*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*" olarak kullanılacak "*desecuritisation*" kavramı ise (Buzan vd., 2003: 489);

"siyasi bir topluluğun değerli bir referans nesnesi için varoluşsal bir tehdit olarak bir şeye indirgediği veya durduğu veya tehditle başa çıkmak için acil ve istisnai önlemlerin alınmasını azaltan veya durduran bir süreçtir. Süreç, durumun tanımını ele alan doğrudan söylemsel olabilir; daha sıklıkla dolaylıdır ve yönelim değişikliğinin diğer sorunlara kayması, daha önce güvenlikleştirilen konuya kıyasla dikkati azaltır."

Bu kapsamda güvenlik dışına çıkarma ise, Buzan vd., tarafından güvenlikleştirmenin her zaman iyi bir şey olarak çok kolay düşünülmemesi gerektiğini ifade ederler. Waever'in belirttiği gibi, "*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*" (*desecuritisation*) hedeflemenin daha iyi olduğunu ve meselelerin acil durum modundan çıkması ve siyasi alanın normal pazarlık süreçlerine kaydırılmasının önemini vurgulamaktadır (Buzan, 1998: 4). Bu kapsamda, bir zamanlar savaşlarla anılan Avrupa'nın artık barışla anılmaya başlaması örneğidir. Bunun ardında yatan dinamikleri, Avrupalı devlet adamlarının İkinci Dünya Savaşı sonrasında yürüttüğü "*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*" (*desecuritisation*) çabaları ile açıklamaktadır. Waever, Avrupa'da güvenlik kelimesinin telaffuz edilmesinin yarattığı gerginliklerin ve askerî reflekslerin güvenlik konuşmadan ancak güvenlik sağlamaya yönelik iş birliğinin geliştirilmesi ile mümkün olduğunu aktarmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Avrupa'nın birleş(tiril)mesi "*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*" (*desecuritisation*) projesi olarak ortaya çıkmaktadır: askerî yöntemlere başvurmaya gerek kalmadan da barışın korunabildiği ve olası saldırganların caydırılabildiği bir güvenlik topluluğunun oluşturulabileceğini aktarmaktadır. İki dünya savaşı sırasında, arasında ve önceki yüzyıllarda Avrupa'nın nasıl savaştan baş alamadığı düşünüldüğünde devletlerarası ilişkilerin ve meselelerin "*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*" (*desecuritisation*) ile başarılan bir güvenlik topluluğunun önemi bu şekilde ortaya çıkmaktadır (Bilgin, 2010: 42).

Bu anlamda, Ekol tarafından sorunları "güvenlik sorunu olmaktan çıkarmak" (konuları güvenlik gündeminden çıkarmak ve "normal" politik süreçler aracılığıyla dile getirmek ve çözmek) için kanıtlar ortaya koymaktadır. Kopenhag Ekolü etik-politik olarak sorumlu olan

seçimin güvenliğin devletin bekası ile ilgili konularla sınırlı (dar) tutulması olduğunu savunur. Diğer konular güvenlikleştirilmemeli, “normal” siyasi süreçler içinde tartışılarak çözümlenmelidir. Güvenlik konusunun kapsamı genişletilirse güvenlik sorunsalı başka konularda da çözümü zorlaştırır hâle gelir (Bilgin, 2010: 43-44).

Akgül, “kimin güvenlik söz ediminde bulunduğu”, “neyin güvenlikleştirme olduğu” konularında sabit ve objektif kriterlerin olmadığını vurgulamaktadır. Örnek vermek gerekirse, çevre hareketleri, daha önce güvenlik söz ediminde bulunmamışken, 1970’lerde güvenlikleştiren aktör sıfatını kazanmışlardır. Bununla birlikte, bir konunun güvenlikleştirilmiş olması, onun sonsuza kadar öyle kalacağı anlamına gelmediğini belirtmektedir. Bu düşüncesini Soğuk Savaş döneminde Doğu Avrupa’da komünizmin güvenlikleştirilmiş örneğinden yola çıkarak örneklemektedir. Bu süreçte güvenlikleştirilen bir komünizmin daha sonraki dönemler için bir tehdit oluşturmamış güvenlikleştirilmiş alandan zamanla çıkarılmıştır. Bu bağlamda, güvenlik unsurlarının inşası üzerinde belirleyici olan objektif ve değişmez kriterlerin olmadığı vurgulanmaktadır (Akgül, 2011: 65-66).

Bir diğer örnek ise, Türkiye’nin 1990’lardan itibaren İsrail ile olan ilişkileri gösterilebilmektedir. Türkiye 1990’lara kadar bölgesinde tarafsız bir politika izlerken, 2000 yıllara gelindiğinde ise, İsrail’in 2006 yılında Lübnan ve 2008 yılında Gazze’ye saldırıları, Davos toplantıları esnasında Başbakan Erdoğan’ın İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres’e tepkisi ve Mavi Marmara krizi ile İsrail-Türkiye ilişkileri en düşük seviyeye gerilemiştir. Bu gelişmelere paralel olarak Türkiye, İsrail ile yapılmış olan tüm askeri anlaşmaları askıya almış ve bu gelişmelerle birlikte güvenlikleştirme konusu olmuştur (Gözen, 2017: 395-396).

Szulecki, güvenlikleştirme süreçlerinin genişliğini ve derinliğini yakalamak için bir metne odaklanamayacağını, bunun yerine farklı metin türlerini, farklı zamanlarda, farklı sosyal bağlamlarda incelenbilmesini ifade etmektedir. Aynı zamanda, Szulecki, Thierry Balzacq’a atıfta bulunarak, “daha güvenilir bir güvenlikleştirme çalışması” için, incelemekte olduğu “enerjinin güvenlikleştirilmesi” noktasından hareketle güvenlikleştirme söylemine “nasıl”, “kim” ve “neyin” analiz edilmesi önerisine dikkat çekmiştir. Herhangi bir güvenlikleştirme hamlesi varoluşsal bir tehdit, tehdit edilen bir referans nesnesi ve referans nesnesini kurtarmak için olağandışı tedbirlerin önerilmesini savunmakta olduğunu ve bu üç unsurun, güvenlikleştirme hareketini tanımlamak ve onu risk veya güvenlik jargonundan ayırma gerekliliğini aktarmaktadır. Bu kapsamda ortaya çıkan siyasi olmama durumu, siyasileştirme, güvenlik jargonu, riskli olma durumu ve güvenlikleştirme şeklinde sınıflandırarak bu süreci çalışmada çok yöntemli yaklaşımla analiz etmektedir (Szulecki, 2018:50-53);

Tablo 2.1. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde “Siyasi olmama durumu”

“Siyasi olmama durumu”nda dil oyunu	
Tanım/ Dilbilgisi	İktisat politikaları oluşturma sorumluluğunun çeşitli araçlarla, kısmen veya tamamen bağımsız organlara geçmiştir bunun sonucunda, politik mücadeleler ve kamu kurumlarının temsil rolü çoğunlukçu kurumlar tarafından azalması. Karar verme sürecinin politik niteliğini merkezi devletten uzaklaştırdığı bir süreç.
Siyasi zorunluluk	Devletin faaliyetlerini kısıtlamaya yönelik yarı veya tamamen bağımsız organlar veya yasalar oluşturmaya planlamak.
Performans etkileri	Belirli politikalara (örneğin; dış kaynak kullanımı), itirazın azaltılması, kamu denetiminin azaltılması, gizliliğin artırılması için (örn. Teknik dil aracılığıyla, konuyu epistemik uzman topluluğuna aktarmak yoluyla) sorumluluktan kaçınmak.
Ampirik göstergeler	Yönetilebilir nesne, sorumluluk kayması, yönetim önlemleri (bir yönetim planı). Güvenliğe itirazın olmaması.

Kaynak: Kacper Szulecki, “Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges”, Springer, 2018, s.51-53.

Tablo 2.2. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde “Siyasileştirme”

“Siyasileştirme”de dil oyunu	
Tanım/ Dilbilgisi	Siyasallaştırma, bir meselenin açıklığa kavuşmasını, bir tercih sorunu olmasını, sorumluluk gerektiren bir olguya dönüşmesini sağlamaktır. Sorunların karşı önlemlere “karşı tehdit olarak ifade edilmesi” gerekmez. Nesnenin yönetilebilir olarak oluşturulması (farklı, biçimlendirilebilir, ölçülebilir hale getirme).
Siyasi zorunluluk	Diğer mallarla yapılan takaslarda faydayı en üst düzeye çıkarmak için yapılan eylem planı.
Performans etkileri	Diğer mallarla ilgili mübadelenin meşrulaştırılması.
Ampirik göstergeler	Yönetilebilir nesne, sıradan önlemler (optimize etme planı) “Güvenliğe” itirazın olmaması.

Kaynak: Kacper Szulecki, “Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges”, Springer, 2018, s.51-53.

Tablo 2.3. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde “Güvenlik jargonu”

“Güvenlik jargonu”nda dil oyunu	
Tanım/ Dilbilgisi	Bir yönetim nesnesine zarar verme (risk) olasılığının sağlanması şartlarını oluşturmak. Risk politikası güvenlikleştirmenin bir örneği değil, kendi avantajları ve tehlikeleri ile farklı bir şey olduğu ileri sürülmektedir. Tehdit temelli güvenlik, doğrudan zarar nedenleriyle ilgilenirken, risk güvenliği, uzun vadeli ihtiyati yönetimi teşvik eden bir tür “ikinci dereceden” güvenlik politikasının olasılık veya kurucu nedenlerine yöneliktir.
Siyasi zorunluluk	Eylem planı yok.
Performans etkileri	Bir tartışmayı etkilemek, medyanın ilgisini çekmek, şüpheli karşı iddialardan kaçınmak, vb. için güvenlik jargonu kullanmak. Güvenlik dili bir aciliyet duygusu iletmek için kullanılır.
Ampirik göstergeler	Varoluşsal tehdit (bazen dağınık), ancak ihtiyati veya olağanüstü tedbirler yok (eylem planı yok) 'Güvenliğe' boş söylem olarak başvuruyor.

Kaynak: Kacper Szulecki, “Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges”, Springer, 2018, s.51-53.

Tablo 2.4. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Riskli olma durumu"

"Riskli olma durumu"nda dil oyunu	
Tanım/ Dilbilgisi	Bir yönetim nesnesine zarar verme (risk) olasılığının sağlanması şartlarını oluşturmak. Risk politikası güvenlikleştirmenin bir örneği değil, kendi avantajları ve tehlikeleri ile farklı bir şey olduğu ileri sürülmektedir. Tehdit temelli güvenlik, doğrudan zarar nedenleriyle ilgilenirken, risk güvenliği, uzun vadeli ihtiyati yönetimi teşvik eden bir tür "ikinci dereceden" güvenlik politikasının olasılık veya kurucu nedenlerine yöneliktir.
Siyasi zorunluluk	Yönlendirme ve referans nesnenin esnekliğini artırmak için yapılan eylem planı.
Performans etkileri	Uyarı niteliğinde olan tedbirlerin meşrulaştırılması, yani bir güvenlik marjının dahil edilmesi.
Ampirik göstergeler	Risk, referans nesnesi, ihtiyati önlemler (yönetmeyi planlıyor). Riske dayalı 'güvenliğe' hitap eder.

Kaynak: Kacper Szulecki, "Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges", Springer, 2018, s.51-53.

Tablo 2.5. Kacper Szulecki'ye Göre Güvenliğin Dilbilgisinde "Güvenlikleştirme"

"Güvenlikleştirme"de dil oyunu	
Tanım/ Dilbilgisi	Güvenlikleştirme siyasallaştırmanın aşırı biçimidir; aynı zamanda siyasallaşmaya karşıdır. Doğrudan bir zararın olacağı senaryosu değerli bir referans nesnesine yönelik (varoluşsal bir tehdit).
Siyasi zorunluluk	Referans nesneye dışarıdan yönelik tehdide karşı savunma için eylem planı.
Performans etkileri	Ulusal bekayı amaçlayan istisnai tedbirlerin (gizlilik, engelsiz eylem, güvenli ödünleşim yok) meşrulaştırılması.
Ampirik göstergeler	Varoluşsal tehdit, referans nesnesi, olağandışı önlemler (savunmayı planlama). Tehdide dayalı 'güvenlik'e başvuru.

Kaynak: Kacper Szulecki, "Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges", Springer, 2018, s.51-53.

Bu kapsamda Ekol, güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde, bir politik konunun nasıl ve hangi biçimde güvenlik sorununa dönüştüğünü anlamaya çalışmaktadır. Ekol'e göre bir mesele "politikleştirilmemiş", "politikleştirilmiş", "güvenlikleştirilmiş" veya "güvenlik alanı dışına çıkarılmış" olarak dört kategoriye incelenebilmektedir. Güvenlikleştirme, politikleştirilmenin güvenlik (devlet) alanına doğru yönetilmesi olarak da tanımlanabilmektedir (Gözen, 2017: 394-395).

Sonuç olarak, Kopenhag Okulu'nun yankı bulması Soğuk Savaş'ın son süreçlerine rastlamaktadır. Soğuk Savaş sonrası yaşanan büyük değişimlerle birlikte dünyadaki hızlı gelişmeler sonrası güvenlikleştirme (securitisation) ve "güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma" (desecuritisation) kavramları daha çok odaklanır hale gelmiştir. Bu değişimler arasındaki geçişlerde çok hızlı değişkenlik göstererek güvenliğin dahil olduğu konularıda genişletmektedir. Bu konular dar askeri boyuttan öte siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel boyuttaki etkileri olduğu Ekol tarafından vurgulanmaktadır. Bu anlamda, Soğuk Savaş sonrası şekillenen bu yeni dünya

düzeni ile birlikte oluşan yeni tehditlerin yalnızca devletin güvenliğini tehdit etmediğini, birey veya toplumlara da yöneldiğini bu anlamda, birçok şeyin referans nesnesi konumuna dahil olduğunu aktarmaktadır. Ekol'ün, güvenlik sektörleri, bölgesel güvenlik kompleksleri, güvenlikleştirme ve *“güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma”* kavramlarına varsayımlarıdır. Aynı zamanda, “söz edim” yaklaşımından yararlanarak, söylem düzlemine çıkarılan ve ilgili kamuoyu onayı alan bir sorunun güvenlik tehdidi niteliği kazanabildiği aktarılmaktadır. Bu doğrultuda, güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde tehdit edildiği düşünülen “referans nesnesi”, belli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal tehdit için olağanüstü önlemleri yasallaştıran taraf olan ve söz edimini gerçekleştiren “güvenlikleştiren aktör” ve “kamuoyu” önemli noktalarıdır.

Bu bilgiler ışığında, Kopenhag Okulu çerçevesinde güvenlik tanımının eleştirildiği nokta realizme indirildiği görüşleridir. Bu eleştiriye yönelik Ekol'ün çıkış noktası, Soğuk Savaş sonra değişen güvenlik algılarıyla birlikte Güvenlik Çalışmaları'nda realizminde ana argümanları olan askeri ve güç kullanımının ötesine geçmesidir (Akgül, 2011: 46). Nitekim, Buzan'ın da ifade ettiği gibi değişen şartların artık tek bir güvenlik sorununa indirilmemesi gerektiğini bu noktada hem düzeyler hem de sektörlerin güçlü bir şekilde var oldukları ifade etmektedir. Bu anlamda, Ekol, uluslararası güvenlikte devlet merkezli yaklaşımlarla bir dereceye kadar aynı çizgide olabileceğini özellikle de realizme karşı askeri boyuttan öte diğer boyutlar olan siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyal sektörlerle de kapı açtığını savunmaktadır (Buzan, 2015: 3).

Diğer bir taraftan, Soğuk Savaş sonrası güvenlik anlamına ilişkin tartışmalara katkıda bulunduğu yaygın olarak kabul görmektedir ancak birçok eleştirmen, güvenlikleştirme teorisinin daha sistematik ve daha açık kavramsallaştırılması ve ampirik araştırmalar için açık bir rehber olması noktasında fikir birliği içindedir. Szulecki'ye göre, teorisinin birçok araştırmadaki eleştirilen ortak noktası olağandışı tedbirlerin tanımı ve dilin söz edimi metodolojisine aşırı vurgusu olduğunu ifade etmektedir (Szulecki, 2018: 39).

Bu kapsamda, Buzan ve Waever'in güvenlikleştirme durumunda bir şeyi varoluşsal bir tehdit olarak ele alarak siyasi bir topluluk içinde öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreci çalışmada kullanılmaktadır. Küreselleşen ve hızlı gelişip değişen dünyada, Ekol'ün sektörel analiz yaklaşımının Güvenlik Çalışmaları'na askeri boyuttan öte çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarında dahil edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, çalışmada ele alınacak olan enerji güvenliğinin, politik bir araç olarak söylemsel süreci incelenerek enerjinin güvenlikleştirilmesi konusunun Güvenlikleştirme Çalışmaları'ndaki eksikliğine dikkat çekilmektedir. Bu boyutun yokluğu dolayısıyla enerji güvenliğinin yirmi birinci yüzyılda bir toplumun bütün katmanlarını etkilemesi sebebiyle, sadece tek bir pencereden bakılmaması gerektiğine bütün sektörleri kapsayacak şekilde tümünden gelerek özelde değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu noktada, çalışmanın ana sorunsalı olan Türkiye'nin güvenlikleştirme sürecindeki enerji konusu önemli bir basamak olup enerjinin

güvenlikleştirilmesi çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki önemli rezervlerin keşfiyle enerji mücadelesinde güvenlikleştirilmesi konusu irdelenecektir.

2.2. Enerjinin Güvenlikleştirilmesi

Geçmişten günümüze insanlar, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek adına sürekli olarak bir enerji kaynağı aramaktadır. Sanayinin gelişmesi, teknolojik değişimler ve dünya nüfusunun artmasının sonucu olarak ortaya çıkan enerji bağımlılığı da artmaktadır. Bu yaşanan gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yüksek enerji talebi, ülkeleri enerji kaynağı olan bölgelere yönlendirmiş ve bunun sonucunda, enerji mücadelelerinde kimi ülkeyi çatışma yapmaya kimi ülkeyi ise işbirliğine yöneltmektedir. Bu kapsamda, ulusal çıkarlar doğrultusunda şekillenen durumlar karşısında enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu bu boyutların tam odağında vazgeçilmez bir unsur olarak yerini almaktadır. Pamir'in de *"Enerji İktidarı; Enerji Kaynaklarını Elinde Tutan Dünyayı Elinde Tutar"* (2017), adlı yapıtında enerjinin "bolluk", "gelişme", "refah", "huzur", "barış" gibi anlamlardan öte "sorun", "kriz", "kesinti", "savaş", "işgal" hatta "katliam" gibi olumsuz sözcükleri de çağrıştırdığına aynı zamanda bu yaşamsal olgunun birkaç kelimeyle de tanımlanmasının mümkün olmadığını altını çizmiştir (Pamir, 2017: 35).

Bu anlamda, insanoğlunun güngeçtikçe bağımlı hale geldiği ve neredeyse bütün sektörleri etkileyen enerji kaynaklarından fosil yakıtların, güvenlikleştirilmesi noktası da sıklıkla vurgulanır hale gelmiştir. Ancak boyutları genişledikçe anlamsal olarak başka kavramların da yerine kullanılmaya başlandığı görülmüştür. Bu noktada Telli, "enerji güvenliği" kavramının "enerji politikası" ve "enerji diplomasisi" kavramlarıyla çoğu zaman birbiri yerine kullanılmakta olduğunu aktarmaktadır (Telli, 2015: 107). Özellikle, enerji politikası ile karıştırılan enerji diplomasisi, aslında enerji politikası hedeflerine ulaşılmasında kullanılan alt bir unsur olarak ifade edilmektedir. Enerji diplomasisi, enerji arz ve talebinde ikili, çok taraflı, bölgesel ve küresel ilişkilerde ulusal çıkarlarının maksimum düzeyde korunması için enerji kaynaklarından (rezerv ya da transfer rotaları) faydalanan diplomatik yöntemlerin bir birleşimi olarak açıklanmaktadır (Telli, 2015: 100).

Bu kapsamda, enerjinin birey, toplum ya da devlet üzerindeki bağımlılığı düşünüldüğünde, gerek akademik çalışmalarda gerekse devletlerin politikalarında vazgeçilmez bir olgu olarak yerini aldığı görülmektedir. Bu önemli olgunun, diplomatik bir araç olarak kullanılmasıdaki tarihsel sürece bakıldığında, Cherp ve Jewell'e göre, bir politika sorunu olarak enerji güvenliği, 20. yüzyılın başlarında ordulara petrol tedarik etmekle bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Enerji güvenliğine ilişkin akademik düşünceler ise, 1960'lı yıllara dayandığı ve 1970'lerin petrol kriziyle meydana gelen petrol fiyatlarındaki istikrarsızlık ve siyasi

ambargoların yanı sıra yaşanan gelişmelerin küresel ekonomideki etkisiyle birlikte enerji güvenliği konusu akademik çalışmalarda yerini almıştır (Cherp vd., 2014: 415).

Petrole duyulan ihtiyacın yanı sıra 1950'ler boyunca yaşanan uluslararası gelişmeler sonucunda, petrol üreticisi konumundaki ülkeler (Çelikpala, 2014: 79), petrol üreticileri için adil ve istikrarlı fiyatlar sağlamak, üye ülkeler arasında petrol politikalarını koordine etmek ve birleştirmek, tüketen ülkelere verimli, ekonomik ve düzenli bir petrol arzı sağlamak ve sektöre yatırım yapanlar için adil bir sermaye getirmek için 1960'ta Petrol İhraç Eden Ülkeler Teşkilatı'nı (Organization of Petroleum Exporting Countries - OPEC) kurmuşlardır (www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm). Diğer önemli topluluk ise, 1968'de Arap ülkeleri arasında gelecekteki ekonomik entegrasyon için bir köşe taşı olarak oluşturulan ve entegre bir petrol endüstrisi inşa etmenin önemine vurgu yapan Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Teşkilatı (Organization of Arap Petroleum Exporting Countries-OAPEC) kurulmuştur (www.oapecorg.org/Home/About-Us/History).

Yaşanan bu süreçte, enerjinin güvenlikleştirilmesi sorunsalından kaynaklı gelişen oluşumların altında yatan sebeplerden öne çıkanı petrolün ilk defa bir "silah" olarak kullanılması konusunu gündeme getiren Arap -İsrail Savaşları olmuştur. Diğer itici güçler ise, o süreçte yaşanan 1973'te Arap petrol ambargosu ve 1979'da İran Devrimi'nin başlamasıyla tetiklenen petrol fiyatlarındaki dalgalı bir şekilde küresel pazarda keskin yükselmesi olmuştur (www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm). Bu kırılma noktası, Arap ülkelerinde petrol sağlayıcısı konumundaki devletler petrolü, İsrail'i destekleyen Batı dünyasına karşı bir silah olarak kullanabilecekleri düşüncesini gündeme getirerek uluslararası sistemde yeni bir boyut yaratmıştır (Çelikpala, 2014: 80). Bu anlamda, enerjide güvenlikleştirme sorunsalının kırılma noktası, 1973 petrol krizinde yaşanan küresel petrol ticaretinin kesintiye uğramasının aslında, petrol sektöründe güç dengesinin değişmesiyle açıklanmaktadır. ABD, 1971'den sonra en büyük petrol üreticisi konumunu yitirmiş ve petrol üretiminde üstünlük Suudi Arabistan ve genel olarak OPEC ülkelerine geçmiştir. Bu noktada, OPEC'in petrol ambargosunu 1973'te uygulayabilmesinin, petrol sektöründe değişen güç dengesinden kaynaklı olduğu ifade edilmektedir (İpek, 2012: 230).

1973-1974'te yaşanan bu petrol kriziyle doğan gelişmelerde, sanayileşmiş ülkeler, fiyatları yüksek seviyelere iten büyük üreticiler tarafından empoze edilen petrol ambargosu ile başa çıkmak için, 1974'te enerji güvenliği ve enerji politikası işbirliği konusunda işbirliği sağlayarak Paris'te Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency -IEA)'nı kurdular. Bu kapsamda, temel unsurları arz güvenliği, uzun vadeli politika, bilgi şeffaflığı, enerji verimliliği, sürdürülebilirlik, araştırma ve geliştirme, teknoloji işbirliği ve uluslararası enerji ilişkileri gibi çeşitli konularda enerji işbirliği konuları çerçevesinde anlaşma gerçekleşmiştir (www.iea.org/about). Bu kapsamda, arzda bir aksaklık olması durumunda sanayileşmiş ülkeler

arasında koordinasyonu sağlamak, enerji politikaları üzerinde işbirliğini teşvik etmek, tedarikte mücadeledeki zararlardan kaçınmak ve ihracatçılar tarafından gelecekte herhangi bir “petrol silahı” kullanımını caydırmak için oluşturulmuştur. Bununla birlikte bu kuruluş, stratejik petrol stoklarının, enerji piyasalarının ve politikalarının sürekli izlenmesini, analizinin yapılmasını, enerji tasarrufu veya enerjiden kaynaklı bir aksaklık durumunda koordineli bir şekilde acil durum planlarının yapılmasını sağlamak şeklinde ortaya çıkmıştır (Campbell, 2008: 38).

Nitekim, IEA kıtlık ya da panik halinde rezervlerden yararlanılmasını öngörerek enerjinin güvenliği koordinasyonun çerçevesini hazırlamıştır. Yergin’e göre, geleceğin ne getireceğinin bilinmediği ve paniğin tırmandığı bir ortamda hükümetlerin harekete geçmesinin hiç de kolay olmadığını ve IEA gibi uluslararası örgütlerin bir güvence sistemini oluşturup, bir krizin sağlam işbirlikleriyle kolayca üstesinden gelebileceğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, 1970’lerin asıl sorununun mutlak bir kıtlık olmadığını, petrole kimin hakim olması gerektiği mücadelesinin ortaya çıkardığına dikkat çekmiştir. Bunu takiben, 1990-1991 yıllarına gelindiğinde, Körfez krizinin sebep olduğu petrol duraklamasının daha kolay atlatıldığını ancak bu krizin enerji güvenliğinin yeniden politika gündemine yükselmesini sağladığını aktarmaktadır (Yergin, 2017: 730).

Nitekim, Yergin’e göre, 1973 krizinden doğan mevcut enerji güvenliği modeli, öncelikle üretici ülkelerden gelen petrol arzındaki aksaklıkların nasıl ele alınması gerektiği konusunda olmuştur. Bugün ise, enerji güvenliği kavramının, *tüm enerji tedarik zincirinin ve altyapısının korunmasını içerecek şekilde genişletilmesi* şeklinde ifade edilmektedir. Örnek vermek gerekirse, ABD’de, önceki herhangi bir arz krizinden daha fazla enerjiyi kesintiye uğratan Katrina ve Rita kasırgaları, elektrik şebekesinin diğer enerji altyapıları içinde ne kadar temel olduğunu göstererek güvenlik sorununa yeni bir bakış açısı getirmiştir. Fırtınalardan sonra, Körfez kıyısı rafinerileri ve büyük boru hatları, sadece bazılarının sular altında kaldığı ve hasar gördüğü için değil, aynı zamanda elektrik gücü alamadıkları için de çalışmamıştır. Bu noktada bir krizin çok yönlü olumsuzluklara sebep olduğunu ortaya koymuştur. Bu noktada, Yergin’e göre, enerji güvenliği sorununun önümüzdeki yıllarda daha da acil hale gelmesi kaçınılmazdır. Çünkü dünya pazarları büyüdükçe ve daha entegre hale geldikçe, küresel enerji ticaretinin ölçeği de önemli ölçüde büyüyecektir (Campbell, 2008: 40-41). Buna bağlı olarak, küresel piyasalarda enerji güvenliğinin sağlanması için enerjinin askeri, ekonomik, politik, sosyal ve çevre dahil tüm boyutlara etkisinin şirketler ve hükümetler arasında hem ulusal hem de uluslararası bazda koordinasyon gerektirdiğini ortaya konulmuştur.

Benzer şekilde, Cherp ve Jeweel’e göre de, enerjinin güvenlileştirilmesi konusuna vurgu yaparak, bu konudaki çalışmaların klasik ve çağdaş dönem olarak iki ayırım oluşturmuşlar ve bu iki ayrı dönemin de aralarında önemli farklar bulunmakta olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bu kapsamda, 1970’lerde ve 1980’lerde enerji güvenliği, ihracatçılar tarafından fiyat

manipülasyonlarının ve ambargo tehditleri altında ucuz petrolün sabit bir şekilde tedarik edilmesi anlamına gelmekteyken buna karşılık, çağdaş enerji güvenliğindeki zorluklar ise, petrol arzının ötesine uzanmakta olduğunu ve daha geniş bir yelpazeyi kapsadığını aktarmışlardır. 2000’li yıllara geldiğimizde ise, enerjiye olan talep, Avrupa’daki gaz arzındaki aksamalar ve enerji sistemlerinin karbondan arındırma baskısı nedeniyle günden güne yeni bir boyut kazanmasının enerji güvenliği konusunun önemini ortaya koyduğunu aktarmışlardır. Dahası, enerji güvenliğinin artık modern enerjiye eşit erişim sağlama ve iklim değişikliğini azaltma gibi diğer enerji politikası sorunlarıyla da yakından ilişkili olduğunu ve enerji güvenliği kavramının yoğun ve kapsamlı bir şekilde genişleyerek yeniden incelemeye konu olduğunu aktarmaktadırlar (Cherp, 2014: 415).

İpek, 2012 yılında yayımlamış olduğu *“Enerji Güvenliğinin Ekonomi Politikası ve Türk Dış Politikası”* çalışmasında dikkat çektiği bir konu olarak enerji güvenliği kapsamının Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin temel güvenlik ihtiyaçları dışında karşılaştıkları sorunlarla genişlediğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, enerji güvenliği temel ve yeni güvenlik tehditleri çerçevesinde, birçok sorunsalın enerji güvenliğinde doğal kaynaklara etkisi sebebiyle güngeçtikçe yükselen bir konu olduğunu ve enerji güvenliği politikalarında ekonomi, çevre ve güvenlik boyutlarına dikkat çekmiştir (İpek, 2012: 225-226).

Ortaya çıkan küresel enerji güvenliği risklerini etkileyen konular kapsamında; etnik çatışmalar ve artan uluslararası gerginlikler, sabotaj ve terörist saldırılarıyla savunmasız hale gelen tedarik yollarının durumu, enerji kaynakları geliştirme maliyetinin yüksek olması, yeterli yatırım eksikliğinden dolayı elektrik sektörü de dahil olmak üzere enerji tedarik zinciri boyunca altyapı kısıtlamaları, transit geçişler için karşılıklı ülkeler arasında çözülmemiş sosyal ve etnik uyuşmazlıklar, gelişmekte olan ülkeler arasında petrol ithalatında beklenenden daha hızlı artış, arz kesintileri potansiyeli, bilinen hidrokarbon rezervleri ve kaynaklarının sınırlı sayıda olması ve uzun süredir algılanan kaynak kıtlığı, bazı ülkelerde hidrokarbon rezervlerine ulaşımın zor olması vb. faktörler olarak gösterilmektedir. Bu risklerin hafifletilmesi için, G8 (Sekizler Grubu-Group of Eight) ülkeleri ve BM çerçevesinde üreticilerin ve tüketicilerin karşılıklı çıkarlarına dayanan politikalar hükümetler, sanayi, finans toplulukları ve ilgili uluslararası kuruluşlar arasındaki çok taraflı üretici-tüketici diyalogundan önemli ölçüde fayda sağlamasını öngören anlaşmalar imzalanmıştır. Bu kapsamda, enerji güvenliği ve çeşitliliğine dikkat çeken uluslararası örgüt olan Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (United Nations Economic Commission for Europe-UNECE) 1947’den beri çalışmalarını sürdürmektedir. BM’nin avantajı, ortaya çıkan enerji güvenliği risklerinin çeşitliliğini ilgili tüm taraflarla ele alması, böyle bir diyalogta kısa vadede risk azaltma seçenekleri sunabilmesi, hem üreticiler hem de tüketiciler arasındaki karşılıklı bağımlılığı güçlendirmesidir. Bu noktada, enerji güvenliği riskleri ve artan enerji bağımlılığı, birden fazla tedarik yolu da dahil olmak üzere enerji

sistemlerinin çeşitliliğini ve esnekliğini artırmayı amaçlayan bir dizi politika ve işbirliğinin geliştirilmesini öngörmektedir (UNECE, 2007: 6-8).

Benzer şekilde Özcan da küresel aktörlerin 1973'teki ilk enerji krizinden sonra enerji konusunu güvenlik altına almaya başladığını ve devletlerin öncelikli politikalarının bir parçası haline geldiğini ifade etmektedir. Özcan, enerji güvenliği konusuna kıyasla, enerjinin güvenleştirilmesinin uluslararası ilişkiler literatüründe yeni bir konu olduğunun altını çizmektedir. 2013 yılında yayımladığı *"Securitization of energy through the lenses of Copenhagen School"* adlı makalesinde, Kopenhag Okulu'nun görüşleriyle düşüncelerini enerji politikasının güvence altına alınması meselesini incelemektedir. Özcan'a göre en temel anlamıyla, enerji güvenliği, kişinin enerji konularında nasıl güvenli olabileceği ile ilgilidir ve bazen enerjinin üreticiden tüketici ülkelerine güvenli bir şekilde aktarılmasını içeren tedarik güvenliği kavramı ile bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, enerji güvenliği artık sadece mevcut enerji kaynaklarının korunması meselesi olmadığını bununla birlikte büyük ölçüde ihtiyaç duyulan enerji kaynaklarına erişim yeteneğinin garantisi olarak tanımlamaktadır (Özcan, 2013: 11-12).

Szulecki'e göre, güvenlik tanımının, politika yapıcılar, kamu görevlileri ve bir devleti yönetmekten sorumlu karar vericiler tarafından yapıldığının açık olduğunu ifade ederek cümlelerini Yergin'in, enerji güvenliği konusundaki tutumundan yola çıkarak desteklemektedir; bir "hedef" ve dolayısıyla enerji sisteminin durumu veya özelliği yerine bir politika hedefi olarak adlandırmakta olduğunu aktarmaktadır. Bununla birlikte, günümüzde enerji güvenliği tartışmalarında enerji güvenliği fikrinin farklı enerji kaynakları, sistemleri, teknolojileri ve farklı bağlamlarda düşünülmesi ve yeniden biçimlendirilmesi gerektiği konusunda artan bir anlayış olduğuna dikkat çekmiştir. Yergin, kapsamı tüm enerji sektörlerine yaymayı ve *"tüm enerji tedarik zincirinin ve altyapısının korunması"* olarak vurgulamıştır aynı zamanda kapsamı genişletmenin birçok yolu olduğunu da ayrıca ortaya koymuştur (Szulecki, 2018: 5-6).

Çelikpala'ya göre, enerji güvenliği kısaca ve dar anlamıyla *"enerjinin makul bir fiyatla güvenilir ve yeterli miktarda arzı"* ya da *"ekonomik büyüme ve performansın devamlılığının sağlanması için yeterli miktarda enerji arzının makul ve istikrarlı fiyatlarla sağlanması"* şeklinde tanımlanabilir. Bu dar tanımda fiyat ve arz çeşitliliğinin hassas unsurlar olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda enerji güvenliğinin dört ana faktör üzerinden ölçülmesi mümkündür: Bulunabilirlik (availability), erişebilirlik (accessibility), hesaplılık (affordability) ve sürdürülebilirlik (sustainability) (Çelikpala, 2014: 85).

Cherp ve Jeweel'e göre, günümüze ait enerji güvenliği çalışmalarında ön plana çıkan dört kavram ise, *"The concept of energy security: Beyond the four As"* adlı çalışmalarında bulunabilirlik (availability), hesaplılık (affordability), erişilebilirlik (accessibility) ve kabul edilebilirlik (acceptability) şeklindedir. Bu kavramlardan ikisi uygunluk ve fiyat uygunluğu klasik enerji güvenliği çalışmalarında belirgin bir şekilde yer aldığı ifade edilmekteyken diğer iki

kavram olan, erişilebilirliğin ve kabul edilebilirliğin daha karmaşık bir tarihe sahip olduğunu aktarmaktadırlar (Cherp, 2014: 416).

İpek'e göre, enerji güvenliği, *"öngörülebilir bir gelecek için ülkelerin, sanayilerin ve tüketicilerin ihtiyacı olan enerji kaynaklarına makul fiyatlarla ve kesintide en az riskle ulaşılabilirliğin devam etmesi durumu ve bu durumu sağlama yönünde yapılan politikalar"* olarak tanımlanmaktadır (İpek, 2012: 226).

Enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında yapılan yaklaşımlarda, IEA'nın tanım merkezinde *"tüm yakıtlara ve enerji kaynaklarına güvenilir ve uygun fiyatlı erişimin sağlanması"* olarak ifade edilmektedir (www.iea.org/topics/energy-security).

Bu noktada, 1974 yılında petrol arzındaki büyük aksaklıklara toplu bir yanıtın koordine edilmesine yardımcı olmak için kurulan IEA, enerji güvenliğinde kilit bir rolü olmaktadır. Geline süreçte IEA'nın etkisi ve kapsamı daha da genişleyerek yenilenebilir enerji kaynakları, petrol, gaz ve kömür arzı ve talebi, enerji verimliliği, temiz enerji teknolojileri, elektrik sistemleri ve pazarları, enerjiye erişim, talep tarafı yönetimi ve çok daha fazlasını enerjiye dahil olan konularını incelemektedir. IEA, enerjinin güvenilirliğini, hesaplanabilirliliği ve sürdürülebilirliğini artıran politikaları savunmaktadır. Bu anlamda günümüz koşullarındaki temel misyonu, herkes için güvenli ve sürdürülebilir bir enerji geleceği oluşturmak için hükümetler ve endüstri ile birlikte çalışmak şeklinde açıklanmıştır IEA, ülkelerin herkes için güvenli ve sürdürülebilir enerji sağlamasına yardımcı olmak için yetkili analizler, veriler, politika önerileri ve çözümler sunan, küresel enerji diyalogunun merkezindedir (www.iea.org/about).

Küreselleşen dünyada genişleyen ve derinleşen Güvenlik Çalışmaları'nda önemli bir yeri olduğu düşünülen enerjinin güvenlikleştirilmesi sorunsalına Telli'de enerji güvenliği yaklaşımında 21'inci yüzyılda yaşanan değişim göz önünde bulundurarak, enerji arz ve talep güvenliğine dikkat çekmektedir. Bu noktada, enerji güvenliği kavramının giderek derinleşmesi ve genişlemesi ya da enerjinin güvenlikleştirilmesi belirsizliği ortaya koymaktadır. Özellikle, "1973 Petrol Krizi" sonrasında enerji arz güvenliğinin sorunsalını değerlendirerek, enerji güvenliği çalışmalarında, bu kavramın halen petrol merkezli kullanılmakta olduğu ve doğal gaz başta olmak üzere diğer enerji türlerinin enerji güvenliğindeki konumu ele alınmadığı görüşünü vurgulamaktadır (Telli, 2015: 99-100).

Pascual ve Elkind 2010'da yayımlanan "Energy security: economics, politics, strategies, and implications" adlı çalışmalarında enerji güvenliğinin unsurlarını, bileşenlerini ve potansiyel tehditlerini şu şekilde belirtmektedirler (Pascual vd., 2010-122);

Tablo 2.6. Enerji Güvenliğinin: Unsurları, Bileşenleri ve Potansiyel Tehditleri

Enerji Güvenliğinin: Unsurları, Bileşenleri ve Potansiyel Tehditleri		
Unsurlar	Bileşenler	Potansiyel Tehditler
Bulunabilirlik (Availability)	Üretici ülkelerinin fiziksel desteği Üretici, transit ülke ve tüketicinin ticaret şartları üzerinde anlaşabilme Üretim, nakliye, dönüştürme, depolama ve dağıtım için teknolojik çözümler Sermaye yatırımı Geçerli yasal ve düzenleyici yapılar Çevresel ve diğer yasal gerekliliklere uyum	Düşük maliyetle çıkarılabilen rezervlerin tükenmesi Kalkınma fırsatları üzerindeki sınırlar (kaynak-milliyetçi politikalar ve eyalet-devlet sözleşmeleri gibi) Oturma altyapısındaki sorunlar Sürekli yatırıma elverişli olmayan finansal, yasal, düzenleyici veya politika ortamları
Güvenilirlik (Reliability)	Dayanıklı, çeşitlendirilmiş enerji değer zinciri Tüm değer zinciri için yeterli rezerv kapasitesi Terörist saldırılara, olağanüstü hava şartlarına ve siyasi kesintilere karşı kısa ve uzun vadeli koruma Küresel enerji piyasasının işleyişi hakkında yeterli bilgi	Olumsuz hava koşulları, deprem vb. nedeniyle enerji sistemlerinin arızalanması Yetersiz bakım veya yetersiz yatırım nedeniyle arıza Askeri kuvvetler veya terör örgütleri tarafından saldırı (veya saldırı tehdidi) Siyasi müdahaleler (ambargolar ve yaptırımlar gibi)
Uygun Maliyet (Affordability)	Düşük fiyat değişkenliği Şeffaf fiyatlandırma Gelecekteki fiyat için gerçekçi beklentiler — satın alınabilirlik sadece mutlak enerji maliyeti meselesi değil, aynı zamanda mevcut fiyatla karşılaştırıldığında gelecekteki bir fiyat meselesidir. Kısa vadeli değişen maliyet ve tüm yaşam döngüsü boyunca tam maliyetleri etkileyen fiyatlar	Düşük maliyetle çıkarılabilen rezervlerin tükenmesi Yüksek enerji yoğunluğu ve / veya sağlam fiyatlandırma ve diğer istenen politikaların uygulanamamasından kaynaklanan aşırı talep Çevresel bir boyutun enerji güvenliği kavramlarına dahil edilmemesi, iklim değişikliğine veya daha fazla sürdürülebilirliğe yönelik diğer tehditlere daha da acil bir müdahaleye ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır
Sürdürülebilirlik (Sustainability)	Düşük sera gazı ve diğer kirletici emisyonlar Çevresel kaliteye yönelik yerel, bölgesel veya küresel tehditlere minimum katkı Enerji sistemlerinin değişen iklimin etkilerinden korunması	Enerji güvenliğinin dar tanımına politika tepkileri Değişen bir iklimin etkileri (deniz seviyesindeki yükselme, fırtına dalgalanmaları ve şiddetli hava olayları gibi)

Kaynak: Carlos Pascual & Jonathan Elkind, (Eds.). "Energy security: economics, politics, strategies and implications", Brookings Institution Press, 2010, s. 122.

Sovacool ve Mukherjee, enerji güvenliğinin çok boyutlu doğasının politika ve bilimsel literatürde geniş bir enerji tanımları yelpazesinin var olduğunu, yakın zamanda da yapılan bir derlemede 45 farklı tanımlamanın yapıldığını aktarmaktadır (Sovacool vd., 2011: 5345);

Tablo 2.7. Enerji Güvenliği Boyutları, Değerleri ve Bileşenleri

Enerji güvenliği boyutları, değerleri ve bileşenleri			
Boyut	Açıklama	Temel değerler	Bileşenler
Bulunabilirlik (Availability)	Yeterli enerji kaynağına sahip olmak. Enerjiden bağımsız olmak. Farklı enerji teknolojilerinin çeşitlendirilmiş bir yığına teşvik etmek. Yurt içinde bulunan yakıt ve enerji kaynaklarından yararlanmak. Üretim oranlarına ihtiyatlı rezerv sağlanması.	Kendi kendine yeterlilik, kaynak mevcudiyeti, arz güvenliği, bağımsızlık, ithalat, çeşitlilik, denge, farklılık.	Tedarik ve Üretim Güvenliği Bağımlılık Çeşitlendirme
Uygun maliyet (Affordability)	En düşük maliyetle enerji hizmetleri üretmek, enerji yakıtları ve hizmetleri için öngörülebilir fiyatlara sahip olmak ve enerji hizmetlerine eşit erişim sağlamak.	Maliyet, istikrar, öngörülebilirlik, eşitlik, adalet, enerji yoksulluğunu azaltma	Fiyat İstikrarı Erişim ve Eşitlik Yetki dağıtımı Uygun maliyet
Teknoloji Gelişimi ve Verimlilik (Technology Development And Efficiency)	Aksaklıklardan kaynaklanan zorluklara uyum sağlama ve bunlara cevap verme, yeni ve yenilikçi enerji teknolojilerini araştırma ve geliştirme, altyapı ve bakıma uygun yatırımlar yapma kapasitesi. Kaliteli ve güvenilir enerji hizmetleri sunmak.	Yatırım, istihdam, teknoloji geliştirme ve yayılma, enerji verimliliği, stok tutma, güvenlik ve kalite.	İnovasyon ve Araştırma Güvenlik ve Güvenilirlik Dayanıklılık Verimlilik ve Enerji Yoğunluk Yatırım ve İş
Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik (Environmental And Social Sustainability)	Ormansızlaşma ve arazi bozulmasını en aza indirmek, yeterli miktarda ve uygun su kalitesine sahip olmak, çevre ve iç mekan kirliliğini en aza indirmek, iklim değişikliğine bağlı sera gazı emisyonlarını azaltmak, iklim değişikliğine uyum sağlamak.	Yönetim, estetik, doğal yaşam alanlarının korunması, su kalitesi ve bulunabilirliği, insan sağlığı, iklim değişikliğinin hafifletilmesi, iklim değişikliğine uyum.	Arazi kullanımı Su İklim değişikliği Kirlilik
Yönetmelik ve Yönetim (Regulation and Governance)	Enerji politikaları, rekabetçi pazarlar, istikrarlı, şeffaf ve katılımcı yönetime sahip olmak, enerji teknolojisi ve yakıt ticaretini teşvik etmek, eğitim ve enerji konularında sosyal ve toplumsal bilgileri artırmak.	Şeffaflık, hesap verebilirlik, yasallık, bütünlük, istikrar, bolluk, ikilemi, jeopolitik, serbest ticaret, rekabet, karlılık, birbirine bağlılık, talep güvenliği, ihracat.	Yönetim Ticaret ve Bölgesel Bağlantılar Rekabet ve pazarlar Bilgi ve Erişim Bilgi

Kaynak: Benjamin K Sovacool & Ishani Mukherjee, "Conceptualizing and measuring energy security: A synthesized approach" Energy, 36(8), 2011, s. 5345.

Shaffer ise, enerji güvenliğini yaygın olarak üç ana bileşende sınıflandırmaktadır; bunlar arz güvenilirliği, arzın karşılanabilirliği ve çevre dostu olması şeklindedir. Bununla birlikte enerji güvenliği; enerji kaynaklarının ve tedarikçilerin çeşitlendirilmesi, yakıt stoklanması, yedekli

altyapının oluşturulması ve yakıt kullanımında esnekliğin teşvik edilmesi gibi çeşitli yollarla sağlanabildiğini ifade etmektedir. Ancak, bu hedeflere ulaşmanın basit olmadığını ve çoğu ülkenin bürokrasilerinin de enerji güvenliği ile ilgili soruları etkin bir şekilde çözmelerine yardımcı olacak şekilde kurulmadığını ifade etmektedir. Aynı zamanda, bu tür güvenlik endişelerinin birçok devlet başkanlığının ve kuruluşun kontrolünde bulunma eğiliminde olup ancak hangi sektörün enerji güvenliğini sağlamak için birincil sorumluluk taşıdığı belirsizdir. Örneğin, askeri doktrinler genellikle tüm enerji güvenliği sorunları ile başa çıkmak için donanımlı değildir ve bu nedenle silahlı kuvvetler bu görevi yerine getirmekle yükümlü değildir (Shaffer, 2010: 91-92).

Diğer taraftan, küresel aktörlerin enerjiyi güvenlikleştirmesi konusunda kendi dış politika çıkarlarını ilerletmeye yönelik stratejiler geliştirdiklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında oluşturulan çeşitli tanımlamaların jeopolitik konum üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, Türkiye gibi geçiş ülkelerinin güvenliğini sağlamak ve transit durumlarını güvence altına almak sadece ekonomik sektöre değil aynı zamanda diğer sektörlerle etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir. Bu pazarla ilgili sorunların bir sonucu olarak, enerjinin aktörlerin hayatta kalması için varoluşsal bir tehdit olarak anlaşılmaya başladığını ve artık sadece ekonomik açıdan kavranmadığını, siyasi bir boyutun da mevcut olduğu vurgulamaktadır (Özcan, 2013: 11-12).

Benzer şekilde, Szulecki'ye göre de, enerji güvenliğini tanımlarken, arz, talep, geçiş yollarının ve kaynakların çeşitlendirilmesi, güvenlikleştirilmesi bununla birlikte fiyat, fiziksel uygunluk ve kullanılabilirlik gibi faktörlerin alaka düzeylerinin ülkeler arasında ve zaman içinde değişebileceğini ve bu kapsamda enerji güvenliği tanımının bir ülkenin kendi özel durumu ve onun savunmasızlıklarının subjektif olarak algılama biçimi değişkenlik gösterebileceğini ifade etmektedir (Szulecki, 2018: 11).

Bu noktada, genel yaklaşımlara bakıldığında enerji konusunda devletlerin birbiri olan ilişkileri ve bağımlılıkları enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında politik bir işbirliğine yol açtığı görülmektedir. Yergin'de, enerji güvenliğinin nasıl sağlanması gerektiği konusuna açıklık getirmiş ve "enerji bağımsızlığı" kavramıyla da karıştırıldığını ifade etmiştir. Derin bir popüler yankıya sahip olan bu kavram, bir ulusun gerçekten sağlam, dayanıklı ve daha az zedelenebilir bir enerji güvenlik sistemini oluşturması anlamına geldiğini, başka bir ifadeyle bu kavramın *tüm enerji tedarik zincirinin ve altyapısının korunmasını içerecek şekilde genişletilmesi* gerektiği şeklinde aktarılmaktadır. Buna karşılık, enerji bağımlılığı ise, enerji ticaretinin artan ölçeğinde, tedarik zincirlerinin uzaması, daha fazla açık deniz petrol üretimine geçiş ve tüm bunların tedarik zincirinde güvenliği sağlamak için hem üreticiler hem de tüketiciler arasında sürekli işbirliği gerektiren bir durum olduğu şeklinde tanımlanmaktadır (Campbell, 2008: 37-41).

Bu bilgiler ışığında, enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında birbirinden farklılık gösteren tanımlamalarda çeşitlilikler meydana gelirken, bu değişkenlerin toplumdan topluma farklı boyutlarda etki etmesinin toplumun nüfus dağılımı, coğrafi konumu, iklim şartları gibi etmenlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Enerjinin güvenlikleştirilmesi bir bireyin, toplumun, devletin vazgeçilmez bir gereksinimi ve etkisi sebebiyle değerli bir referans nesnesi olarak sunulmaktadır. Bu değerli referans nesnesi olarak kabul edilen enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutunda bir devlet tarafından varoluşsal bir tehdit olarak yöneltilen çeşitli bileşenler ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, devlet adamlarının politik bir unsur olarak kullandıkları güvenlikleştirme durumunda enerji konusu bir devletin ulusal çıkarı için algı operasyonuna dönüştürülerek güvenlikleştirilmekte olduğu kabul görmektedir. Bu kapsamda, günümüzdeki enerji bağımlılığından hareketle, enerjinin güvenlikleştirilmesi Güvenlik Çalışmaları alanında öncelikli hale gelerek bu enerji güvenliği boyutunun ayrı bir başlıkta ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda, enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutunun çalışmada ortak bir tanımının bulunmadığı ve öneminin etkilenen bireyde yüksek coğrafik özelliklerinin etkisiyle toplumdan topluma, devletten devlete farklı tanımları ve bileşenleri ortaya koyduğu görülmektedir.

2.3. Güvenlikleştirme Teorisi ve Enerjinin Güvenlikleştirilmesi Üzerine Değerlendirme

Çalışmanın birinci bölümünde, güvenlik yaklaşımlarına ve çalışmanın önemli noktası olan Güvenlik Çalışmaları'nda Soğuk Savaş sonrası derinleşen ve genişleyen güvenlik sorunlarıyla değişen boyutlar ele alınmaktadır. Güvenlik Çalışmaları'ndan Kopenhag Okulu'nun Soğuk Savaş sonrası derinleşen ve genişleyen güvenlik sorunlarının kapsamının askeri boyuttan öte çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarında dahil edilmesini ele alan Buzan ve Waever'in argümanlarına değinilmektedir. Bu kapsamda, Kopenhag Okulu'nun literatür taraması yapılmaktadır. Kopenhag Okulu'nun ana fikrini inşa eden yaklaşımlar olan *sektörler*, *bölgesel güvenlik kompleksleri*, *güvenlikleştirme* argümanlarına açıklık getirilmektedir. Bununla birlikte, diğer önemli varsayımı olan “*desecuritisation*” kavramı ise literatürde “ters güvenlikleştirme” veya “güvenlik alanından çıkarma” ya da “güvenlik dışılaştırma” olarak kullanıldığı görülmektedir ancak bu çalışmada “*güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma*” anlamında kullanılacaktır. Çalışmada ağırlıklı olarak kullanılacak olan güvenlikleştirme varsayımı, bir referans nesnesi için varoluşsal bir tehdit olarak ele alınan ve değerli olan bu referans nesnesine yönelik tehditle başa çıkmak için acil ve istisnai tedbirler çağrısını mümkün kılmak için siyasi bir topluluk içinde öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreç olarak kullanılıcaktır. Beraberinde “güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma” (*desecuritisation*) varsayımında ise, siyasi bir topluluğun değerli bir referans nesnesi için varoluşsal bir tehdit olarak bir şeye indirgediği veya

durduğu veya tehditle başa çıkmak için acil ve istisnai önlemlerin alınmasını azaltan veya durduran bir süreç olarak tanımlamakta olduğuna değinilerek bu sürecin yönelim değişikliği konusunda dördüncü bölümde çalışmada ele alınan vaka da tersi durumun hangi koşulları sağlayabileceği üzerinde bu argümandan da yararlanılacaktır. Ekol bu güvenlik algısının ya da operasyonunun harekete geçiren tarafın elitler olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada, güvenlikleştirme algısı politik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Diğer taraftan, teoride Soğuk Savaş sonrası derinleşen ve genişleyen güvenlik sorunlarının kapsamının Buzan ve Waever sektörler bazında, askeri boyuttan öte çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi olarak beş güvenlik sektöründe ortaya koymuşlardır. Ancak son yüzyıllık sürece baktığımızda güvenlik sorunlarında önemli bir boyutu olarak karşımıza çıkan enerjinin güvenlikleştirilmesinin eksikliği görülmektedir. Bu alanda çok fazla çalışma yapılmamış olması nedeniyle enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutunun eksikliğinden hareketle ayrı bir başlıkta bu konuya değinilmektedir.

Bu kapsamda, çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye'nin enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasındaki politikalar kapsamında, enerjideki genel durumunda enerji verimliliği, ve potansiyeli incelenmektedir. Aynı zamanda, enerji kaynaklarından fosil yakıtlar olan petrol ve doğal gaz tüketiminde dışa bağımlılık oranı seviyelerinin yüksek olduğu ortaya koyularak Türkiye'nin zayıf tarafı olarak kabul edilen zengin fosil rezervlerine sahip olmaması, diğer taraftan güçlü yanı olan zengin rezerv alanlarına komşu olması, kara ve deniz yoluyla geçiş noktasında bulunması güçsüz yönünü güçlü yöne çevirebileceği düşüncesiyle enerjide "hub" olma durumuna dikkat çekilecektir. Aynı zamanda, izlediği politikalarından "*kazan kazan*" anlayışından hareketle karşılıklı işbirliklerine yönelik girişimleriyle bu düşüncüyü destekleyen örneklerin çalışmada ortaya konulması hedeflenmektedir.

3.TÜRKİYE’NİN JEOPOLİTİK KONUMU ve ENERJİ GÖRÜNÜMÜ

“Jeopolitik” kavramı dünya siyaset biliminde bir asırdan daha uzun bir süreden beridir kullanılmaktadır (Hasanov, 2012: 200). Literatürde bu kavram ilk olarak İsveçli Rudolf Kjellen (1864-1922) tarafından kullanılmış, ancak bilimsel anlamda, Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel (1844-1904) jeopolitiğin temellerini oluşturmuştur. Ülkenin özel konumundan dolayı kazandığı askeri, siyasi ve ekonomik öneme vurgu yaparak bir devletin savunma politikasını ve savunma stratejisini coğrafi faktör ve olayları dikkate alan planlama esasları olarak tanımlanabilmektedir (İşcan, 2004: 49).

Bir başka ifadeyle, jeopolitik kavramı, *“politikanın coğrafyanın isteklerine göre düzenlenmesi” “coğrafi gerçeklere dayanarak politika yapma sanatıdır.”* Bununla birlikte bu kavramla anlamsal olarak çok fazla karıştırılan jeostrateji ise, *“stratejinin coğrafi gerçeklere dayanarak oluşturulması sanatı”*dır (Akdeniz, 2003: 82).

Türkiye özelinde bakıldığında, Asya ile Avrupa’yı birleştiren, Avrupa’dan İran ve Ortadoğu’ya giden karayollarının, Akdeniz’le Karadeniz’i birleştiren deniz yollarının üzerinde bulunması ve doğu illerinin Kafkasya’ya kadar sokulmuş olması nedeniyle jeopolitik ve stratejik önemi kabul görmektedir (Yılmaz: 24). Bu noktada, Türkiye’nin coğrafi konumu göz önünde tutulduğunda, komşu ülkeleri, “Türkiye’nin kara komşuları” ile sınırlandırmak mümkündür, ancak jeopolitik konumun avantajının sadece kara komşularıyla sınırlandırılmaması gerektiğini belirten Dışişleri Bakanlığı’nın tanımlamasında, ayrıca deniz komşularının da önemine dikkat çekmektedir. Bu durumda komşu ülkeler kategorisine Suriye, Irak, İran, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Bulgaristan ve Yunanistan kara komşularının yanı sıra, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Romanya, Moldova (denize çıkışı olmasa da), Libya, Mısır, İsrail ve Lübnan’ı kapsamaktadır (www.mfa.gov.tr/komsu-ulkelerle-ticaretimiz.tr.mfa). Bu konumu ile Türkiye Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği bir köprü durumundadır. Coğrafi konumundan kaynaklanan bütün bu avantajları Türkiye’ye, dünya hâkimiyetini amaçlayan güçlerin, tarih boyunca kontrol altında tutmak istedikleri bir bölge olarak karşımıza çıkarmaktadır (Yılmaz: 24). Bununla birlikte, ABD ve AB bir yandan küresel güçler olarak Rusya, Çin, Hindistan ve diğer yandan İran bölgesel güç olarak yükseldikçe, Türkiye stratejik bir bölgesel güç niteliği kazanmaktadır (Arıboğan, 2009:128). Bu anlamda, Türkiye, gerek siyasi, gerek ekonomik açıdan bir bölgesel güç olma hedefi çerçevesinde, bölgesinde komşuları ile ilişkilerinin geliştirilmesine büyük önem vermektedir (www.mfa.gov.tr/komsu-ulkelerle-ticaretimiz.tr.mfa).

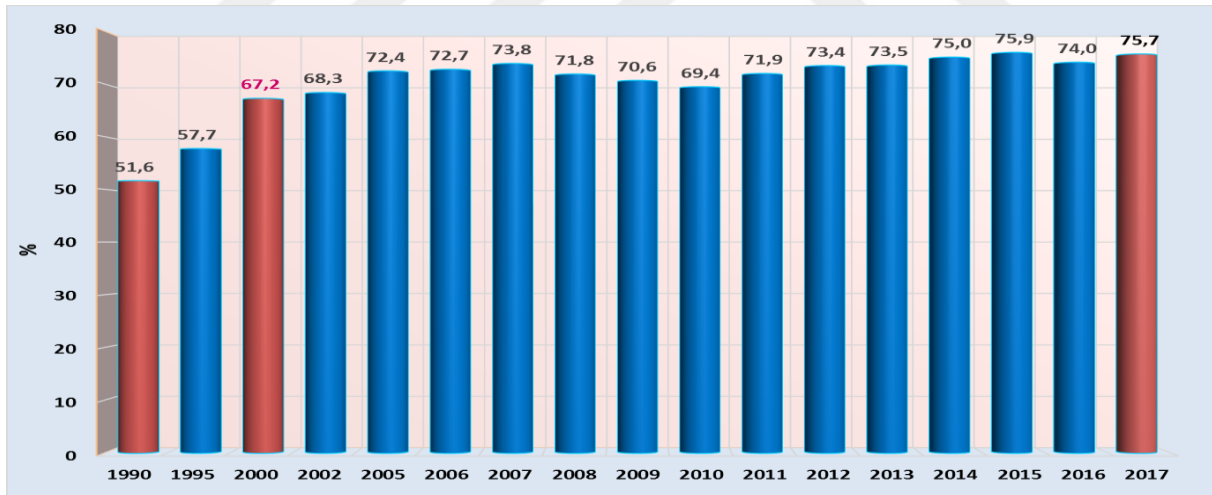
Türkiye dünya üretilabilir petrol ve doğal gaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 70’lik bölümünün yakın coğrafyasında yer alan Hazar, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerine komşu ülkedir (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol). Ancak, Türkiye, çevresindeki kaynak zengini

ülkelerle kıyaslandığında fosil yakıt rezervleri açısından kaynak fakiri bir ülke profili oluşturmaktadır (Telli, 2016: 48). Bu kapsamda, komşularıyla oluşturduğu ekonomik ve politik ilişkiler coğrafi konumunun sağladığı avantajla birlikte enerjide transit olma hedefini sağlama imkanı vermektedir. Bu kapsamda, Türkiye coğrafi konumunun sağladığı avantajlardan biri olan, Hazar Havzası ve Orta Doğu ülkelerinin enerji kaynaklarının (petrol ve gaz) başta Avrupa olmak üzere uluslararası piyasalara ulaştırılmasında koridor ülke konumundadır. Bunların yanı sıra petrolün sıvılaştırılmış gazın uluslararası piyasalara gemilerle taşınmasında kilit bir ülkedir. Buradan hareketle Türkiye'nin transit konumu tüketici ülkelerin yanı sıra üretici ülkeler açısından da oldukça büyük önem arz etmekte ve küresel güçler arasında oluşturulan dengelerde söz alma hakkını sağlamaktadır (Ayhan, 2009: 163-164). Bu kapsamda, Türkiye'nin enerjide hub olma hedefine götüren ve dünya genelinde gelişen enerji ticaretinin en önemli üç ana "geçit (chokepoints)" noktaları arasında bulunan Hürmüz Boğazı, Malakka Boğazı ve Türk Boğazları arasında yerini almaktadır. Bu boğazlar, içinden geçen petrol ve LNG hacimleri nedeniyle kritiktir. Dünya petrol ticaretinin (ham ve rafine) üçte ikisi tankerler tarafından taşınır ve uluslararası doğal gaz ticaretinin yüzde 25'i sıvı doğal gaz biçimindedir. Tankerler ve LNG gemileri genellikle yerleşik deniz rotaları boyunca hareket etmekte bu yüzden bulundukları bölgeye büyük avantaj sağlamaktadır (Shaffer, 2010:95).

Bu noktada, Türkiye'nin dünya petrol ve doğal gaz bakımından zengin rezervlere komşu olması, arz ve talep ülkeleri arasında doğal bir köprü işlevi görmesini de sağlamaktadır. Böylece kaynak ve güzergah çeşitliliği yoluyla enerji güvenliğinin sağlanmasında stratejik avantaja sahip olmasıyla kaynak transferinde öne çıkmaktadır (Telli, 2016: 49). Türkiye, transit terminali olarak geçiş merkezi özelliğiyle bölgede yükselen önemli bir rol oynamakta ve bölgeye sağladığı enerji bağlantı yollarıyla bir köprü görevini görüp bir takım stratejik avantajlar elde etmektedir. Hazar Havzası'ndan gelen petrolün Karadeniz limanlarına ve daha sonra Türk Boğazlarına (İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı) ulaşarak tankerler tarafından Batı pazarlarına gönderilmektedir. Azerbaycan ve Kuzey Irak'tan gelen petrol ise de Türkiye'nin Akdeniz kıyısındaki Ceyhan petrol terminali üzerinden boru hattıyla dünya pazarlarına ulaşmaktadır (EIA, 2017: 1). Bu anlamda, Türkiye'nin fosil yakıtları bakımından enerji talebini karşılayacak yeterlilikte bulunmaması enerjide fosil yakıtları bakımından bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır. Bu noktada, enerji güvenliği açısından gerek Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), gerekse diğer enerji şirketleri farklı projeler ile, enerji arzının sürmesi ve yerli kaynakların değerlendirilmesi için stratejiler izlemektedir (Türkiye Petrolleri, 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2019:32).

Diğer taraftan, Türkiye'nin enerji konusunda coğrafi konumunun sağladığı avantajlar ve tehditlerin yanı sıra gelişmekte olan bir ülke olması ve hızlı nüfus artışına paralel enerji tüketiminin hızla yükselmekte olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

verilerine göre, Türkiye’de ikamet eden nüfus, 31 Aralık 2019 tarihi itibarıyla bir önceki yıla göre 1 milyon 151 bin 115 kişi artarak 83 milyon 154 bin 997 kişiye ulaşmıştır (www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705,2019). Türkiye, ekonomisi en büyük sekizinci Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD) ülkesidir. Bölgesel ve yerel anlamda olumsuz koşullara rağmen Türkiye’nin reel GSYH (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla)’si, 2005-17 döneminde yüzde 83 artış gösterirken bu dönemde OECD ülkelerinin oranı yüzde 21 olmuştur. Buda, OECD’nin en hızlı büyüyen ikinci ekonomisi İrlanda’dan 16 puan daha fazla olduğu anlamına gelmektedir (OECD, Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye 2019: 54). Bu bilgiler ışığında, gelişmekte olan Türkiye’nin hızlı nüfus artışına paralel olarak tüketimide artış göstermektedir. Bu kapsamda, OECD Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye 2019 raporuna göre, Türkiye’nin enerji portföyü, karbon-yoğun nitelikte olmaya devam ederken fosil yakıtlar, yüzde 80 olan OECD ortalamasını aşarak toplam birincil enerji arzının (TBEA) yüzde 87’sini oluşturmaktadır. Türkiye, başta petrol ve doğalgaz olmak üzere büyük oranda ithal enerjiye bağımlı durumdadır. Enerji anlamında kendine yetme oranı ise sadece yüzde 25’tir. Türkiye, OECD ülkeleri arasında enerji ihtiyacı en çok artış gösteren ülke konumundadır. TBEA, 2005 yılından bu yana yüzde 76 artış göstermiştir (OECD, Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye, 2019: 20).

Şekil 3.1. Türkiye Birincil Enerji Tüketiminde Dışa Bağımlılığın Artışı, 1990-2017 (%)

Kaynak:ETKB-EİGM (Aktaran: TMMOB Makina Mühendisleri Odası (2019). Türkiye’nin Enerji Görünümü 2019. Oda Raporu, Haziran, 2019, Ankara)

Bu kapsamda bu bölümde, gelişmekte olan Türkiye’nin enerji kullanım payınında yüksek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte nüfusun hızla artması enerji kullanımı konusuyla paralel olduğu düşünüldüğünde, özellikle enerjide fosil yakıtları bakımından kendine yeterli gelmemesi durumu enerjide dışa bağımlılığının yüksek olmasına neden olmaktadır. Ancak zengin rezerv

kaynaklarına yakın olması sebebiyle jeopolitik konumunun sağladığı avantajlarla güçsüz yönlerini nasıl güçlü bir pozisyonda fırsata çevirebileceği ve bu yönde işbirlikleri sağladığı çalışmada incelenecektir. Bu kapsamda takip edilecek hedeflerinde ve politikasında “kazan kazan” anlayışından hareketle karşılıklı işbirliklerinin oluşturulmasıyla enerjide “hub” olma hedefi çalışmanın ana sorunsalına giden önemli basamaklardandır. Bu noktada, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’nın yayımladığı “Türkiye’nin enerji diplomasisi” bu düşünceleri destekler niteliktedir (www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa);

- Dünya toplam petrol rezervlerinin ve dünya toplam doğal gaz rezervlerinin yaklaşık yüzde 70’inin bulunduğu bir bölgede yer almaktadır.
- Doğu-Batı koridorunun ortasında yer almasının avantajıyla Orta Asya ve Kafkas doğal gaz ve petrolünü Batı pazarlarına iletmek arzusundadır.
- Bölgesinde enerji terminali olma iddiasındadır.
- Toplam enerji ihtiyacının yaklaşık yüzde 65’ini yurtdışından karşılamaktadır. Türkiye’nin dışa bağımlılığının azaltılması ülkenin enerji güvenliğinin sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir.
- Enerji talebi yılda yaklaşık yüzde 5 oranında büyümekte ve yıllık elektrik tüketimi de yılda yaklaşık yüzde 7-8 oranında artmaktadır. Bu rakamlar OECD ülkeleri arasındaki en yüksek oranlardır.

1.1. Türkiye’nin Fosil Yakıtları Açısından Enerji Görünümü

Türkiye, üç tarafı zengin enerji rezervleri ile çevrili olan ancak pek çok komşusunun aksine enerji ithalatçısı konumunda olup fosil yakıtları bakımından enerji ithalatında yaklaşık yüzde 75 oranında dışa bağımlı bir ülkedir. Önemli bir enerji talep ülkesi olarak Türkiye’nin enerji güvenliğinde ithalata bağımlılık sorunsalı ön plana çıkmaktadır. Türkiye’nin enerji karmasında ithalata dayalı fosil yakıtların ağırlıklı olmasının yanı sıra tek bir kaynak, tek bir arz ülkesi ve tek bir transfer yöntemine aşırı bağımlılık söz konusudur. Bu kapsamda, Türkiye’nin birincil enerji tüketiminde fosil yakıtların payını azaltmak enerjide çeşitlendirme yaratarak nükleer enerji seçeneğine yöneldiği görülmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin enerji politikasında hem ithalat bağımlılığına (yerli kaynaklar) hem de fosil yakıt bağımlılığına (yenilenebilir, nükleer) karşı kaynak çeşitlendirme esaslı politikalar geliştirilmektedir (Telli, 2017: 158).

Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki enerji mücadelesindeki pozisyonundan hareketle bu bölgedeki hedeflerine yönelik, Doğu Akdeniz’de alternatif fosil yakıtların bulunmasının katkısı ve enerji işbirliklerine dahil edilmesinin önemi güvenlikleştirmesindeki sebepler olduğu düşünülerek bu kapsamda, çalışmanın ana sorunsalına giden yolda;

- Türkiye'nin enerjide fosil yakıtları bakımından yüksek derecede dışa bağımlı olma durumu enerji tüketimi, üretimi ve verimliliği konularına değinilerek enerji politikaları ortaya koyulacaktır.

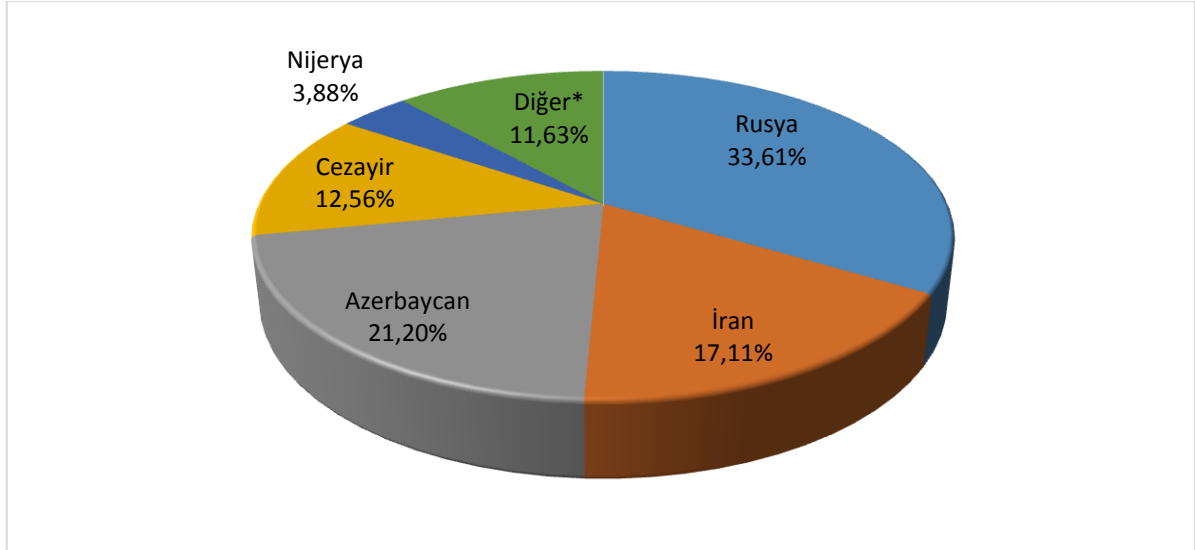
3.1.1. Doğal Gaz

Bir petrol türevi olan doğal gaz; yanıcı, havadan hafif, renksiz ve kokusuz bir gazdır. Başta metan (CH_4) ve etan (C_2H_6) olmak üzere çeşitli hidrokarbonlardan oluşur. Yer altında, genellikle petrol ile birlikte veya gaz rezervuarlarında bulunur. Kaynağından çıkarıldığı haliyle herhangi bir işlemten geçirilmeksizin kullanılabilen doğal gaz, boru hatları ile veya sıvılaştırılarak tankerlerle taşınmaktadır (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz).

Türkiye, fosil yakıtlar bakımından linyit hariç zengin rezervlere sahip olmayan bir ülke konumundadır. Birincil enerji kaynakları içerisinde doğal gazda yaklaşık yüzde 98 dışa bağımlılık göstermekte önemli bir arz güvenliği riskine neden olmaktadır. Bu anlamda, ihtiyaçlarını karşılamak adına büyük oranlarda ithalat gerçekleştirmektedir (2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, 2018: 230-231). Bu kapsamda, Türkiye, 2019 yılına ait ithalat 45,2 bcm, yerli üretim ise yaklaşık 474 mcm düzeyindedir (Özen, 2020: 135).

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)'nın "Doğal Gaz Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu"na göre, 2017 yılında, 55.249,95 mcm doğal gaz ithal edilmiştir. Doğal gaz ithalatı 2016 yılına kıyasla yüzde 19,20 oranında artmıştır. 2017 yılında, ithalat yüzde 51,93'lük payla en fazla Rusya'dan yapılmıştır (EPDK, Doğal Gaz Piyasası 2017 Yılı Sektör Raporu 2018; i). 2018 yılında ise, 50.360,58 mcm doğal gaz ithal edilmiştir. 2018 yılında, ithalat yüzde 46,95'lik payla en fazla Rusya'dan gerçekleşmiş, İran yüzde 15,61, Azerbaycan yüzde 14,95, Cezayir yüzde 8,98, Nijerya yüzde 3,31, diğer yüzde 10,21'dir (EPDK Doğal Gaz Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu; 2019; 7).

EPDK'nın 2019 yılı raporuna gelindiğinde ise, 45.211,47 mcm doğal gaz ithal edilmiştir. 2019 yılında, ithalat yüzde 33,61'lik payla en fazla Rusya'dan yapılmıştır. 2019 yılında 12.694,07 mcm LNG ithalatı yapılmış olup, söz konusu miktar toplam ithalatın yüzde 28,08'idir. Toplam LNG ithalatının yüzde 40,49'luk bölümü Spot LNG ithalatı olup, geri kalan kısmı BOTAŞ tarafından Cezayir ve Nijerya'dan ithal edilen uzun dönem sözleşmeli ithalat miktarı oluşturmaktadır (EPDK, Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu, 2020; ii). Şekil 3.2'de yer alan 2019 yılı kaynak ülkeler bazında Türkiye'nin doğal gaz ithalatındaki verilerine baktığımızda ise, Rusya yüzde 33,61, Azerbaycan yüzde 21,20, İran yüzde 17,11, Cezayir yüzde 12,56, Nijerya yüzde 3,88 ve diğer yüzde 11,63 olmuştur.

Şekil 3.2. 2019 Yılı Kaynak Ülkeler Bazında Türkiye'nin Doğal Gaz İthalatı (%)

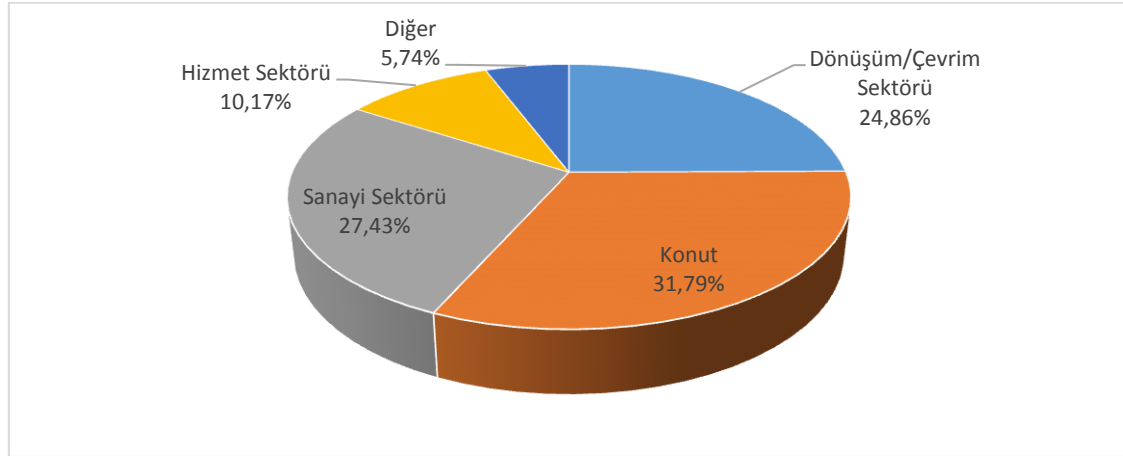
Kaynak:T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2020), Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu EPDK, Ankara, s.11.

Bu noktada, Türkiye'nin fosil yakıtları arasında doğal gazın en yüksek bağımlılık gösterdiği ülke olduğu Rusya görülmektedir. Rusya'nın dünya doğal gaz rezervlerinin üçte biri gibi bir oranı barındırmasıyla dünya enerji piyasasında önemli bir aktör olup siyasi bir güç elde ettiğini söylemek mümkündür. Avrupa'da Almanya'dan sonra Rusya'nın en büyük doğalgaz müşterisi olan Türkiye'dir. Bu anlamda, Türkiye'nin Rusya karşısındaki pazarlık gücünü sınırlandırmaktadır. Diğer taraftan Rusya açısından ise, Türkiye sahip olduğu kaynakların iletiminde önemli bir enerji koridoru konumundadır (Hodalogulları, 2016; 744).

Bu noktada, Türkiye enerji arz güvenliğini temin etmek için çeşitlendirme arayışı içinde olup bir yandan da enerjide hub (ticari merkez/ üs) olmak istemektedir (Telli, 2016; 836). Öncelikli politikaları arasında olan enerjide hub olma durumu Türkiye'nin tek ülkeye bağımlılığın azaltılması ve enerji tedarik kaynaklarının çeşitlendirilmesi noktasında büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, doğal gaz boru hatları, önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu hatlar sayesinde Türkiye hem enerji talebini farklı ülkelerle yaptığı işbirlikleriyle hemde bölgede enerji köprüsü oluşturması sebebiyle sadece bölgede değil küresel anlamda avantaj sağlamaktadır. Türkiye'nin bu doğrultuda gerçekleştirdiği projeler (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri);

Tablo 3.1. Türkiye'nin Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri

Türkiye'nin Doğal Gaz Boru Hatları ve Projeleri		
Ülke	Anlaşma Yılı	Kapasitesi
Rusya – Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı (Batı Hattı)	18 Eylül 1984 tarihinde TC ve SSCB arasında imzalanmıştır.	14 bcm/yılda
Mavi Akım Gaz Boru Hattı (TC-Rusya)	15 Aralık 1997	16 bcm/yılda
Doğu Anadolu Doğal Gaz Ana İletim Hattı (İran – Türkiye)	8 Ağustos 1996	10 bcm/yılda
Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı	12 Mart 2001	6,6 bcm/yılda
Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Enterkonnektör Projesi	23 Şubat 2003	
Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi TANAP (TR-Azerbaycan)	24 Aralık 2011 NOT: TANAP, Güney Kafkasya Boru Hattı (SCP) ve Trans-Adriyatik Boru Hattı (TAP) ile birleşerek Güney Doğal Gaz Koridorunu oluşturmaktadır. (www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir/)	32 bcm /yılda
TürkAkım Gaz Boru Hattı Projesi (TC-Rusya)	10 Ekim 2016	31,5 bcm /yılda (TurkStream, TürkAkım Doğalgaz Boru Hattı Sistemi)

Şekil 3.3. 2019 Yılı Doğal Gaz Sektörel Tüketim Dağılımı (%)

Kaynak: T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2020), Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu EPDK, Ankara, s. 70.

Tablo 3.2. Yıllara Göre Doğal Gaz Piyasası Genel Görünümü

	2016	2017	2018	2019
İthalat	46.352,17	55.249,95	50.282,05	45.211,47
Üretim	367,28	354,15	428,17	473,87
Tüketim	46.395,06	53.857,14	49.204,14	45.285,50

Kaynak: T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2020), Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu EPDK, Ankara, s. v.

Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin enerji kaynaklarından doğal gaza yüksek talebin ve buna paralel olarak dışa bağımlılığın olduğu göz önünde tutulduğunda, enerjinin güvenlikleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi öncelikli politikalar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, devletler arası ilişkilerde yaşanan krizler sonucunda enerjinin bir tehdit unsuru olarakta kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, sadece Türkiye'nin değil bütün devletlerin enerji güvenliği konusunda tek ülkeye bağımlılığında büyük risklerin yaşanabileceğini söylemek mümkündür. Bu noktada, devletlerin doğal gaz arzının güvenliği ve acil durumlarda kullanabileceği bir gaz depolama alanlarının bulunması stratejik hamleler olarak görülmektedir. Türkiye'de Silivri, Kuzey Marmara ve Değirmenköy ve Tuz Gölü Doğal Gaz Depolama Tesisi'nde kapasitenin genişletilmesi enerjinin önemli politikaları arasındadır (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz).

Nitekim, arz güvenliği hususu ve mevsimsel talep dalgalanmaları doğal gaz depolama kapasitesinin artırılmasını bütün devletler için zorunlu kılmaktadır. Avrupa ülkelerinin depolama kapasitelerinin yıllık tüketimi karşılama oranı ortalama yüzde 20 düzeyinde olup, Türkiye'de bu oran yaklaşık yüzde 6 seviyesindedir (2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Karar Sayısı: 256, 2018: 231). Bu noktada, Türkiye enerjiyi güvenlikleştirme noktasında devletlerarası işbirlikleri ve depolama alanları oldukça önem arz etmektedir. Bu sayede, Türkiye, coğrafi konumunun sağladığı avantajla enerjide geçiş noktalarından olması pazar çeşitlendirmesi alternatif seçeneklerin oluşması tek bir kayanakta yaşanan risklerinde giderilmesini sağlayarak enerjide güvenlikleştirme sağlayacağını söylemek mümkündür.

3.1.2. Petrol

Petrol, hidrojen ve karbondan oluşan ve içerisinde az miktarda nitrojen, oksijen ve kükürt bulunan çok karmaşık bir bileşimdir. Normal şartlarda gaz, sıvı ve katı halde bulunabilir. Gaz halindeki petrol, imal edilmiş gazdan ayırt etmek için genelde doğal gaz olarak adlandırılır. Ham petrol ve doğal gazın ana bileşenleri hidrojen ve karbon olduğu için bunlar "Hidrokarbon" olarak da isimlendirilirler (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol).

Türkiye, birincil enerji kaynakları içerisinde petrolde yaklaşık yüzde 91 oranındaki dışa bağımlılık önemli bir arz güvenliği riski yaratmaktadır (2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Karar Sayısı: 256, 2018: 231). Energy Information Administration (EIA) 2016 raporuna göre, son on yılda, Türkiye'nin ekonomisi genişleyerek petrol ve diğer sıvı tüketimi artış göstermiştir. Sınırlı yurt içi rezervleri ile Türkiye, neredeyse bütün petrol tedarikini ithal etmektedir. 1 Ocak 2016 tarihinden itibaren, Oil & GasJournal (OGJ), Türkiye'nin en çok ülkenin güneydoğu bölgesinde bulunan 312 milyon varil petrol rezervi olduğunu açıklamaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin petrol ve diğer sıvıları üretimi 1991'de günde 85.000 varil olarak zirve yapmış ancak daha sonra üretim her yıl azalarak 2004'te günde 43.000 varile düşmüştür. Her ne kadar Türkiye'nin sıvı yakıt üretimi 2004'te artsa da, ülkenin üretimi her yıl tükettiğinden çok daha az olmuştur. Türkiye'nin kanıtlanmış petrol rezervlerinin çoğu güneydoğudaki Batman ve Adıyaman illeri ve buna ilave olarak kuzeybatıdaki Trakya'da yataklar da bulunmaktadır. 2015 yılında, Türkiye'den çıkan 62.000 varil petrol ve diğer sıvıları üreterek Türkiye'nin petrol tüketiminin yaklaşık yüzde 7'sini karşılamıştır. 2015 yılında, Türkiye'nin toplam sıvı yakıt tüketimi ortalama günde 860.000 varil olarak kayıtlara geçmiştir. Bu kapsamda toplam sıvı yakıtların yüzde 90'dan fazlasını ithalattan karşılamıştır. Aynı yılda, Türkiye'nin ham petrol ithalatının büyük bir kısmını sağlayan Irak yüzde 41 ve İran yüzde 20'si ile toplam 60'ını oluşturmuş ardından yüzde 11 ile Rusya gerçekleştirmiştir (EIA, 2017; 2-4).

Türkiye, 2017 yılında petrol ithalatında ise, İran yüzde 27 pay ile birinci sırada iken, onu yüzde 19 pay ile Rusya ve yüzde 17 pay ile Irak takip etmiştir. 2018 yılında ise ilk üç içerisinde yine aynı ülkeler yer alırken birinci ve ikinci ülke sıralaması değişiklik göstermiştir. Buna göre 2018 yılında Türkiye'nin ithal ettiği petrolün yaklaşık yüzde 25,2'si Rusya'dan, yüzde 18,4'ü İran'dan, yüzde 17,1'ise Irak'tan elde edilirken, bunu yüzde 11,1 pay ile Hindistan, yüzde 5 pay ile Suudi Arabistan ve yüzde 4,9 pay ile Yunanistan takip etmiştir. Kuveyt (yüzde 3,7), Kazakistan (yüzde 3,1), İsrail (yüzde 2,3), İtalya (yüzde 1,9), Bulgaristan (yüzde 1,4) ve Nijerya (yüzde 1,3) ise diğer öne çıkan ülkelerdir (Türkiye Petrolleri, 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu 2019: 36).

Bu anlamda, Türkiye gerçekleştirdiği boru hattı projeleriyle farklı ülkelerden petrol arzını sağlaması olası yaşanabilecek ikili krizlerde ortaya çıkan yaptırımlarda da riski azaltabilecek ve tek ülkeye bağımlı olma durumunu da aza indirebilecektir. Aynı zamanda, enerji koridorunda bulunması ve böylece stratejik avantaja sahip olması mevcut uluslararası boru hatları ile hem ihtiyaçlarını karşılayıp gelir sağlamayı hem de enerji kaynaklarının transferine aracılık ederek stratejik önemini artırmayı da amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı büyük önem arz etmektedir (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol-Boru-Hatlari);

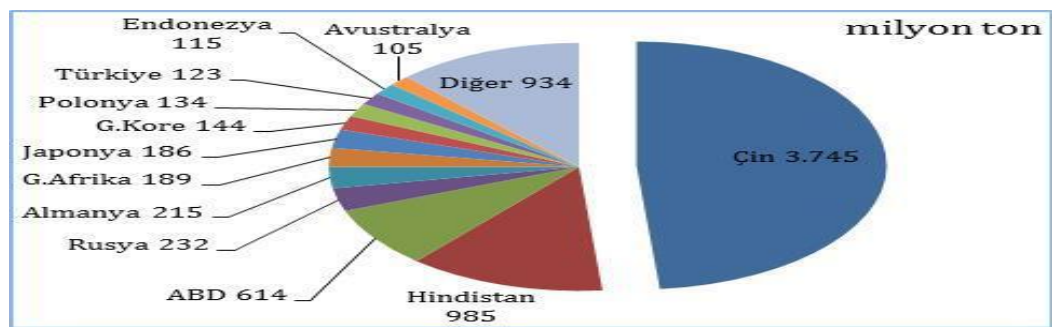
Tablo 3.3. Türkiye'nin Petrol Boru Hatları

Türkiye'nin Petrol Boru Hatları		
Ülke	Yılı	Kapasite
Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı:	27 Ağustos 1973	70,9 bcm/yılda
Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı (BTC):	18 Kasım 1999	50 bcm/yılda (www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13)

Bu bilgiler ışığında, 2018 yılı Türkiye üretilebilir petrol rezervi, 366 milyon varil olarak kaydedilmiştir. Yeni keşifler yapılmadığı takdirde, mevcut üretim miktarı dikkate alındığında, kalan üretilebilir ham petrol rezervinin yaklaşık 18 yıllık ömrü bulunmakta olduğu öngörülmektedir (Türkiye Petrolleri, 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, Mayıs 2019:37)

3.1.3. Kömür

Dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan pekçok ülkede kömür önemli bir enerji kaynağı olup petrol ve doğal gazın aksine yeryüzünün geniş alanındabulunması ve üretim maliyetlerinin düşük olmasıyla öncelikli kaynak profili oluşturmaktadır. Özellikle Kuzey Amerika, Rusya, Çin, Avustralya, Avrupa ve Güney Afrika'da yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Dünya genelindeki kömür rezervlerinin yaklaşık yüzde 35'inin Avrupa-Avrasya bölgesinde, yüzde 32'sinin Asya-Pasifik ülkelerinde, yüzde 28'inin Kuzey Amerika'da, yüzde 3,5'inin Afrika-Doğu Akdeniz bölgesinde ve yüzde 1,5'inin Orta-Güney Amerika ülkelerinde olduğu bilinmektedir (Kavaz, 2019: 11).

Şekil 3.4. Ülkelere Göre 2018 Yılı Kömür Tüketimleri

Kaynak: TMMOB Makina Mühendisleri Odası (2020). Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020. Oda Raporu, (Nejat Tamzok, Dünyada ve Türkiye'de Kömür, s. 223), Mayıs 2020, Ankara, www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020

Türkiye’de, birincil enerji arzında kömürün sıralamasına bakıldığında, 2018 yılı verilerine göre, ilk sırayı 41,9 ile petrol ve petrol ürünleri almaktadır. Petrolü sırasıyla; 41,2 MTEP ile doğal gaz, 41,0 MTEP ile kömür, 11,6 MTEP izlemektedir. Bununla birlikte yerli kömür arzı; 15,1 MTEP linyit, 0,7 MTEP taş kömürü ve 0,7 MTEP asfaltit olmak üzere toplam 16,6 MTEP ve ithal kömür arzı ise 24,5 MTEP düzeyindedir. 2018 yılında –ısıl değer bazında– yerli kömür arzındaki yıllık artış yüzde 8,8 ve ithal kömür arzındaki gerileme ise yüzde 1,7 düzeyinde olmuştur (Tamzok, 2020: 227-228).

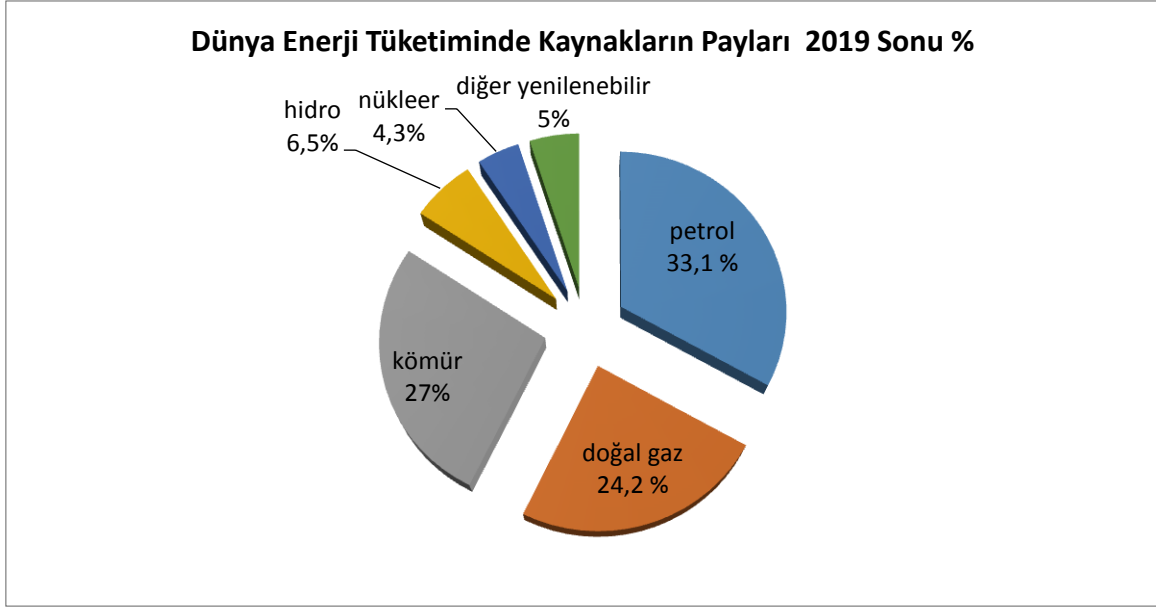
Bu bilgiler ışığında, OECD Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye 2019 raporuna göre, Türkiye’nin enerji talebinin yüzde 88’i fosil yakıtlardan sağlanmaktadır. Ancak, Türkiye enerji politikalarında ithalata bağımlılığını azaltmayı ve enerji alternatiflerini çeşitlendirip, yerli kömür üretimini artırarak, yenilenebilir ve nükleer enerjiden yararlanmayı ve böylece enerji verimliliği sağlayarak enerji güvenliğini sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye, kurulu yenilenebilir enerji kaynaklarının kapasitesi bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. Fakat yenilenebilir kaynakların enerji portföyündeki payı, kömür yakıtlı elektrik santrallerinin geliştirilmeye devam etmesi nedeniyle 2005 yılından bu yana artış göstermediği raporun verileri arasındadır (OECD,2019: 15).

3.2.Türkiye’nin Enerji Tüketimi

Bugün dünyada tüketilen enerji kaynakları petrol, doğal gaz ve kömür gibi fosil kaynaklar olduğu ve toplam tüketimin yüzde 86’sını oluşturmakta olduğu aktarılmaktadır (Türkiye Petrolleri, Mayıs 2019: 4). Ancak söz konusu kaynakların rezervleri tükenme eğiliminde olduğu göz önünde tutulduğunda, mevcut kullanım miktarları devam eder ve yeni rezerv alanları açılmazsa dünyada bulunan fosil yakıtlardan petrolün 53 yıl, doğal gazın 52 yıl ve kömürün de 134 yıl sonra tükeneceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla küresel piyasalardaki aktörler yeni fosil kaynak rezervi arayışlarına girmektedir (Kavaz, 2019: 8). Bununla birlikte, dünya da coğrafik dağılımlar düşünüldüğünde dünyanın ekonomik açıdan savunmasız ve istikrarsız bölgelerinde bu hidrokarbonların her zaman erişilebilir ve dağıtılabılır olması konusunu da garanti etmemektedir (UNECE, 2017: 7).

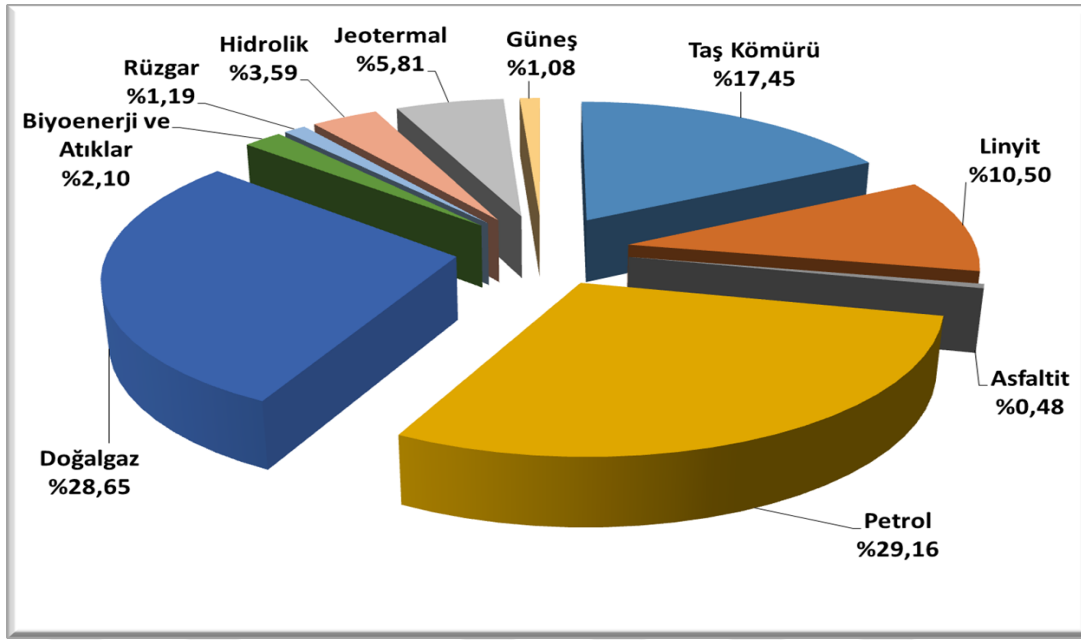
Bununla birlikte, British Petroleum (BP) 2019 yılı Dünya Enerji İstatistik Görünümü verilerine göre, dünya genelinde birincil enerji tüketimi geçen yıl bir önceki yıla göre yüzde 2,9 artarak 10 yıllık ortalamanın yüzde 1,5 oranının neredeyse iki katı olduğu ve bu söz konusu artışın 2010’dan bu yana yıllık bazdaki en büyük yükselişi olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, küresel birincil enerji tüketimi, 2018’de doğal gaz ve yenilenebilir enerji kaynaklarda hızla artış gösterdiği ancak buna rağmen, karbon emisyonlarının yedi yılın en hızlı büyüme olan yüzde 2.0 oranında artış göstererek kayıtlara geçtiği aktarılmaktadır. Tüm yakıtlar, yenilenebilir

enerjilerden ayrı olarak, 10 yıllık ortalamalarından daha hızlı büyümüştür, ancak yenilenebilir enerji hala enerji büyümesinin ikinci en büyük artışını oluşturmaktadır. Bununla birlikte rapora göre, Çin, ABD ve Hindistan birlikte enerji talebindeki küresel artışın üçte ikisinden fazlasını oluştururken, ABD tüketimi 30 yıl boyunca en yüksek oranda artış gösterdiği veriler arasındadır (Dudley, 2019: 2). BP Dünya Enerji İstatistik Görünümü 2020 yılında açıklanan verilerine göre ise, 2019 sonu dünya enerji tüketiminde kaynakların paylarında fosil yakıt tüketim oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (Looney, 2020: 4).

Şekil 3.5. Dünya Enerji Tüketiminde Kaynakların Payları, 2019 sonu %

Kaynak: Bernard Looney, (2020). BP Statistical Review of World Energy. BP Statistical Review, London, UK, 69. Edition, June 2020, s. 4.

Şekil 3.6. 2018 Yılı Türkiye Birincil Enerji Arzında Kaynakların Miktar ve Payları

Kaynak: TMMOB Makina Mühendisleri Odası (2020). Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020. Oda Raporu, (Şayende Yılmaz, Dünyada ve Türkiye'de Birincil Enerji Arzı,s. 8), Mayıs 2020, Ankara.

Enerji kaynaklarından fosil yakıtların şekillerde de görüldüğü gibi yüksek olması ve tükenebilir olmaları, devletleri de bu bağlamda sürekli kaynak aramaya itmektedir. Aynı zamanda enerjiye olan bu bağımlılık nedeniyle enerji kaynaklarındaki fiyat değişimleri tüm ekonomik göstergeleri doğrudan etkilemektedir. Enerji tüketimi ekonomik büyümeyi artırırken, ekonomik büyüme de enerji tüketimini sürekli hale getirmekte bu anlamda ekonomik büyüme ile enerji tüketimi arasında çift yönlü bir ilişki söz konusu olmaktadır. Bu anlamda, büyüyen ekonomisine paralel olarak gelişim göstermekte olan Türkiye'nin enerji talebi, 2000-2016 yılları arasında yıllık elektrik enerjisi talebi dünyada ortalama yüzde 3 artış gösterirken Türkiye'de bu oran yaklaşık yüzde 5 olarak gerçekleşmiştir (2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Karar Sayısı: 256,2018: 230).

Benzer şekilde, OECD Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye 2019 raporuna göre de, Türkiye'nin, enerjinin çeşitlendirilmesi ve güvenlikleştirilmesi noktasında öne çıkan yenilenebilir enerji kaynakları büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, güneş, rüzgâr, jeotermal ve hidroelektrik enerjisi olmak üzere son yıllarda kurulu kapasite bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmuştur. Ulusal Yenilenebilir enerjinin toplam birincil enerji arzındaki payı, OECD ortalamasının üstündedir. Ancak bu oran 2005 yılından bu yana sabit kalmıştır. Aynı zamanda, enerji talebindeki artışının büyük bir kısmı geleneksel enerji kaynakları ile karşılanmaktadır (OECD, Çevresel Performans İncelemeleri Türkiye, 2019:20). Bu noktada, mevcut koşulları göz önünde tutulduğunda Türkiye, tükettiği enerji kaynaklarının

büyük bölümünü dışarıdan ithal etmekte ve enerjide önemli ölçüde dışa bağımlı bir ülke konumunda bulunmaktadır. Bu kapsamda, enerjinin güvenlileştirilmesi ve enerjinin çeşitlendirilmesi noktasında politikaların uygulanması çerçevesinde yenilenebilir enerjinin, alternatif enerji kaynaklarının, enerji verimliliğinin, enerjide teknik ve uzman personelin eğitimde yeterli bilgiye sahip olması için geliştirilmesinin, enerji için kullanılacak teknolojik araçlara sahip olmanın destelenmesinin ve teşviklerin artırılmasının gelişimi noktası üzerinde daha çok farkındalığın yaratılması öne çıkan konular arasındadır.

3.3. Türkiye'nin Enerji Üretimi

Günümüzde enerji, hemen hemen tüm sektörlerle etki etmesi sebebiyle hayatımızın vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın dünya doğal gaz rezervlerinin 75,5 tcm Orta Doğu ülkelerinde, 66,7 tcm Avrupa ve Avrasya ülkelerinde, 32,5 tcm Afrika/Asya Pasifik ülkelerinde olduğu aktarılmaktadır (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz).

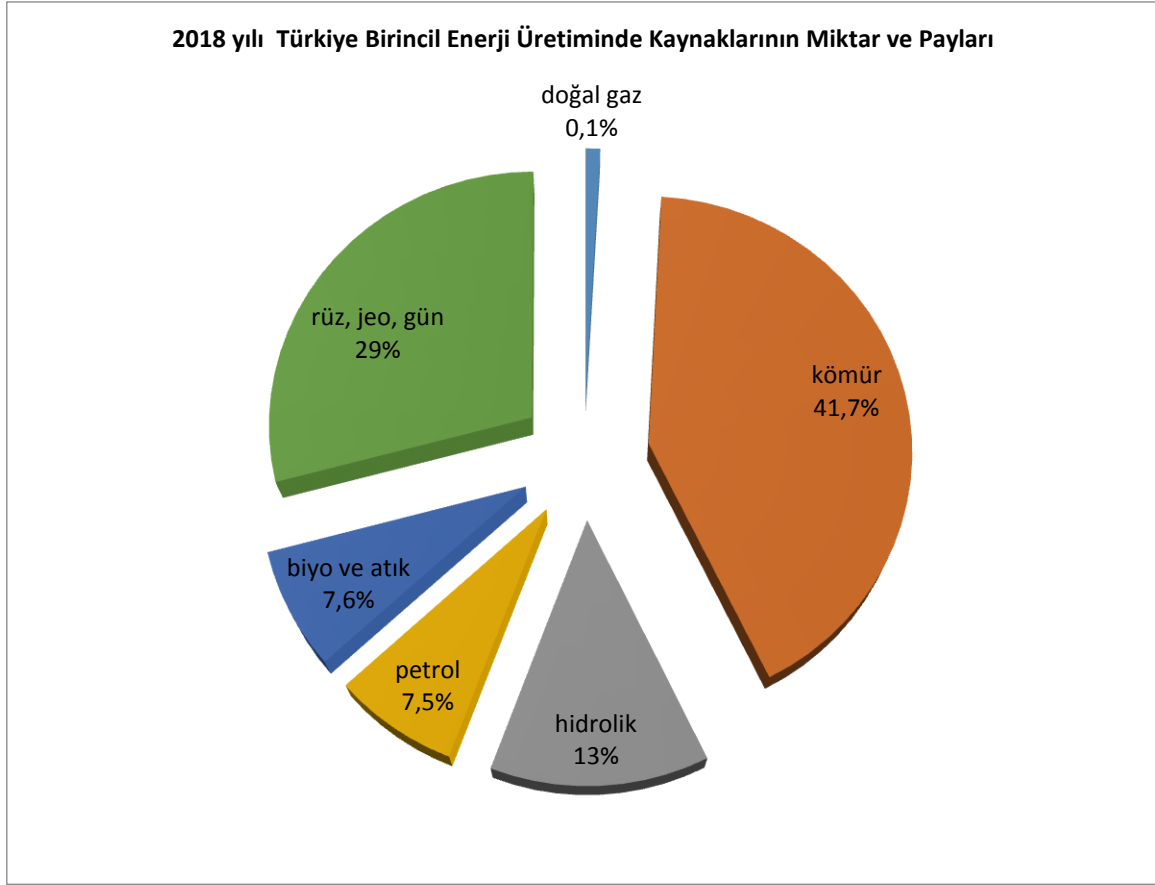
2018 yılı dünya ispatlanmış petrol rezervlerindeki dağılıma bakıldığında ise, 836,1 milyar varil Orta Doğu ülkelerinde, 325,1 milyar varil Güney ve Orta Amerika ülkelerinde, 236,7 milyar varil Kuzey Amerika ülkelerinde yer aldığı ifade edilmektedir (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol).

Yükselen bir konu olarak karşımıza çıkan Doğu Akdeniz bölgesinin toplam enerji rezervinin ise, yaklaşık 30 milyar varil petrole eşdeğer olduğu öngörülmektedir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Bu noktada, Doğu Akdeniz'de keşfedilen önemli sahalarla birlikte küresel güçlerin ve bölge ülkelerin bu bölgede yeni oluşumlara sebep olması sondaj arama çalışmalarının hız kazanmasını sağlamıştır. Bu keşiflerle birlikte, Akdeniz'de toplam değeri 3 trilyon dolar olan 60 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon rezervi olduğu belirtilmekte ve bu Türkiye'nin 572 yıllık, Avrupa'nın ise 30 yıllık doğalgaz ihtiyacını karşılayacak bir miktar olarak öngörülmektedir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Gelişmekte olan Türkiye'nin ekonomisinin büyüme hızı, nüfusu ve gelişmişlik düzeyi artması diğer taraftan enerji üretiminin kendi kaynaklarından yeterli ölçüde sağlayamaması enerji tüketimini ve talebini karşılamada yetersiz kalmasına ve buna paralel olarak enerjide dışa bağımlı olmasına neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda, birincil enerji üretim oranlarına baktığımızda Türkiye, 2018 yılındaki toplam üretimin 16,5 MTEP ve yüzde 41,7'sini, yüzde 91'i linyit olan kömür üretimi oluşturmuştur. Kömürü, 11,6 MTEP ve yüzde 29 oranı ile rüzgâr, jeotermal ve güneşten oluşan yenilenebilir enerji üretimi; 5,1 MTEP ve yüzde 13 payı ile

hidrolik; 3 MTEP ve yüzde 7,6 payı ile biyoenerji, odun, çöp, hayvan atıkları; 2,9 MTEP ve yüzde 7,5 payı ile petrol; 0,36 MTEP ve yüzde 0,9 payı ile doğal gaz izlemiştir (Yılmaz, 2020: 11);

Şekil 3.7. 2018 Yılı Türkiye Birincil Enerji Üretiminde Kaynaklarının Miktar ve Payları

Kaynak: TMMOB Makina Mühendisleri Odası (2020). Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020. Oda Raporu, (Şayende Yılmaz, Dünyada ve Türkiye'de Birincil Enerji Arzı s. 12), Mayıs 2020, Ankara.

Bu noktada, 1954 tarihinde kurulmuş TPAO, Türkiye'nin kamu adına hidrokarbon arama, sondaj, üretim, rafineri ve pazarlama faaliyetleri gerçekleştirmektedir (www.tpao.gov.tr/?mod=kurumsal). Yurt içi hidrokarbon arama ve üretim faaliyetlerindeki 2017 yılı verilerine göre, Türkiye'de 41 adet arama ve tespit kuyusu, 45 adet üretim kuyusu olmak üzere toplam 86 adet kuyu açılmış ve 2018 yılında ise, ülke çapında 51 adet arama ve tespit kuyusu, 56 adet üretim kuyusu olmak üzere toplam 107 adet kuyu açıldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de 2018 yılında toplam yaklaşık 20 milyon varil petrol ve 428 mcm doğal gaz üretilmiştir (Türkiye Petrolleri, 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2019: 39-41).

2018 yılı Türkiye üretilebilir petrol rezervi, 366 milyon varil olarak kaydedilmiştir. Yeni keşifler yapılmadığı takdirde, mevcut üretim miktarı dikkate alındığında, kalan üretilebilir ham petrol rezervinin yaklaşık 18 yıllık, doğal gaz rezervinin ise yaklaşık 9 yıllık ömrü bulunmakta

olduğu öngörülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye 2018 yılında, doğal gaz rezervinin 3,8 bcm olduğu ifade edilirken, petrol sahalarının ise büyük çoğunluğunun yaşlı sahalar olması sebebiyle kuyu verimliliklerinin giderek düşmekte olduğu aktarılmaktadır. Bu kapsamda, sahalarda uygulanan üretimi artırma teknikleri, kuyuların verimi açısından büyük önem taşımaktadır. Her geçen gün artan petrol ve doğal gaz ihtiyacının yurtiçi kaynaklardan karşılanması yönündeki faaliyetler kapsamında, yeterince aranmamış basenlerde ve özellikle Akdeniz ve Karadeniz'deki deniz alanlarında son yıllarda yapılan çalışmalar büyük bir ivme kazanmıştır. Nisan 2019 itibarıyla Türkiye'de aynı anda sondaj yapan aktif kule sayısı 20 olarak kaydedilmiştir. Bu rakam ile 2019 Nisan ayı itibarıyla Türkiye, İngiltere'den sonra Avrupa'da arama faaliyetlerinin en yoğun olduğu ikinci ülke olarak görülmektedir (Türkiye Petrolleri, 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, 2019: 37).

Bu kapsamda, Türkiye'nin enerji kaynaklarından fosil yakıtların kıt olduğu ve enerji talebini karşılayacak düzeyde bulunmadığı görülmektedir. Bu noktada, sondaj arama faaliyetleri büyük önem arz etmektedir.

3.4. Türkiye'nin Enerji Bağımlılığına Karşı Stratejik Politikaları

Türkiye'nin mevcut koşulları göz önünde tutulduğunda, enerji talebi, ekonomik gelişmeye ve artan yaşam standartlarına paralel olarak büyümekte olduğu görülmektedir. Türkiye, enerji tüketen Batı pazarları ile Orta Doğu ve Hazar Denizi bölgesindeki büyük enerji üreticileri arasındaki coğrafi konumu göz önüne alındığında, enerji diplomasisi ve arz güvenliğinde önemli bir ülke olarak ortaya çıkmaktadır. Dünyanın kanıtlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçü, Türkiye'nin bitişindeki bu iki bölgede bulunmaktadır. Türkiye'nin enerji politikasının ana unsurlarından biri, bu iki bölgenin enerji zengini ülkeleri ile özellikle Avrupa olmak üzere enerji tüketen pazarlar arasında bir enerji koridoru oluşturmaktır. Hazar Denizi bölgesiyle ilişkisi düşünüldüğünde bir enerji geçiş ülkesi olarak, hidrokarbon kaynakları için güvenilir bir dağıtım merkezi sağlaması bakımından Türkiye aşağıdakilere katkıda bulunmaktadır (UNECE, 2007: 97);

- ✓ Hidrokarbonların dünya pazarlarına serbest akışını sağlayarak yeni Hazar Denizi bölgesi ülkelerinin bağımsızlığını ve refahını güçlendirmek;
- ✓ Piyasa ekonomisini ve demokratik gelişmeleri teşvik etmek;
- ✓ Ülkeler arasında ekonomik bağlantılar kurarak bölgeyi istikrara kavuşturmak;
- ✓ Türkiye ve diğer tüketicilere enerji arzını çeşitlendirmek ve güvence altına almak.

Bu kapsamda, Türkiye'nin küresel enerji diplomasisinin geliştirilmesine yönelik, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın üyesi olduğu bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda; Birleşmiş Milletler, Uluslararası Enerji Ajansı, Uluslararası Enerji Forumu, Uluslararası Yenilenebilir Enerji

Ajansı, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, G20 (Group of 20), Şangay İşbirliği Örgütü, Asya İşbirliği Diyalogu, ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), Afrika Birliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, İslam İşbirliği Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konseyi, NATO (North Atlantic Treaty Organization), AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), Enerji Şartı, OECD, Gelişen Sekiz Ülke, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Enerji Konseyi, Dünya Petrol Konseyi, Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi vb. topluluklarda yer almaktadır (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Enerji-Diplomasisi).

Türkiye'nin bu kapsamda, enerjinin güvenlikleştirilmesi politikaları ve enerji verimliliği stratejileri, büyük önem arz etmektedir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı olarak, Yüksek Planlama Kurulu tarafından kabul edilen ve 2017-2023 yıllarını kapsayan Türkiye'nin birinci Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı (UEVEP 2017-2023), enerji verimliliği alanındaki ulusal hedeflerine ulaşmak için atılmış önemli bir adım olarak yayımlanmıştır (www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSayfalar%2fUlusal+Enerji+Verimlili%C4%9fi+Eylem+Plan%C4%b1.pdf).

Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin enerji konusunda güçlü ve güçsüz yönleri ile oluşabilecek fırsatlar ve tehditleri Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yayımladığı, 2019-2023 Stratejik Planı "GZFT" analiz sonuçları kapsamında ortaya konulmaktadır (file:///C:/Users/Toshiba/Desktop/ENERJ%C4%B0/ETKB_2019_2023_Stratejik_Planı.pdf : 63-65);

- **İç çevre de gösterilen güçlü yönler;** Türkiye'nin yenilenebilir kaynakları olan güneş, rüzgâr, jeotermal kaynaklar açısından yüksek potansiyeli olması, fosil yakıtları bakımından hammadde kaynaklarına yakın olması, sahip olunan derin deniz sondaj gemilerine sahip olması,
- **İç çevre de gösterilen zayıf yönler;** enerji kaynaklarının talebi karşılayacak düzeyde olmaması, enerji kaynaklarında bilgi ve tecrübe transferi sağlanamaması, hammadde kaynaklarının işlenmesi açısından yeterli tesisin bulunmaması, yerli birincil enerji kaynakları üretim oranının düşük olması, yatırımları gerçekleştirecek mali kaynakların sınırlı olması,
- **Dış çevre de gösterilen fırsatlar;** ekonomik büyümeye dayalı olarak enerji talebinin artması, güneş ve rüzgâra yönelik mevcut yüksek potansiyelin ortaya çıkarılması ve desteklenmesi, jeopolitik konumu itibarıyla enerji güzergâhında kilit bir ülke olması ve dış ülkelerle enerji alışverişinin sağlanmasıyla enerjide bölgesel ticaret merkezi konumuna gelinmesi,
- **Dış çevre de gösterilen tehditler;** enerji hammadde ve teknolojilerinde dışa bağımlı olması, nitelikli personel bulmada sıkıntılar yaşanması, bölgesel siyasi istikrarsızlık ve çatışmaların sektörel iş birliğine engel olması olarak açıklanmaktadır.

Bu noktada, Türkiye'nin artan talep ve ithalat bağımlılığını dikkate alarak, enerji güvenliği kapsamındaki enerji politikasının temel unsurları (Türkiye'nin Enerji Profili ve Stratejisi, www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa);

- İthal edilen hidrokarbon enerji kaynakları olan petrol ve doğal gazın tedarikinde kaynak ve güzergâh çeşitlendirilmesi,
- Yerli ve yenilenebilir enerjinin payının artırılması,
- Enerji verimliliğinin artırılması,
- Nükleer enerjinin rolünün artırılması amaçlanmaktadır.

3.5. Türkiye'nin Enerji Görünümü ve Dışa Bağımlılığı Konusunda Değerlendirme

Genel olarak çalışmanın bu bölümdeki bütününe bakıldığında, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin enerji konusuyla ilişkilendirilebilir olduğu ve bu anlamda, ülkelerin kendi kaynaklarından enerji üretimi sağlaması bu gelişmişlik düzeyleri bakımından paralel olduğu söylenebilmektedir. Türkiye'de gelişmekte bir ülke olup nüfusu ve enerji talebi artmaktadır. Bunun yanında enerjide fosil yakıtları bakımından fakir bir ülke konumunda bulunması sebebiyle, belirtilen verilerde, petrol, doğal gaz ve taş kömürü tüketiminde dışa bağımlılık oranı seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'nin enerji ihtiyacını karşılayacak yeterli bir kaynağının olmaması, dışarıya gittikçe daha bağımlı hale gelmesine ve ülkenin kalkınmasının sürdürülebilirliği noktasında çok büyük bir risk oluşturmaya yol açtığı görülmektedir. Bu anlamda, bir ülkenin politikalarında öncelikli strateji konusu olan enerjinin bağımlılık konusunda enerjiyi güvenlikleştirmesi ve çeşitlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda takip edilecek hedeflerinde ve politikasında “*kazan kazan*” anlayışından hareketle karşılıklı işbirliklerinin oluşturulmasıyla enerjide “hub” olma hedefi büyük önem arz eden politikaları arasındadır.

Enerjide kendi talebini karşılayacak enerji kaynaklarından özellikle doğalgaz ve petrolde dışa bağımlı bir durumda olması coğrafi durumunun sağladığı avantajla bu durumu tersine çevirebilecek güçlü bir yön olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye, “*Doğu-Batı*” ve “*Kuzey-Güney*” enerji koridorlarının kesişme noktasında olması ve sahip olduğu önemli limanlar ve Boğazlar sayesinde avantajlı bir role sahiptir. Türkiye sahip olduğu bu jeopolitik avantajı kullanarak doğal gazda “fiyat alıcısı” ülke konumundan “fiyat belirleyicisi” bir rol değişikliği ile oyun kurucu bir aktör haline gelmek istemektedir (Telli, 2016: 837).

Enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında Türkiye'nin kaynak çeşitlendirmesi yaratmak istemesi ve bu bağlamda tek bir ülkeye bağımlı olmayı da azaltabileceği gibi konular politikalarında önem arz eden konuları arasındadır. Bu tek kaynaklı risklere örnek yakın zamanda gerçekleşen, Rusya ile yaşadığı kriz örnek olarak verilebilmektedir. 24 Kasım 2015

tarhinde, Türkiye'nin, Türkiye-Suriye sınırına yakın bir Rus jetinin vurulması konusu olmuştur. Olaydan sonra, Rusya-Türkiye ilişkileri gerilmiştir. Rusya, Türkiye'ye çeşitli ekonomik yaptırımlar uygulayarak, TürkAkımının doğal gaz boru hattına ilişkin tartışmaları da askıya almıştır. Türkiye'de Temmuz 2016'da yapılan darbe girişiminden bu yana, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler yeniden gelişmeye ve Türkiye-Rusya boru hattı projeleri yeniden görüşölmeye başlamıştır (EIA, 2017:1). Dünyada geline bu nokta itibarıyla yapılan bu genel çerçevede, Türkiye'nin gelişmekte olan bir ölkede olduğu düşünöldüğünde içinde bulunduğru fırsatlar ve tehditler karşısında ölkeler arasındaki ikili diplomasi, kurum ve kuruluşlarla yapılan ortak çalışmalar doğrultusunda enerjinin çeşitlendirilmesi ve güvenlileştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu kapsamda, enerji güvenliği kapsamında, devletlerin ekonomik gelişimi açısından gerçekleştirilen işbirlikleri büyük bir öneme sahiptir. Kaynak talep eden ölkeler, enerji güvenliğini sağlamak için arz kaynaklarını çeşitlendirmelidir; çünkü tek bir enerji üreticisine bağılı olmak politik baskı açısından savunmasız kalmalarına yol açabilmektedir (Telli, 2015: 126). Bu noktada, enerjinin çeşitlendirmesi bir devlet için büyük önem arz etmekte olup tek ölkeye bağımlılığın büyük bir risk taşıdığını ortaya koyarak enerji diplomasisinin de bu noktada önemli bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda, Türkiye gibi gelişimi ve tüketimi birbirine paralel olarak artan ve fosil yakıtlarda büyük oranda dışa bağımlı olan devletlerin gerek bölgesel gerekse de küresel gelişmelerden büyük ölçüde etkilendiğı ve kırılgan bir yapıya sahip olduğu görölmektedir.

Bu noktada, mevcut koşulları göz önünde tutulduğunda Türkiye, tükettiğı enerji kaynaklarının büyük bölümünü dışarıdan ithal etmekte ve enerjide önemli ölçüde dışa bağımlı bir ölkede konumunda bulunmaktadır. Bu kapsamda, enerjinin güvenlileştirilmesi ve enerjinin çeşitlendirilmesi noktasında politikaların uygulanması çerçevesinde yenilenebilir enerjinin, alternatif enerji kaynaklarının, enerji verimliliğinin, enerjide teknik ve uzman personelin eğitimde yeterli bilgiye sahip olması için geliştirilmesinin, enerji için kullanılacak teknolojik araçlara sahip olmanın destelenmesinin ve teşviklerin artırılmasının gelişimi noktası üzerinde daha çok farkındalığın yaratılması önem arz etmektedir.

Bu bilgilerden hareketle, enerjinin devletler üzerindeki etkisi düşünöldüğünde günümüz dünyasında enerji mücadelesine ve enerji savaşlarına dönüşebilmekte olduğu görölmektedir. Bu kapsamda, yeni rezerv alanlarının keşfi de sadece çıkarılan ölkede etkilememekte olduğu, uzak mesafede bir ölkeden dahi istahını kabarttığını ve yaklaşık olarak yüzyıllık bir süreçte önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıktığı görölmektedir. Örneklerini çoğaltabileceğimiz bu enerji konusu tabanlı mücadeleler yakın zamanda sıcaklığını koruyan bir bölge olarak karşımıza çıkan Doğu Akdeniz'de yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bölgede büyük rezerv alanlarının keşfedilmesiyle birlikte bölge ölkelerinin yanısıra kıyısı olmayan güçlerinde radarına girmesine sebep olduğu görölmektedir. Bu çalışmanın ikinci bölümünde detaylı olarak incelenen Türkiye'nin enerjide

dışa bağımlılığının azaltılması ve çeşitlendirilmesi noktası düşünüldüğünde ise, izlediği politikalar arasında, yeni işbirlikleri ve Doğu Akdeniz'deki pozisyonu önem arz eden ve öne çıkan konular arasında yerini almaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın üçüncü ve dördüncü bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecek olan, bölgesel ve küresel dengelerde hareketliliğe sebep olan Doğu Akdeniz'deki rezervlerin keşfi Türkiye gibi enerjide dışa bağımlılığı olan bir ülkeye de enerji çeşitlendirmesi sağlaması bakımından bir araştırma durumu yaratmaktadır. Bunun sonucunda bu bölge için Türkiye'nin bölge ülkeler arasında oyun dışında bırakılması buradaki haklar üzerinde güvenlikleştirilmesine sebep olmaktadır.

4. DOĞU AKDENİZ BÖLGESİNİN ENERJİ JEOPOLİTİĞİ VE STRATEJİK ÖNEMİ

Doğu Akdeniz bölgesi enerji mücadelesiyle son yıllarda yükselmekte olduğu görülse de bu bölgenin sadece enerji keşifleriyle ön plana çıktığı söylenemez. Bu kritik bölge tarih boyunca, büyük güçler tarafından stratejik hesaplara konu olmuş ve büyük oyun içinde birbirini takip eden mücadelelere sahne olmuştur.

Çalışmanın bu bölümünde, Doğu Akdeniz'in jeostratejik önemine değinilerek, bölgede keşfedilen önemli rezerv alanlarının bölge ülkelerin ve küresel güçlerin politikalarına etkisi incelenecektir. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'de bölge ülkeler olan GKRY, Yunanistan, İsrail, Mısır, Lübnan, Filistin bölgedeki pozisyonları ve küresel güçler olan ABD, AB, Rusya, İngiltere, Fransa'nın bölgeye dahil olmasıyla değiştirdikleri dengelerde Türkiye'yi ve KKTC'yi oyun dışına almalarına giden yol incelenecektir. Bu noktada, Türkiye'nin ve garantör ülke olduğu KKTC'nin egemenlik hakları sorunsalında MEB kavramı açıklanacaktır.

4.1. Doğu Akdeniz'in Jeostratejik Önemi

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Akdeniz, Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarındaki konumu itibarıyla stratejik öneme sahiptir. 2,9 milyon km² yüzölçümü ile Akdeniz Sicilya Kanalı, Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Türk Boğazları gibi önemli bağlantı yollarına ev sahipliği yapmaktadır. Akdeniz Tunus Bon Burnu ve Sicilya Lilibeo Burnu arasında kalan hat ile Doğu ve Batı Akdeniz olarak ikiye ayrılmıştır. Akdeniz'e kıyısı olan 20 ülke bulunmaktadır. İspanya, Fransa, İtalya, Slovenya, Malta, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Tunus, Fas ve Cezayir Batı Akdeniz'e kıyı ülkelerken; Türkiye, KKTC, Libya, Yunanistan, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin-Gazze Yönetimi, Mısır ve GKRY Doğu Akdeniz'e kıyı ülkelerdir. Geçmişten günümüze büyük mücadelelere sahne olan bu bölge, tarihin her noktasında hareketliliğe neden olmuştur. Bu bağlamda, Akdeniz'in doğusu olarak nitelendirilen Leviathan Havzası da sahip olduğu jeostratejik konumu sayesinde tarih boyunca dünya ticaretinin merkezi olarak anılmış ve Akdeniz coğrafyasının en kritik noktalarından biri olmuştur (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Şekil 4.1. Doğu Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler

Kaynak: BBC Türkçe, "Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya anlaşması bölgede dengeleri nasıl etkiler?"

10.12.2019 www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215

Bu noktada, Doğu Akdeniz tanımlamalarında sıklıkla karşılaşmakta olduğumuz önemli bir kavram olan "*Levant*", Mansel'in tanımıyla bugünkü Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail ve Mısır'ı kapsamaktadır. 16. yy ve 20. yy arasında, Osmanlı İmparatorluğu'na ait olan, Doğu Akdeniz kıyısındaki diyarlar anlamında kullanılan aynı zamanda, bir bölge, bir diyalog ve bir arayış anlamında tanımlanmaktadır. Bu bölge tanımlamalarında "*Orient*"in Latince "yükselen" anlamında *oriens* kelimesinden türemesi gibi, Fransızca yükselen anlamındaki kelimesinden türediği ve Batı Avrupalılar için *le Levant*, *il Levante* güneşin doğduğu topraklarla eşanlamlı hale geldiği ifade edilmektedir. Bir Doğu bölgesi için kullanılan ama bir Batılı isim olan Levant, aynı zamanda 7. yy'da Müslümanların Doğu Akdeniz'in çoğuna hakim olmalarından sonra Doğu ile Batı İslam ile Hristiyanlık arasındaki diyalogu da ima etmekte olduğunu da aktarmaktadır (Mansel, 2011: 1).

Harris'e göre ise, 19. yüzyıla kadar "*Levant*", Suriye'nin kıyı bölgeleri, Küçük Asya ve Mısır ile sınırlandırıldığını ve özellikle de Beyrut, İzmir (Smyrna) ve İskenderiye'nin kozmopolit tüccar toplumlarıyla ilişkilendirildiğini ifade etmektedir. Arap Hristiyanlarını, Ermenileri, Yahudileri, Yunanlıları ve Batı tipi yaşam tarzını benimseyen Müslümanları içine alan bu toplumlar "*Levantenleri*" –Batı ile Ortadoğu kültürlerine bir arada sahip olan kişileri- ortaya çıkardığını aktarmaktadır. Aynı zamanda ona göre, "*Levanten*", dilbilimsel ve profesyonel bir beceriyi ama diğer yandan da her yere ait olurken hiçbir yere ait olmamak gibi sağlam olmayan bir kimliği yansıtmaktadır (Harris, 2005: 2-3).

Ediger vd. göre ise, "*Levant*" etimolojik olarak "doğu" anlamına geldiğini ve İngilizlerin "*Orta Doğu*" sözcüğünü türetmesine benzer bir yaklaşımla, "Akdeniz'in doğusunu" betimlemek amacıyla kullanıldığını ifade etmişlerdir. Batıda Akdeniz, doğuda ise Mezopotamya ile sınırlandırılan Levant bölgesi, günümüz ülkelerinden Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Filistin ve Mısır'ı kapsamakta olduğunu ancak 2012 yılında yayımladıkları "*Levant'ta Büyük*

Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği" adlı çalışmalarında "Levant"ı daha geniş anlamda kullanarak, Ege Denizi'ni de kapsam içine dahil etmişlerdir (Ediger vd., 2012: 74).

Bu bilgiler ışığında, coğrafi konumu gözönünde tutulduğunda avantajlar olduğu kadar tehditlerle de sıklıkla karşılaşmakta olan bu bölge, tarih boyunca büyük güçler tarafından stratejik hesaplara konu olmuş büyük oyun içinde birbirini takip eden mücadelelere sahne olarak güvenlik arayışları bununla birlikte hep var olmuştur.

XIX. yüzyıl öncesinde ve bu süreçte, bölgedeki en önemli siyasi güç Osmanlı Devleti olmuştur. Osmanlı Devleti Doğu Akdeniz'de otoritesini kurduktan sonra bölge uzun bir dönem mücadele açısından sessiz kalmıştır. Ancak Avrupalı güçlerin ve özellikle İngiliz ve Fransızların bölgeye ilgi duymalarıyla, iki güç Kıbrıs, Mısır ve Doğu Akdeniz'in tüm sahillerinde mücadele başlamış ve bu durum Osmanlı Devleti'ni etkilemiştir. Bu bölgede yaşanan rekabetin sebebi denizlerde üstün olma isteği yatmıştır (Akalin vd., 2012: 1). Birinci Dünya Savaşı'na gelindiğinde ise, Doğu Akdeniz'in jeopolitik öneminin dünya ticaret merkezinden hidrokarbon kaynaklı bir mücadeleye dönüşümünün önemli bir dönüm noktası olmuştur. Özünde kömürden petrole dönüşüm savaşı olan bu savaşın Orta Doğu'yu hidrokarbon jeopolitiğinin içine almasıyla, Levant 20. yüzyıl başlarından itibaren küresel güçlerin politikalarının önemli bir şekillendiricisi olmuştur (Ediger, 2012: 77).

Bu bilgiler ışığında, Doğu Akdeniz, Atlas Okyanusu ile Süveyş Kanalı'nı birbirine bağlamasının avantajıyla dünyada önemli bir taşımacılık ve ticaret yolu geçiş bölgesi olması bakımından önemli bir stratejik bir konumdadır. Bunun yanı sıra, bölgedeki hidrokarbon yataklarının keşfi ile önemi daha da yükselmiştir (Ece, 2017: 82). Aynı zamanda, Hazar Bölgesi petrol ve doğalgazının dünya pazarlarına ulaştırılmasında, petrol ve doğalgaz trafiğinin kontrol altına alınmasında ve tarih boyunca büyük güçlerin Ortadoğu üzerindeki idealleri nedeniyle sadece bu bölgede yer alan bölge ülkelerin değil aynı zamanda küresel güçlerinde çıkar oyunlarını gerçekleştirmeleri anlamında bu bölge büyük önem arz etmektedir (Yıldız, 2008 61-62).

4.2. Doğu Akdeniz'de Enerji Üzerine Bölgesel ve Küresel Dengeler

Küreselleşen dünyada teknolojinin gelişmesi, enerji kaynaklarından fosil yakıtlarına olan bağımlılığın gün geçtikçe yüksek şekilde artış göstermesi gibi nedenlerin enerjinin güvenlileştirilmesi noktasında devletlerin bu sorunsalı amaç mı yoksa araç mı olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Enerjinin güvenlileştirilmesi konusu kapsamında bir devletin uluslararası sistemde enerji arz ya da talep düzeyine göre kimine göre amaç kimine göre ise de araç olabileceği; değişen talebe göredir politikalarda farklı girişimlerde kendini göstermektedir. Bu noktada, enerji kaynaklarına sahip ya da enerji kaynaklardan yoksun olma durumunda,

devletlerin uluslararası sistemde güçlü bir şekilde yer almak ya da yön vermek için politika hedeflerinde bazen bir araç bazende bir amaç olduğu görülmektedir. Bu kapsamda “petrol/doğal kaynak çatışmaları” olarak da nitelenen uluslararası sistemde kontrolünü veya gücünü artırma amacıyla küresel dengelerin ulusal çıkar amaçlı farklı oluşumlarda yer aldığı görülmektedir (İpek, 2012: 230). Bu çalışma kapsamında ele alınan Doğu Akdeniz’de yaşanan önemli rezerv keşifleriyle yaşanan enerji mücadelesinde bölge ülkelerin olduğu kadar küresel güçlerinde enerjiyi amaç ve araç olarak kullanarak bu bölgede rol almasına ve farklı dengelerin oluşmasına neden olmuştur. Bu bölgede kurulan enerji işbirliklerinde Türkiye’nin dahil edilmemesi bu bölgede Türkiye’nin yalnızlaştırılmasına ve çevrelenmesine neden olarak nasıl güvenlikleştirme sürecine girdiği ve söylemsel süreci başlattığı çalışmanın dördüncü ve beşinci bölümünde nedenlerine yer verilecektir.

4.2.1. Doğu Akdeniz’de Bölgesel Güçlerin Stratejileri ve Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Sınırları

Türkiye, Yunanistan, KKTC, GKRY, İsrail, Suriye, Lübnan, Mısır, Ürdün ve Filistin’in kuşattığı alanlardan oluşan Doğu Akdeniz, keşfedilen önemli enerji rezervleriyle birlikte bölgede yeni oluşumlara neden olmuştur (Kocaoğlu, 2019: 282-283).

Bu noktada deniz devletlerinin özellikle Türkiye gibi karşılıklı kıyı komşusu durumundaki devletlerin avantajları olduğu kadar tehditleride barındırmakta olduğunu söylemek mümkündür. Bu kapsamda çalışmanın ana olgusu olan, Doğu Akdeniz’deki bölge ülkeleri zengin enerji kaynaklarından yararlanmak için MEB sınırlarını belirlemiştir. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında ortaya çıkan başlıca gelişmelerden olan deniz yetki alanları kavramlarına ilişkin olan bu kavramın önceleri kıta sahanlığı ile karasularının ötesine geçen deniz yetki alanları sınırlandırılmasının, bu kez kıta sahanlığını da yeterli görmeyip MEB’in yazılı hukuka dahil edilmesi ile daha da genişletilmesi gereğiyle ortaya çıkarılmıştır. Birçok girişim sonrasında, 10 Aralık 1982 tarihinde Montego Bay’de imzaya açılan Deniz Hukukuna Dair Birleşmiş Milletler Konvansiyonu’nun veya bilinen adıyla Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)’nin kabulüyle sonuçlanmıştır (Yaycı, 2019: 6).

1982 BMDHS’nin 76. maddesine göre kıta sahanlığı tanımı (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 26);

“Sahildar bir devletin kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir.”

1982 BMDHS'nin 77. maddesine göre, kıta sahanlığı üzerinde sahildar devletin hakları (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 27);

- *Sahildar devlet, kıta sahanlığı üzerinde araştırmada bulunmak ve buranın doğal kaynaklarını işletmek amacı ile egemen haklar kullanır.*
- *1. paragrafta öngörülen haklar şu anlamda münhasırdır ki, sahildar devlet kıta sahanlığında araştırmada bulunmadığı veya buranın doğal kaynaklarını işletmediği takdirde hiç kimse, sahildar devletin açık rızası olmadan bu çeşit faaliyetlere giripemez.*
- *Sahildar devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları fiili veya nazari işgalden bağımsız olarak mevcut olduğu kadar her türlü açık beyandan da bağımsız olarak mevcuttur.*
- *İşbu kısımda öngörülen doğal kaynaklar, deniz yatağı ve toprak altının madensel kaynaklarını ve diğer cansız kaynaklarını ve keza sedanter türden canlı organizmaları; yani hasata elverişli duruma geldikleri zaman, deniz yatağında veya bu yatağın altında ya hareketsiz bulunan veyahut da hareketleri deniz yatağı veya toprak altı ile sürekli temasa bağlı olan organizmaları içerir.*

1982 BMDHS'nin 79. maddesine göre, kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kabloları ve petrol boruları (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 28);

- *Bütün devletlerin kıta sahanlığı üzerine işbu maddeye uygun olarak denizaltı kabloları ve petrol boruları döşemeye hakkı vardır.*
- *Kıta sahanlığı üzerinde araştırmalar yapmak, bu alandaki doğal kaynakları işletmek, petrol boruları ile kirlenmeyi önlemek, azaltmak ve kontrol etmek amacıyla makul tedbirler alma hakkı saklı kalmak üzere sahildar devlet, bu kabloların ve petrol borularının döşenmesini veya bakımını engelleyemez.*
- *Kıta sahanlığına döşenen petrol borularının takip edeceği hat sahildar devlet tarafından kabul edilmelidir.*
- *İşbu Kısımın hiç bir hükmü, sahildar devletin, ülkesine veya kara sularına giren kabloları veya petrol borularına uygulanacak şartları tespit etme hakkına; ve kendi kıta sahanlığının araştırılmasına veya kaynaklarının işletilmesine; veyahut da kendi yetkisi altındaki sun'i adaların, tesis veya yapıların işletilmesine ilişkin olarak yerleştirilmiş bulunan veya bu amaçlarla kullanılan kablo ve petrol boruları üzerindeki yetkisine hâlel getirmez.*
- *Denizaltı kabloları veya petrol boruları döşerken, devletler daha önceden mevcut olan kabloları ve petrol borularını gerektiği şekilde göz önünde bulunduracaklardır. Devletler özellikle, bunların tamir imkânını tehlikeye düşürmemeye dikkat edeceklerdir.*

1982 BMDHS'nin 81. maddesine göre, kıta sahanlığı üzerinde sondaj faaliyetleri (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 28);

"Sahildar devletin, hangi amaçla olursa olsun, kıta sahanlığı üzerindeki delme faaliyetlerine izin verme ve bu konuda düzenlemelerde bulunma konusunda münhasır hakkı olacaktır."

Bu kapsamda, 1982 BMDHS, kıta sahanlığının hukuki tanımını yaparken, derinlik ölçütünü bir tarafa bırakıp genişlik ölçütünü kabul etmiştir. Sözleşme'nin 76'ncı maddesinde bu genişlik ölçütü (Yaycı, 2019: 8);

- *Karasuları genişliğinin ölçülmesinde kullanılan esas hatlardan itibaren 200 deniz mili,*
- *Kıta kenarının dış sınırının 200 deniz milinden öteye uzanması halinde, karasuları genişliğinin ölçülmesinde kullanılan esas hatlardan itibaren 350 deniz milini aşmayacak,*

- 2500 metre eş derinlik eğrisinden itibaren 100 deniz milini aşmayacak şekilde tespit etmiştir.

1982 BMDHS'nin 56. maddesine göre, MEB'in tanımı ise (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 18);

“Deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar.”

1982 BMDHS'nin 57. maddesine göre, MEB'in genişliği ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacaktır (BM Enformasyon Merkezi, UNIC, 2001: 26).

Bu kapsamda, birçok devlet MEB'e sahip olmasıyla birlikte zaman zaman bu konunun devletler arasında krize neden olduğu görülmektedir. BMDHS'nin 74. ve 83. maddelerine göre sınırlandırmalarda temel ilke “hakça bir paylaşım” olup, sınırlandırmanın hakkaniyet ilkesine (principle of equity) göre yapılmasını belirtmektedir. Ancak aksi durumda, sınırlandırma konusunda devletler çözüme ulaşmazlar ise, Uluslararası Adalet Divanı (UAD), Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, vb. yargısal çözüm rejimi devreye girmektedir. UAD Statüsü'nün 35.1 maddesine göre sadece Divan Statüsü'ne taraf olan devletler başvurabilir. UAD Statüsünün 36.2 maddesine göre Divan'ın yargı yetkisinin taraflar tarafından tanınması gerekmektedir. Ancak, Bir kıyı devleti BMDHS'ne taraf olmadan da MEB ilanı yapabilmektedir (Ece, 2017: 84).

1982 BMDHS'yi imzalayan devlet sayısı 157, 1982 BMDHS'yi imzalamayan, ancak sonradan taraf olan devletler arasında bu Sözleşmeyi kendi iç hukuklarında onaylayan devlet sayısı 168, 1982 BMDHS'yi imzalamayan ve kendi iç hukuklarında onaylamayan devletler 16, 1982 BMDHS'yi imzalayan, ancak kendi iç hukuklarında onaylamayan devletler 14, 1982 BMDHS'yi imzalamayan, ancak sonradan katılan devletler 24'tür. Bu devletler (Yaycı, 2019: 69-71);

- 1982 BMDHS'yi imzalamayan ve iç hukuklarında onaylamayan devletler; Andorra, Eritre, Vatikan, İsrail, Kazakistan, Kırgızistan, Peru, San Marino, Güney Sudan, Suriye, Tacikistan, Türkiye, Türkmenistan, Amerika Birleşik Devletleri, Özbekistan, Venezüella'dır.
- 1982 BMDHS'yi imzalayan ancak kendi iç hukuklarında onaylamayan devletler; Afganistan, Bhutan, Burundi, Kamboçya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kolombiya, Güney Kore, El Salvador, Etiyopya, İran, Libya, Liechtenstein, Ruanda, Birleşmiş Arap Emirlikleri'dir.
- 1982 BMDHS'yi imzalamayan ancak sonradan katılan devletler; Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Ekvator, Estonya, Gürcistan, Almanya, Ürdün, Kiribati, Letonya, Litvanya, Marshall Adaları, Mikronezya, Karadağ (Montegro), Palau, Moldova, Sırbistan, Slovenya, Filistin (State of Palestine), Makedonya, Timor-Leste, Birleşik Krallık'tır.

Bu bilgiler kapsamında, Türkiye UAD Statüsüne taraf olmadığından Divan’a söz konusu davalar için başvuramaz ancak Türkiye BMDHS’ne taraf olmamasına rağmen MEB ilan etme hakkına sahiptir. Bu bilgiler doğrultusunda, Doğu Akdeniz’in coğrafi yapısının nedeniyle karşılıklı devletlerin deniz yetki alanlarının sınırlarının çakışmasına neden olmaktadır. Doğu Akdeniz’e rezerv alanlarının keşfiyle kıyıdaş devletler enerji kaynaklarını araştırmak ve işletmek için MEB’lerini ilan ederek ikili antlaşmalar yapmaktadır (Ece, 2017: 84-86).

Türkiye’nin bu bölgede en çok kriz yaşadığı ve bu bölgeyi güvenlikleştirmesine sebep olduğu GKRY’nin tek yanlı MEB ilanlarıyla tansiyon yükselmiştir. 2004 yılında Avrupa Birliği (AB) üyesi olan GRKY, Türkiye’nin ve KKTC’nin deniz yetki alanlarını yok sayarak bu bölgeyi tek başına sahiplenmeye çalışmasıdır. Ada üzerinde tek söz sahibi devlet olduğunu iddia eden GKRY, özellikle 2003 yılından itibaren, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması bölge ülkelerle imzalamıştır (Kamacı, 2019: 7). GKRY, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması kapsamında, AB’nin desteğini alarak, KKTC’nin ve Türkiye’nin haklarını yok sayarak sözde “Kıbrıs Cumhuriyeti” adına MEB ilanında bulunarak anlaşmaları imzalamıştır (Yaycı, 2019: 39-40);

- GKRY, 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır,
- GKRY, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan,
- GKRY, 17 Aralık 2010 tarihinde İsrail.

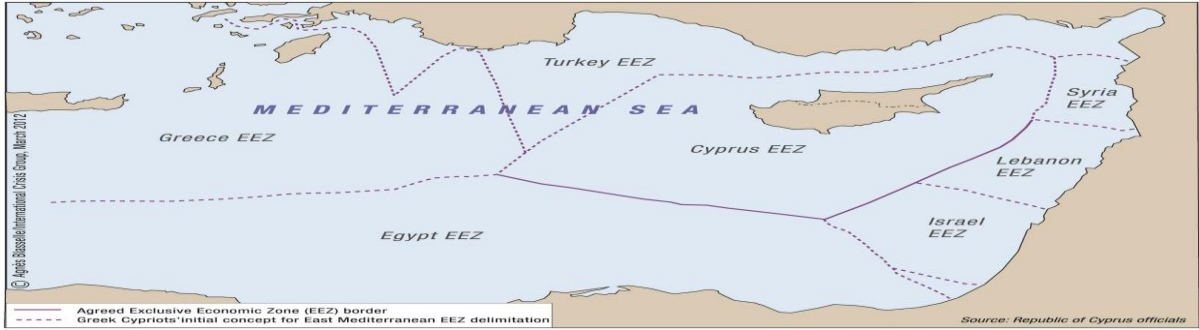

Şekil 4.2. GKRY Tarafından Bölge Ülkeleri ile Yapılan Deniz Yetki Alanlarına Dair Sınirlandırma Anlaşmaları

Kaynak: Kubilay Erdiñç KAMACI, “Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı ve Yaşanan Gelişmeler”, Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü, Mavi Vatan’dan Açık Denizlere Dergisi, Mart 2019, İstanbul.

Bu kapsamda, BMDHS’ne göre Türkiye, KKTC, Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, GKRY ve Yunanistan diğer devletlerin hak ve yükümlölüklerine gereken saygıyı göstermek koşuluyla Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynakları üzerinde hak sahibi olan devletlerdir (Yorulmaz,

2019: 81-82). Ancak yapılan MEB sınırlarında Türkiye ve KKTC'nin egemenlik hakları ihlal edilerek yapıldığı görülmektedir.

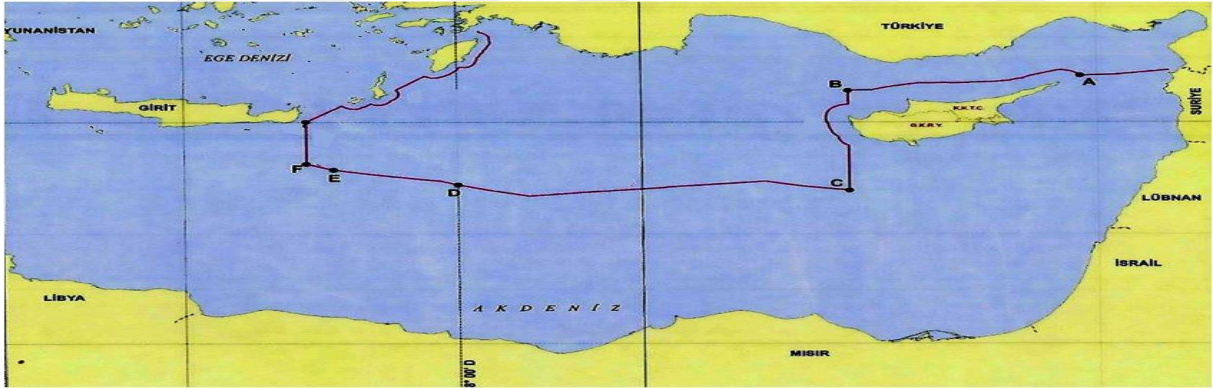

Şekil 4.3. Yunanistan'a ve GKRY'ye Göre, Kıyıdaş Ülkeler Arasındaki MEB Dağılımı

Not: Türkiye, İskenderun Körfezi'ne sıkıştırılmaya çalışılıyor

Kaynak: Necdet Pamir, Sunum, s.9, pmo.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/Necdet-Pamir-Sunum-2.pdf, Erişim tarihi 7 Haziran 2020

Yukarıda görülen şekil 4.3'te yer alan Yunanistan ve GKRY'nin bölgede Türkiye ve KKTC'nin haklarını yok sayan MEB sınırları olarak görülürken aşağıda şekil 4.4'te görülen son olarak Türkiye'nin 2019 Libya Mutabakatıyla şekillenen bölgedeki MEB sınırlarıdır.

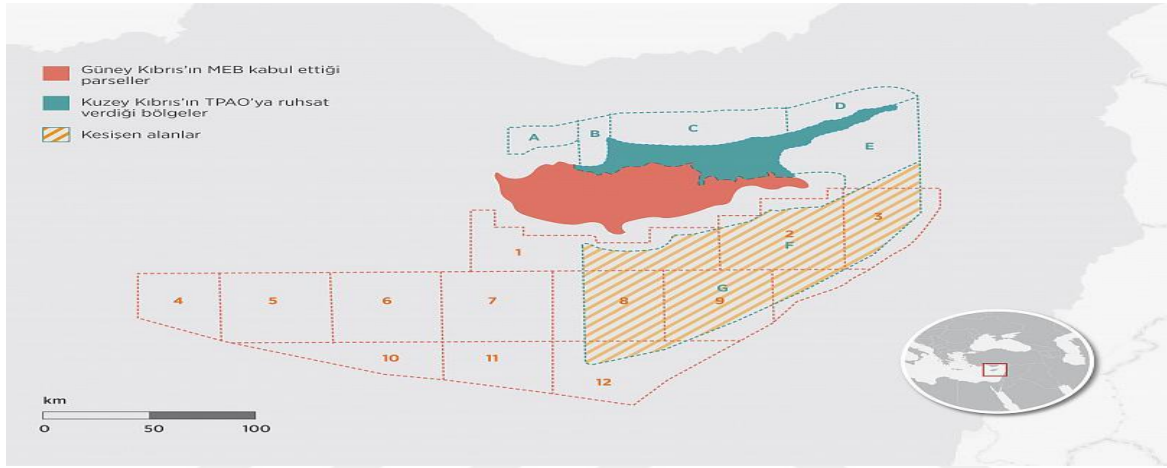

Şekil 4.4. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları: (A-B)2011 TC-KKTC Anlaşması (C-D-E) Mısır-Türkiye ana karalar arası ortay hat (E-F) 2019 Türkiye -Libya Anlaşması

Kaynak: Çağatay Erciyes, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları"02.12.2019
twitter.com/CErciyes/status/1201423920936734720/photo/1

Bunun ardından GKRY, MEB ilan ettiği bölgede, bölge dışındaki ülkelere hidrokarbon ihaleleri açarak bu sahalarda bölgesel güçlerinde bu bölgeye dahil olmasını sağlamıştır (Kamacı, 2019: 7). Bu noktada, Türkiye ve KKTC'nin haklarını gasp edecek şekilde verilen bu ruhsatlarla birlikte bölgedeki oluşumlar yeni bir boyut kazanmıştır. Bu kapsamda, kıyıdaş ülkeler yeni

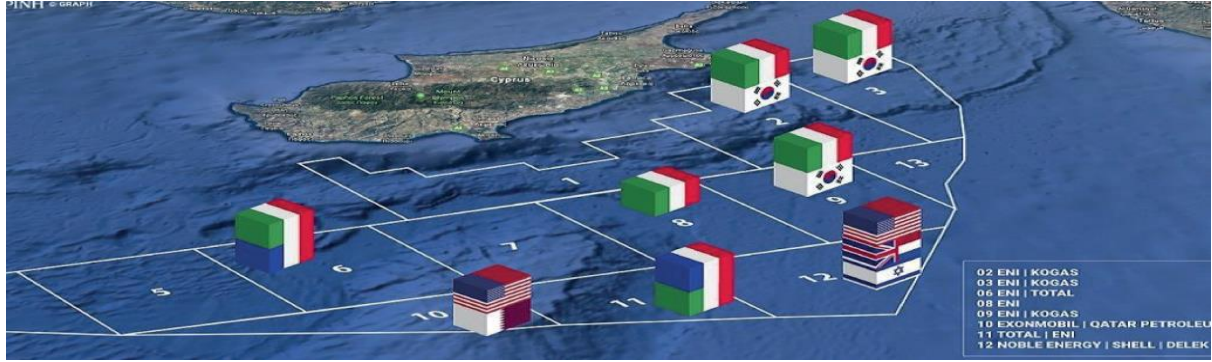
hidrokarbon kaynakların araştırılması ve işletilmesi için uluslararası aktörlerin de dahil olmasını sağlayarak, küresel güçlerin bu bölgeye dahil olmasını neden olmuşlar. Bu bölgede arama faaliyetlerini gerçekleştiren şirketler; ABD’li Exxon Mobil ve Noble, Fransız Total, İtalyan Eni, Güney Koreli Kogas, Katar Petroleum, İngiliz BG ile İsrail Delek ve Avner şirketleri yer almaktadır. Türkiye tarafından ise, kendi kıta sahanlığı içerisinde, 2009 ve 2012 yıllarında Türkiye Petrolleri’ne verdiği ruhsat sahalarında arama ve sondaj faaliyetleri devam etmektedir (Sabah, 2020: www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Şekil 4.5. Doğu Akdeniz’deki Parseller

Kaynak: Euro News, Faruk Can, “Doğu Akdeniz’de ne kadar doğal gaz rezervi var?” 31.12.2019 tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak

Bu bağlamda, GKRY’nin ilân ettiği 13 adet ruhsat sahasından yedisi (1-2-3-8-9-12-13) KKTC’nin TPAO’ya arama ruhsatı verdiği alanlarla kesişmektedir. GKRY’nin sondaj izni verdiği sahalar ve şirketler aşağıdaki gibidir: 2, 3 ve 9 no’lu sahalarda İtalyan ENİ, Güney Koreli KOGAS 6 ve 11 no’lu sahalarda Fransız Total ve İtalyan ENİ 8 no’lu sahada İtalyan ENİ 12’inci sahada ABD’li Nobel, İsrail’li Delek ve Anver ile İngiliz BG 10’uncu sahada ABD’li Exxon Mobil ve Katar’lı Petroleum (SD Rapor, 2019: 10).

Şekil 4.6. GKRY Tarafından Yapılan Ruhsat İhaleleri

Kaynak: Kubilay Erdiñç KAMACI, “Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı ve Yaşanan Gelişmeler”, Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü, Mavi Vatan’dan Açık Denizlere Dergisi, Mart 2019, İstanbul, s.7.

Doğu Akdeniz Havzası’na yönelik bu paylaşımlardaki MEB sınırları tartışma konusu bu anlamda, son dönemde gerek siyasi gerekse de akademik çalışmalarda ön planda yerini almaktadır.

Şekil 4.7. Doğu Akdeniz’deki Keşifler

Kaynak: Cemal Aslan 29.01.2020 Doğu Akdeniz: Afrodit, Calypso, Zohr ve Leviathan Sahaları
www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html

4.2.1.1. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)

Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının kullanımı açısından GKRY, Türkiye ve KKTC’yi yok sayarak enerji kaynaklarını tek başına kontrol etme amacındadır. Bu kapsamda, GKRY ilk olarak, Mısır ile 2003’te, Lübnan ile 2007’de ve İsrail ile 2010’da MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır. Bu sınırlandırma çizgisinin bir bölümü Türkiye’nin Akdeniz’deki kıta sahanlığını

ihlal etmekte olduğunu, Türkiye BM'ye iletilen 2 Mart 2004 tarihli bir mektup ve 4 Ekim 2005 tarihli Nota'larla belirtmiştir. Bu kapsamda, GKRY tarafından Türkiye'nin ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'de egemenlik haklarını ihlal eden girişimleri Türkiye kabul etmeyeceğini verilen Nota'larla ortaya konulmuştur. Bu süreçte GKRY tarafından MEB ilan ettiği bölgede 13 parsele ruhsat ihalesine çıkarak üçüncü devletleri bu bölgeye dahil olmasına neden olmuştur (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Bu kapsamda, GKRY'nin ilan ettiği alanlarda keşfedilen alanlar (SD Rapor, 2019: 6-7);

- Amerikan Noble Energy, Limasol'un 160 kilometre güneyinde ve Leviathan sahasının 30 kilometre batısında yer alan 12 numaralı bloktaki Afrodit sahasında bin 700 metre derinlikte 129 bcm doğalgaz sahası keşfedilmiştir.
- İtalyan şirketi ENI, 2018'de Kıbrıs adasının güney batısında, 3 bin 827 metre derinlikte Kalipso sahasında yaklaşık 169-226 bcm doğalgaz sahası keşfettiğini açıklamıştır.
- 10 numaralı blokta arama çalışmalarını sürdüren Exxon ve Qatar Petroleum ortaklığı şubat ayı sonunda Glaucus-1 isimli sahada ilk tespitlere göre 142 ile 227 bcm aralığında büyüklüğe sahip bir doğal gaz rezervi tespit ettiklerini açıklamıştır.

GKRY'nin verdiği arama izinleri ile bölgede çalışmalar yapan Noble Energy adlı şirket, şimdiye kadar yaklaşık 40 tcm gaz tespit ettiğini belirtmektedir. Doğuya uzanan bölgede ise 3 tcm doğalgaz tespit edilmiştir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

4.2.1.2. Yunanistan

Yunanistan, Doğu Akdeniz'de bulunan Girit, Kaşot, Kerpe, Rodos ve Meis hattını esas alarak, bu adaların da Yunanistan'ın ana karasının parçası olduğunu iddia ederek bu adalardan itibaren MEB'i olabileceğini ileri sürmektedir. Yunanistan, GKRY ile yürüttüğü East MED denizaltı boru hattı projesine Türkiye'yi dahil etmemiştir. Yunanistan-GKRY-Mısır Üçlü Liderler Zirveleri, 2014 yılından bu yana yapılmaktadır. Yunanistan-GKRY-Mısır Altıncı Liderler Zirvesi 10 Ekim 2018 tarihinde Girit'te gerçekleştirilmiştir. Zirve sonrasında, BMDHS'nin evrensel niteliğine atıfla, anılan ülkeler arasında uygun alanlarda ortak deniz sınırlarının belirlenmesine yönelik müzakerelerin sürdürülmesi konusunda anlayış birliği sağlandığı kaydedilmiştir. Sözde Yunanistan-GKRY-Mısır deniz sınırı "Sevilla haritası" olarak bilinen, Rodos, Kerpe ve Girit'in yanı sıra, Meis Adası'na tam yetki vererek Türkiye'nin deniz yetki alanlarını Antalya Körfezi'ne hapsedilmesini amaçlayarak Türkiye ve KKTC'yi bu bölgede oluşan enerji denkleminin dışında tutmaktadırlar (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

4.2.1.3. İsrail

İsrail, Doğu Akdeniz’de 1970 yılından itibaren araştırmalarını genişleterek Haziran 1999 (Noa-1) ve Şubat 2000 (Mari B) de İsrail’in Ashkelon yerleşkesinin batı kıyısındaki sığ sularda küçük çaplı doğal gaz keşifleriyle çalışmalarına hız kazandırılmasına yol açmıştır (Karbuz, 2019: 2).

Noble Enerji firması, 2009 yılında Hayfa’nın 90 kilometre açıklarında bin 700 metre derinlikte Tamar ve 2010 yılında Hayfa’dan 130 kilometre açıkta ve bin 500 derinlikte Leviathan sahası keşfetmiştir. İsrail’in deniz alanlarında keşfedilen rezervlerden yapılacak ihracat İsrail Yüksek Mahkemesi’nce yüzde 40’la sınırlandırılmıştır (SD Rapor, 2019: 6).İsrail’in Leviathan ve Tamar sahalarında ispatlanmış doğalgaz miktarı yaklaşık 700 bcm olduğu öngörülmektedir. Bunun 1,8 tcm kadar çıkabileceği tahmin edilmektedir. Sadece Leviathan sahasındaki ispatlanmış 453 bcm metreküplük doğalgaz miktarı 25 Avrupa ülkesine 6 yıl yetecek büyüklükte olduğu ifade edilmektedir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Bunun yanında, İsrail bu bölgede gerçekleştirilen enerji işbirliklerine dahil olarak, rezervlerini pazara açma noktasında bölgesel bir ticaret ağı oluşturmaz. Bu sayede İsrail’in Ortadoğu enerji pazarında söz sahibi ülkelerden biri olabilmesini ya da Avrupa pazarına açılmak gibi bir fırsatı sağlaması yönünde girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Aynı zamanda, Avrupa’nın enerji ithalatı gerçekleştirdiği ülkeleri çeşitlendirmesine olanak sağlayabilecek durumda olduğunun sinyallerini veren bölgedeki işbirliklerine dahil olduğu görülmektedir (Karagül, 2017: 28).

4.2.1.4. Mısır

Doğu Akdeniz’de 30 Ağustos 2015 tarihi petrol ve gaz arama faaliyetlerinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihte İtalyan Eni şirketi Mısır sularında 850 milyar m³ gaz içeren bir saha keşfetmiştir. Zohr adı verilen bu gaz sahası dört açıdan çok önemli olduğu ifade edilmektedir (Karbuz, 2019: 3);

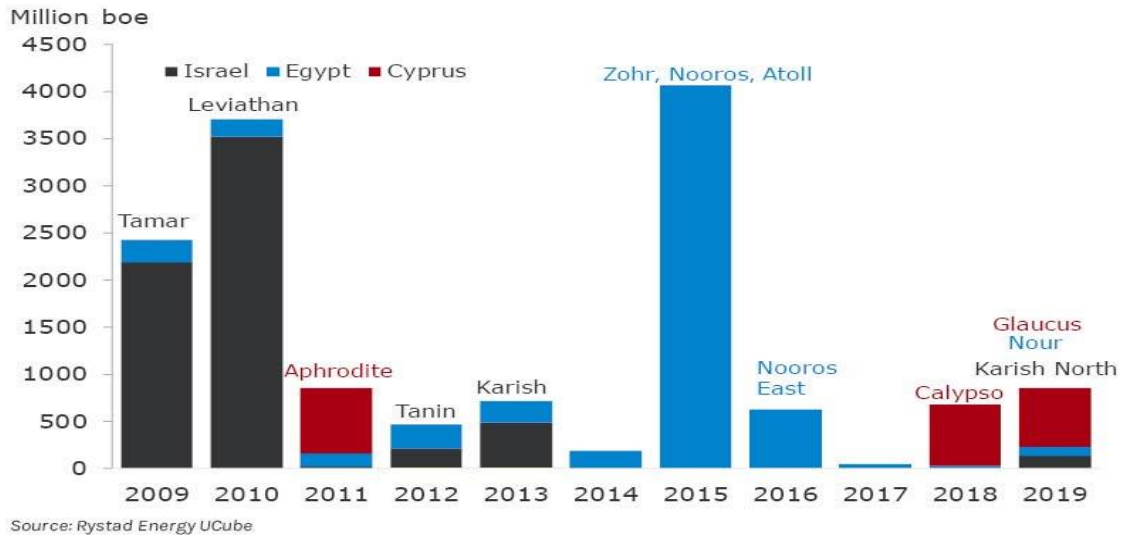
- Akdeniz sularında keşfedilen en büyük doğal gaz sahası olması.
- Akdeniz’de petrol aramaları konusunda jeolojik bir devrim yaratmasıyla birlikte 2015 sonrası açılan Doğu Akdeniz’de açılan hidrokarbon arama ihalelerinde ve havzada yapılan arama sondajlarının bu alana yoğunlaşması.
- Doğu Akdeniz bölgesinin enerji ve jeopolitik dinamiklerini değiştirmesidir.
- Mısır’da gaz arama faaliyetlerinin derin sulara doğru kaydırılması ve peşi sıra uluslararası ihale açılmasına neden olmasıdır.

4.2.1.5. Lübnan

Doğu Akdeniz’de 2012 yılında yapılan derin deniz araştırmalarında, Lübnan’ın 1 no’lu bölgedeki gaz potansiyeli 700 bcm olarak belirlenmiştir. 2018 Şubat ayında Fransa’nın Total, İtalya’nın ENI ve Rusya’nın Novatek şirketlerinden oluşan bir konsorsiyuma, Lübnan’ın deniz sahasında yer alan 10 bloktan ikisinde petrol arama ve çıkarma izni verilmiştir. Ancak bölge üzerinde hak iddia eden İsrail’in Savunma Bakanı Avigdor Liberman, "Bu kıta sahanlığı tüm standartlar çerçevesinde bize aittir" sözleriyle Lübnan’ın petrol arama ve çıkarma iznini tanımadığını ilan etmiştir (SD Rapor, 2019: 7).

4.2.1.6. Filistin

Filistin MEB’inde bulunan Gaza Marine sahasındaki doğalgaz rezervleri İsrail’e karşı bir güç elde etmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Filistin yönetimi 1999 yılında Gaza Marine bölgesindeki haklarından yararlanmak amacıyla sahanın incelenmesi için BG Group’a (British Oil and Gas Group) 25 yıllık lisans vermiştir. 2000’de ise İsrail yönetimi bu arama çalışmalarının durdurulmasını istemiş ve olay İsrail Yüksek Mahkemesine taşınarak Filistin haklı bulunmuştur. 2000 yılında BG Group tarafından yapılan araştırmalar sonucunda Gazze sahillerinden 22 mil açıkta doğalgaz rezervleri tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Gaza Marine olarak adlandırılan bu sahadaki doğalgaz miktarının yaklaşık 280 bcm olduğu tahmin edilmektedir. Mayıs 2017’de Delek ve Noble şirketleri Filistin yönetiminin izni olmadan Gaza Marine sahasında üretime başlamışlardır. Uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirilen bu eylemlerin İsrail’den Ürdün’e gaz ihraç edilmesi amacıyla gerçekleştirildiği öne sürülmektedir (Karagöl, 2017:31-32).

Şekil 4.8. Doğu Akdeniz’de Ocak 2009-Mayıs 2019 Yılları Arası Yapılan Doğal Gaz Keşifleri

Not: Yukarıdaki şekilde milyon varil petrol eşdeğeri cinsinden verilen çıkarılabilir gaz hacmini bcm çevirmek için 0,17 ile çarpmak gerekir.

Kaynak: Sohbet Karbuz, “Doğu Akdeniz’de Ne Kadar Doğalgaz Var?”, Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi, Bilkent Enerji Notları No.12, Ankara, Temmuz 2019, s. 4.

4.2.2. Doğu Akdeniz’de Küresel Güçlerin Stratejileri

Doğu Akdeniz bölgesi sadece son yıllarda küresel güçlerin ya da kıyıdaş olmayan ülkelerin dikkatini çeken yeni bir yer olmamıştır. Bu bölge tarih boyunca çeşitli mücadelelere ve planlara dahil olmuş ve coğrafi konumunun da bölgeye kattığı avantajlarla küresel anlamda hep ön planda varolmuştur.

Bu kapsamda, bölgede keşfedilen önemli rezervlerle birlikte güncel sorunlarda yerini alan enerjide bağımlı hale gelinen dünyada bu bölgeden çıkarılacak bir rezervin enerjinin çeşitlendirilmesinde büyük fayda sağlamasıyla burada bulunmanın kimi devlet için bir amaç olabileceği görülebileceği gibi, diğer taraftan tarih boyunca Akdeniz için yapılan mücadeleler göz önünde tutulduğunda bu bölgede yer almanın başka bir devlet için araç olarak kullanılabileceğini de düşündürmektedir.

Nitekim, enerjinin devletlerin politikalarında önemli bir yön verici olmasıyla Doğu Akdeniz’de önemli keşif alanları olan Tamar, Leviathan, Afrodit, Zohr, Nur, Glaucus-1 alanları için bölge ülkeler tarafından küresel güçlerin bu bölgeye dahil edilmesiyle bu bölgede yeni dengelerin oluşmasına neden olmuştur.

Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde, Doğu Akdeniz’de önemli keşiflerle birlikte bu bölgenin enerji mücadelesine dönüşmesinde küresel güçler olan ABD, AB, Rusya, İngiltere ve Fransa’nın bu bölgedeki pozisyonuna değinilecektir.

4.2.2.1. ABD

Doğu Akdeniz’de önemli rezerv alanlarının keşifleriyle birlikte sadece bölge ülkelerin değil aynı zamanda AB’nin ve ABD’nin de bölgeye olan dikkatlerini yoğunlaştırmasına neden olmuştur (Yaycı, 2011: 18). ABD’nin, Doğu Akdeniz’deki çıkarları sadece enerji ihtiyacı için değil enerji merkezlerini kontrol ederek küresel güç dengesi içindeki güçlü konumunu sürdürmek açısından da önem arz etmektedir. Doğu Akdeniz’de egemen bir ABD, yön verme ve bölgeyi kontrol etme durumunu kolaylaştıracaktır. Bu bölgede ABD’nin çıkarları doğrultusunda bazı Arap ülkeleriyle iyi ilişkileri sürdürmesi bu amaca giden yolda kullanılan araçlardan biridir (Yıldız, 2008: 74-75). Diğer taraftan, ABD’nin dış politikalarından anlaşılmadığı devletlerden olan Rusya ve İran bölgede yakın durması ABD’yi Akdeniz’de güçlü tutmak için bölgede varlığını hissettirmektedir. Bu kapsamda, ABD’nin NATO kapsamında Doğu Akdeniz’deki güçlü deniz kuvveti varlığını yeniden tesis etmesi önem arz etmektedir. Bununla birlikte, ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi ile, East Med blokunu kendi hedeflerine uygun bir savunma ittifakına dönüştürmeyi ve bu bloğu kullanarak içine Cezayir, Mısır, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus’un da dahil olacağı daha geniş bir blok oluşturmayı hedefleyen politikalar izlediği görülmektedir (SD Rapor, 2019: 15-16).

ABD’nin bölge ülkelerle yaptığı işbirliklerinde en çarpıcı noktalar ise, 26 Haziran 2019’da ABD Senatosu “Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Tasarısı”na onay vererek İsrail, Yunanistan ve Kıbrıs arasında gerçekleştirdiği enerji işbirliğini koordine edecek bir ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi kurulmasını öngörmektedir bu noktada tasarıya göre (SD Rapor, 2019: 15);

- Kıbrıs’a silah satışı ile ilgili kısıtlamaların kaldırılması,
- Yunanistan’a 3 milyon ABD Doları tutarında askeri doğrudan yardım yapılması,
- 2020-2022 yılları arası mali dönemlerinde Yunanistan ve Kıbrıs’a uluslararası askeri eğitim yardımının yapılması.

ABD tarafından bu bölge ülkelere gösterilen desteklere rağmen, Türkiye’ye karşı bölgesinin dışında olmasını gerektiğini ifade eden söylemler vardır. Buna örnek vermek gerekirse, ABD Dışişleri Bakanı Pompeo Ekim 2019’da yaptığı açıklamada, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin bölgedeki faaliyetlerinin Kıbrıs’ın egemenlik haklarını alenen ihlal ettiğini ifade etmektedir (Anadolu Ajansı (AA) Haber, 2018, www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/dogu-akdeniz-enerji-mucadelesinde-abdnin-tutumu/1086392).

Bu kapsamda, ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi ile ABD'nin, Doğu Akdeniz'de zayıflayan gücünü artırmayı, East Med blokunu kendi hedeflerine uygun bir savunma ittifakına dönüştürmeyi ve ABD merkezli Exxon Mobil'in Doğu Akdeniz'deki varlığının ekonomik olmaktan ziyade ABD politikalarına destek vermek için orada bulunduğunu söylemek mümkündür (SD Rapor, 2019: 15).

4.2.2.2. AB

Doğu Akdeniz, AB için dış politika perspektifi bakımından temel bir sıcak noktayı temsil etmektedir (Tagliapietra, 2017:20). Doğu Akdeniz doğalgaz işbirliğinin AB Komşuluk Politikası çerçevesinde hareket ederek birçok işbirliğini gerçekleştirecek adımlar atmaktadır. Bu kapsamda, 4 Mayıs 2016 tarihinde Washington'daki AB-ABD Enerji Konseyi ortak bildirisinde ortaya konmuştur; Konsey, AB ve daha geniş bölgenin enerji güvenliği için Karadeniz, Hazar Havzası, Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'deki yeni doğalgaz rezervleri potansiyelini kabul etmektedir. Konsey, uluslararası hukuka saygı gösterilmesi gereğinin altını çizerek, AB üye devletlerinin egemenliklerine ve kendi doğal kaynaklarını keşfetmek ve kullanmak şeklindeki egemenlik haklarına saygı gösterilmesi gerekliliğini, bu kaynakların ve ilgili altyapıların geliştirilmesinin kolaylaştırılmasına hazır olduğunu vurgulamaktadır (Tagliapietra, 2017:31).

Ancak, GKRY'nin AB'ye dahil olması ile birlikte, AB Kıbrıs konusundaki mevcut uluslararası anlaşmaların hükümlerini Kıbrıslı Türkler tarafından görmezlikten gelmiş ve GKRY'yi tek başına birliğe üye yapmıştır (Yıldız, 2008: 78). Bununla birlikte, AB Konseyi 12 Aralık 2019'da aldığı kararla, Türkiye-Libya Doğu Akdeniz'deki Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasıyla ilgili Karşılıklı Anlayış Mutabakatının üçüncü devletlerin egemenlik haklarını ihlal ettiğini, Deniz Hukuku'na uymadığını iddia etmektedir. Türkiye ise buna karşılık, AB'nin deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusunda herhangi bir yetkisi olmadığını belirterek AB'nin Türkiye ile Libya arasında gerçekleştirilen uluslararası hukuksal çerçevede Türkiye'nin hidrokarbon faaliyetlerini yasadışı olarak niteleyecek bir durumunun olmadığını aktarmaktadır. Ayrıca AB tarafından gösterilen tepkilerde Türkiye AB'nin tarafsız kalması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda, GKRY'nin Ada'nın tamamını temsil ediyormuş gibi 2003, 2007 ve 2010 yıllarında Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını ihlal ederek bölge ülkeleriyle anlaşmalar imzalamasına AB'nin sessiz kalmasına ve Libya'nın kıta sahanlığı haklarının Yunanistan tarafından gasp edilmesine de göz yummuştur (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

Bununla birlikte, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki varlığından rahatsızlık duyduğu tavrını da sürekli yinelemektedir. Türkiye, Fatih sondaj gemisini Kıbrıs açıklarına göndermesi ve

geminin GKRY'nin ruhsat verdiği bölgelerde doğalgaz aramalarına başlaması üzerine Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, 9 Mayıs 2019'da yaptığı açıklamada;

*"Avrupa Birliği Kıbrıs'ın arkasındadır. Türkiye'yi AB üyesi ülkelerin egemenliğine saygılı olmaya çağırıyoruz. Avrupa Konseyi gelişmeleri yakından izlemeye devam edecektir"*söylemleriyle GKRY ve Yunanistan'a desteğini açıklamaktadır (SD Rapor, 2019: 16).

Bu noktada, Güneydoğu Avrupa'da bir gaz enerji hub kurulmasıyla çeşitlendirme politikasının sağlayacağı faydaları artırmak isteyen AB, böylece bölgede Güney Gaz Koridoru ve diğer enerji işbirliklerinin sağlanmasıyla Doğu Akdeniz rezervlerinin Avrupa'ya ulaşmasına önem vermektedir (Telli, 2017: 63).

4.2.2.3. Rusya

Eski Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'e olan ilgisini devam ettiren Rusya Federasyonu, dış politikasında bunu ortaya koymaktadır. Rusya Federasyonu, Doğu Akdeniz'deki güç dengesi ile yakından ilgili olacağının işaretini, Annan Planı konusunda Güney Kıbrıs Rum Kesiminde etkili olduğu siyasi partiler kanalıyla izlediği politika ve BM Güvenlik Konseyindeki veto kararıyla göstermiştir. Rusya için Türkiye, Akdeniz'e gidicek yolda önemli konumda bulunması ilişkilerin daima sıcak tutulması gereken bir ülke durumu yaratmaktadır. NATO içinde prestiji yüksek bir ülke olan Türkiye, Rusya için sıcak ilişkiler içinde olunması açısından, önemli bir ülke durumundadır (Yıldız, 2008: 79).

Rusya, gelirlerinin yüzde 40'dan fazlasını enerji kaynaklarından sağlamaktadır. AB ise, doğalgaz ihtiyacının yüzde 50'sini Rusya'dan temin etmektedir. Bu noktada, hem enerji gelirlerinin devamlılığını sağlamak hem de Avrupa doğal gaz pazarında tekel konumunu sürdürmek Rusya için çok önemlidir. Ruslara ait Rosneft firması bu kapsamda Doğu Akdeniz'de Mısır'a ait Zohr sahasının yüzde 30'unu satın almıştır. Yine Rus firması olan Novatek Lübnan'da İtalyan ENI ve Fransız Total ile birlikte rezerv arama çalışmaları için işbirliği içerisine girmiştir. Ayrıca Suriye'nin kıyı kesiminde Rus Enerji firmalarının 25 yıllık sondaj hakkı bulunmaktadır. Rusya aynı zamanda İsrail ile de ikili ilişkiler içerisindedir. Tamar ve Leviathan sahalarından elde edilecek gazın bir kısmını LNG olarak Avrupa yerine, Doğu Asya pazarına satmak istemektedir (SD Rapor, 2019: 17).

4.2.2.4. İngiltere

Akdeniz'in tarih boyunca en önemli aktörlerinden biri olan İngiltere, Ortadoğu'daki büyük politik çıkarları, İngiliz Uluslar Topluluğunun üyeleri Hindistan ve Pakistan'a giden en kısa yolun Doğu Akdeniz'den geçmesi, bu bölgenin İngiltere için önemini artırmaktadır. Bölgede

Kıbrıs, Süveyş Kanalı ve Sudan'da nüfuz alanı oluşturan İngiltere, bu alanları daha çok kendi çıkarlarını ön plana alarak koruma çabası içindedir (Yıldız, 2008: 75-76).

Doğu Akdeniz'de hak sahibi olarak görülmesi 11 Şubat 1959 Garanti Antlaşması (Zürich) ile Kıbrıs konusunda garantör ülke olarak Yunanistan, Türkiye ve İngiltere'nin arasında yaptıkları anlaşmayla ortak birliktelikten yana bir amaç oluşturulmuştur (Garanti Antlaşması Zürich, 11 Şubat 1959, www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa). Bu kapsamda, İngiltere'nin Kıbrıs adasında, statüsü Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Anlaşması ile belirlenen ve Limasol ve Lakarna'da konuşlanan iki adet (Ağrotur ve Dikelya) askerî üssü bulunmaktadır (Özekin, 2020: 24).

4.2.2.5. Fransa

Fransa ile GKRY Savunma Bakanları arasında imzalanan savunma işbirliği anlaşmasıyla Fransa'nın Rum kesimindeki Mari bölgesinde bulunan Evangelos Florakis Deniz Üssü'nün Fransa Donanması'nın bölgede sürekli konuşlanmasına imkan sağlayacak şekilde altyapısının geliştirilmesi sağlanmıştır. Fransa'nın Türk Donanması'nın bölgedeki faaliyetlerine karşı Rum Yönetimi ile işbirliği içinde olacağı, TOTAL şirketinin bölgede faaliyet gösterecek gemilerini Fransa'nın koruma yükümlülüğü anlaşmada yer almaktadır (SD Rapor, 2019: 16). Ancak 2019'da Fransa Cumhurbaşkanı Macron Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de sondaj arama çalışmalarını yürütmesinden, bölge ülke olmamasına rağmen rahatsızlık duyduğunu belirterek Fransa, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki çalışmalarını durdurmasını gerektiren söylemlerde bulunmaktadır (Yalçın, 2019: www.setav.org/fransanin-dogu-akdenizde-soz-hakki-yok/).

4.3. Doğu Akdeniz'de Bölgesel ve Küresel Dengeler ÜzerineDeğerlendirme

Doğu Akdeniz bölgesi jeopolitik açıdan yüzyıllardır en önemli noktalardan biri olmuştur. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'de keşfedilen önemli rezerv alanlarıyla birlikte, bölgede yaşanan hareketlilik işbirliği ve ittifak dengelerinin yeni bir boyutta şekillenmesine neden olmuştur. Bu söz konusu kaynakların uluslararası sistemdeki yerine sadece enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu üzerinden politika hedeflerinde bir araç mı yoksa bir amaç mı olarak kullanıldığı ayrıca öne çıkmayan sorunsal olarak arka planda kalmaktadır. Bu noktada küresel güçlerin bu bölgede enerjide "hub" olma hedefinde olan Türkiye'nin bölge ülkesi olmasına rağmen oyun dışı bırakılması küresel güçler üzerinde yer almak mı yoksa yön vermek mi için düşündürmektedir.

Bu kapsamda, çalışmanın dördüncü bölümünde ele alınan Türkiye'nin neden Doğu Akdeniz'de enerji mücadelesinde güvenlikleştirme stratejisine sebep olan gelişmeler ortaya koyularak, beşinci bölümde irdelenecek olan Türkiye'nin güvenlikleştirme sürecindeki bu

girişimlere karşı tepkisi ele alınacaktır. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin MEB sınırlarının ve enerji kaynakları haklarının ihlal edilmesiyle oluşan dengeler arasında Türkiye’nin yalnızlaşmasına, doğal kaynaklardan uzak tutulmasına ve egemenlik alanlarının daraltılması gibi sorunsalların ortaya çıkmasına yol açan sorunsalların Türkiye’nin bu bölgeyi güvenlikleştirilmesi sürecindeki gelişmeler ve bu gelişmelere karşılık gelen gelişimlerle birlikte, Kopenhag Okulu perspektifinden ele alınan “söz edimi” varsayımı ile Türkiye’nin söylemsel süreci irdelenmektedir.

5. TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’İ GÜVENLİKLEŞTİRME SÜRECİ (2009-2019)

Yirmi birinci yüzyılda dünya genelinde, teknolojik gelişime ve nüfus artışına bağlı olarak enerji ihtiyacına yoğun talep oluştuğu görülmektedir. Diğer taraftan en fazla kullanılan fosil yakıtların öngörülebilir tükenişi çerçevesinde enerjinin güvenlikleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi konuları devletlerin politikalarında öncelikli olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, özellikle son yıllarda yükselen enerji talebine karşılık, dünyanın herhangi bir yerinde keşfedilen rezerv alanlarına eğilimin yaşandığı ve bölgelerde küresel güçlerin sınırları olmasa dahikendilerine bir hak yaratarak varlığını oluşturduğu görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde detaylı olarak incelemeye alınan Doğu Akdeniz örneğinde görüldüğü gibi, bölgede önemli rezervlerin keşfi ile küresel güçler bu bölgeye dahil olmuş ve bu bölgenin bir yeni rant sahası haline geldiği görülmüştür. Bu pay alma rekabetine yönelik bölge ülkelerin ve küresel güçler arasında kurulan işbirliklerinde Akdeniz’de en uzun kıyıya sahip olan Türkiye, oyun dışı bırakılmıştır. Türkiye’nin bu bölgede oyuna dahil olma isteğinde, çalışmanın ikinci bölümünde de ortaya koyulduğu gibi fosil yakıtları bakımından fakir bir ülke olması, doğal gaz ve petrolde dışa bağımlılığının bulunması, diğer taraftan jeopolitik konumunun sağladığı avantajla Doğu Akdeniz’de enerjide “hub” olma hedefi kapsamında gerçekleştirdiği güvenlikleştirme ve çeşitlendirme girişimleri etkili olmaktadır.

Bu gelişmeler ele alındığında, dördüncü bölümde incelenecek olan Türkiye’nin 2009-2019 yılları arasında Doğu Akdeniz’de ortaya çıkan Türkiye’yi saf dışı bırakan hamlelerde egemenlik haklarına yönelik ihlallerin yaşanmasıyla varoluşsal bir tehditin oluşması bu tehdide yönelik önlem alınmasını gerektiren aciliyetin güvenlikleştirilerek söylemsel süreç ve gelişmeler ortaya konulmaktadır. Bu çalışmada yararlanılan Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme varsayımının “söz edimi” argümanı kullanılarak referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehditin ve bu tehdide karşı alınacak önlemlerin aciliyetinin söylemsel süreci incelenmektedir.

5.1. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Sürecinde Türkiye Tarafından Gerçekleştirilen Gelişmeler

Doğu Akdeniz’de enerji kaynaklarının kullanımı açısından GKRY’nin, Türkiye ve KKTC’nin egemenlik haklarını yok sayacak şekilde enerji kaynaklarını tek başına kontrol etme girişimlerinde bulunması çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu noktada, öncelikle GKRY’nin ilk olarak, Mısır ile 2003’te, Lübnan ile 2007’de ve İsrail ile 2010’da MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalaması ve ardından parsellere ayırdığı Doğu akdeniz’de Türkiye’nin ve KKTC’nin haklarını yok sayarak küresel güçlere ruhsatlar vermesi Türkiye’nin bu bölgeyi güvenlikleştirme sürecini gerçekleştirmesine neden olan ana oluşumlar olarak ortaya

çıkılmaktadır. Bu noktadan hareketle, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlikleştirdiği söylemsel süreci incelenmektedir.

Bu kapsamda çalışmanın beşinci bölümünde incelenecek olan, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki güvenlikleştirme sürecinde gerçekleştirdiği girişimler olan, BM'ye iletilen 2 Mart 2004 tarihli bir mektup ve 4 Ekim 2005 tarihli Nota'larla bildirmiştir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap).

2011 KKTC ile yapılan anlaşmayla Türkiye'ye verilen yetkiler derin deniz arama yetkisi, Libya Mutabakatıyla sağlanan MEB sınırları ve millileştirmiş olduğu sismik ve sondaj arama gemilerinin bu güvenlikleştirme sürecindeki yeri ele alınarak karşı tezler olarak East MED ve Doğu Akdeniz Doğal Gaz anlaşmalarının durumu ortaya konulacaktır. Son olarak, Türkiye'nin 2009-2019 döneminde Doğu Akdeniz'deki enerji mücadelesindeki pozisyonunun güvenlikleştirme sürecindeki söylemsel süreci Kopenhag Okulu'nun "söz edimi" argümanı ile incelenecektir.

5.1.1. KKTC ve Türkiye Mutabakatı

21 Eylül 2011 tarihli Dışişleri Bakanlığı basın açıklamasında, Türkiye'ye davet edilen KKTC heyetiyle yapılan görüşmelerde, GKRY'nin Ada'nın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine Türkiye ile KKTC arasında bir Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması yapılması konusunda mutabakata varıldığı duyurulmuştur. Bu anlaşma, Rum tarafının sondaj faaliyetlerine 19 Eylül 2011 tarihinde başladığının açıklanması üzerine, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu arasında 21 Eylül BM Genel Kurulu çalışmaları vesilesiyle bulundukları New York'ta imzalanmıştır. Bu anlaşmayla KKTC tarafından Ada'nın çevresindeki deniz alanlarında TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları verilmiştir (www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_tr.mfa). Bu kapsamda, 22 Eylül 2011 KKTC tarafından TPAO'ya ruhsat verilen sahalarla birlikte, 028°D boylamına kadar uzanan sahanın Türk kıta sahanlığı olduğu beyan edilmiştir (Yaycı, 2019: 60-61).

Nitekim, GKRY'nin, Kıbrıs Türkleriyle ortak haklara sahip olmasına rağmen doğal kaynakları üzerindeki hiçe sayan tavırlarına karşılık Türkiye'nin yapılan bu anlaşmayla birlikte KKTC'nin Türk Petrollerine verdiği ruhsat sahalarında sondaj faaliyetlerinin yapılmasıyla genişleyen alanlarda hukuki açıdan sondaj arama faaliyetlerinin herhangi bir yasa ihlali söz konusu olmadığı açıkça ortaya konulmuştur.

5.1.2. Libya ve Türkiye Mutabakatı

Libya, 27 Mayıs 2009'da MEB ilan edip sınır ölkelerle anlaşmaya hazır olduğunu duyurmuştur. 29 Kasım 2010'da dönemin başbakanı Cumhurbaşkanı Erdoğan Libya'ya, beraberinde görüşmeler gerçekleştirmiş ve iki ölkce arasında anlaşma için çalışmalar hızlandırılmıştır. Ancak beraberinde gelen gerek iç gerekse dış etkiler bu sürecin uzamasına neden olmuştur (Sabah, 2019, www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/29/libya-ile-tarihi-anlasma-imzalandi-akdenizde-oyun-bozuldu).

Bu gelişmeler ardından bu iki ölkce arasında beklenen, Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakatı 27 Kasım 2019'da uluslararası hukuktan doğan haklarının muhafazası için "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası" imzalamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti Başkanlık Konseyi Başkanı Fayez Sarraj arasındaki görüşmeler sonucunda her iki ölkcenin dışişleri bakanlarınca imzalanan mutabakat iki ölkcenin Akdeniz'de karşılıklı kıyıları arasında deniz yetki alanları sınırını belirlemiştir (Sabah,2019 www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/29/libya-ile-tarihi-anlasma-imzalandi-akdenizde-oyun-bozuldu).

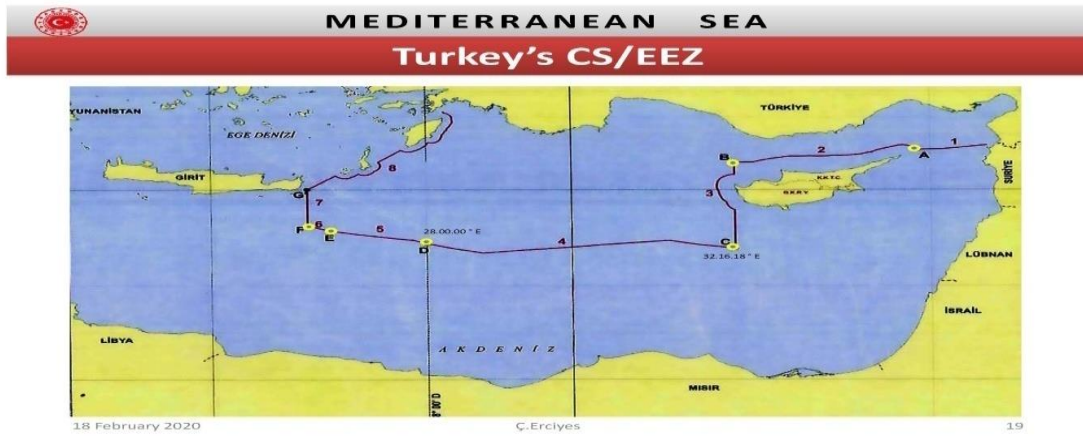
27/3 dönemi ve yasama yılı, 2/2420 esas numaralı, 04 Aralık 2019 Başkanlığa geliş tarihiyle, Türkiye ile Libya arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun teklifi komisyonda ve Genel Kurul'da kabul edilmiştir. Bunun sonucunda, bu iki ölkce arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesine, Doğu Akdeniz'de tarafların uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını muhafaza etmeye ve iki ölkce arasındaki deniz yetki alanlarını uluslararası hukuka uygun olarak hakkaniyet ilkesi çerçevesinde sınırlandırmaya yönelik Mutabakat Muhtırası'nın onaylanmasının uygun bulunması öngörülmüştür (www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=260873).

Şekil 5.1. Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Egemenlik Hakları

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, "Türkiye-Libya mutabakatı, devletimizin egemenlik haklarının tescilidir", 21.12.2019 www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/altun-turkiye-libya-mutabakati-devletimizin-egemenlik-haklarinin-tescilidir/

Gerçekleştirilen bu anlaşmayla, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve MEB sınırlarını gösteren haritayı paylaşılmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları: (A-B) 2011 TC-KKTC Anlaşması, (C-D-E) Mısır-TC ana karalar arası ortay hattı, (E-F) 2019 TC-Libya Anlaşması şeklindedir (Anadolu Ajansı (AA) Haber,2019,www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261);

Şekil 5.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahanlığı ve MEB

Kaynak: Çağatay Erciyes, "Türkiye'nin resmi KS-MEB sınırları" 23.02.2020 twitter.com/CErciyes/status/1231524710946570240/photo/1

Böylece, haritada görüldüğü üzere, Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri (Mısır ve Libya) arasında yer alan deniz alanları, ortay hat esasına göre tespit edilmiştir. Kıbrıs adasının kuzeyinde yer alan A-B hattı ise Türkiye ile KKTC arasında 2011 yılında imzalanan anlaşmayla belirlenmiştir. Mısır ile Türkiye arasında kalan C-D-E çizgisi ortay hat kuralına göre ölçümlenirken, Girit'in güneyinde kalan E-F hattı Türkiye-Libya anlaşmasıyla karara bağlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye'nin Antalya Körfezi'ne hapsedilmesini amaçlayan denizlerdeki büyük oyunu engellemektedir (Şahin, 2019, orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-libya-mutabakati-ve-olasi-gelismeler/).

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı tarafından yayımlanan "Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı" adlı hazırlanan çalışmada, Türkiye ve Libya arasında "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması"na ilişkin imzalanan mutabakatın kazanımları aşağıdaki gibi özetlemektedir (Sabah, 2020, www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap/);

- Türkiye ilk kez KKTC dışında Akdeniz'e kıyıdaş bir ülke ile kıta sahanlığı / MEB sınırı anlaşması imzalanmıştır.
- Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de izole etmeye ve çevrelemeye çalışan siyasi ekonomik inisiyatiflere güçlü bir yanıt teşkil etmektedir.
- Her iki ülke açısından da Akdeniz'de hakları konusunda hukuki ve meşru zemin elde etmiştir.
- İki ülkenin de Akdeniz'deki hakları korunmuştur. Libya'nın önceki durumuna göre deniz alanı kazancı olmuştur.
- Mutabakat, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının Batı sınırlarını netleştirmiştir.
- Türkiye bu Mutabakat ile bölgede herhangi bir oldu bittiye müsaade etmeyeceğini göstermiştir.
- Bu Mutabakat ile iki ülkenin de haklarını ihlal edecek olası Yunanistan – Mısır ve Yunanistan GKRY anlaşmalarının önüne set çekilmiştir. Bu olası anlaşmalar ile Türkiye'nin yetki alanı 186 bin kilometrekareden 41,000 kilometrekareye düşürmek istenmektedir.
- Türkiye, bu Mutabakat ile Meis gibi küçük bir adaya kendi yüzölçümünün 4,000 katı kadar deniz yetki alanı kazandırmaya çalışan maksimalist ve uzlaşmaz Yunan- Rum tezlerini reddetmiştir.
- Anlaşma diğer bölge ülkelerini, GKRY ile yaptığı anlaşmaları gözden geçirmeye ve / veya hukuki tezlerini gözden geçirmeye sevk edebilir.
- Türkiye, GKRY hariç tüm kıyıdaş ülkelere diyalog çağrısını yenilemiş ve uluslararası hukuka, deniz hukukuna, diplomasiye bağlı bir şekilde hareket ettiğini uluslararası kamuoyuna göstermiştir.

5.1.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirme Sürecindeki Stratejileri

Doğu Akdeniz'de yaşanan enerji mücadelesinde Türkiye bölgeyi güvenlikleştirme stratejisinde izlediği politikalar kapsamında, gerçekleştirmiş olduğu 2011 KKTC ve ardından 2019 Libya Mutabakatıyla birlikte MEB sınırlarını belirlemesi ve bu bölgede sondaj arama faaliyetlerini gerçekleştirmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Türkiye tarafından

gerçekleştirilen bu girişimlerle sismik ve sondaj arama gemilerini millileştirmesi diğer önemli noktalar arasındadır. Buna karşı, bu bölgede Türkiye'ye sopa gösteren ve saf dışı bırakan devletleri hakkaniyet içerisinde davranmaya davet ederek Türkiye'nin kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için de gerekli tedbirleri almaya ve her türlü girişim ile sondaj faaliyetlerini yürütmeye de devam edeceğini aktarmaktadır (www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararası-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa). Bu kapsamda, GKRY'nin açtığı ihalelerdeki ruhsat sahaları sadece Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal etmesi konusunda değil bununla birlikte Türkiye'yi dış güçlerle karşı karşıya getirip çatışma noktasında da arzu edilmeyen gerginliklerin ortaya çıkmasına yol açtığı görülmektedir. Bu noktada Türkiye'nin teknolojik gücünü kullanması büyük önem arz etmektedir.

Tablo 5.1. Türkiye'nin Sismik Araştırma Gemileri ve Sondaj Araştırma Gemileri

Türkiye'nin Sismik Araştırma Gemileri		Türkiye'nin Sondaj Araştırma Gemileri	
Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi	Barbaros Hayreddin Paşa Sismik Araştırma Gemisi	Fatih Sondaj Araştırma Gemisi	Yavuz Sondaj Araştırma Gemisi
2012 yılında tamamen yerli imkanlarla inşasına başlanmıştır. 2017 yılı Ağustos ayı içerisinde operasyon test, eğitim ve tecrübe faaliyetlerine başlanmıştır. (www.mta.gov.tr/v3.0/arastirmalar/oruc-reis)	2012'de TPAO tarafından satın alınmıştır. (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 30 Ocak 2020 twitter.com/iletisim/status/1222846190984880128) 23 Şubat 2013'te Barbaros Hayreddin Paşa ismiyle Mavi Vatan'da göreve başlamıştır. (Habertürk, "Türkiye'nin deniz enerji gücü..." 04.06.2020 www.haberturk.com/yazarlar/guntay-simsek-1019/2701739-turkiyenin-deniz-enerji-gucu)	2017 yılında TPAO envanterine katılmıştır. 29 Ekim 2018'de Alanya-1 derin deniz kuyusu sondajına başlamıştır. (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), www.tpao.gov.tr/deniz)	Yapımı 2011'de tamamlanmıştır. www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Yavuz-Sondaj-Gemisi-Ugurlandi

Kaynak:İlgili bakanlıklar ve kurumların sitesinden toplanan bilgilerle hazırlanmıştır.

Bu çerçevede, gemilerinin hidrokarbon faaliyetlerinde derin deniz araştırma gemilerine ve dolayısıyla sondaj arama teknolojilerine sahip olması, aramanın yeri ve zamanı konusunda bağımsız karar alabilme ve kimseye bağımlı olmadan uygulayabilme gücü anlamına gelmektedir. Bu yetenek Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenlikleştirme stratejisi uygulamasında zamanlamanın ve mekanın (sondajın yapılacağı alan) belirlenmesinde tek başına söz sahibi olması ve inisiyatif kazandırmaktadır.

5.2. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirme Sürecinde Rakip Tezler

5.2.1. East MED Projesi

AB'nin, "Enerji koridoru" olarak nitelendirilen ve doğal gaz boru hattı projesi olan East MED, Doğu Akdeniz'den, Balkanlar ve İtalya'ya denizaltından doğal gaz transferini sağlayacak bir boru hattı inşa edilmesini amaçlayan bir projedir. Yunanistan, GKRY ve İsrail Enerji Bakanları 28 Eylül 2016 tarihinde Atina'da bir araya gelerek projeyi görüşmüşlerdir. İtalya'nın IGI Poseidon firması adına East MED projesi çerçevesinde R/V ODIN FINDER gemisi Akdeniz'de fizibilite çalışmaları gerçekleştirmiştir. 24 Kasım 2018 tarihinde İsrail, GKRY, Yunanistan ve İtalya'nın East MED boru hattı konusunda anlaşmaya vardıkları yer almıştır. East MED boru hattı projesiyle yılda 20 bcm gazın Avrupa'ya taşınması planlanmaktadır. East MED projesinin maliyetinin yaklaşık 7 milyar dolar olması öngörülmektedir (Yaycı, 2019: 55-56).

Bu işbirliğinde, Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya boru hattı ile sevki için boru hattının İsrail'in Leviathan sahasından (ve Leviathan'a yakın olan Afrodite sahasından) başlayıp, Kıbrıs adasına uğradıktan sonra Girit adası üzerinden Yunanistan'a ulaşması, buradan Poseidon ile İtalya'ya ve Bulgaristan piyasalarına ulaşması planlanmıştır. East MED boru hattı güzergâhının Türkiye karasularından geçmeyerek bypass edilmesi tercih edilmiştir. AB tarafından finanse edilen bu projesinin başlaması halinde 5 yıl içinde tamamlanacağı ve 6 milyar Euro'ya mal olacağı hesap edilmiştir. Ancak uzmanlar maliyetin iki katını bulabileceğini değerlendirmektedirler (SD Rapor, 2019: 11).

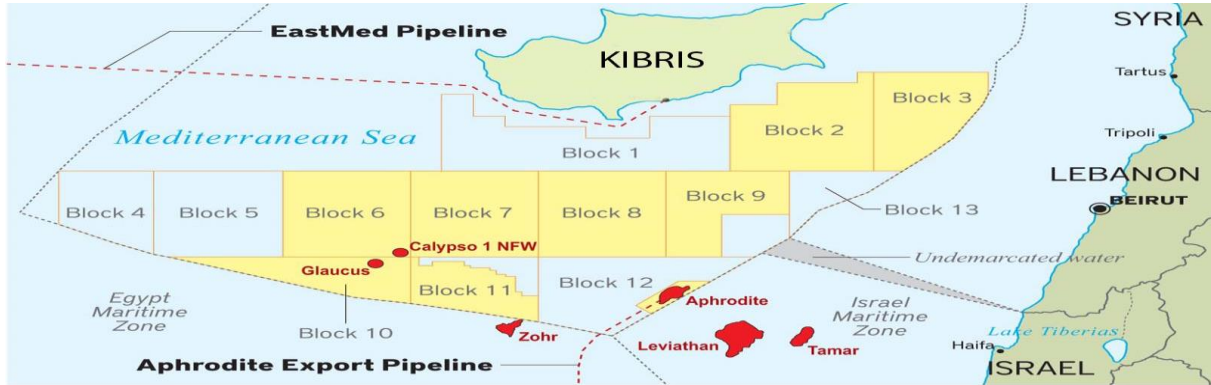

Şekil 5.3. East MED Boru Hattı

Kaynak: SD Rapor , "Doğu Akdeniz'de Yükselen Gerilim: Siyasi, Askeri ve Ekonomik Açidan Yapılması Gerekenler", Ankara, 2019, s.11.

Yaycı'nın 2019 yılında yayımladığı, "*Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*" adlı kitabında "East MED" projesine ilişkin (Yaycı, 2019: 56-57);

- Yunanistan, GKRY ve İsrail'in, Doğu Akdeniz'de bulunan gazın boru hattıyla Avrupa'ya taşınmasını amaçlayan "East MED" adlı proje üzerinde anlaştığı, boru hatlarının Türk kıta sahanlığından geçtiği,
- Ön fizibilite raporuna göre Türkiye güzargahından üç kat pahalı olan projenin, hem Türkiye'nin ve KKTC'nin hükümlerini çiğnediği hem de uluslararası hukuka aykırı olduğu,
- Anlaşmanın ekonomik akılla değil, siyasi kaygılarla yapıldığı,
- Yunanistan-GKRY ikilinin Mısır ile birlikte, Doğu Akdeniz'de Meis'in dahil edildiği sınırlandırma hattı ile birlikte sadece ortay hat esaslı temelinde bir sınırlandırmaya giderek Türkiye'yi İskenderun Körfezi'ne hapsederek hakkını gaspetmeye çalışmakta olduğunu aktarmaktadır.

Şekil 5.4. Doğu Akdeniz'deki Keşifler ve Parseller

Kaynak: Cemal Aslan "Doğu Akdeniz: Afrodit, Calypso, Zohr ve Leviathan Sahaları" 29.01.2020

www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html

5.2.2. Doğu Akdeniz Doğal Gaz Forumu

14 Ocak 2018 tarihinde Kahire'de, Mısır, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin, GKRY'nin enerji bakanları ile Dünya Bankası ve Avrupa Birliği Komisyonu'nun da bulundurduğu topluluk Doğu Akdeniz Gaz Forumu oluşturma kararı alarak enerji işbirliğinin ortak çıkarlar çerçevesinde oluşturulmasına yönelik anlaşmada bulunmuşlardır. Yapılan açıklamada, forumun ana hedeflerinin, arz ve talep dengesi ve güvenliğini sağlayarak üyelerin çıkarlarına hizmet edecek bölgesel bir gaz piyasasının kurulması olduğu kaydedilmiştir. Raporda öne çıkan Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerden Türkiye, KKTC, Lübnan, Suriye ve Libya Forum'da yer almadığı ve bu bağlamda bu forum ile birlikte Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan ülkelerin iki eksene ayrılmış olduğu ifade edilmektedir (SD Rapor, 2019, 13-14);

-Mısır, Yunanistan, İsrail, Ürdün, GKRY

-Türkiye, KKTC, Lübnan, Suriye ve Libya

5.3. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i Güvenlikleştirmesinde " Söz Edimi" Yaklaşımı

"Kopenhag Okulu Perspektifinden Türkiye'nin Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz Etkisi (2009-2019)" başlıklı tezin ana sorunsalı olan Türkiye Doğu Akdeniz sorununu nasıl güvenlikleştirdi sorusuna karşılık gelen gelişmeler;

- GKRY'nin, Türkiye ve Türkiye'nin garantör ülke olduğu KKTC'nin varlığının yok sayılarak bölge ülkelerle birlikte MEB ilan etmesi,
- Doğu Akdeniz'de 2009'dan itibaren büyük zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle birlikte, GKRY'nin Türkiye'nin ve KKTC'nin haklarını yok sayarak ayırdığı parsellerde, uluslararası şirketlere ruhsatlar vermesi,
- GKRY tarafından ayrılmış bu bölgeye uluslararası şirketlerinde dahil olmasıyla birlikte, Türkiye'nin KKTC'den yetki alarak sondaj çalışmalarını gerçekleştirdiği aramalarında küresel güçlerle karşı karşıya gelmesi,
- Bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgede oluşturulan enerji işbirliklerinde Türkiye'nin saf dışı bırakılması,
- Doğu Akdeniz'de en uzun kıyıya sahip olması ancak bölgesel ülkeler ve küresel güçler tarafından MEB sınırlarını daraltma senaryosu üzerine hayata geçirilmeye planlanan durumlar karşısında Türkiye'nin bu bölgede hukuki varlığının hiçe sayılması ele alınmaktadır.

Bu noktada çalışmada yararlanılacak olan Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme varsayımında başarılı bir güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi için referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehditin ve bu tehdide karşı alınacak önlemlerin aciliyetinin söylemsel sürecinin kamuoyu onayı şeklinde açıklanması durumundan hareketle ilgili konu incelenmektedir. Güvenlikleştirme sürecinde, öne çıkan araçlar, güvenlikleştiren aktörün (securitising actors), referans nesnesinin (referent object) varoluşsal bir tehdit (existential threat) altında olduğunu acil ve olağanüstü tedbirlerin (extraordinary measures) alınmasının gerektiğini ilan ederek güvenlikleştirmenin söylemsel gücünün kullanmasıdır. Bu kapsamda, bu teoremin en çok merak uyandırdığı güvenlikleştirme hareketini kimin gerçekleştirmesi gerektiği sorusunda Buzan ve Hansen'in prensip olarak bu teoriyi uygulayanın en yaygın güvenlikleştirici aktörler olarak "siyasi liderler, bürokratlar, hükümetler, lobiler ve baskı grupları" olarak açıklamaktadır (Buzan, 2009: 214). Buna bağlı olarak çalışmada;

- ✓ **Güvenlikleştirici aktör;** Türkiye,
- ✓ **Referans nesnesi;** Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin egemenlik hakları,
- ✓ **Varoluşsal tehdit;** Doğu Akdeniz'de bölge ülkelerin ve küresel güçlerin Türkiye'nin egemenlik haklarını yok sayacak girişimleri,
- ✓ **Söz edimi;** Türkiye'nin yetkili makamlarının açıklamaları ve kullandıkları söylemsel süreç,
- ✓ **Acil müdahale ve alınması gereken tedbirler;** Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenlik alanını oluşturduğu söylemsel sürecindeki girişimler hukuki çerçevede gerçekleşmesi,

- ✓ **Kamuoyu kabul;** Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de 2011'de KKTC ile 2019'da Libya ile anlaşmalarının TBMM onayı incelenmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye'nin 2009-2019 yılları arasında Doğu Akdeniz'de bölge ülkeler ve küresel güçler tarafından Türkiye'yi saf dışı bırakan hamlelerde egemenlik haklarına yönelik ihlallerin yaşanmasıyla bu bölgede varlığının yok sayılması kapsamında Türkiye'ye karşı varoluşsal bir tehditin oluşması bu tehdide yönelik önlem alınmasını gerektiren aciliyetin güvenlikleştirilerek söylemsel sürecin ortaya konulması çalışmada irdelenmektedir. Bu güvenlikleştirme sürecinde “söz edimi” argümanına odaklanılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin yetkili makamları tarafından açıklanan resmi kaynaklardan çalışmada yararlanılmaktadır.

Doğu Akdeniz'de hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle birlikte, bölge ülkelerinde hareketliliğe neden olmuş ve bölgeden çıkarılabilecek bir rezervden pay alma mücadelesi kendini göstermiştir. Bu kapsamda, GKRY'nin 2003 yılından itibaren Doğu Akdeniz'deki ülkelerle deniz yetki alanlarını ilgilendiren ikili anlaşmalar yapması Türkiye tarafından endişe verici olarak tanımlanmıştır (www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa). Birincisi, MEB sınırlandırma anlaşmasının Mısır ile GKRY arasında 17 Şubat 2003 tarihinde imzalanmış Türkiye tarafından tanınmadığı duyurulmuştur. İkinci anlaşma, GKRY ile Lübnan arasında 17 Ocak 2007 tarihinde imzalanmış ancak Türkiye tarafından Lübnan makamlarından böyle bir anlaşmanın yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir (www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa).

Yaşanan gelişmelerin beraberinde, GKRY Parlamentosu, GKRY-Lübnan MEB sınırlandırma anlaşması imzalandıktan sonra 26 Ocak 2007 tarihinde bir yasa kabul ederek Kıbrıs Adası'nın güneyinde, Mısır ve Lübnan ile çizdiği sınırların içerisinde 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir. GKRY'nin ilan ettiği 13 adet ruhsat sahasının toplam yüzölçümü 70.000 km² olarak açıklanmıştır. Bunlardan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahalar, Türkiye'nin 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT4739 sayılı Notası ile haklarını saklı tuttuğu Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarının 7.000 km²'lik kısmına tecavüz ettiği Türk makamları tarafından ortaya konulmuştur (Başeren, Doğu Akdeniz'de Gerilim, tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/).

Üçüncü olarak ise, GKRY son olarak 17 Aralık 2010 tarihinde Lefkoşe'de İsrail ile bir MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır (www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa).

Bu gelişmelere dayanarak Türkiye, haklarının kısıtlandığına yönelik durumlar karşısında konunun acil müdahale ve önlem alınması gerektiğini belirterek egemenlik hakkına yönelik

varoluşsal tehditlere karşı bu güvenlikleştirmeyi söylemsel olarak gerçekleştirmiş aynı zamanda acil önlemlerin alınmasını ilan ederek politik olarak harekete geçmiştir. Bu kapsamda, Türkiye 2 Mart 2004 tarih ve 12 Mart 2013 tarihli BM'ye vermiş olduğu notalarla dış sınırlarını bildiren kıta sahanlığında doğal kaynak arama amacıyla yapılacak her türlü faaliyetin, ancak Türkiye'nin iznine tabi olarak yürütüleceğini ortaya koymuştur (www.mfa.gov.tr/no_-265_-gkry-nin-sozde-ruhsat-sahasi-icin-uluslararasi-sirketlere-daveti-hk.tr.mfa).

Bu süreçte, Türkiye tarafından yetkilendirilen TPAO Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları dahilindeki bazı bölgelerde jeolojik araştırma faaliyetleri gerçekleştirilmesi, petrol araştırması ve çıkarılmasına izin verilmesine dair 30 Temmuz 2008 tarihli Bakanlar Kurulu kararları, Resmi Gazete'nin 16 Temmuz 2009 tarihli nüshasında yayımlanmıştır. Söz konusu Bakanlar Kurulu Kararlarıyla ruhsat verilen bölgeler tümüyle, doğal kaynakları araştırma ve bunlardan faydalanma konusunda münhasır egemenlik haklarının bulunduğu Doğu Akdeniz'deki Türk kıta sahanlığının içinde yer almakta olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede TPAO, 14-18 Kasım 2008 tarihlerinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları dahilinde jeofizik araştırma faaliyetleri gerçekleştirmeye başlamıştır (www.mfa.gov.tr/sc_20_-28-temmuz-2009_-disisleri-bakanligi-sozcusu_nun-bir-soruya-cevabi.tr.mfa).

Bu noktada, Türkiye'nin egemenlik haklarına yönelik GKRY gelen girişimlere karşı uluslararası hukuk çerçevesinde tepki verdiği ve yine uluslararası hukuk çerçevesinde acil önlemler aldığı görülmektedir. Burada, dikkat çekilen nokta Ekol'ün de tanımladığı gibi eylemin kendi içindeki ifadesi güvenliğin hareket noktasıdır. Güvenikleştiren aktör, yani bir devlet temsilcisi bir durumu güvenlikleştirirken söz konusu vakayı belirli bir alana taşımakta olduğunu ve bu gelişmeyi engellemek için gerekli araçları kullanarak özel bir hak iddia edebilmekte olduğu görülmektedir (Waeber, 1989: 6-7). Böylece, güvenlik, siyasi nitelik kazanarak eylem önceliği kazanmaktadır (Buzan, 2015: 288).

Gelişmelerin devamında, GKRY'nin sözde MEB'inde yeni bir uluslararası hidrokarbon arama ruhsat ihalesine çıktığı AB Resmi Gazetesinin 11 Şubat 2012 tarihli nüshasında yayımlanan duyurudan öğrenilmiştir. Rumların açtığı ihaledeki ruhsat sahaları sadece Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal etmekle kalmayıp, Ada'nın güneyinde de, KKTC'nin 22 Eylül 2011 tarihinde TPAO'ya verdiği ruhsat sahalarıyla da çakışmakta olduğu ifade edilmektedir (www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa).

Bu bilgiler doğrultusunda, Türkiye'nin ve garantör ülke olduğu KKTC'nin haklarının Doğu Akdeniz'de bölge ülkeler özellikle GKRY tarafından egemenlik haklarının yok sayılarak Türkiye'ye yönelik girişimde bulunması güvenlikleştirmenin arkasındaki itici güçlerden biriolarak kabul edilmektedir. Bu ana sorunsallardan yola çıkarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2015 yılında yaptığı bir konuşmada Doğu Akdeniz'in enerji haritasında önemli noktada

bulunmasına dikkat çekerek Kıbrıs ve çevresindeki enerji kaynaklarının Türkiye enerji diplomasisinde önemli yer tuttuğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda, KKTC'nin ve Ada'nın enerji kaynaklarıyla ilgili Türkiye'nin politikalarından taviz vermesinin söz konusu olmadığı ve bu bölgede çıkarılacak herhangi bir rezervin tüm Ada halkının olduğunu ve bu bölgeden çıkarılacak kaynağın kullanılmasında, uluslararası piyasalara ulaştırılmasında kilit ülkenin Türkiye olduğunu aktarmaktadır (www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32657/dunya-enerji-duzenleme-forumunda-yaptiklari-konusma).

Bu noktada, Türkiye'nin, Doğu Akdeniz'de gölge ülkelerin dahil olduğu anlaşmalarda yer almaması ve izlediği enerjide çeşitlendirme, güvenlikleştirme ve “enerjide transfer merkezi” olma hedeflerine bir risk oluşturduğunu söylemek mümkündür.

Bunu takiben, 2016 yılında, İstanbul Kongre Merkezinde gerçekleştirilen 23. Dünya Enerji Kongresi'nin açılışında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz gazının, kaynak çeşitlendirme çalışmalarında yeni bir alternatif duruma geldiğini ve yapılan araştırmalar, bu gaz için en karlı ve ekonomik güzergâhın Türkiye olduğunu göstermekte olduğunu yinelemektedir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/53541/turkiyeye-guvenen-ulkemize-yatirim-yapan-asla-pisman-olmayacak).

Bu noktada, çalışmada kullanılan Ekol'ün argümanı olan “bölgesel güvenlik kompleksleri”nde vurgulanan Buzan'ın da belirttiği gibi, devletler politikalarını ya da stratejilerini belirlerken komşularının da çıkarlarını gözetmesi gerektiğini ve buna karşı kendi çıkarlarına yönelik güvenlik politikalarının nihai olarak kendi kendini tahrip edici olacağını aktarmaktadır. Böylece, devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamak için öncelikle bölgesel güvenlik oluşumlarının daha öncelikli olmanın daha çok fayda sağlayabileceğini aktarmaktadır (Baylis, 2008: 77). Bu noktadan hareketle, Doğu Akdeniz, coğrafi yapısı nedeniyle yarı kapalı bir deniz olması ve bu sorunun denize kıyısı olan Türkiye, KKTC, GKRY, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Yunanistan ve Filistin'in katılacağı çok taraflı bir antlaşma ile çözüme kavuşturulmasının hukuki bir gereklilik olduğunu savunan Türkiye, bu bölgede hem bölgesel hem de küresel güçlerle ancak hakça paylaşım ilkesi doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğinin fayda sağlanacağı ve kilit ülkenin Türkiye olduğu yetkili makamlarca vurgulanmaktadır.

Çalışmanın hipotezlerinden biri olan, Doğu Akdeniz'de enerji birliklerine Türkiye'nin dahil edilmemesi, Türkiye'nin enerjide çeşitlendirme ve “enerjide transfer merkezi” olmaya yönelik güvenlikleştirme politikasına risk oluşturmaktadır. Bu noktada, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2015 yılında, “Dünya Enerji Düzenleme Forumu”nda yaptıkları konuşma (www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32657/dunya-enerji-duzenleme-forumunda-yaptiklari-konusma);

“Doğu Akdeniz'in enerji haritasında önemli bir rol oynayacak Kıbrıs ve çevresindeki enerji kaynakları da bizim enerji diplomamızda önemli yer tutuyor. Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti'nin ve adanın enerji kaynaklarıyla ilgili politikalarımızdan taviz vermemiz söz konusu değildir. Bölgede çıkarılacak herhangi bir tüm ada halkının olduğunu her fırsatta dile getirdik, dile getiriyoruz. Oradan çıkarılacak kaynağın kullanılmasında ve uluslararası piyasalara ulaştırılmasında kilit ülke Türkiye'dir."

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2018 yılında yaptığı bir konuşmasında ise (www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98884/cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdogan-in-tbmm-27-donem-2-yasama-yili-acis-konusmasi);

"...Ülkemiz için bir başka önemli sorun alanı da, Doğu Akdeniz'de, Türkiye'nin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin haklarını, çıkarlarını, beklentilerini dikkate almayan yaklaşımlardır. Kıbrıs'ta ve Ege'de, Türkiye'ye rağmen hiçbir adım atılamayacağını buradan bir kez daha tekrarlamak istiyorum. Bu bölgede bizi yok saymaya kalkışanlar, kendi varlıklarını da topyekûn tehlikeye attıklarını çok iyi bilmelidirler. Bizim her konuda olduğu gibi Kıbrıs ve Ege konusunda da tercihimiz "kazan-kazan" anlayışından yanadır. Hep birlikte kazanabileceğimiz yöntemler varken, işi krize ve hatta çatışmaya götürecek yollara tevessül edenler, bunun hesabını önce kendi halklarına vereceklerdir."

Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2018 yılında yaptığı bir konuşmasında Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların gasp edilmesine yönelik girişimlerin kesinlikle kabul edilemez olduğunu aktararak bu noktada güvenlik durumunu ortaya koymaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/99531/-dogu-akdeniz-deki-dogal-kaynaklarin-gasp-edilmesine-yonelik-girisimleri-kesinlikle- kabul-etmeyecegiz-);

"Doğu Akdeniz ve Ege'de yaşanan hadiseler ülkemizin Deniz Kuvvetlerinin en az diğer unsurları kadar güçlü olması gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Türkiye'yi adeta denize ayak basamayacak hale getirmeyi amaçlayan çabalara asla izin vermeyeceğiz. Aynı şekilde Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların ülkemiz ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti dışlanarak adeta gasp edilmesine yönelik girişimleri kesinlikle kabul etmeyeceğiz."

Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi adeta denize ayak basamayacak hale getirmeyi amaçlayan bölge ülkelere küresel güçlerden destek geldiği ifade edilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Mayıs 2019'da yaptığı bir konuşmasında, ABD ve Avrupa Birliği'nin, Doğu Akdeniz'deki stratejileri hakkında Türkiye'nin sondaj arama gemilerini durdurması çağrısını değerlendirmiştir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105278/-biz-turkiye-nin-buyuklugune-turk-milletinin-gucune-inaniyoruz-);

"... Doğu Akdeniz'de, Güneydoğu Akdeniz'de, Kuzey Kıbrıs'taki soydaşlarımızın hakları ne ise bu haklarını orada garantör bir ülke olarak aramanın gayreti içerisindeyiz. O sularda çıkacak olan bütün imkânlardan Kıbrıs'ın tüm halkı, güneyde de kuzeyde de eşit miktarda hak sahibidirler ve bu eşit miktardaki haklarını korumak için Kuzey Kıbrıs'taki soydaşlarımızın hakkının aranması mücadelesini veriyoruz."

Doğu Akdeniz'de yaşanan bu gelişmelerle Türkiye'ye yönelik dozu giderek artan tehdit dilinin ve uluslararası basında yürütülen karalama kampanyalarından hareketle bölge ülkelere ve küresel güçlere karşı söylemsel süreçte, Haziran 2019'da, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı başka bir açıklamada ise, Akdeniz'e kıyısı dahi bulunmayan Fransa'nın, Türkiye'nin Doğu

Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerinden neden rahatsızlık duyduğuna dikkat çekerek, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un *"Türkiye oradan çekilsin"* açıklamasına değinerek (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105712/-vatanimizin-bekasi-ve-milletimizin-istikbali-bizim-icin-her-turlu-hesabin-uzerindedir-);

"Sen kimsin de bize 'Çekilsin' diyorsun. Sen, burada kıyıdaş mısın? Değilsin. Senin burayla bir alakın var mı? Yok. Ama Türkiye, bırak buraya kıyıdaş olmayı, Kıbrıs'ta garantör ülkedir. Burada Yunanistan konuşabilir, İngiltere de konuşabilir. Niye? Garantör ülkedirler ama sen konuşamazsın. Senin bir şirketin varmış. Senin şirketin de şirketin kadar konuşur. Daha ileri gidemez. Total..."

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Birliği'nin, Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikalarına yönelik aleni saldırılar yaptığını ifade etmektedir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/107146/-firat-in-dogusundaki-teror-koridorunu-paramparca-etmekte-kararliyiz-);

"Doğu Akdeniz'deki meşru haklarımızı kullanmamızı engellemeye yönelik akıl ve hukuk dışı girişimlerde Avrupa'nın bize bakışı konusundaki tereddütlerimizi artırıyor. Burada biz uluslararası hukuk neyi gerektiriyorsa bu deniz hukukuna göre atmamız gereken adımları attık ve atıyoruz. Kıbrıs'ta bizim soydaşlarımız var. Ve Kıbrıs'ta biz sıradan bir ülke değiliz, Kıbrıs'ta biz garantör ülkeyiz. Türkiye, Yunanistan garantör ülke, İngiltere garantör ülke. Avrupa Birliği âdeta bir gözlemci, ama hiçbir zaman da üzerine düşeni yapmamıştır."

Ağustos 2019'da, Cumhurbaşkanı Erdoğan, KKTC Başbakanı Tatar ile düzenlediği ortak basın toplantısında, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama faaliyetleri sebebiyle Türkiye'ye ve KKTC'ye yönelik sözde tedbirler açıklayan Avrupa Birliği'nin tavrıyla kendisine zarar verdiğini belirterek, meseleye müdahale tarzıyla eşitsizliği, haksızlığı, zulmü savunan bir konuma düştüğüne vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Avrupa Birliği ve uluslararası toplumun attığı her adımla Kıbrıs Rumlarını çözümsüzlük yanında cesaretlendirdiğini vurgulamaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/108302/-dogu-akdeniz-de-turkiye-yi-ve-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti-ni-yok-sayan-hicbir-proje-hayata-gecirilemez-);

"Kıbrıs Rum Kesimi ancak samimi ve gerçekçi bir uzlaşma zeminine gelirse Ada'da herkesin beklediği çözüm yolu açılır. İşte o gün gelene kadar Türkiye olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'yle birlikte her alanda kendi yol haritamıza uygun adımlar atmaya devam edeceğiz. Doğu Akdeniz'de ne Türkiye'yi ne de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yok sayan hiçbir proje hayata geçirilemez... Türkiye, Kıbrıs meselesiyle adayla olan derin tarihî bağlarıyanında buradaki üç garantör ülkeden biridir. Ve üç garantör ülkeden biri olması hasebiyle de söz hakkı vardır. Ama hiç söz hakkı olmayanların kalkıp da burada tasarrufta bulunmaya yönelmesi, bizi pek de ilgilendirmez. Ve bu arama çalışmalarına bizler şu anda aynı kararlılıkla devam ediyoruz, devam edeceğiz"

Nitekim, Doğu Akdeniz'de bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgeyi egemenliği altına almaya çalıştığını belirten Türkiye, bölgede ciddi tehditlerle karşılaşmakta olduğunu ifade etmektedir. Doğu Akdeniz'de bölgesel ve küresel güçlerden destek görmeyen ve enerji üzerine gerçekleştirilen East MED ve Doğal Gaz Forumu gibi işbirliği topluluklarında da oyun dışı bırakılmaktadır. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz'de Türkiye aleyhinde

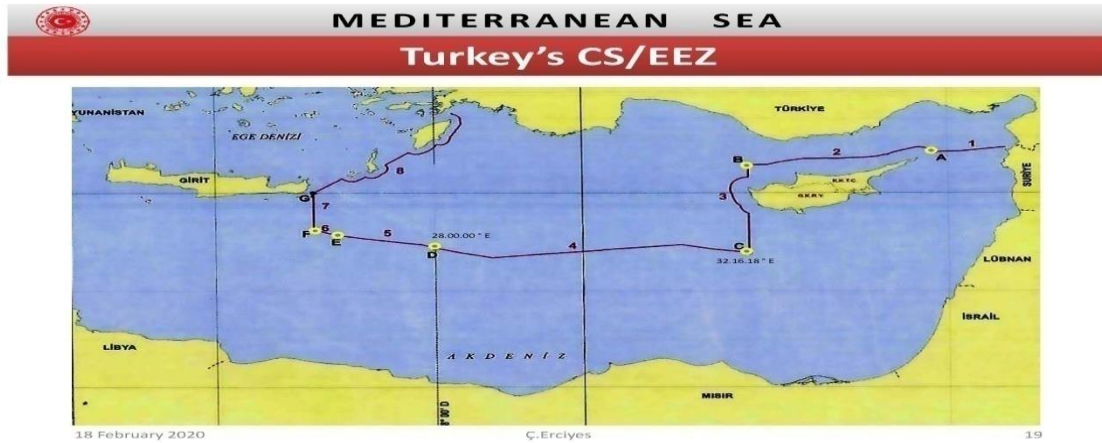
oluşturulan bölgesel ittifakların ve güç mücadelesinin sonucu yakın gelecek için hayati öneme sahip olduğunu aktarmaktadır. Aynı zamanda, bölgesel ve küresel güçlerin bölgedeki küresel güçlerin rekabetinin yol açtığı karmaşık ve değişken tablo karşısında öylece durulmayacağını ve kendi oyun planını geliştirerek, hayata geçirmeye mecbur kılındığını ifade etmektedir (www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/115196/milli-istihbarat-teskilati-yeni-hizmet-binası-nin-acilis-toreni-nde-yaptigi-konusma). Bu noktada gerçekleştirilen, KKTC ve Libya ile yaptığı mutabakatla oyunda yerini almaktadır. Aynı zamanda, Doğu Akdeniz’de kendisini devre dışı bırakacak oldubitti girişimlerini kabul etmeyeceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan ve yetkili makamlarca söylem açıkça ortaya konulmaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/113744/-tanap-ulkemizin-bariscil-vizyonunun-en-somut-nisanesidir-);

“Ben yaptım oldu’ mantığıyla kimse bir yere varamaz. Aba altından sopa göstererek, hiçbir ülke bir başkasına haklarından sarf-ı nazar ettiremez. Bilhassa Türkiye, böyle bir zilletle asla boyun eğmez. Ülkemiz, ne kendi hukukunun ne de Kıbrıs Türk’ünün çıkarlarının çiğnenmesine izin verir. Doğu Akdeniz’de en uzun deniz sınırlarına sahip bir ülkeyi dışlamak, ona rağmen projeler gerçekleştirmeye çalışmak zaten mümkün değildir.”

Bu anlamda, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki haklarına yönelik güvenlikleştirilmesi sürecindeki en önemli girişimlerden birincisi, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu arasında 21 Eylül 2011 tarihli anlaşmaya ilişkin, GKRY’nin Ada’nın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması üzerine Türkiye ile KKTC arasında bir Kıta Sahanlılığı Sınırlandırma Anlaşması olmuştur. Bu mutabakat imzalanmasının ardından KKTC tarafından Ada’nın çevresindeki deniz alanlarında TPAO’ya petrol ve doğalgaz arama ve çıkarma ruhsatları verilmiştir (www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_tr.mfa). İkinci önemli gelişme ise, 27 Kasım 2019 tarihinde İstanbul’da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası’nın imzalanması olmuştur (Resmî Gazete, Kanun, 2019, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-2.htm).

Bu anlaşmaya yönelik, TBMM genel kurulunda onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun teklifi kabul edilerek, teklifin görüşmelerinde söz alan farklı parti mensupları da desteklerini belirtmiştir. İYİ Parti Aydın Milletvekili Aydın Adnan Sezgin, Türkiye ile Libya arasında imzalanan mutabakat muhtırasına destek verdiğini, CHP Ankara Milletvekili Haluk Koç’un Türkiye’nin çıkarlarına uygun her adımı CHP olarak desteklediklerini bu nedenle Libya ile imzalanan mutabakat muhtırasına da destek verdiklerini ifade etmiştir (Anadolu Ajansı (AA) Haber, 2019, www.aa.com.tr/tr/libya/libya-ile-dogu-akdeniz-mutabakat-muhtirasi-kabul-edildi/1665101). Bu kapsamda, mutabakat muhtırasına Ak Parti, CHP, MHP ve İyi Parti’nin desteğini alarak kabul edilmiştir (NTV Haber, 2019, www.ntv.com.tr/turkiye/libya-ile-dogu-akdeniz-mutabakat-muhtirasi-mecliste-kabul-edildi,iYI0KYKHqEms_tPbyKCarA). Bu çalışma

kapsamında sürdürülen Kopenhag Okulu perspektifinden güvenlikleştirme sürecinde değerli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehditin sunulma biçimi olan söylem hareketinin tek başına güvenlikleştirme yaratmayacağını, bunun güvenlikleştirme girişimi olduğunu ancak kamuoyunun bir durumu onaylamasıyla başarılı bir güvenlikleştirmenin sağlandığını ifade ederek buaradaki kamuoyu desteğinin Ekol güvenlikleştirmedeki önemli bir basamak olarak altını çizmektedir. Bu noktada, Ekol, varoluşsal tehditler üzerinde kamuoyunda anlayış birliğinin sağlanması ve bu tehditleri önlemeye yönelik acil önlemleri alabilecek bir platform oluşturulması için yeterli kamuoyu desteğinin kazanılmasının esas olduğunu vurgulamışlardır (Buzan vd. 1998: 25). Bu gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde, güvenlikleştirme varsayımında başarılı bir güvenlikleştirmenin kabulü noktasındaki kamuoyu ya da alımlayıcının kabulü çalışmaya entegre edildiğinde Türkiye'nin güvenlikleştirme sürecindeki söylem edimini gerçekleştirmesi ve acil önlemlerin alınması için kamuoyuna sunarak birtakım tedbirleri gerçekleştirmesi kapsamında gerçekleştirilen adımlarda TBMM'nin de uygun bulunduğu dair kanun teklifinin onaylanmasıyla açıkça ortaya konulmaktadır.

Şekil 5.5. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Kıta Sahaneliği ve MEB

Kaynak: Çağatay Erciyes, "Türkiye'nin resmi KS-MEB sınırları" 23.02.2020

twitter.com/CErciyes/status/1231524710946570240/photo/1

Bu anlaşmalarla Türkiye'nin ilan ettiği egemenlik hakları olan referans nesnesine yönelik varoluşsal tehditin güvenlikleştirilmesindeki söylemin gerekliliklerini ve acil önlemlerin alınmasını Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkça ortaya konulmaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/113955/cumhurbaskani-erdogan-a-haber-canli-yayinina-katildi-);

"...burada biz her şeyi uluslararası hukuka dayalı olarak yapıyoruz ve bundan sonra da uluslararası hukuka göre buradaki attığımız adımları atmaya devam edeceğiz. Doğu Akdeniz'i

uluslararası hukuku ve Türkiye'nin haklarını hiçe sayarak paylaşımaya gidenler attığımız adımdan tabi ki rahatsızlık duyuyorlar. Dayatılmaya çalışılan planlar var burada. Haklı bir adımla biz bunun ne yaptık, boşa çıkarttık. Ve daha da ileri gideceğim, burada Sevr'in aslında ters düz edilmesi var, böyle bir adım atılmış durumda."

Şekil 5.6. Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye için Doğu Akdeniz'de Öngörülen MEB Sınırları

Kaynak: Çağatay Erciyes, "Doğu Akdeniz'de sahilgar ülkelerin birbirleriyle çıkışan KS/MEB iddiaları" 18.02.2019 twitter.com/CErciyes/status/1231524710946570240/photo/2

Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz'deki yetki alanını maksimum düzeye çıkarılarak güvenlik söylemini ihlal edilen halklarına ve saf dışı bırakılan işbirliklerine yöneltmesiyle Türkiye'nin dahil olmadığı anlaşmaların geçersizliğini ve devamında uluslararası aktörlerin bu anlaşma ile Türkiye'nin çizdiği alanlarda onay almaksızın arama-tarama faaliyeti yapamayacaklarını aktarmaktadır. Bu anlamda, GKRY, Mısır, Yunanistan ve İsrail, bu bölgeden Türkiye'nin onayı olmadan doğal gaz nakil hattı kuramayacaklarını ifade etmektedir. Dahası, bu anlaşma ile Yunanistan ve GKRY tarafından dayatılmaya çalışılan yaklaşımlara ve Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsedmeyi hedefleyen deniz yetki alanı iddialarına karşı uluslararası hukuk çerçevesinde bir adım atıldığı ortaya konulmaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/113863/cumhurbaskani-erdogan-trt-ozel-yayinina-katildi).

Benzer şekilde, Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanı Fahrettin Altun, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan anlaşmayla ilgili, Türkiye'nin Antalya Körfezi'ne hapsedilmesinin kabul edilemez olduğunu aktarmaktadır (www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/altun-turkiye-libya-mutabakati-devletimizin-egemenlik-haklarinin-tescilidir/);

"Anlaşmadan sonra açıklamalar yapan Güney Kıbrıs bir yana AB, ABD ve Rusya'dan gelen tepkiler Türkiye'nin kendi Doğu Akdeniz politikasını yürütmesini engellemeyecektir."

Bu gelişmelere karşılık, Yunanistan'ın, "uykuda yakalandık" açıklamasına Cumhurbaşkanı Erdoğan Yunanistan'ın itiraz edebileceği bir boşluk olmadığını ve Doğu Akdeniz'deki mevcut konjonktür göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin Libya ile imzaladığı bu mutabakat

muhtırasının, uluslararası hukuktan kaynaklı haklarını korumadaki kararlılığını gösterdiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda, Türkiye'yi Akdeniz'de çevreleme, yalnızlaştırma girişimlerine güçlü bir cevap niteliğinde olduğunu ifade etmektedir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/113863/cumhurbaskani-erdogan-trt-ozel-yayinina-katildi).

Benzer şekilde, Haziran 2019'da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un yaptığı bir açıklamada da, Türkiye Kıbrıs Türklerinin haklarını ihlal edilmesine müsaade edilmeyeceğini ve aynı zamanda Türkiye, Rum tarafı tek taraflı hidrokarbon faaliyetlerini sona erdirmediği veya Ada'nın eşit ortağı Kıbrıs Türklerini hidrokarbon kaynakları konusunda karar alma mekanizmalarına ve gelir paylaşımına dahil etmediği sürece, Kıbrıs Türklerinin kıta sahanlığı haklarını korumaya devam edeceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'de güvenlik ve istikrarı sorumsuzca riske atmaktan çekinmeyen, Kıbrıs Adası'nın ortak sahibi olan Kıbrıs Türklerinin doğal kaynaklar üzerindeki asli haklarını hiçe sayan, işbirliği tekliflerini reddeden ve tüm uyarılarına rağmen tek taraflı faaliyetlerinden vazgeçmeyen tarafın GKRY olduğunu vurgulamaktadır (www.mfa.gov.tr/sc_-41_-gkry-nin-dogu-akdenizde-bazi-petrol-sirketleri-ile-yaptigi-anlasma-hk-sc.tr.mfa).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin genel durumunu değerlendirdiği bir konuşmasında terör örgütleriyle, ihanet çeteleriyle, çeşitli tuzaklarla, tehditle diz çöktüremeyenlerin şimdi de ekonomi üzerinden oyunlar oynadığını anlatan ve Türkiye'nin milli güvenliğiyle ilgili atılan adımların bahane edilerek Türkiye'nin ekonomisini yaptırım tehditleriyle yıpratmaya çalıştıklarını ifade etmektedir. Doğu Akdeniz'de tamamen ekonomik çıkarlara dayalı bir mücadeleyi, güvenlik sorununa ve diplomatik krize dönüştürmek için zemin hazırladıklarını ve dünyayı kaosa ve hatta gerekirse kana bulamaya hazırladıklarını ancak Türkiye tarafından bu çevrelere aradıkları fırsatların verilmeyeceğini aktarmaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105519/-icinden-gectigimiz-kritik-donemde-onemli-olan-birlik-ve-kardesligimizi-saglam-tutmaktir-).

Bu gelişmelerin bütününe bakıldığında referans nesnesine yöneltilen bu tehditlerin hangi araçlarla güvenlikleştirildiği noktasında Buzan ve Weaver'in sektörler bazında ele aldığı, güvenliğin sadece askeri boyuttan değil ekonomik, sosyal, politik ve çevresel boyutunu kapsayacak şekilde birbirini etkilediğini ifade etmekte çalışmada da bu boyutların birbirini etkilediği görülmektedir. Nitekim, Buzan'a göre, "ulusal güvenlik" teriminin devlet düzeyinde birolguyu akla getirmesine rağmen, bu düzey birey, bölge ve sistem düzeyleri arasındaki bağlantılar oldukça çok sayıda ve yadsınamayacak kadar güçlü olduğunu aktarmaktadır. Bu noktada, "ulusal güvenlik" siyasi ve askeri sektörlerle odaklanmayı önerse de, devletin güçlü bir şekilde kurulmuş olduğu yerde, bu fikir toplumsal, ekonomik ve çevresel sektörlerden aktörleri ve dinamikleri dahil etmeden doğru bir şekilde kavranamaz olduğuna dikkat çekmektedir. Bu çalışma kapsamında da güvenlik kavramı bu düzeyleri ve sektörler arasında o kadar birbirine

yakın durmaktadır ki bütünleştirici bir bakış açısından birbirine bağımlı durmaktadır. Bu noktada, Ekol askeri, siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevre güvenliğine birtakım anlamlar verirken güvenlikleştirmenin sağlanacağına ve ancak, her birinin tam anlaşılmasının yalnızca diğerleri ile bağlantılı olarak elde edilebileceğini ve sistemin parçalarının toplamından fazlası yapan özelliklere sahip olduğunu ifade etmektedir (Buzan vd., 2015: 283).

Çalışmanın bütününe bakıldığında, enerji konusu özelinde güvenlikleştirilmesi, gerçekleştirilen işbirlikleri çerçevesinde boyutlar kapsamında birbirinden bağımsız olarak düşünülmesi mümkün gözükmemektedir. Ekonomik ve politik, siyasi kararların ekonomik faaliyetleri nasıl etkilediği ve ekonomik güçlerin siyasal gücün ve zenginliğin üzerindeki etkilerinin uluslararası alanda dağılımını nasıl değiştirdiğini açıklamaktadır (Telli, 2019: 271). Ancak enerjinin sektör arasındaki etkileşim dağılımına bakıldığında ekonomik ve siyasi boyutların daha çok ön plana çıktığı görülse de askeri, çevresel ve sosyal boyutlarda birbirine bağımlı olduğu görülmekte, dahası farklı bir boyutu da öne çıkartabileceği durumun eksikliğini ortaya koymaktadır. Ekol'ün öne çıkardığı beş güvenlik sektöründen farklı olarak ele alınmayan ancak enerjinin güvenlikleştirilmesi konusu kapsamında çalışmanın hipotezlerinden biri olan ve özel bir yere sahip olduğu düşünülen "teknolojik" boyutun küreselleşen dünyada önemli bir yeri olduğu değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de güvenlikleştirmesindeki gelişmelerde ele alınan kendi öz yeterliliği, gücü ve kabiliyeti olarak tanımlanan ve tam bağımsızlığın simgeleri olan Fatih, Yavuz, Barbaros ve Oruç Reis gemilerinin hidrokarbon faaliyetlerinde derin deniz araştırma gemilerine ve dolayısıyla sondaj arama teknolojilerine sahip olması, aramanın yeri ve zamanı konusunda bağımsız karar alabilme ve kimseye bağımlı olmadan uygulayabilme gücü anlamına gelmektedir. (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Yavuz-Sondaj-Gemisi-Ugurlandi). Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin güvenlikleştirmesindeki söylemsel süreçte yaşanan gelişmeler arasında gerek KKTC gerekse Libya Mutabakatıyla sağladığı arama faaliyetlerine millileştirilmiş varlığıyla o bölgede hukuki bir cevap verdiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu siyasi işbirliklerine teknolojik gücüyle destek sağlamakta ve bu bölgede bağımsızlığın göstergesi olan sismik ve sondaj arama gemilerinin millileştirilmesiyle çalışmaların devam edeceğini vurgulamaktadır. Bu çalışmanın dikkat çektiği ve söylemsel süreç sonrası güvenlikleştirme hareketi olan teknolojik sahipliğiyle burada acil önlemler alma hareketini gerçekleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, Türkiye'nin güvenlikleştirme hareketiyle teknolojik sahipliğini kullanması;

- Arama ve geliştirme faaliyetlerinde zaman ve mekan belirleme konusunda hareket serbestliği ve bağımsız karar verme gücü,
- Başka bir devlet tarafından yönetilme gücünü ve gerçekleştirecek olduğu stratejinin tahmin edilememesini de sağlamaktadır.

Bu kapsamda, Doğu Akdeniz'deki enerji ve egemenlik haklarını güvenlikleştiren aktör olarak Türkiye; varoluşsal olarak tehdit altında olduğu ve hayatta kalmak için meşru bir iddiası olan referans nesnesi olan ana olgulardan hareketle bu tehditlere karşı alınacak önlemlerin en önemli unsurları olarak teknolojik boyutun kullanılmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda sahip olduğu gücünü kullanması kapsamında, Fatih ve Yavuz sondaj gemilerini Kıbrıs açıklarına göndermesi ve geminin KKTC'nin ruhsat verdiği bölgelerde doğalgaz aramalarına başlaması, Rum kesiminin yanı sıra Yunanistan, Avrupa Birliği, Mısır, İsrail ve ABD'nin tepkisiyle karşılaştığı görülmektedir. GKRY ve Yunanistan, sondaj faaliyetlerinin Kıbrıs'ın MEB'sinin ihlali olduğunu söylemekte ve Avrupa Birliği de bu konuda Yunanistan ve Kıbrıs'ı desteklemektedir. Buna gelişmelere yönelik, Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk'ın yaptığı Türkiye'ye yönelik açıklamasında (BBC, Türkçe, 2019, www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246);

"Avrupa Birliği Kıbrıs'ın arkasındadır. Türkiye'yi AB üyesi ülkelerin egemenliğine saygılı olmaya çağırıyoruz Avrupa Konseyi gelişmeleri yakından izlemeye devam edecektir."

Bu kapsamda, AB Genişleme Politikasına İlişkin 2019 Bilgilendirmesi Türkiye Raporu'nda yer alan açıklama dikkat çekicidir (Avrupa Komisyonu, 2019 Türkiye Raporu: 90);

"Türkiye'nin hidrokarbonlar konusundaki mevzuatı AB müktesebatıyla ileri düzeyde uyumludur; ancak hidrokarbonların geçişi konusu da dâhil olmak üzere, Açık Denizde Petrol ve Doğal Gaz Faaliyetlerinin Güvenliğine ilişkin 2013/30/AB sayılı Direktif ile daha fazla uyum sağlanması gerekmektedir. 2018'in sonunda Türkiye, Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz arama çalışmalarına başlamıştır. Türkiye, GKRY Münhasır Ekonomik Bölgesi'nde sismik arama faaliyetleri yürütmüştür ve bu bölgede hidrokarbon arama faaliyetleri yürüteceği yönünde tehditte bulunmuştur."

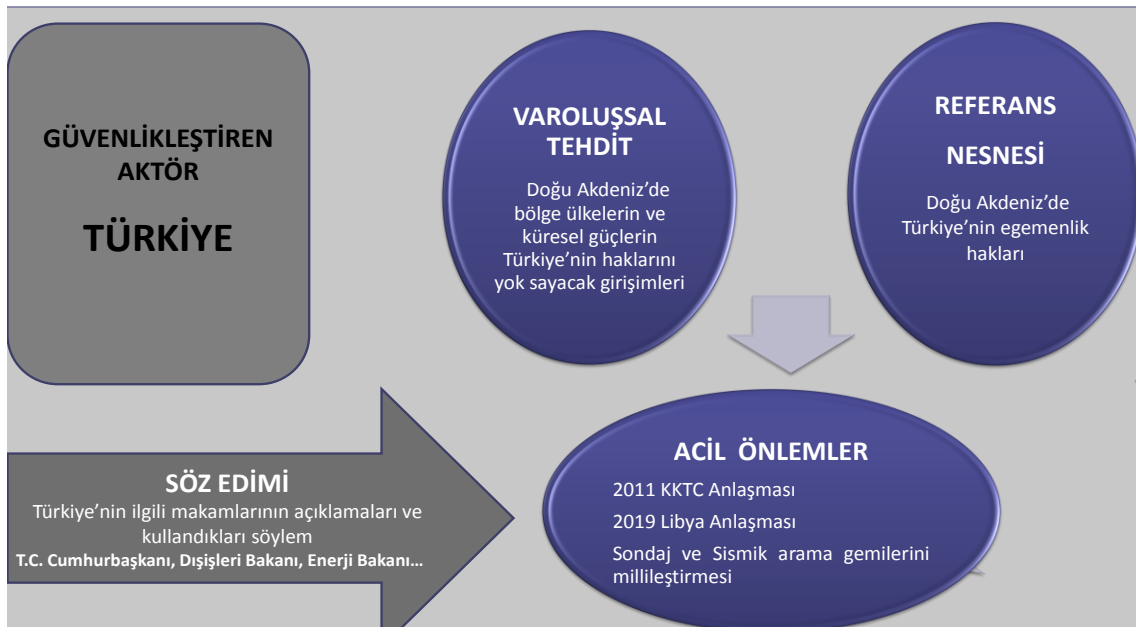
15 Temmuz 2019'da yayımlanan AB Dış İlişkiler Konseyi'nin açıklamalarına göre, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetlerine karşı Kapsamlı Hava Taşımacılığı Anlaşması müzakerelerinin askıya alınması, Ortaklık Konseyi ve yüksek düzeyli diyalog toplantılarının yapılmaması konusunda anlaşmaya varıldığını bildirilmiştir. Ayrıca, Komisyonun 2020 yılı için katılım öncesi mali yardımda kesintiye gitme önerisini desteklediğini açıklayarak, Avrupa Yatırım Bankasının Türkiye'ye yönelik kredilerini gözden geçirmeye davet etmiştir (www.ab.gov.tr/siteimages/kronoloji-trkce-17.07.2019.pdf).

Bu gelişmeler üzerine, Fatih ve Yavuz sondaj gemisinin Doğu Akdeniz'de kazıya hazırlanması üzerine GKRY, Fatih'in personeli ve TPAO ile işbirliği yapan şirketlerin yetkililerinin aralarında olduğu 25 kişi için Avrupa tutuklama emri çıkardı. Rum yönetiminin sondajı destekleyen yabancı şirketlere gözdağı vermeyi ve çalışmaları yavaşlatmayı amaçladığı belirtildi (Sabah, 2019, www.sabah.com.tr/gundem/2019/06/11/rumların-sondaj-oyunu).

Haziran 2019'da, Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaptığı bir konuşmada, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölgelerde kendisine ayrılmış yerde aramalarına devam ettiğine vurgu yaparak (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105689/-ihracatta-200-milyar-dolar-sinirini-gecmemiz-gerekliyor-);

“Birileri kaşını gözünü oynatırsa biz de bütün firkateynlerimizle beraber, gerektiğinde uçaklarımızla beraber hemen o gemilerimizin yanında yerimizi alıyoruz ve çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Talimat vermiş bir tanesi, talimat vermişler tutuklatacaklarmış o gemilerdeki personeli, avucunuzu yalarsınız neyi tutuklatıyorsunuz, neyi tutuklatıyorsunuz? Bizim silahlı kuvvetlerimiz bütün buradaki imkânlarımızla biz de Doğu Akdeniz’de şu anda zaten yerimizi almış vaziyetteyiz, oralardayız. O personeli korumak bizim görevimizdir ve sonuna kadar baştan sona kadar bunu devam ettiriyoruz, ettireceğiz.”

Doğu Akdeniz’de bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgeyi egemenliği altına almaya çalıştığını belirten Türkiye, bölgede ciddi tehditlerle karşılaşmakta olduğunu ifade etmektedir. Doğu Akdeniz’de bölgesel ve küresel güçlerden destek görmeyen ve enerji üzerine gerçekleştirilen East MED ve Doğal Gaz Forumu gibi oluşumlarda oyun dışı bırakılmaya çalışılmasıyla Türkiye’nin bu bölgeyi güvenlikleştirmesine neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen, KKTC ve Libya ile yaptığı mutabakatla oyunda yerini almaktadır. Bu yapılan anlaşmalarla bu oyunun bozulduğunu ifade eden aynı zamanda, Doğu Akdeniz’de kendisini devre dışı bırakacak oldubitti girişimlerini kabul etmeyeceğini belirten Türkiye Cumhuriyeti yetkili makamlarınca söylemsel olarak açıkça ortaya konulmaktadır. Gerçekleştirilen anlaşmalarla, Doğu Akdeniz enerji ittifaklarını belki yeniden değiştirebilecek stratejik bir hamle yapmış olduğu görülmekte ve bölgede politik, ekonomik ve hukuki bir inisiyatif olarak diğer taraftan, yapılan bu mutabakatların üçüncü tarafları rahatsız edecek bir uluslararası hukuka aykırı bulunmayan boyutunun olmadığı vurgulanmaktadır.

Şekil 5.7. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirmesi Sürecinin Kopenhag Okulu’nun “Güvenlikleştirme” Varsayımına Uygulanması

Bu yaşanan gelişmelere karşılık Türkiye ise, güvenlikleştirdiği bu bölgede, enerji üzerinde işbirliği sağlayan bölge ülkelere ve küresel güçlere çağrıda bulunarak, yaşanan gelişmeleri karşılıklı işbirlikleri ve “kazan kazan” anlayışıyla “güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma”nın sağlanabileceğinin ve bunun arzu edilebilir olduğunu da ifade etmektedir. Bu noktadan hareketle, Ekol’ün temsilcileri Buzan vd., güvenliğin her zaman iyi bir şey olarak çok kolay düşünülmemesi gerektiğini ortaya koymaktadırlar, Waever’in da belirttiği gibi, “güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma”yı hedeflemenin daha iyi olduğunu ve meselelerin acil durum modundan çıkması ve siyasi alanın normal pazarlık süreçlerine kaydırılmasının önemi bu noktada önem arz etmektedir (Buzan vd., 1998:4).

Gerçekleştirilen işbirlikleriyle, Türkiye’nin bunu desteklemekte olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin dışlandığı hiçbir projenin ekonomik, hukuki, diplomatik bakımdan hayata geçme şansının mümkün olmadığını vurgulamakta ve Akdeniz’deki en uzun kıyı şeridinde sahip Türkiye’nin bu bölgeyle ilgili her türlü projede söz söyleme hakkının olacağını ifade etmektedir. Akdeniz’deki tüm kıyıdaş ülkelere yaptığı çağrıyı yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Akdeniz’i çatışma değil, iş birliği sahasına dönüştürmek istediğini belirterek karşılıklı saygı ve hakkaniyet temelinde her türlü iş birliğine var olduğunu gerek TANAP, gerekse 8 Ocak 2020’de açılışı yapılan TürkAkım projesiyle Türkiye’nin işbirliği elini geri çevirmemelerini belirten “kazan kazan” anlayışlı politikasıyla güç çatışmasından çok işbirliğine yönelik sürdürülebilir bir kalkınma hedeflediğini ortaya koymaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/115219/-hedefimiz-turkiye-yi-kuresel-enerji-merkezlerinden-biri-h-line-getirmektir-).

Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Doğu Akdeniz’de istikrarın ancak Türkiye’nin ve KKTC’nin hak ve çıkarlarının gözetilmesiyle mümkün olacağını belirtmektedir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105318/-uluslararası-kurumsal-yapıların-acil-ve-kapsamlı-reform-ihhtiyacı-her-gecen-gun-daha-onemli-h-le-geliyor-);

“Bu bölgede yapılmaya çalışılan oldubittiye göz yummayacağımızı ilgili tüm tarafların gördüğüne inanıyorum. Biz, tüm sorunlarımız gibi bu konuyu da karşılıklı görüşme, diyalog ve iş birliği yoluyla çözmek istiyoruz”

Bununla birlikte, çalışmanın diğer hipotezlerinden biri olan devletler arasında politik bir çıkar söz konusu olduğunda, tarihsel düşmanlıklar ya da siyasi ayrılıklara rağmen, anlaşmazlıklar görmezden gelinebilmekte ve işbirliği sağlanabilmektedir. Bu noktalarından biri, 14 Ocak 2018 Doğu Akdeniz Gaz Forumu için Mısır, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin biraraya gelmesidir. Burada dikkat çeken İsrail -Mısır ile İsrail-Filistin’nin tarihsel anlaşmazlıklara rağmen biraraya gelmeleridir (Karbuz, 2019, petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-gaz-forumu/).

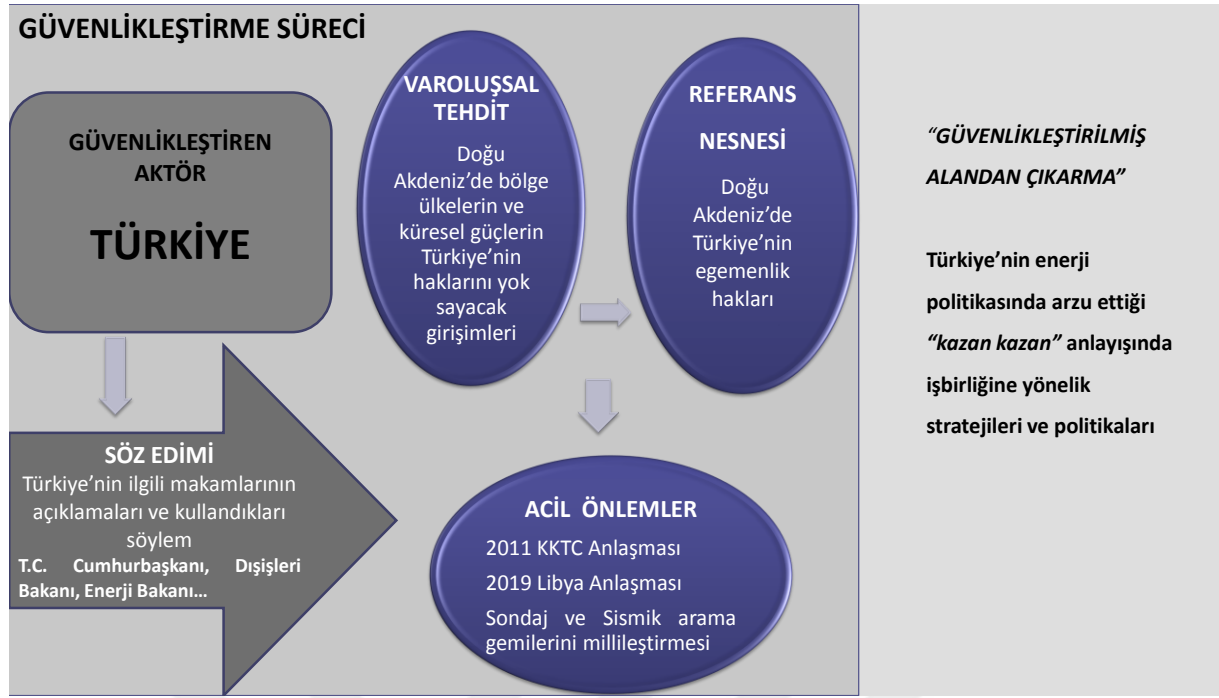
Diğer taraftan ise, Türkiye ve Yunanistan'ın tarihsel düşmanlıkları olmasına rağmen Türkiye'nin bu konuda Yunanistan ile masaya oturulabileceğini ve sorunlara barışçıl yollarla “kazan kazan” politikasıyla ortak faydalar sağlanabileceği görüşüyle Türk makamlarınca ifade edilmektedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasını, Washington'da Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasi İşler ve Denizcilik-Havacılık-Hudut Genel Müdürü Büyükelçi Çağatay Erciyes bu duruma dikkat çekmektedir (www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyenin-dogu-akdeniz-politikasi-washingtonda-anlatildi-461714.html);

“İçinde Türkiye'nin olmadığı hiçbir anlaşma başarıya ulaşamaz. Türkiye ve Yunanistan, diyalog yoluyla kazan-kazan durumuna geçebilir.”

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye ve KKTC'nin hakları bulunduğu vurgu yaparak ABD'nin Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye karşı söylemlerini Cumhurbaşkanı Erdoğan değerlendirerek, Türkiye'nin prensibinin “kazan kazan” esasına dayandığını ve karşı tarafında adaletli davranması gerektiğini vurgulamaktadır (www.tccb.gov.tr/haberler/410/105791/-osaka-zirvesi-nde-terorle-mucadelede-kararli-bir-durus-sergilenmesi-gerektiginin-altini-cizecegiz-);

“Burada da biz diyoruz ki, bu denizlerden çıkabilecek nema neyse, Kıbrıs'ta yaşayanların hepsinin orada eşit hakkı vardır. Ama bunu kalkıp da ‘Güney Kıbrıs'ın kontrolünde yapacağız’ dersiniz, biz buna ‘evet’ diyemeyiz. Güney Kıbrıs-Kuzey Kıbrıs birlikte masaya otururlar, heyetler oluşturulur, ne çıktı? Şu kadar, bunun ne kadarı Kuzey'e, ne kadarı Güney'e, bunu onlar belirler. Şu ana kadar çıkmış bir şey de yok zaten, hâlâ aramalar devam ediyor.”

Türkiye'nin Doğu Akdeniz güvenlikleştirmesine yönelik girişimlerde karşılıklı yapılacak anlaşmalar ve işbirlikleriyle de “güvenikleştirilmiş alandan çıkarma” ideallerini de ortaya koyarak, güvenlik sorunu olmaktan çıkarabileceğini ifade etmektedir. Bu noktada, Türkiye'yi Akdeniz'de çevreleme, yalnızlaştırma girişimlerine karşılık gerçekleştirilen girişimlerin güçlü bir cevap niteliğinde olduğunu diğer yandan her zaman barışçı çözümünden yana olduğunu da vurgulayarak gerekli temaslarla ve güven artırıcı önlemlerle diyalog kanallarının yeniden canlandırmaya hazır olduğu ifade edilmektedir (www.tccb.gov.tr/haberler/410/113863/cumhurbaskani-erdogan-trt-ozel-yayinina-katildi).

Şekil 5.8. Türkiye’nin Doğu Akdeniz’i Güvenlikleştirme Sürecinin Kopenhag Okulu’nun “Güvenlikleştirme” ve “Güvenleştirilmiş Alandan Çıkarma” Varsayımına Uygulanması

Bu bilgiler ışığında, Güvenlik Çalışmaları’nda Waever’in tanımında belirtilen, güvenliğin dil teorisinde söz edimi olarak adlandırılan şey olarak görülebileceği ve eylemin kendi içindeki ifadesi olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bir devlet temsilcisi “güvenlik” diyerek söz konusu vakayı belirli bir alana taşımaktadır; bu gelişmeyi engellemek için gerekli araçları kullanarak özel bir hak iddia edebilmektedir (Waever, 1989: 5-6). Dahası, güvenlik söyleminde, bir sorun, belirlenmiş bir başvuru nesnesine varoluşsal bir tehdit oluşturması olarak sunulmaktadır. Varoluşsal bir tehdidin belirlenmesi, onunla başa çıkmak için olağanüstü önlemlerin kullanılmasını ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada, güvenlik, siyaseti oyunun kurallarının ötesine taşıyan ve konuyu normal siyasetin üzerinde olduğu gibi belirleyen bir hareketin sonucudur (Waever, 2004: 9). Bu kapsamda, güvenlikleştirici aktör olan bir devlet temsilcisi, değerli bulduğu referans nesnesine yönelik tehditi güvenlikleştirerek söz edimi argümanı kullanmakta ve olguya siyasi nitelik kazandırarak eylem önceliği oluşturmaktadır. Bu yaratılan algı sayesinde, istenmeyen bir durumu engellemek için olağanüstü tedbirlere çağrıda bulunarak dinleyicide etki bırakmaktır. Böylelikle sözcüğün kendisi, hükümet için güçlü bir araçtır. Ayrıca, hükümetin bir konuyu söylemsel olarak dile getirmesi algılayıcı kitlede bir algı oluşturarak etiketlenmiş konuların öneminin bilincini yerleştirmeye yardımcı olmaktadır (Buzan, 2015:288).

6. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Enerjinin toplumun refah seviyesine doğrudan etki etmesi ve ülkelerin kalkınmasında önemli bir unsur olması sebebiyle enerjiye olan bağımlılıkta gün geçtikçe artmaktadır. Bu doğrultuda, günümüz koşulları göz önünde tutulduğunda enerji, gerek ulusal gerekse uluslararası politikaların en öncelikli hedefleri arasında olmaktadır. Enerjinin ortaya çıkardığı yeni bağımlılıklar zincirinde oluşan teknolojik dünya toplumunda enerjisiz bir yaşam düşünülemediği gibi diğer taraftan 1973 petrol krizinden sonra enerjinin güvenlikleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi konularının da ne kadar önem arz ettiği dünya genelinde kabul görmektedir. Bu bağlamda, özellikle hidrokarbon bağımlılığında kaynak arayışlarının artmakta olduğu ve bu yüksek eğilimin devletler arası mücadelede enerji savaşlarına zemin hazırladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte, uluslararası sistemde enerji rezervleri üzerinde kontrol sahibi olmanın çok zor olduğu göz önüne alındığında, enerji artan bir şekilde küresel düzeyde kaynak ülkede refah, gelişme gibi durumları sağlarken diğer taraftan büyük bir endişe kaynağı haline gelerek savaş, çatışma ya da bir dış güç tarafından el konulma gibi güvenlik için bir tehdit haline gelen durumlar da neden olmaktadır. Bu kapsamda, 1973 enerji krizini takiben, enerji ve güvenlik arasındaki bağlantı giderek artmış ve böylece enerji güvenliği kavramı 20. yüzyılda uluslararası aktörlerin siyasi gündemine girerek, güvenlik çalışmalarının temel bir olgusu haline gelmiştir. Özellikle petrol ve doğalgaz söz konusu olunca küresel aktörlerin sınır tanımadan herhangi bir durumu varoluşsal bir tehdit olarak göstermekte ve rezerv bölgesinde hakimiyet alanı oluşturarak işgal durumu ya da söz sahipliği hakkı yaratmakta olduğu görülmektedir. Bu noktada, enerji güvenliğinin sağlanmasında enerji işbirlikleri ve enerjinin transferi gibi unsurlar önemli bir rol oynamaktadır.

Dünya hidrokarbon yakıt rezervleri uzun yıllar boyunca enerji talebini karşılamak için büyük ölçüde yeterli olsa da buna karşılık, artan nüfus yoğunluğu, sanayinin gelişmesi ve günden güne artan enerji talebi de dünya ham petrol ve doğal gaz rezervlerinin, mevcut teknoloji olanakları göz önünde tutulduğunda daha fazla dünya talebini karşılayabilmesi öngörülememektedir. Bu noktada enerjiye olan bağımlılıkta ortaya çıkan enerji mücadelesinde uluslararası sistemin gerek devletlerin gerekse uluslararası aktörlerin çıkarları doğrultusunda şekillendiğini ve değişen ittifaklar döngüsüne sebep olduğu görülmektedir.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde ise, zengin enerji havzalarının komşu olmasına rağmen fosil yakıtları bakımından fakir bir ülke konumundadır. Bu doğrultuda, Türkiye gibi enerjide dışa bağımlılığı yüksek ve enerji talebi ekonomik büyümeye paralel olarak hızla artan ülkelerde enerji politikalarında ülkeler arası ilişkiler büyük öneme sahiptir. Jeopolitik açıdan Türkiye, enerji kaynaklarına yakın olması ve bölgeler arasında bir köprü görevi görmesi sebebiyle enerji alanında kritik bir misyonu bulunmakta olduğu görülmektedir. Bu anlamda,

hayata geçirilen uluslararası boru hatları projeleriyle de Orta Asya, Hazar ve Orta Doğu bölgelerindeki zengin doğal gaz ve petrol rezervlerini Avrupa ve diğer pazarlara ulaştıran en önemli enerji köprüsü rolünü üstlenerek stratejik bir avantaj sağladığını söylemek mümkündür. Bu bilgiler ışığında, Türkiye'nin mevcut koşulları göz önünde tutulduğunda, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması, enerjinin güvenlikleştirilmesi ve enerji çeşitliliği konuları politikasında en öncelikli konular arasındadır. Enerji çeşitliliği konusunda, yenilenebilir enerji dışında yeni hidrokarbon rezerv alanlarına erişim ve enerjiyle ilgili tüm altyapının geliştirilmesi, ulaşılabilirlik, güvenilirlik ve uygun maliyet gibi esaslar her ulusta olduğu gibi Türkiye'nin de öncelikli politika esaslarındandır. Aynı zamanda, enerjide dışa bağımlılığın azaltılması noktasında, enerji verimliliği ve tasarrufuyla ilgili politikaların belirlenmesinin tek başına yeterli olmadığı, ülkeler arası işbirlikleriyle enerjinin çeşitlendirilmesinin de önemli olduğu kabul görmektedir.

Çalışmada ele alınan, Doğu Akdeniz'de önemli rezerv alanları olan İsrail tarafından 2009'da Tamar, 2010'da Leviathan, Kıbrıs tarafından 2011'de Afrodit, Mısır tarafından 2015'te Zohr, 2018'de Nur ve GKRY'nin ilan ettiği bölgelerde ruhsat verdiği uluslararası şirketlerin bulunduğu alanlar olan 2018'de Kalipso, 2019'da Glaucus-1 keşfiyle birlikte bu bölgeye olan ilgi de bölgesel ve küresel güçler tarafından gün geçtikçe artmıştır. Aynı zamanda, bu güçler arasında yeni işbirliklerini ortaya çıkararak yeni ittifakların kurulmasına neden olduğu görülmüştür. Bu noktada, enerjide olan bağımlılıkta devletlerin enerji mücadelelerinde tarihsel düşmanlıklar olsa bile ulusal çıkarlar için işbirliklerinde biraraya gelindiği görülmüştür. Ancak bu denge arayışları ve çıkarları doğrultusunda saf dışı bıraktıkları Türkiye'ye karşı sopa gösterme tavırları da zaman zaman bölgede tansiyonun yükselmesine neden olmuş ancak Türkiye yürüttüğü söylemsel süreçte sıcak bir çatışmaya yer vermeyerek uluslararası hukuk çerçevesinde adımlar atarak bölgenin güvenlikleştirilmesine dikkat çekmiştir. Bu çerçevede, çalışmada kullanılan Güvenlik Çalışmalarından Kopenhag Okulu'nun ortaya koyduğu güvenlikleştirme durumunun bir şeyi varoluşsal bir tehdit olarak ele alarak siyasi bir topluluk içinde öznelerarası bir anlayışın inşa edildiği söylemsel süreç olarak tanımlayan argümanları kullanılmıştır. Bu güvenlikleştirme sürecini yani harekete geçiren aktörün elitler olması koşuluyla çalışmada, Türkiye'nin yetkili makamlarının bu bölge için oluşturduğu "söz edimi" argümanından yararlanılarak konuya odaklanılmıştır.

Bu kapsamda çalışmada "Kopenhag Okulu Perspektifinden Türkiye'nin Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz Etkisi (2009-2019)" başlıklı tezin ana sorunsalı olan Türkiye Doğu Akdeniz sorununu nasıl güvenlikleştirdi sorusuna karşılık gelen gelişmeler;

- GKRY'nin, Türkiye ve Türkiye'nin garantör ülke olduğu KKTC'nin varlığının yok sayılarak bölge ülkelerle birlikte MEB ilan etmesi,

- Doğu Akdeniz’de 2009’dan itibaren büyük zengin hidrokarbon yataklarının keşfedilmesiyle birlikte, GKRY’nin Türkiye’nin ve KKTC’nin haklarını yok sayarak ayırdığı parsellerde, uluslararası şirketlere ruhsatlar vermesi,
- GKRY tarafından ayrılmış bu bölgeye uluslararası şirketlerinde dahil olmasıyla birlikte, Türkiye’nin KKTC’den yetki alarak sondaj çalışmalarını gerçekleştirdiği aramalarında küresel güçlerle karşı karşıya gelmesi,
- Bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgede oluşturulan enerji işbirliklerinde Türkiye’nin saf dışı bırakılması,
- Doğu Akdeniz’de en uzun kıyıya sahip olması ancak bölgesel ülkeler ve küresel güçler tarafından MEB sınırlarını daraltma senaryosu üzerine hayata geçirilmeye planlanan durumlar karşısında Türkiye’nin bu bölgede hukuki varlığının hiçe sayılması ele alınmaktadır.

Çalışmada, Türkiye’nin en önemli çıkış noktası, GKRY’nin kendisini Kıbrıs’taki tek yetkili göstererek Türkiye’nin ve Kıbrıslı Türklerinin haklarını ve uluslararası hukuku görmezden gelen girişimleri olmuştur. GKRY, 2003’te Mısır, 2007’de Lübnan, 2010’da İsrail ile anlaşmalar imzalamış ve bu ilan edilmiş MEB sınırlarında Doğu Akdeniz’i parsellere ayırarak ulusal ve uluslararası şirketlere rezerv arama ruhsatları vererek küresel güçleri bölgeye dahil etmiştir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz’de GKRY’nin gerçekleştirmiş olduğu MEB ilanlarıyla bölge ülkeler ve küresel güçlerle Türkiye’ye çevreleme politikası izlemesi, aynı zamanda dış güçlerin GKRY’nin yanında yer aldıklarını gösteren Türkiye’ye karşı söylemlerde bulunması, Türkiye’nin bölgenin güvenlikleştirilmesini bir zorunluluk olarak gördüğünün göstergesidir. Bu kapsamda, Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme teorisiyle ele alınan çalışmada, bir aktörün değerli bir referans nesnesine yönelik varoluşsal bir tehditin ve bu tehdide karşı alınacak önlemlerin aciliyetinin söylemsel sürecinden hareketle, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki güvenlik stratejisindeki girişimleri ortaya koymaktadır.

Bu çerçevede Türkiye tarafından güvenlikleştirilen Doğu Akdeniz’deki egemenlik haklarının referans nesnesi olarak gösterilerek acil önlemlerin alınması gerekliliği Türk makamları tarafından söylemsel süreçte dile getirilmiştir. Bu noktada dikkat çekilen çalışmanın çıkış noktası enerji bağımlılığının uluslararası sistemde yarattığı enerji mücadelesidir. Enerji konusunun bu kadar hayati bir önem taşıması Güvenlik Çalışmaları’nda eksikliği hissedilen enerji boyutunun ayrı bir başlıkta değerlendirilmesi gerektiği çalışmada dikkat çekilmektedir. Bu kapsamda, Kopenhag Okulu’nun Soğuk Savaş’tan sonra genişleyen Güvenlik Çalışmaları algısının boyutlarının da derinleşerek genişlediği ve bu bakımdan askeri boyuttan öte çevresel, sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarında dahil edilmesi görüşü ortaya konulmuştur. Bununla birlikte yirmi birinci yüzyılda önemli bir unsur olarak karşımıza çıkan enerji boyutunda bir toplumun bütün katmanlarını etkilemesi sebebiyle, sadece tek bir pencereden bakılmaması gerektiğine ve farklı sektörleri kapsayacak şekilde incelenebileceği görülmektedir. Bu noktada, gelişen dünyada enerjinin güvenlikleştirilmesi boyutunu Buzan vd. çevre sektörünün içinde kilit konular arasında sınıflandırmaktadır. Ancak çalışmada, enerjinin güvenlikleştirilmesi sorunları arasında doğal kaynakların tükenmesi, enerjide yönetim felaketleri, enerjinin transferi, enerji

kıtlığı veya enerjinin eşitsiz dağılımı gibi konular günümüzde hayati bir öneme sahip olduğu göz önünde tutulduğunda bu alt başlıkta ele alınan konunun daha kapsamlı ve daha etkili olduğu düşünülmektedir. Bu kapsamda, ele alınmayan ancak enerjinin güvenikleştirilmesi konusu kapsamında çalışmada özel bir yere sahip olduğu düşünülen enerjide “teknolojik” boyutun küreselleşen dünyada önemli bir yeri olduğu değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, günümüz dünyasında önemli bir katman olduğu düşünülen teknolojik boyutun önemi Türkiye’nin güvenikleştirme stratejisini hayata geçirmede “kaldıraç rolü” üstlenmesinden dolayı büyük önem arz etmektedir. Bu kaldıraç rolü söz konusu stratejinin uygulanmasında Türkiye’ye sağladığı bağımsız hareket edebilme yeteneği kazandırmasından gelmektedir. Derin deniz tabanında doğal kaynaklarının araştırılması gelişmiş teknoloji gerektirmektedir. Türkiye’nin kendi öz yeterliliği, gücü ve kabiliyeti olarak tanımlanan ve tam bağımsızlığın simgeleri olan Fatih, Yavuz, Barbaros ve Oruç Reis gemilerinin hidrokarbon faaliyetlerinde derin deniz araştırma gemilerine ve dolayısıyla sondaj arama teknolojisine sahip olması, aramanın yeri ve zamanı konusunda bağımsız karar alabilme ve kimseye bağımlı olmadan uygulayabilme gücü anlamına gelmektedir. (www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Yavuz-Sondaj-Gemisi-Ugurlandi)

Bu yetenek Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de güvenikleştirme stratejisi uygulamasında zamanlamanın ve mekanın (sondajın yapılacağı alan) belirlenmesinde tek başına söz sahibi olması ve inisiyatif kazanması anlamına gelmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde ele alınan güvenlik çalışmaları boyutunda Baldwin’in güvenliğin hangi maliyetle ele alınması gerektiği sorunsalında vurguladığı *TANSTAAFL- “There ain’t no such thing as a free lunch”*-yani, “her şeyin bir bedeli vardır” görüşünde teknolojide büyük yatırımların yapılması gerektiği düşüncesini destekler niteliktedir. Bu anlamda, bu teknolojik boyut düşünülmediği takdirde enerjinin güvenikleştirilmesi konusunda Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de güç stratejisinin belirleme ve uygulama gücü eksik kalacağı düşünülmektedir. İşte bu nedenle bir devletin teknolojik unsura sahip olması zaman ve mekan bağımsızlığının yanı sıra güç ve inisiyatiflik sağlaması nedeniyle de stratejinin kilit taşıdır. Bu kapsamda enerji millileştirmesinde hem teknolojik unsurların geliştirilmesine bağlı olarak yeni milli kaynakların keşfedilmesi Türkiye’nin enerji güvenikleştirmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. Bu kapsamda, 2019 Nisan ayı itibarıyla Türkiye, İngiltere’den sonra Avrupa’da arama faaliyetlerinin en yoğun olduğu ikinci ülke olarak görülmektedir (Türkiye Petrolleri, 2019: 37).

Diğer taraftan, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de izlediği güvenlik stratejisinin teknoloji boyutuyla sahip olduğu bağımsızlığın ve inisiyatifin kararlı ve güçlü bir şekilde kullanılabilmesi temelinde yatan boyut ise askeri güçtür. Teknolojik boyutun askeri güçle desteklenmediği sürece teknolojik bağımsızlığın ve dolayısıyla zaman ve mekanla ilgili inisiyatifin kullanılması da

mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, teknolojik boyut kaldıraç, askeri boyut ise bu stratejinin kaldıraçtaki destek kuvvetidir. Bu bağlamda, bir stratejinin uygulanabilmesi için iki temel koşuldan bahsetmek mümkündür; hakim araziye elde tutmak ve bu sayede inisiyatifi elinde bulundurulması şeklinde değerlendirilebilmektedir.

Bunun yanı sıra siyasi boyut ise, güvenlikleştirme stratejisinin uygulanmasında “denge” rolü üstlenmektedir. Bu kapsamda, yapılacak olan ikili ve çoklu anlaşmalar stratejinin uygulanması sürecinde karşılaşılabilecek bazı durumların askeri çözüm düzeyine evrilmesine engel olabilecektir. Doğu Akdeniz’de yeni rezerv alanlarının keşfedilmesiyle birlikte bölgesel ve küresel güçlerin Türkiye’yi dar bir alana sıkıştırma senaryoları ve işbirliklerinde saf dışı bırakılmasıyla başından beri vurgulanan gerek Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın gerekse de yetkili makamların dikkat çektiği Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin içinde yer almadığı hiçbir oluşumun geçerli olmadığı yönündeki açıklamaları aslında Türkiye’nin bu noktayı güvenlikleştirirken bu sorunun çözümünde “*“güvenlikleştirilmiş alandan çıkarma”*” istediğini de göstermektedir. Bu noktada, Türkiye izlediği siyasi işbirliği arayışı ve tercihi içinde olduğu ama gerekirse askeri gücünü de kullanmaktan çekinmeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bölgesel ülkelerin ve küresel güçlerin Türkiye’yi bu bölgede saf dışı bırakmalarındaki en somut örnekleri, 14 Ocak 2018 tarihinde Kahire’de toplanan Doğu Akdeniz Gaz Forumu olarak adlandırılan Mısır, Yunanistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Filistin, GKRY’nin enerji bakanlarıyla birlikte, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği Komisyonu’nda bulunduğu toplantıda bir araya gelmeleridir. Bu enerji mücedelesinde gerçekleştirilen işbirliklerinde dikkat çeken taraf, Filistin ve İsrail’in de içinde bulunması olmuştur. Bu kapsamda, tarihsel düşmanlıklar ya da siyasi ayrılıklara rağmen işbirliğinde yüksek fayda sağlama potansiyeli varsa işbirliğinin sağlanabileceği çalışmada değerlendirilmektedir. Türkiye’nin ve KKTC’nin dahil edilmediği bir diğer işbirliği ise, AB’nin enerji koridoru olarak tanımladığı East MED Boru Hattı konusunda 24 Kasım 2018 tarihinde İsrail, GKRY, Yunanistan ve İtalya’nın anlaşmaya varılmasıdır.

Bölgede yaşanan bu oluşumlara karşılık Türkiye ise, öncelikle 2009’da TPAO’ya ruhsat vermesiyle ardından, KKTC Hükümeti’nden 2011 yılında aldığı haklara dayanarak, TPAO’ya arama ve çıkarma ruhsatları vermesiyle bölgede güvenlikleştirme söylemlerinden sonra ilk hareket girişimi olarak bölgede daha aktif olarak yer almaya başlamıştır. Buna karşılık dış güçlerin karşı tepkisine Türkiye ise, Kıbrıs’ın üç garantör ülkesinden bir tanesi olduğunu ve Ada’daki Kıbrıslı Türklerin hakları için orada olduğunu vurgulayarak Kıbrıs’ın iki diğer garantör devleti olan Yunanistan ve İngiltere’nin Doğu Akdeniz’de olma hakkı olduğu gibi Türkiye’nin de bu bölgede bulunmasının bir hak olduğunu ifade ederek dış güçlerin tepkilerine karşı cevap olarak bu bölgede uluslararası hukuk çerçevesinde varolduğunu ve ilerlediğini aktarmıştır. Türkiye’nin diğer girişimi ise, Libya Ulusal Hükümeti arasında 27 Kasım 2019’da Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası imzalanmıştır. Böylece, iki ülkeninde

deniz kıyıları arasında kalan bölgede onayları olmadan arama ve sondaj faaliyeti yapılması ya da boru hattının geçirilmesi hukuken mümkün olamayacağı resmileştirilmiştir. Büyük bir hamle olarak görülen bu anlaşma, bölgesel ve küresel anlamda kurgulanan uluslararası hukuka aykırı girişimlerin çökmesine de sebep olmuştur. Bu kapsamda, bu anlaşmayla birlikte Türkiye'nin deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusundaki bölgenin güvenlikleştirilmesindeki hukuki tezinin somut ifadesi olarak siyasi üstünlük elde ettiğinin göstergesidir. Buradaki harekete geçiren yani güvenlikleştiren aktörün elitler olması sebebiyle politik bir araç olarak kullanıldığı bunun da neyin güvenlikleştirilmesinin kime göre, neye göre olduğu sorunsallarını siyasi tartışmalara dönüştürebileceğine yol açtığı görülmektedir. Ancak buradaki ayırıcı nokta başarılı bir güvenlikleştirmenin gerçekleşmesinin kamuoyu onayına bağlı olmasıdır. Bu gelişmelerle birlikte değerlendirildiğinde, güvenlikleştirme varsayımında başarılı bir güvenlikleştirmenin kabulü noktasındaki kamuoyu ya da algılayıcının kabulü hem 2011 KKTC anlaşmasının hemde 2019 Libya Mutabakatı'nın TBMM'de uygun bulunduğu kanun teklifinin onaylanmasıyla açıkça ortaya konulmaktadır.

Enerjinin güvenlikleştirilmesinde çevresel ve sosyal boyut açısından bakıldığında ise, deniz tabanında hidrokarbon aramalarının zor, maliyetli ve riskli olduğu kabul görmektedir. Bunun en bilinen örneği, Nisan 2010'da meydana gelen Meksika Körfezi'ndeki "Deepwater Horizon" isimli petrol platformunda patlamada 11 işçi yaşamını yitirerek, 4 milyon varil petrol çevreye zarara uğrattığı ifade edilmişti. Bu felakette milyonlarca ton petrol sızmasına neden olan İngiliz petrol şirketi BP, faciadan etkilenen eyaletlere 18.4 milyar dolar tazminat ödemeyi kabul ederek, petrol şirketinin Alabama, Florida, Louisiana, Mississippi, Teksas eyaletlerinin yanı sıra 400'ün üzerinde yerel otorite ile uzlaşmaya varıldığı da kaydedilmiştir (Sabah, 2015 www.sabah.com.tr/dunya/2015/07/03/petrol-sizintisi-icin-187-milyar-tazminat). Bu örnek, çevre felaketi konusunun ne kadar hayati önem taşıdığını ve böyle bir karar almada risk unsurların dağıtılmasının önemine dikkat çekmektedir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de gerçekleşen East MED ve Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi enerji işbirliklerine dahil edilmeyerek bölge ülkeler tarafından saf dışı bırakılması, Türkiye'nin dünya kamuoyunda bu bölgeyi güvenlikleştirmesindeki gerekçelerinde haklı tarafı olarak bu meseleyi bir kart olarak sunabilmesi ve bazı uluslararası aktörleri de yanına çekmesi mümkün olduğu değerlendirilmektedir. Çünkü bölgede gerçekleşen enerji işbirliklerine Türkiye'nin dahil edilmemesi bölge ülkelerin görece kazançlar üzerinden hareket ederek sadece Türkiye'yi değil bölgenin geleceğine de bir risk oluşturmaktadır. Bu noktada, Doğu Akdeniz'de enerji işbirlikleri girişimlerinin gerçekleşmesi noktasında, projelere bağlı ileride yaşanabilecek herhangi bir çevre felaketinde, "Deepwater Horizon" örneğinde görüldüğü gibi, etkisinin çok büyük ve geniş kapsamlı felaketlere yol açabileceği görülmektedir. Bu kapsamda, enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında gerek uluslararası aktörlerin gerekse de ülkelerin enerji

politikalarında vurguladığı ve tanımladığı enerjinin güvenlikleştirilmesinin ortak bileşeni ve belki de en önemlisi enerjiye karşı ulaşılabilirlikte iç, dış ya da doğal felaketten kaynaklı kesintilerde ya da olumsuzluklarda ülkelerin acil önlemler için biraraya gelip tedbirler alması hareketi en önemli ve kabul gören bir unsurdur. Ancak bu noktada, Doğu Akdeniz’de gerçekleşen enerji işbirliklerine bu bölgede en uzun kıyaya sahip olmasına rağmen Türkiye’nin gerek bölge ülkeler gerekse de küresel güçler tarafından dahil edilmemesi bölgenin kalkınması ya da gelecekte yaşanabilecek herhangi bir felakette sadece Türkiye’nin değil Doğu Akdeniz’in açık denizlere bir kapı olması niteliğiyle de yaşanabilecek herhangi bir olumsuzluktan küresel anlamda bir çevre sorununun yaşanmasının da kaçınılmaz oluşudur. Türkiye özelinde düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz’i güvenlikleştirme söyleminde, dünya kamuoyunda “Greenpeace” gibi uluslararası aktörleride yanına alarak gelecekte oluşabilecek herhangi bir çevre felaketinin önlenmesinin önemi için Doğu Akdeniz’de bölge ülkelerle gerçekleşen işbirliği içinde dahil edilmesi ve hareket etmesi noktasında bir yankı uyandırması kapsamında bu meseleyi bir koz olarak kullanabileceği bu çalışma için değerlendirilmektedir. Türkiye bu noktada, siyasi işbirliğiyle bu bölgede çevre ve sosyal boyutunda bölgede önemli bir rol oynamakla birlikte, bu bölge için hem ortak kar hemde ortak risklerin paylaşılmasında da gözle görünür bir pozisyonda bulunmakta olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda, Türkiye’nin yetkili makamları tarafından vurgulanan, bu bölgede gerçekleşen işbirliklerine Türkiye’nin dahil edilmeyerek bölgenin güvenlikleştirmesinde dünya kamuoyuna çevre boyutuyla haklı bir rol yaratıp daha geniş bir algı oluşturabileceğini de söylemek mümkündür.

Bütün bu boyutların kesiştiği nokta Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de izlediği stratejinin temellerinden bir diğeri olan ekonomik hedeftir. Türkiye’nin enerji konusundaki verileri üzerinden hidrokarbon kaynakları bakımından yetersiz olduğu ve dışa bağımlılığının bulunması sebebiyle Doğu Akdeniz’de enerji işbirliklerine dahil edilip enerjide merkez olması Türk ekonomisine büyük ve ciddi katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Nitekim çalışmanın işaret ettiği en önemli noktası, Türkiye ekonomisinin son yıllarda gerçekleştirdiği ekonomik büyüme hızının artmasıyla beraber enerji tüketimi ve üretim oranları karşılaştırıldığında enerjide olan bağımlılığını günümüz koşulların da kısa vadede tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün gözükmediğidir. Bu noktada, özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde yeni rezerv alanlarına ulaşım büyük önem arz etmektedir.

Diğer taraftan, bölge ülkelerin ve küresel güçlerin bu bölgede Türkiye’nin olmaması gerektiğine yönelik tehditlerine karşılık Türkiye’nin güvenlikleştirme söylemini devam ettireceğini ve uluslararası hukuk çerçevesinde orada varlığını koruyacağı beklenmektedir. Ancak, bu tehditlere karşılık Türkiye izlediği politikalarda enerji çeşitliliği bağlamında enerjide hub olma hedefinden hareketle bu bölgenin “*güvenleştirilmiş alandan çıkarma*” arzusunda da olduğunu ifade ederek “kazan-kazan” durumuna geçilebilir olduğunu ve bu bölge için projelerin

geliştirilmesi ve uygulanmasına taraf olduğunu da aktarmaktadır. Bu noktada, Türkiye'nin temel yaklaşımının, enerji kaynaklarının toplumun refah ve mutluluğu için kullanılması şeklinde olması gerektiğini ve Türkiye'ye karşı oluşturulan ittifaklarının bu bölgede barış ve istikrarı değil, bölgedeki bütün ülkeleri kapsayacak bir işbirliği ile tesis edilebileceğini savunarak, barışçıl ve çoklu diplomasi boyutuyla uluslararası arenada yer almayı hedefleyen bir politika izlediğini vurgulamaktadır.

Bu gelişmelerle birlikte, Türkiye'nin güvenlikleştirme noktasına acil önlemlerin ve olağanüstü tedbirlerin alınması noktasında uluslararası hukuka uygun adımlar ve stratejiler izlediği görülmektedir. Bu kapsamda, enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasında, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bölge dışında tutulmasına karşılık yarattığı güvenlikleştirmesindeki söylemsel sürecinde, enerji güvenliğinin rolünün önemi kabul edilmektedir. Bu kapsamda,

- ✓ bölgede kurulan enerji işbirliklerinde Türkiye'nin de dahil edilmesi, enerjide "hub" merkez olması bakımından elde edeceği söz hakkı bölgede güç olma pozisyonu sağlayacağı düşünülmekte,
- ✓ bölgede kurulan enerji işbirliklerinde Türkiye'nin de dahil edilmesi enerjide çeşitlendirme sağlayarak enerjide tek ülkede dışa bağımlılığının azaltılmasını sağlayacağı düşünülmekte,
- ✓ arama izni olduğu bölgede yeni bir rezerv alanı bulunması, Türkiye'nin enerjide çeşitlendirme sağlayarak enerjide dışa bağımlılığının azaltılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin enerji güvenlikleştirilmesi üzerine izlediği güvenlikleştirme politikasında ele alınan söylemsel süreçler kapsamında, sektörlerin birbirine bağımlı halkalar olduğu görülmektedir. Bu boyutların şekillenmesinde askeri, çevresel, ekonomik, sosyal ve politik sektörlerin azımsanmayacak önemde olmasına rağmen güçlü bir boyut olduğu düşünülen teknolojik sektörün de enerjinin güvenlikleştirilmesi noktasına dahil edilmesi gerektiği görüşü çalışmada değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- [1]. ACER, Y. (2019). Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanları ve Türkiye-Libya mutabakatı. *SETA Analiz*, Aralık 2019. Sayı 301, s.1-15.
- [2]. AKALIN, D. ve ÇELİK, C. (2012). XIX. yüzyılda Doğu Akdeniz’de İngiliz-Fransız rekabeti ve Osmanlı Devleti. *Electronic Turkish Studies*, 7(3), Ankara, s. 21-45.
- [3]. AKDENİZ, H. (2003). Jeopolitik ve jeostratejik teoriler kapsamında küreselleşmenin geleceği ve Türkiye. *Stratejik Araştırmalar Dergisi, Yıl, 1*, 81-109.
- [4]. AKGÜL AÇIKMEŞE, S. (2008). *Kopenhag Okulu ve realist Güvenlik Çalışmaları’nda aktör, tehdit ve politika: Avrupa güvenliği üzerine bir değerlendirme*. Yayımlanmış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler (Uluslararası İlişkiler) Anabilim Dalı, Ankara.
- [5]. AKGÜL-AÇIKMEŞE, S. (2011). Algı mı, söylem mi? Kopenhag okulu ve yeni klasik gerçekçilikte güvenlik tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 8, Sayı 30 (Yaz 2011), s. 43-73.
- [6]. ARENDS, J. Frederik M. (2009). Homeros’dan Hobbes ve ötesine: “güvenlik” kavramının Avrupa geleneğindeki boyutları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 22 (Yaz 2009), s. 3- 33.
- [7]. ARIBOĞAN, D. Ü. ve BİLGİN, M. (2009). New energy order politics neopolitics: From geopolitics to energeopolitics. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(20), s. 109-132.
- [8]. AVRUPA KOMİSYONU (2019), 2019 Türkiye raporu; komisyon tarafından avrupa parlamentosuna, konseye, Avrupa Ekonomik ve sosyal komitesine ve bölgeler komitesine sunulan bilgilendirme; AB genişleme politikasına ilişkin 2019 bilgilendirmesi. Brüksel, 29.5.2019, SWD(2019) 220 nihai, s. 1-130.
- [9]. AYDIN, M., BRAUCH, H. G., ÇELİKPALA, M., SPRİNG, U. O., ve POLAT, N. (2012). *Uluslararası ilişkilerde çatışmadan güvenliğe seçme makaleler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- [10]. AYDIN, M. (2004). Uluslararası ilişkilerin “gerçekçi” teorisi: Kökeni, kapsamı, kritiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 2004), s. 33-60.
- [11]. AYDIN, Ü., PEKER, H. ve GÖNÜLLALAN A. U. (2020). Petrol sektörü. TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Oda Raporu, Türkiye’nin Enerji Görünümü 2020, s. 161-214, Mayıs 2020, Ankara, <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020.
- [12]. AYDIN-DÜZGİT, S. (2015). Post-yapısalcı yaklaşımlar ve uluslararası ilişkilerin temel kavramları. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 12, Sayı 46, s. 153-168.
- [13]. AYHAN, V. (2009). Avrupa’nın enerji arz güvenliğinde Türkiye: petrol, doğal gaz ve entegrasyon. *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, 155-178.
- [14]. BALDWIN, D. (1997). The concept of security. *Review of International Studies*, Cilt 23, No 1, 1997, s. 5-26.
- [15]. BAŞEREN, S. H. Doğu Akdeniz’de gerilim. *Türk Deniz Araştırmaları Vakfı*, <http://tudav.org/calismalar/deniz-alanlari/munhasir-ekonomik-bolge/dogu-akdeniz-serhat-h-baseren/> Erişim tarihi 25 Haziran 2020.
- [16]. BAYLIS, J. (2008). Uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 69-85.

- [17]. BİLGİN, P. (2010). Güvenlik çalışmalarında yeni açılımlar: Yeni güvenlik çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, Cilt: 8, No:14, s. 30-53.
- [18]. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS), BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, 05.04.2001 denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararası-sozlesmeler/denizhukuku.pdf Erişim tarihi 28 Mayıs 2020, s.1-47.
- [19]. BOOTH, K. (2007). *Theory of world security*. (Vol. 105). Cambridge University Press.
- [20]. BRAUCH, H. G. (2008). Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılması: barış, güvenlik, kalkınma ve çevre kavramsal dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 1- 47.
- [21]. BURCHILL, A. vd. (2013). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. Çev. Muhammed Ağcan, Ali Aslan. İstanbul, Küre Yayınları.
- [22]. BUZAN, B. ve WAEVER, O. (2003). *Regions and powers: the structure of international security*. (Vol. 91). Cambridge University Press.
- [23]. BUZAN, B. (2015). *İnsanlar, devletler ve korku*. (Çev. Emre Çıtak), İstanbul, Röle Akademik Yayıncılık.
- [24]. BUZAN, B. (2008). Askeri güvenliğin değişen gündemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 18 (Yaz 2008), s. 107-123.
- [25]. BUZAN, B. ve HANSEN, L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge University Press.
- [26]. BUZAN, B., WAEVER, O. ve WILDE, J. de (1998). *Security: a new framework for analysis*. Boulder, Londra: Lynne Rienner Publishers.
- [27]. CAMPBELL, K. M. ve PRICE, J. (2008). *The global politics of energy*. Washington, DC: Aspen Institute.
- [28]. CHERP, A. ve JEWELL, J. (2014). The concept of energy security: Beyond the four As. *Energy Policy*, 75, s. 415-21.
- [29]. ÇELİK, H. ve EKŞİ, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27.27 (2008), s. 99-117.
- [30]. ÇELİKPALA, M. (2014). Enerji güvenliği: NATO'nun yeni tehdit algısı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2014, 75-99.
- [31]. DEDEOĞLU, B. (2004). Yeniden güvenlik topluluğu: Benzerliklerin karşılıklı bağımlılığından farklılıkların birlikteliğine. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004), s. 1- 21.
- [32]. DUDLEY, B. (2019). BP Statistical Review of World Energy. BP Statistical Review, London, UK, 68. Edition, June, 2019.
- [33]. ECE, N. J. (2017). Doğu Akdeniz'de münhasır ekonomik bölge: Sınırlandırma anlaşmaları, paydaşlar ve stratejiler. *Journal of ETA MaritimeScience*, 5(1), s. 81-94.
- [34]. EDİGER, V. Ş., DEVLEN, B., BİNGÖL MCDONALD, D. (2012). Levant'ta büyük oyun: Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33 (Bahar 2012), s. 73-92.
- [35]. EIA (2017). Country analysis brief: Turkey 2017. Independent Statistics & Analysis, U.S Energy Information Administration, February 2, 2017, s. 1-17.

- [36]. GÖZEN, R. (2017). *Uluslararası ilişkiler teorileri*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- [37]. GRIFFITHS, M., ROACH, S. C. ve SOLOMON, M. S. (2011). *Uluslararası ilişkilerde temel düşünürler ve teoriler*. (Çev. CESRAN), İstanbul, Nobel Yayınları.
- [38]. HARRIS, W. (2005). *Levant: bir kültürler mozağı*. (Çev:Ercan Ertürk), İstanbul, Literatür Yayıncılık.
- [39]. HASANOV, A. (2012). *Jeopolitik: teorileri, metodolojisi, aktörleri, tarihi, karakteristiği, kavramları*. Babıali Kültür Yayıncılığı.
- [40]. HODALOĞULLARI, Z. ve AYDIN, A. (2016). Türkiye ile Rusya arasındaki doğal gaz işbirliğinin Türkiye'nin enerji güvenliğine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), s. 744-755.
- [41]. İPEK, P. (2012). Enerji güvenliğinin ekonomi politiği ve türk dış politikası. (Ed. Ertan Efgil, Rıdvan Kalaycı), *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, 1, 225-249.
- [42]. İŞCAN, İ. H. (2004). Uluslararası İlişkilerde klasik jeopolitik teoriler ve çağdaş yansımaları. *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 1, Sayı 2 (Yaz 2004), s. 47-79.
- [43]. KAMACI, K. E. (2019). Doğu Akdeniz doğal gaz boru hattı ve yaşanan gelişmeler. *Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü, Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi*, Mart 2019, İstanbul.
- [44]. KARAGÖL, E. T. ve ÖZDEMİR, B. Z. (2017). Türkiye'nin enerji ticaret merkezi olmasında Doğu Akdeniz'in rolü, SETA, s.1-66.
- [45]. KARBUZ, S. (2019). Doğu Akdeniz'de ne kadar doğalgaz var. *Bilkent Enerji Politikaları Araştırma Merkezi, Bilkent Enerji Notları*, No.12, Ankara, Temmuz 2019, s. 1-11.
- [46]. KAVAZ, İ. (2019). Yerli ve milli enerji politikaları ekseninde kömür. *SETA Analiz Dergisi*, Ocak, 2019, Sayı 265,
- [47]. KOCAOĞLU B. (2019). *Tarih yolunda bir ömür Prof. Dr. İsmail Özçelik'e armağan*. Ankara.
- [48]. LOONEY, B. (2020). BP Statistical Review of World Energy. BP Statistical Review, London, UK, 69. Edition, June 2020.
- [49]. MANSEL, P. (2011). *Levant: Akdeniz'de ihtişam ve felaketler*. (Çev: Nigar Nigar Alemdar), İstanbul, Everest Yayınları.
- [50]. MCSWEENEY, B. (1996). Identity and security: Buzan and the Copenhagen school. *Review of International Studies*, 22, Printed in Great Britain, Cambridge University Press, s. 81-93.
- [51]. MİŞ, N. (2011). Güvenlikleştirme teorisi ve siyasal olanın güvenlikleştirilmesi. *Akademik incelemeler Dergisi*, 6(2), s. 345-381.
- [52]. NYE, J. S. ve WELCH, D. A. (2018). *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*. (Çev. Renan Akman), İstanbul, Kültür Yayınları.
- [53]. OECD (2019). OECD çevresel performans incelemeleri Türkiye 2019. (Çev. Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), s. 1-193.
- [54]. ÖZCAN, Sezer (2013). Securitization of energy through the lenses of Copenhagen school.

- [55]. ÖZEN, E. (2020). Doğal gaz sektör görünümü. TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Oda Raporu, Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020., Mayıs 2020, Ankara, <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020 s. 135-160,
- [56]. PAMİR, N. (2017). *Enerjinin iktidarı; enerji kaynaklarını elinde tutan, dünyayı elinde tutar*. İstanbul, Hayykitap.
- [57]. PASCUAL, C. ve ELKIND, J. (Eds.) (2010). *Energy security: economics, politics, strategies, and implications*. Brookings Institution Press.
- [58]. SD Rapor (2019). Doğu Akdeniz'de yükselen gerilim: siyasi, askeri ve ekonomik açıdan yapılması gerekenler, Ankara.
- [59]. SHAFFER, B. (2010). *Energy politics*. University of Pennsylvania Press.
- [60]. SOVACOO, B. K. & MUKHERJEE, I. (2011). Conceptualizing and measuring energy security: A synthesized approach. *Energy*, 36(8), s. 5343-5355.
- [61]. STRITZEL, H. (2014). *Security in translation: Securitization theory and the localization of threat*. Springer.
- [62]. SZULECKI, K. (Ed.). (2018). *Energy security in Europe: Divergent perceptions and policy challenges*. Springer.
- [63]. TAGLIAPIETRA, S. (2017). *Enerji Doğu Akdeniz'de istikrarı şekillendirici bir faktör olabilir mi*. (Çev. Özcan, Feyzi), İstanbul, İyi Düşün Yayınları.
- [64]. TAMZOK, N. (2020). Dünyada ve Türkiye'de kömür. TMMOB Makina Mühendisleri Odası, Oda Raporu, Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020. Mayıs 2020, Ankara, <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020, s. 217-236.
- [65]. TELLİ SERPİN, A. ve DEMİRTAŞ, I. (2017). Jeopolitik ve jeoekonomik perspektiften Ing-boru hatları rekabetinin Avrupa enerji güvenliğine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, (ICOME 2017 ÖZEL SAYISI), s. 43-73.
- [66]. TELLİ SERPİN, A. (2016). Türkiye'nin enerji hub olma potansiyeli: hub olmak ya da ol(a)mamak!. *Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi*, 2016-11-28, 2017-11-29, BURSA, Türkiye, 201,834-864.
- [67]. TELLİ, A. ve DEMİRTAŞ, I. (2019). Küresel enerji jeopolitiğinde balkanların ekonomi politiği üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18(1), s. 271-290.
- [68]. TELLİ, A. (2015). *Hazar Havzası enerji diplomasisinde rekabet ve işbirliği*. Yayımlanmış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, 2015, Kocaeli.
- [69]. TELLİ, A. (2016). Türkiye'nin Nükleer enerji açılımının içerik analizi: çeşitlendirme mi, teslimiyet mi. *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 14, Bahar 2016, s. 47-75.
- [70]. TELLİ, A. (2017). Rusya-Türkiye enerji ilişkilerinde Akkuyu'nun rolü: bağımlılık mı, karşılıklı bağımlılık mı. *Alternatif Politika, İklim Değişikliği ve Enerji*, Özel Sayısı, Aralık 2017, s.156- 181.

- [71]. ULLMAN, R. H. (1983). Redefining security. The MIT Press, *International Security*, Vol. 8, No. 1 (Summer, 1983), s. 129-153.
- [72]. United Nations Economic Commission for Europe (2007). *Emerging global energy security risks*. No 36.
- [73]. WAEVER, O. (1989). Security, the speech act: analysing the politics of a word. *Copenhagen: Center for Peace and Conflict Research*.
- [74]. WAEVER, O. (1995). Securitization and desecuritization. in R.D. Lipschutz (ed.), *on security*. New York: Columbia University Press.
- [75]. WAEVER, O. (2004). "Aberystwyth, Paris, Copenhagen: New "schools" in security theory and their origins between core and periphery. *Paper for Presentation at the Annual Meeting of the International Studies Association, Montreal, March 17-20*, s. 1-26.
- [76]. WALTZ, K. N. (2015). *Uluslararası politika teorisi*. (Çev. Osman S. Binatlı), Ankara: Phoenix Yayınları.
- [77]. WOLFERS, A. (1952). "National security" as an ambiguous symbol. *The Academy of Political Science, Political Science Quarterly*, Vol. 67, No. 4 (Dec., 1952), s. 481-502.
- [78]. YALÇIN H. B. (2019). Fransa'nın Doğu Akdeniz'de söz hakkı yok. *SETA*, <https://www.setav.org/fransanın-dogu-akdenizde-soz-hakki-yok/> Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020.
- [79]. YAYCI, C. (2019). *Sorular ve cevaplar ile münhasır ekonomik bölge (meh) kavramı*. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, İstanbul.
- [80]. YERGIN, D. (2017). *Petrol: Para ve güç çatışmasının epik öyküsü*. (Çev. Kamuran Tuncay), İstanbul, Kültür Yayınları.
- [81]. YILDIZ, D. (2008). *Tarihi geçmişi, stratejik önemi ve su sorunu açısından Akdeniz'in doğusu*. Bizim Kitaplar.
- [82]. YILMAZ, S. Jeopolitik ve jeostrateji. s. 1-29.
- [83]. YILMAZ, Ş. (2020). Dünyada ve Türkiye'de birincil enerji arzı. TMMOB Makina Mühendisleri Odası Oda Raporu, Türkiye'nin Enerji Görünümü 2020. Mayıs 2020, Ankara, <https://www.mmo.org.tr/kitaplar/turkiyenin-enerji-gorunumu-2020> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020 s. 5-18.
- [84]. YORULMAZ, R. (2019). Sıcak gündem: Doğu Akdeniz. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Cilt 10, Sayı 88, s. 80-83.

E-Kaynak

- [85]. Anadolu Ajansı (AA) Haber, Adem Balta, "Libya ile Doğu Akdeniz Mutabakat Muhtırası kabul edildi", 05.12.2019 <https://www.aa.com.tr/tr/libya/libya-ile-dogu-akdeniz-mutabakat-muhtirasi-kabul-edildi/1665101> Erişim tarihi 28 Mayıs 2020
- [86]. Anadolu Ajansı (AA) Haber, Deniz Baran "F-35 krizinin uluslararası hukuk boyutu" 12.11.2019 <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/f-35-krizinin-uluslararasi-hukuk-boyutu/1642737> Erişim tarihi 5 Haziran 2020
- [87]. Anadolu Ajansı (AA) Haber, Fatih Erbaş, "Doğu Akdeniz enerji mücadelesinde ABD'nin tutumu", 12.03.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/dogu-akdeniz-enerji-mucadelesinde-abdnin-tutumu/1086392> Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

- [88]. Anadolu Ajansı (AA) Haber, Tuğrul Çam, "Dışişleri Bakanlığı Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve MEB sınırlarını paylaştı" 02.12.2019 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/disisleri-bakanligi-turkiyenin-dogu-akdenizdeki-kita-sahanligi-ve-meb-sinirlarini-paylasti/1661261> Erişim tarihi 26 Mayıs 2020
- [89]. BBC Türkçe, "Doğu Akdeniz - Kıbrıs açıklarında doğalgaz arama krizi nasıl başladı, hangi ülke ne istiyor?" 10.07.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48225246> Erişim tarihi 26 Mayıs 2020
- [90]. BBC Türkçe, "Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya anlaşması bölgede dengeleri nasıl etkiler?" 10.12.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215> Erişim tarihi 26 Mayıs 2020
- [91]. BOTAŞ, Ham Petrol, <https://www.botas.gov.tr/Sayfa/ham-petrol/13> Erişim tarihi 04.07.2020
- [92]. Cemal Aslan 29.01.2020 Doğu Akdeniz: Afrodit, Calypso, Zohr ve Leviathan Sahaları <https://www.stratejikortak.com/2020/01/dogu-akdenizde-gaz-yataklari.html> Erişim tarihi 27 Mayıs 2020
- [93]. Çağatay Erciyes, "Doğu Akdeniz'de sahilgar ülkelerin birbirleriyle çakışan KS/MEB iddiaları" 18.02.2019 <https://twitter.com/CErciyes/status/1231524710946570240/photo/2> Erişim tarihi 15 Haziran 2020
- [94]. Deniz Haber Ajansı, "Akdeniz'deki sondaja 'Fatih' ile birlikte 'Deepsea Metro I' adlı gemi de katılacak" 26.10.2018, <https://www.denizhaber.net/akdenizdeki-sondaja-fatih-ile-birlikte-deepsea-metro-i-adli-gemi-de-katilacak-haber-85049.htm> Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020
- [95]. Erciyes, Çağatay, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki KS/MEB sınırları" 2.12.2019 <https://twitter.com/CErciyes/status/1201423920936734720/photo/1> Erişim tarihi 08 Haziran 2020
- [96]. Euronews, Faruk Can, "Doğu Akdeniz'de ne kadar doğal gaz rezervi var?" 31.12.2019 <https://tr.euronews.com/2019/12/31/dogu-akdeniz-ne-kadar-dogal-gaz-rezervi-var-en-buyuk-payi-hangi-ulkeler-alacak> Erişim tarihi 27 Mayıs 2020
- [97]. Habertürk, "Türkiye'nin deniz enerji gücü..." 04.06.2020 <https://www.haberturk.com/yazarlar/guntay-simsek-1019/2701739-turkiyenin-deniz-enerji-gucu> Erişim tarihi 9 Haziran 2020
- [98]. IEA, Energy Security, <https://www.iea.org/topics/energy-security> Erişim tarihi 1 Mayıs 2020.
- [99]. IEA, <https://www.iea.org/about> Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020
- [100]. KARBUZ, Sohbet, Doğu Akdeniz Gaz Forumu, 28 Ocak 2019 <http://petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-gaz-forumu/> Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [101]. Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü Oruç Reis Araştırma Gemisi <https://www.mta.gov.tr/v3.0/arastirmalar/oruc-reis> erişim tarihi 5 Temmuz 2020
- [102]. NTV Haber, "Libya ile Doğu Akdeniz mutabakat muhtırası Meclis'te kabul edildi", 05.12.2019 https://www.ntv.com.tr/turkiye/libya-ile-dogu-akdeniz-mutabakat-muhtirasi-mecliste-kabul-edildi,iY10KYKHqEms_tPbyKCarA Erişim tarihi 28 Mayıs 2020
- [103]. OAPEC, History, <http://www.oapecorg.org/Home/About-Us/History> 4 Temmuz 2020

- [104]. OPEC, Brief History, https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm 4 Temmuz 2020
- [105]. Resmî Gazete, Kanun, “Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti İle Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükûmeti Arasında Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, 07.12.2019 Cumartesi, Sayı: 30971, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-2.htm> Erişim tarihi 28 Mayıs 2020
- [106]. Sabah, “Başkan Erdoğan Putin’e hediye etti! İşte o kitap...” (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı tarafından yayımlanan “Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı”, 8 Ocak 2020) 8.01.2020, <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/baskan-erdogan-putine-hediye-etti-iste-o-kitap> Erişim tarihi 30 Mayıs 2020
- [107]. Sabah, “Libya ile tarihi anlaşma imzalandı! Akdeniz’de oyun bozuldu...” 29.11.2019 <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/11/29/libya-ile-tarihi-anlasma-imzalandi-akdenizde-oyun-bozuldu> Erişim tarihi 28 Mayıs 2020
- [108]. Sabah, “Petrol sızıntısı için 18,7 milyar \$ tazminat” 03.07.2015 <https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/07/03/petrol-sizintisi-icin-187-milyar-tazminat> Erişim tarihi 5 Haziran 2020
- [109]. Sabah, “Rumların sondaj oyunu”, 11.06.2019 <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/06/11/rumların-sondaj-oyunu> Erişim tarihi 9 Haziran 2020
- [110]. Savunma Sanayi, Ahmet Çetin, “MTA Oruç Reis Sismik Araştırma Gemisi” 20 Ekim 2017 <https://www.savunmasanayi.org/mta-oruc-reis-sismik-arastirma-gemisi/> Erişim tarihi 9 Haziran 2020
- [111]. SOCAR, Güney Gaz Koridoru’nda Büyük Adım: Tanap ve TAP Birleşti, <http://www.socar.com.tr/kurumsal-iletisim/haberler/2018-haberler/2018/11/22/tanap-tap-birlesti> Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [112]. ŞAHİN, İsmail (2019). “Doğu Akdeniz’de Libya Mutabakatı ve Olası Gelişmeler”, ORSAM, 04.12.2019, <https://orsam.org.tr/tr/dogu-akdenizde-libya-mutabakatı-ve-olası-gelişmeler/>
- [113]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Enerji Diplomasisi, <http://www.mfa.gov.tr/enerji-diplomasisi.tr.mfa> Erişim tarihi 22 Haziran 2020
- [114]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, Komşu Ülkelerle Ticaretimiz, <http://www.mfa.gov.tr/komsu-ulkelerle-ticaretimiz.tr.mfa> Erişim tarihi 22 Haziran 2020
- [115]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 265, 4 Ekim 2018, GKRY’nin 7 Numaralı Sözde Ruhsat Sahası için Uluslararası Şirketlere Davette Bulunma Kararı Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-265_-gkry-nin-sozde-ruhsat-sahasi-icin-uluslararası-sirketlere-daveti-hk.tr.mfa, Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [116]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasında-imzalanan-meb-anlaşması-hk_tr.mfa Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [117]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, No: 43, 15 Şubat 2012, GKRY’nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi, http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararası-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa Erişim tarihi 25 Haziran 2020

- [118]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz'deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk.,http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz-deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-igilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [119]. T.C. Dışişleri Bakanlığı, SC:20, 28 Temmuz 2009, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün Bir Soruya Cevabı, http://www.mfa.gov.tr/sc_20_-28-temmuz-2009_-disisleri-bakanligi-sozcusu_nun-bir-soruya-cevabi.tr.mfa Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [120]. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2018), Doğal Gaz Piyasası 2017 Yılı Sektör Raporu, EPDK, Ankara.
- [121]. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2019), Doğal Gaz Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu EPDK, Ankara.
- [122]. T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2020), Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu EPDK, Ankara.
- [123]. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2019-2023 Stratejik Planı file:///C:/Users/Toshiba/Desktop/ENERJ%C4%B0/ETKB_2019_2023_Stratejik_Planı.pdf Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020
- [124]. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz> Erişim tarihi 9 Ekim 2019
- [125]. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol> Erişim tarihi 9 Ekim 2019
- [126]. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Dogal-Gaz-Boru-Hatlari-ve-Projeleri> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020
- [127]. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Petrol-Boru-Hatlari> Erişim tarihi 4 Temmuz 2020
- [128]. T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı. Karar Sayısı: 256, 27 Ekim 2018.
- [129]. TANAP, <https://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir/> Erişim tarihi 25 Haziran 2020
- [130]. TANAP, <https://www.tanap.com/tanap-projesi/tanap-nedir/> Erişim tarihi 04 Temmuz 2020
- [131]. TBMM, Kanun Teklifinin Metni , Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Teklifi, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tasari_teklif_sd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=260873 Erişim tarihi 28 Mayıs 2020
- [132]. TC Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “Enerji Diplomasisi”, <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Enerji-Diplomasisi> Erişim tarihi 20 Mayıs 2020
- [133]. TC Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, “Yavuz Sondaj Gemisi Uğurlandı” <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Yavuz-Sondaj-Gemisi-Ugurlandi> Erişim tarihi 26 Mayıs 2020

- [134]. TMMOB Makina Mühendisleri Odası (2019). Türkiye'nin Enerji Görünümü 2019. Oda Raporu, Haziran, 2019, Ankara, https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/gonderi_dosya_ekleri/MMO%20TEG%20%202019%20Sunumu%20Mart%202019_0.pdf Erişim tarihi 10 Ekim 2019
- [135]. TRT HABER, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikası, Washington'da anlatıldı", 19 Şubat 2020 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/turkiyenin-dogu-akdeniz-politikasi-washingtonda-anlatildi-461714.html> Erişim tarihi 12 Temmuz 2020
- [136]. TSKB (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası) (2018). Sektörel Görünüm: Enerji. Aralık 2018
- [137]. TurkStream, Türk Akım Doğalgaz Boru Hattı Sistemi file:///C:/Users/Toshiba/Downloads/Tu%CC%88rkAk%C4%B1m_Kitap%C4%B1k_2017.pdf Erişim tarihi 4 Temmuz 2020
- [138]. Türk Dil Kurumu, "Güvenlik" tanımı, <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi 7 Aralık 2019.
- [139]. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler (1959 - 2019) <https://www.ab.gov.tr/siteimages/kronoloji-trkce-17.07.2019.pdf> Erişim tarihi 10 Temmuz 2020
- [140]. Türkiye Cumhuriyeti Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, "Yavuz Sondaj Gemisi Uğurlandı" <https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Bakanlik-Haberleri/Yavuz-Sondaj-Gemisi-Ugurlandi> Erişim tarihi 5 Haziran 2020
- [141]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "İhracatta 200 milyar dolar sınırını geçmemiz gerekiyor" 16.06.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105689/-ihracatta-200-milyar-dolar-sinirini-gecmemiz-gerekiyor-> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [142]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Biz Türkiye'nin büyüklüğüne, Türk milletinin gücüne inanıyoruz" 07.05.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105278/-biz-turkiye-nin-buyuklugune-turk-milletinin-gucune-inaniyoruz-> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [143]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, TRT özel yayınına katıldı" 09.12.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113863/cumhurbaskani-erdogan-trt-ozel-yayinina-katildi> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [144]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların gasp edilmesine yönelik girişimleri kesinlikle kabul etmeyeceğiz" 04.11.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99531/-dogu-akdeniz-deki-dogal-kaynaklarin-gasp-edilmesine-yonelik-girisimleri-kesinlikle-kabul-etmeyecegiz-> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [145]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Doğu Akdeniz'de Türkiye'yi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni yok sayan hiçbir proje hayata geçirilemez" 22.08.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/108302/-dogu-akdeniz-de-turkiye-yi-ve-kuzey-kibris-turk-cumhuriyeti-ni-yok-sayan-hicbir-proje-hayata-gecirilemez-> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [146]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Dünya Enerji Düzenleme Forumunda Yaptıkları Konuşma" 25.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32657/dunya-enerji-duzenleme-forumunda-yaptiklari-konusma> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [147]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Fırat'ın doğusundaki terör koridorunu paramparça etmekte kararlıyız" 26.07.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/107146/-firat-in-dogusundaki-teror-koridorunu-paramparca-etmekte-kararliyiz-> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020

- [148]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Hedefimiz, Türkiye’yi küresel enerji merkezlerinden biri hâline getirmektir” 08.01.2020 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/115219/-hedefimiz-turkiye-yi-kuresel-enerji-merkezlerinden-biri-h-line-getirmektir> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [149]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “İçinden geçtiğimiz kritik dönemde önemli olan birlik ve kardeşliğimizi sağlam tutmaktır” 26.05.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105519/-icinden-gectigimiz-kritik-donemde-onemli-olan-birlik-ve-kardesligimizi-saglam-tutmaktır> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [150]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Milli İstihbarat Teşkilatı Yeni Hizmet Binası’nın Açılış Töreni’nde Yaptığı Konuşma” 06.01.2020 <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/115196/milli-istihbarat-teskilati-yeni-hizmet-binasini-acilis-toreni-nde-yaptigi-konusma> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [151]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Osaka Zirvesi’nde terörle mücadelede kararlı bir duruş sergilenmesi gerektiğinin altını çizeceğiz” 26.06.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105791/-osaka-zirvesi-nde-terorle-mucadelede-kararli-bir-durus-sergilenmesi-gerektiginin-altini-cizecegiz> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [152]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “TANAP, ülkemizin barışçıl vizyonunun en somut nişanesidir” 30.11.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113744/-tanap-ulkemizin-bariscil-vizyonunun-en-somut-nisanesidir> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [153]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “TBMM 27. Dönem 2. Yasama Yılı Açış Konuşması” 01.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98884/cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdogan-in-tbmm-27-donem-2-yasama-yili-acis-konusmasi> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [154]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Türkiye’ye Güvenen, Ülkemize Yatırım Yapan Asla Pişman Olmayacak” 10.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/53541/turkiyeye-guvenen-ulkemize-yatirim-yapan-asla-pisman-olmayacak> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [155]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Uluslararası kurumsal yapıların acil ve kapsamlı reform ihtiyacı, her geçen gün daha önemli hâle geliyor” 10.05.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105318/-uluslararasi-kurumsal-yapilarin-acil-ve-kapsamli-reform-ihtiyaci-her-gecen-gun-daha-onemli-h-le-geliyor> Erişim tarihi 23 Mayıs 2020
- [156]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, “Vatanımızın bekası ve milletimizin istikbali bizim için her türlü hesabın üzerindedir” 18.06.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105712/-vatanimizin-bekasi-ve-milletimizin-istikbali-bizim-icin-her-turlu-hesabin-uzerindedir> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [157]. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, A Haber-Atv-A Para-A News-A2-A Haber Radyo ortak yayınıyla ekrana getirilen “Gündem Özel” programına konuk oldu.” 15.12.2019 <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113955/cumhurbaskani-erdogan-a-haber-canli-yayinina-katildi> Erişim tarihi 24 Mayıs 2020
- [158]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “No: 216, 21 Eylül 2011 Türkiye – KKTC Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması” http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac-tr.mfa Erişim tarihi 26 Mayıs 2020
- [159]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “No: 265, 4 Ekim 2018, GKRY’nin 7 Numaralı Sözde Ruhsat Sahası için Uluslararası Şirketlere Davette Bulunma Kararı Hk.”

http://www.mfa.gov.tr/no_-43_-15-subat-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararası-hidrokarbon-arama-ihalesi.tr.mfa Erişim tarihi 26 Mayıs 2020

[160]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “No: 288, 21 Aralık 2010, İsrail ile GKRY Arasında İmzalanan MEB Anlaşması Hk.” www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasında-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

[161]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “NO:18 - 30 Ocak 2007, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin Doğu Akdeniz’deki Ülkelerle Deniz Yetki Alanlarını İlgilendiren İkili Anlaşmalar Yapma Gayretlerini hk.” http://www.mfa.gov.tr/no_18---30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

[162]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “SC-41, 7 Haziran 2019, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un GKRY’nin Doğu Akdeniz’de Bazı Uluslararası Petrol Şirketleri ile Ahiren Yaptığı Doğal Gaz Gelir Paylaşımı Anlaşması Hakkındaki Soruya Cevabı” http://www.mfa.gov.tr/sc_-41_-gkry_nin-dogu-akdenizde-bazi-petrol-sirketleri-ile-yaptigi-anlasma-hk-sc.tr.mfa Erişim tarihi 28 Mayıs 2020

[163]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Enerji Profili ve Stratejisi”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

[164]. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Garanti Antlaşması (Zürich,11 Şubat 1959), http://www.mfa.gov.tr/garanti-antlasmasi-_zurich_11-subat-1959_.tr.mfa Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

[165]. Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (2018). Ulusal Enerji Verimliliği Eylem Planı 2017-2023.

[166]. Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, “Türkiye-Libya mutabakatı, devletimizin egemenlik haklarının tescilidir”, 21.12.2019 <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/altun-turkiye-libya-mutabakat-devletimizin-egemenlik-haklarinin-tescilidir/> Erişim tarihi 28 Mayıs 2020

[167]. Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 30 Ocak 2020 <https://twitter.com/iletisim/status/1222846190984880128> Erişim tarihi 9 Haziran 2020

[168]. Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı (2018), On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Madencilik Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara 2018, <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/MadencilikPolitikalarıOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020

[169]. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2019, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705> Erişim tarihi 22 Haziran 2020

[170]. Türkiye Petrolleri (2019). 2018 Yılı Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu, Mayıs 2019.

[171]. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), <http://www.tpao.gov.tr/deniz> Erişim tarihi 9 Haziran 2020

[172]. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, <http://www.tpao.gov.tr/?mod=kurumsal> Erişim Tarihi: 19 Ekim 2019

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı :Cansu Açıkgöz

Doğum Tarihi : 30.05.1989

E-mail : cansuacikgoz33@hotmail.com

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Uluslararası İlişkiler	Çağ Üniversitesi	2009-2014

Görev Ünvanı	Görev Yeri	Yıl
Vekil Öğretmen	Tarsus İstiklal Ortaokulu	2014-2015
Rektörlük-Özel Kalem	Toros Üniversitesi	2015-Devam